רטנר

אהבת ציון וירושלים

על הירושלמי

ספר

אהבת ציון וירושלים.

כולל

שנויי נוסחאות וגירסאות

מתלמוד ירושלמי

הנמצאים בספרי הראשונים, בדפוסים ישנים ופראגמענטין כתבי יד

עם הערות ותקונים

ממני

בער ראטנער

נין ונכד להגאון בעל פנים מאירות ז"ל.

מסכת יומא

ווילנא

בדפוס ש. פ. גארבער

תרס"ט

АГАВАТЪ ЦІОНЪ ВЕ-ІЕРУШОЛАИМЪ.

Варіанты, разночтенія и пополненія текста Іерусалимскаго Талмуда, изданные по древнимъ печатнымъ и рукописнымъ источникамъ съ критическими замѣчаніями и объясненіями Б. РАТНЕРОМЪ.

Трактатъ ІОМА.

ВИЛЬНА. Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул., д. № 2006.

1909.

נדפס מחדש

ירושלים – תשכ"ז

AHAWATH ZION WE-JERUSCHOLAIM

Varianten und Ergänzungen des Textes des: Jerusalemitischen Talmuds nach alten Quellen und handschriftlichen Fragmenten ediert, mit kritischen Noten und Erläuterungen versehen

VON

B. RATNER.

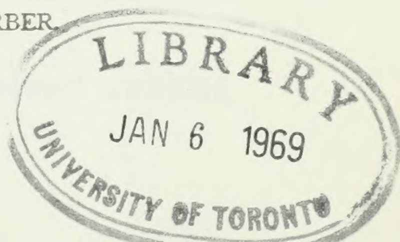
Traktat Joma.

Subventionnirt von der Zunz-Stiftung und der Geselschaft zur Förderung der Wissenschaft des Judenthums in Berlin.

WILNA.

BUCHDRUKEREI F. GARBER.

1909.

אהבת ציון וירושלים

מס' יומא.

פ"א ה"א במשנה שבעת ימים קודם ליוה"כ מפרישין. בקדמוניות ליוסף הכהן 18.4.3. מספר ששבעה ימים קודם יוה"כ היו מכינין בגדי כהן גדול שהיו טמונים בהאוצר.

פ"א ה"א במשנה ללישכת פרהדרין. תו"כ צו (מכילתא דמלואים). ובתשלום אבורדהם (הוצאת מק"נ ע"י ידידי הרב הגדול ר' אליעזר ליפמאן פרינץ נ"י) צד 42 והינו דתנן וכו' ללשכת פלהדרין ויש גורסין פרהדרין וכו' עכ"ל ובמתניתא דבני מערבא ללשכת פלהדרין. ולקמן בירושלמי בהלכה זו בפסקא דמתניתין ובפרק ב' ה"ב פלהדרין.

פ"א ה"א במשנה אמרו לו חכמים אם כן. במתניתא דבני מערבא אטרו חכמים אין לדבר סוף. ובמשנה מכתב יד המאירי (ירושלים תרמ"ג) אמרו חכמים א"כ אין לדבר סוף. ובספרא (אחרי פ"ח) אמר לו ר' יוסי (חכמים) א"כ וכו'. וכן לקמן פרק א' סה"א אמר לו ר' יוסה אם כן אין לדבר סוף.

פ"א ה"א ר' בא בשם ר' יוחנן. כעין זה בירושלמי שבת פ"ג ה"ז נדרים פ"א ה"א נזיר פ"ב ה"י ועוד במ"א. וכן במדרש שה"ש פ"א פסוק בני אמי נחרו בי סי' ה' ר' בא בשם ר' יוחנן אמרה כנסת ישראל וכו'. ועי' מבוא הירושלמי להגרז"פ ז"ל ד' ס"ה ע"ב שלא זכר זה.

פ"א ה"א שמע לה מן הדא כאשר עשה וגו'. ברמב"ם ה' עבודת יוה"כ פרק א' ה"ג שבעת ימים קודם ליוה"כ מפרישין וכו' ודבר זה קבלה ממשה רבינו עכ"ל ולפי הירושלמי נלמד זה מקרא. ובס' מים חיים להפר"ח (ד' כ"ח ע"ב) והכי מוכח בירושלמי דדרשה גמורה היא עכ"ל.

פ"א ה"א שזה אפרשתו בטהרה וכו'. בתו"י יומא ד' ב' ע"א ד"ה מטמאין ואמרינן נמי בירושלמי ולקמן (ד' ח') מה בין כהן גדול ביום הכפורים לכהן השורף את הפרה זה פרישתו (אפרשתו, ובבבלי שם פרישתו) לקדושה ואחיו הכהנים נוגעים בו וזה פרישתו (אפרשתו) לטהרה ואין אחיו הכהנים נוגעים בו וכו'.

פ"א ה"א למה כאן נוגעין וכו'. בתו"י יומא ד' ב' ע"ב קשה לי מירושלמי דריש מכילתין וכו' ששואל למה כאן נוגעין וכאן אין נוגעין ומשני שלא יטמאו אותו אחיו הכהנים ופריך בלא (ולא) זה (כך) אינו טמא מחמת הזאותיו (הזייתו) ומשני שלא יטמאו ממנו אחיו הכהנים (ה' מלות אחרונות ליתא לפנינו) וכו' ע"ש. ובסמ"ג (עשין רל"ב דפוס רפ"ב) ויש מי שאומר בירושלמי דיומא כי מעלה בעלמ' היא בפרה כי בלא זה הוא טמא מחמת הזיותיו ורבי חנינא אומר לשם שלא היו נוגעין בו שלא יטמאו ממנו (לפנינו אין זכר מר' חנינא ולא ממאמרו) עכ"ל.

פ"א ה"א מעלה היא בפרה סלסול וכו'. שקלים פרק ר' ה"ג וע"ז פ"ב ה"א.

פ"א ה"א סלק והקטיר. בתו"י יומא ד' ג' ע"ב ד"ה אי בירושלמי מותיב לה

מהדא

מהדא דהא ילפינן ומלק והקטיר מה הקטרה בראשו של מזבח אף מליקה בראשו של מזבח וקי״ל הקטרה לא מעכבא וכו׳. וע״ש בגליון. ובריטב״א יומא ד׳ ג׳ ע״ב ראיתמר בירושלמי דהא זימנין דילפינן מילי מהדדי למצוה ולא לעכובא כדאמרי׳ גבי חטאת העוף ומלק והקטיר מה הקטרו בראשו של מזבח אף מליקה בראשו של מזבח וקיי״ל דהקטרה בראשו של מזבח מעכבא ולא מליקה עכ״ל ועי׳ בתו״כ ויקרא פ״ז. ונראה שלפני התו״י והריטב״א הנ״ל היתה הגירסא בירושלמי מה הקטרה בראשו של מזבח אף מליקה בראשו של מזבח. וכן הוא בזבחים ד׳ ס״ה ע״א ולפנינו בירושלמי הני משובש מה מליקה בראש המזבח אף הקטרה בראש המזבח.

פ״א ה״א הסיד תמיד. במנחות ד׳ ע״ו ע״א אתיא חוקה חוקה מלחם הפנים וע״ש בתוס׳ ד״ה אתיא.

פ״א ה״א מה תמיד וכו׳. בתו״י יומא הנ״ל עוד מביא שם (בירושלמי) דברים שאין מעכבין הלמדין ממתעכבין ואין מתרץ כלום עכ״ל.

פ״א ה״א לקיחה לקיחה נאמר לקיחה במצרים וכו׳. בבבלי סוכה י״א ע״ב מ״מ דר׳ יהודה יליף לקיחה לקיחה מאגודת אזוב וכו׳ ורבנן לקיחה מלקיחה לא ילפינן וע״ש.

פ״א ה״א בזאת יבוא אהרן וגו׳. בתו״י יומא ד׳ ד׳ ע״א ד״ה בזאת בירושלמי מפרש דאותה פרשה מדברת במלואים שמזכיר במיתת בני אהרן שהיתה במלואים עכ״ל.

פ״א ה״א כאינש דשמע מילה ומקשי עלה. לקמן פרק ב׳ ה״ג ועוד במ״א.

פ״א ה״א בני אהרון באחד בניסן מתו. המקור לזה הסדר עולם רבה פרק ז׳ וע״ש מה שהערותי שם הערה מ׳.

פ״א ה״א אר׳ בא בר בינה. בויקרא רבא פ״כ סי׳ י״ב מובא זה והגי׳ אר׳ אבא בר אבינא מפני מה וכו׳. וע״ש ומה שהערותי לקמן בפרק ח׳ הלכה מ׳. ור׳ בינה נזכר בירושלמי בבא מציעא פרק ו׳ ה״א. ועי׳ באצוו״ר שביעית צד 29.

פ״א ה״א מכיון שמת אהרן וכו׳. בפי׳ רבינו חננאל במועד קטן ד׳ כ״ח ע״א ובירושלמי בתחילת יום הכפורים (כן מכנה תמיד רבינו חננאל מס׳ שלנו ולפעמים קורא אותה מס׳ יומא עי׳ בפירושו לשבועות ד׳ ט׳ ע״ב וגרסינן בתחלת יומא על מה הציץ מרצה וכו׳ ובפי׳ ר׳ נסים גאון בברכות ד׳ מ״ז ע״א במס׳ יומא בפ״ק וכו׳ ובבבלי נקראה תמיד: סדר יומא (יומא י״ד ע״ב וסנהדרין מ״ט ע״ב) וכן קורא המס׳ רש״ג באגרתו) אר׳ יודן בר (בי ר׳) שלום למה נסמכה מיתת אהרן וכו׳ וכי אהרן במוסרה מת וכו׳. ובפירש״י (במדבר כ״ו י״ג) ומצאתי בגמרא ירושלמית שבשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד וכו׳ שמונה מסעות מהר ההר למוסרה שנאמר ובנ״י נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן (דברים י׳) והלא בהר ההר מת וממוסרה עד הר ההר שמונה מסעות יש למפרע (כ״ה מלות אחרונות ליתא לפנינו) וכו׳ והרגו מהם שבע (שמונה) משפחות וכו׳ עכ״ל. ובילקוט המכירי (תהלים ע״ב ט״ז) סוטה ירושלמי וכו׳ כיון שמת אהרן וכו׳ ע״ש בשנויים.

פ״א ה״א אף הם הרגו ממנו ארבע. בפי׳ רבינו חננאל הנ״ל ורץ שבט לוי והרג מהן ח׳ משפחות וגם הם הרגו מן הלוים ד׳ משפחות וכו׳ עכ״ל ובפירש״י הנ״ל ומבני לוי נפלו ארבע משפחות וכו׳ והרביעית לא ידעתי מה היא עכ״ל ולפנינו מפורש: לעמרמי ליצהרי לחברוני לעזיאלי. ובכתב יד אקספארד מהסדר עולם פרק ט׳ חזרו לאחוריהן שמונה מסעות ורץ אחריו שבטו של לוי והרגו וכו׳ עד שחנו במוסרה (כגי׳ רבינו חננאל הנ״ל) כדאיתא בכפורים ירושלמי עכ״ל וזה הוספת הסופר המעתיק הסדר עולם ע״ש בסדר עולם שהוצאתי לאור הערה י״א. ובשו״ת

רדב״ז

רדב"ז ח"ה סי' ש"א כ"ד עוד שאלת על הירושלמי שכתב רש"י בפ' פנחס על ד' משפחות וכו' ע"ש.

פ"א ה"א וישבו וקשרו. בפי' רבינו חננאל הנ"ל מיד ישבו במוסרה (ליתא, ובירושלמי סוטה פ"**א** ה"י חסר ג' מלות אחרונות) והספידו וכו'.

פ"א ה"א וקשרו הספידו. בירושלמי יבמות פרק ט"ז ה"ד ומצא הספד קשור בתוך ביתו. וכן נמצא זה הלשון במדרשים בכ"מ. ובנחל אשכול (בס' האשכול ח"ב צד 30) ויש בפיוט זה ט"ס לבש שק וקשר מספד לא מצינו בתנ"ך קשירה אצל מספד וצ"ל קרא מספד וכו' עכ"ל ולא כיון יפה.

פ"א ה"א עשירית האיפה ומכנסיים מעכבין. בתו"כ צו פ"ג עד שלא הביא עשירית האיפה משלו עבודתם פסולה. ובויקרא רבא פ"ח סי' ד' ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק אומר מלמד שעשירית האיפה מעכבת. ובסמ"ג עשין קפ"ו (דפוס רפ"ב) אחד כהן הדיוט ואחד כהן גדול שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה עבודתן כשירה עכ"ל וכן הוא בתוספתא שקלים פרק ג' (הוצאת צוקערמאנדעל שורה 17). ובתוספתא חגיגה פרק ב' וסנהדרין פרק ז' אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהן עבודתן כשירה. ועי' מדרש רבא נשא פ"ו אות ג'.

פ"א ה"א ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן זה הדבר. בבבלי יומא ד' ה' ע"ב אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי מנין שאף מקרא פרשה מעכב וכו'.

פ"א ה"א אר' יוחנן כל המעכב לדורות מעכב כאן. בבבלי יומא ד' ד' סע"ב תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר כל הכתוב בהן מעכב בהן. וזה ההיפך מירושלמי.

פ"א ה"א סמיכה ושירי דמים. בהוס' יומא ד' ה' ע"א ד"ה סמיכה מיהו בירושלמי קאמר סמיכה ושירי הדם שאין מעכב (שאינן מעכבין) לדורות אין (ליתא) מעכבת כאן וכו'. הקרבן עדה מגיה כאן: אינן מעכבין כאן. והגהתו נובעת מהתוס' הנ"ל.

פ"א ה"א יהודה ברבי אומר. בבבלי יומא ד' ה' ע"ב פליגי בה בני ר' חייא ור' יוחנן. ויהודה ברבי הוא בנו של ר' חייא.

פ"א ה"א אמר ר' לעזר בי ר"י פשט וכו'. בפסיקתא (פרה, הוצאת הרב רש"ב ז"ל) אר' אלעזר בר' יוסי פשוט הוא לן שבחלוק לבן שמש משה במדבר (בבהונה גדולה) וע"ש בהערות. ובויקרא רבא פי"א פשוט הוא לן שבחלוק לבן שמש משה כל שבעת ימי המלואים (ד' מלות אחרונות ליתא). ובמדרש תהלים צ"ט ד' ג"כ בשנויים. ועי' בשו"ת הרשב"א סי' מ"ב שאלת עוד וכו' בחלוק לבן וכו' ע"ש ובתוס' ע"ז ד' ל"ד ע"א ד"ה במה.

פ"א ה"א אמר ר' תנחום ב"י ותני לה. בויקרא רבא פי"א ר' תנחום בשם ר' יודן תני וכו' ע"ש. בסדר הדורות צד 383 לא זכר את ר' תנחום בר יודן מירושלמי כאן. ומ"ש שם הסדר הדורות ר' תנחום בר יודן עם ר' חייא בר אבא לא מצאתי עכ"ל הכוונה לירושלמי ברכות פרק ו' (בד' וויניציא .10.1.48) אמר ר' חייא בר ווא הדא אמרה אהן דנסב עיגולא ומברך וכו' אמר ר' תנחום בר יודן צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ובשו"ת מהר"ח אור זרוע סי' קכ"ט יש בירושלמי וכו' אר' חייא בר הדא אמר' ההוא דנסב פוגלא ומברך עלוי וכו'. ור' חייא בר הדא פוגלא וכו' דר' תנחום יודה לר' חייא בר הדא וכו' ר' תנחום לא אתא לאפלוגי אדרבי חייא בר הדא אלא מודה וכו' עכ"ל והר"ח או"ז דילג בהירושלמי על מלת „ווא" ויצא לפניו אמורא בשם ר' חייא בר הדא. ובאמת המלה הדא מוסבת למטה הדא אמרה וכו'. ולפעמים לא היה הירושלמי כלל לפני הר"ח או"ז עי' בתשובותיו סי'

סי' קע"ד בשם רבינו יצחק בר' שמואל כשנאמרו לי הדברים לא היה לי ירושלמי דע"ז בידי וכו' ולאחר שבא ירושלמי לידי עיינתי בו וראיתי שכתוב בו וכו' ע"ש ושם סי' ס"ח ומורי רבינו מאיר זצוק"ל אמר לי שתלמידי רבינו שמחה היה אומר שיש כן בירושלמי בפ' הרואה ואני קריתי כל הירושלמי דפ' הרואה ולא מצאתיו בו עכ"ל ובאמת כן היה בירושלמי סוף פרק כיצד מברכין (בד' ויניציא 10.4.47) לפני הרבה מהראשונים. עי' אהבת ציון וירושלים לברכות צד 160.

פ"א ה"א למעשה בראשית יום ראשון אין לו לילה. אולי צ"ל יום אחרון אין לו לילה. ועי' במפרשים שדחקו בזה.

פ"א ה"א תמן תנינן אילו מושכין. תוספתא מנחות פרק י"א וע"ש במשנה.

פ"א ה"א ג"ח בר יוסה אמר מכיון שמסר יום וכו'. כעין זה לקמן פ"ב ה"א.

פ"א ה"א תני כל שבעת וכו'. מקור המאמר בסדר עולם רבא פרק ז' ועי' מה שהערותי שם בהערותי הערה ג'.

פ"א ה"א ומשחו ופירקו. בפי' הראב"ד לתו"כ (צו, מכילתא דמלואים) ובמס' יומא ירושלמי פ"א גרים ר' יוסי בר' יהודה וכו' וחזר (ליתא) ופרקו עכ"ל ועי' במדרש במדבר רבא פי"ב סי' ט"ו ובהערות לסדר עולם רבה פרק ז' הערה ד'.

פ"א ה"א אר' חנין פשט הוא לן. עי' מבוא הירושלמי להגרז"ף ז"ל ד' פ"ו שלא זכר מירושלמי דילן. ואולי ר' חנין זה הוא ר' חנין בן לוי שבא זכרו בירושלמי ביצה פרק ד' ה"א. ובויק"ר פ' כ"ב ר' חנין בריה דרבי. ואולי צ"ל בריה דרבי לוי. ובקהלת רבה פ"ה נשנה המאמר ושם הגי' ר' חנין. ובבראשית רבה פ' מ"א סי' ו' ופ' נ"א סי' ט' ר' נחמן ברבי חנין. ואולי הוא בנו.

פ"א ה"א מחוסר משיחה ומשחתם אותו. בפי' הראב"ד הנ"ל מחוסר משיחה ומשחו בשמיני.

פ"א ה"א דכתיב שבעת ימים, בפי' הראב"ד הנ"ל דכתיב ביחזקאל שבעת ימים יכפרו על המזבח וטהרו אותו ומלאו ידו ויכלו את הימים והיה מיום השמיני והלאה יעשו הכהנים על המזבח את עולותיו ואת שלמיו וכו' (כ"ב מלות אחרונות ליתא לפנינו, והכתובים מיחזקאל מ"ג כ"ו וכ"ז מובאים מהראב"ד בשנויים מנוסחתינו) גם זו הראיה איני יודע מה היא עכ"ל הראב"ד.

פ"א ה"א היו מזין עליו, בפי' הראב"ד לתו"כ (צו) היה מזה מכל חטאת וכו', ועי' לעיל פ"א ה"א צד 1. ובתוספתא פרה פ"ב ואחיו הכהנים נוגעין בו, ובתוס' חגיגה כ"א ד"ה והאונן ותניא בתוספתא שהיו נוגעין בו.

פ"א ה"א כדי שיכנסו המים תחת הדם. בבלי יומא ד' ד' ע"א ואם תאמר במלואים דם הכא מים אמרת נכנסו מים תחת דם. ובירושלמי מחלוקת בזה ר' יהודה ור' יוסי.

פ"א ה"א פירש בן בתירא. בתוספתא פ"א ובבלי יומא ד' ו' ע"א ר' יהודה בן בתירא.

פ"א ה"א על אשתו נדה. בבלי יומא ד' ו' ע"א ספק נדה. וכן הוא בתו"כ צו (מכילתא דמלואים) ובתוספתא יומא פ"א (הוצאת צוקערמאנדעל). ובמאירי ליומא ד' ב' ע"א בעוד שהוא בא עליה תמצא נדה או ספק נדה עכ"ל וכיון לשתי הגרסאות הנ"ל.

פ"א ה"א כיי דתנינן תמן. בס' מים חיים להפר"ח (ד' כ"ח ע"ב) ובירושלמי וכו' פריך וישראל חשודין על הנדות ומשני כיי דתניא (דתנינן) תמן היה וכו' עכ"ל וחידוש שלא נזכר כאן ממ"ש בירושלמי הוריות פרק ב' ה"ה היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי פירש מיד מהו שיהא חייב א"ל אנא ואת צריכא לן נצא לחוץ ונלמד וכו'.

פ"א ה"א ישמש מטתו וישן לו. כפי' הראב"ד בתו"כ צו (מכילתא דמלואים) וביומא ירושלמי מפרש מה דא"ר יוחנן צריכה לבן בתירא וכו' ע"ש ובתו"י יומא ד' ו' ע"א כמו כן משמע בירושלמי דקאמר דאצטרך דבן בתירא ודר' יוחנן דאי מדר' יוחנן ה"א שיכול לצאת שעה אחת ולשמש ביתו וכו' עכ"ל ובתשב"ץ חלק ג' סי' קל"ה ובירושלמי מוכח דמדברי ר' יוחנן שנותן טעם לפרישה אל הלישכה היה מותר לשמש מטתו וכו'. ושם סי' קל"ו וכן פירשוהו בירושלמי דאמרינן התם אלו דאמר ר"י וכו' ישמש מטהו וישכב (וישן) לו בלשכת פלהדרין הוי צורכא (צורכה) למה (להיא) דאמר רבי יהודה (ב' מלות ליתא) בן בתירא וכו' עכ"ל.

פ"א ה"א אר' יהודה אף היא גזירה גזרו עליה. וכן הוא בבלי יומא ד' י' סע"א אלא לשכת פרהדרין גזירה היתה. אבל בהמקור בתוספתא יומא פרק א' אמר ר' יהודה וכי אין שם בית דירה אלא זו בלבד אלא אמרו כל בית דירה חייבת וכו'. ועי' ברמב"ם ה' מזוזה פרק ו' ובכסף משנה שם.

פ"א ה"א לשערי הר הבית וכו'. בתו"י יומא ד' י' ע"ב ד"ה ור"י ובירושלמי יש ברייתא דתני בה ובשעריך פרט לשערי הר הבית לשכות (ליתא) ועזרה (והעזרות) ותני אידך לרבותן (לרבות) ומוקי לה חדא כר' יהודה וחדא כרבנן עכ"ל.

פ"א ה"א הן נכנסין לבית דירה. בתו"י יומא ד' י"א ע"א ד"ה ואחד דהא בירושלמי אמר טעמא שדרך שם נכנסין לבתים עכ"ל.

פ"א ה"א דלא חמא לולא דר' איליי. בירושלמי מגילה פרק ד' הלכה י"ב ר' יוסי (יוסה) הוה מצטער דלא חמא לולא דר' אילעא (איליי).

פ"א ה"א בראשון שהיו משמשין. בתוס' יומא ד' ט' ע"א ד"ה ולא וכן יש בירושלמי בראשונה (בראשון) שהיו משמשין הוא ובנו ובן בנו וכו'. ובתשב"ץ חלק ג' סי' ל"ז שלא היו מתמנים כהן בן כהן ככהני בית ראשון וכן אמרו בירושלמי עכ"ל.

פ"א ה"א י"ח כהנים. ספרי ריש פינחס ויקרא רבא פכ"א ופסיקתא אחרי מות וע"ש. ובתוס' זבחים ד' ק"א ע"ב ד"ה ואידך היה להם גירסא אחרת בספרי וז"ל ובספרי מפיק לה מאת בריתי שלום שעמדו ממנו שמונים כהנים בבית ראשון ושלש מאות בבית שני וכולם נמנו בספרי עכ"ל וע"ש בגליון. ובתוס' יומא ד' ט' ע"א ד"ה ולא ובירושלמי גרסינן י"ח כהנים. והנה התוס' שם הביאו בשם דריב"א ור"ת (עי' בספר הישר לר"ת סי' רע"ו) שגרסו בגמ' בבלי יומא שמונה כהנים ולא גרסו עשר. ובפי' המיוחס לרש"י בדברי הימים א' ה' ל"ו ומכאן הוגה ביומא בפרק ראשון שמונה כהנים שמשו בבית ראשון ויש אומרים שמונה עשר ולא זה וזה יש בהם רוח חיים וכו' עכ"ל אבל באמת נראה שהמספר י"ח כהנים אמת. ויוסף הכהן בקדמוניות (10. 8. 6.) מביא מפורש י"ח כהנים גדולים ששמשו בבית ראשון ומונה בשמותם. ושם בקדמוניות (20. 10. 1.) מפורש כי מימי שלמה עד גלות ישראל ע"י נבוכדנצר היו י"ח כהנים גדולים. וכדברי הירושלמי ויוסף הכהן מפורש בסדר עולם זוטא (ראה בסדר ההכמים לניבוער ז"ל חלק שני צד 70) ובמאמר סדר עולם (בס' סדר החכמים חלק א' צד 165). ומ"ש בפי' המיוחס לרש"י בד"ה הנ"ל מפורש בספרי ירושלמי וכי הוא לבדו כהן ובימי שלמה כהן וכו' ליתא בירושלמי שלפנינו.

פ"א ה"א בכשפים. במאירי ליומא ד' ב' ובתלמוד המערב אמרו שהיו הורגים זה את זה בכשפים עכ"ל ובויקרא רבא פכ"א (ד' קושטנדינא רע"ב) מובא כל המאמר וכ"ז ליתא. ובשלשלת הקבלה (ערך רבן גמליאל) וכן בירושלמי ביומא פ"ק במקדש שני שהיו כ"ג (ליתא) נוטלין בדמים וי"א שהיו הורגים זה את זה בכשפים וי"א וכו'.

פ"א

פ"א ה"א שמשו בו שמונים כהנים. וכן הוא בספרי ובויקרא רבא ופסיקתא הנ"ל. ובתוס' יומא ד' ט' ע"א ד"ה ולא והא דבספרי איכא שבבית שני היו שמונים כהנים ובירושלמי איכא נמי הכי. ובתשב"ץ חלק ג' סי' קל"ה בירושלמי ובויק"ר אמרו שלא היו אלא פ' כהנים וכו'. לפי דברי יוסף הכהן בקדמוניות 20. 10. 1. (ודבריו נעתקו במאור עינים פרק נ"ג) היה המספר מהכה"ג מעט מכפי שנאמר כאן.

פ"א ה"א וי"א שמונים ואחד וכו'. בתום' יומא הנ"ל ואמרי לה פ"א ואמרי לה פ"ב ואמרי לה פ"ג וכו'. וכן הוא בויקרא רבא הנ"ל. ובדפוס קושטנדינא רע"ב שם הגי' מקדש שני פ"ב ויש אומרים פ"ד. ומ"ש לפנינו בירושלמי כאן וי"א פ"א וי"א פ"ג ליתא שם. ובמדרש דפוס שאלוניקי שם וי"א פ"א וי"א פ"ב וי"א פ"ד וכו'.

פ"א ה"א ומהן שמשו שמעון הצדיק. בויקרא רבא פכ"א הגי' ומהן שמעון הצדיק ארבעים שנה. וכן נראה שצ"ל בירושלמי כאן ומהן שמש שמעון הצדיק ארבעים שנה. ובבבלי יומא ד' ט' ע"א מוסיף: ושמונים ששמש יוחנן כהן גדול. אולם כבר הוכחתי במקום אחר (ונדפס) שבאגדות ירושלמי לא ידעו מזה שיוחנן כהן גדול שמש שמונים שנה בכהונה גדולה. ובמתנות כהונה בויקרא רבא הנ"ל (ד' שאלוניקי ד"ן) כתוב: ובירושלמי פרק קמא דיומא מסיים ויוחנן כהן גדול שמונים שנה עכ"ל וזה ליתא לפנינו בכל ההוצאות בירושלמי. ובמתנות כהונה דפוס ווילנא תרמ"ה ליתא כ"ז.

פ"א ה"א ושנות רשעים תקצרנה. בתשב"ץ חלק ג' סי' ל"ז אע"פ שאמרו עליו בגמרא בבלית וירושלמית ושנות רשעים תקצורנה לאו רשעים ממש אלא שלא היו מתמנין כהן בן כהן וכו'.

פ"א ה"א מעשה באחד וכו'. ספרי פנחס ובויק"ר הנ"ל וע"ש.

פ"א ה"א כפה הסיח את המנורה. בתשב"ץ חלק ג' סי' קל"ה בירושלמי מפורש וכו' ושם אמרו וכו', בא השיח (הסיח) וכפה את המנורה כעין שאמרו בגמרא דידן אתא חמרא ובטשיא לשרגא וכו' עכ"ל. לעווי מעתיק כפה סיח (הסיח) את המנורה.

פ"א ה"א ר' יוחנן בר תורתא. במדרש רבה נשא פ"ז בשנויים. ובריטב"א יומא ד' ט' ע"א ר"י בן תורתא אמרו בירושלמי שנקרא כן על שם שמכר פרתו לגוי ולא רצתה לחרוש בשבת עד שהלך ולחש לה באזנה עכ"ל ולפנינו ליתא. כמה אמוראים נקראו בר תורתא כמו רב הונא בר תורתא ר' אלעזר בן תורתא ועוד. ועי' באהבת ציון וירושלים לברכות צד 86.

פ"א ה"א וכל ווסת טובה היתה בהן. ה' מלות אלו ליתא בהוספתא סוף מנחות וע"ש.

פ"א ה"א ר' זעורה ור' יעקב בר אחא ור' אבונה הוון יהבין וכו'. כעין זה בירושלמי פסחים פרק ה' ה"ה דלמה ר' זעורא ור' יעקב בר אחא ור' אבינא הוון יתיבין וכו', וביבמות פרק ד' ה"ח אמר רבי אבינא הדא היא דמר ר' יעקב בר אחא וכו' ובעירובין פרק ד' ה"א ר' יעקב בר אחא ר' אבינה וכו'. ובשבועות פרק ו' ה"ב א"ר זירא ר' יעקב בר אחא בשם ר' אבינא דברי הכל היא.

פ"א ה"א אמר ר' אלעזר. בבבלי יומא ט': ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוויהו.

פ"א ה"א השניים נתגלה עונם. בדפוס קראטאשין הגי' השניים לא (ליתא) נתגלה עונם וכו'. וכן הוא בבבלי יומא ד' ט' ע"ב ובנוסחת היפה מראה באגדות הירושלמי.

פ"א ה"א שאלו את ר"א. הירושלמי מובא בשנויים בילקוט תהלים ר' תתפ"ו וע"ש. ונראה שהמינים שאלו זה לר' אליעזר שדורות האחרונים כשרים ע"י ביאת אותו האיש.

פ"א ה"א עידיכם בית (בדפוסי קראטאשין ווזיטאמיר ופטרקוב חסר המלה: בית) הבחירה יוכיח. בבבלי יומא ט' ע"א תנו עיניכם בבירה איכא דאמרי א"ל

עידיכם

עידיכם בירה. ובירושלמי פסחים פ"ז הלכה ח' כל הר הבית קרוי בירה. ובפי' המיוחס (בטעות) להראב"ד בתמיד פרק א' כדמוכח בירושלמי בירה היכל היא עכ"ל.

פ"א ה"א אבותינו העבירו את התקרה. ביפה ענף בפתיחתא דאיכה סי' כ"א וכן משמע בירושלמי פ"ק דיומא דאמר הראשונים גילו (העבירו) את התקרה כדכתיב ויגל (בד"ו בט"ס ויקל) וגו' וזה דלא כהערוך וכו' ע"ש.

פ"א ה"א מתקינין וכו'. במשנה ומתקינין וכו'.

פ"א ה"א משם דאין מייחדין. בירושלמי הוריות פרק ג' הלכה ג' הגירסא: משה דינון מייחדין ליה וכו'. וכצ"ל. ובירושלמי תענית פרק ד' ה"א אר' חגי וכו' משה דאנא מסתכלנא וכו'. אבל בא"ז חלק ב' סי' תי"א כההיא דירושלמי וכו' משום דאנא מסתכל וכו' והיה לפניו נוסח משובש. ועי' בפני משה. וכעין זה מצינו בבבלי שרב ספרא אמר משה שפיר קאמרת (שבת ק"א ע"ב וש"נ) ובמעריך (בס' שתי ידות) ערך משה בירושלמי דמגילה משה דאי אינון (לפנינו שם משה דינון) מיהדין וכו' פי' לשון שבועה הוא ובהוריות אר' חגי משה דאי אינון מחזירין ליה וכו' וט"ס נפל שם בדפוס עכ"ל. וכוונת המעריך שבהוריות פ"ג ה"א נאמר בדפוס וויניציא אר' חגי מוטב דינון מחזירין ליה וכו' וט"ס הוא וצ"ל משה דינון וכו'. ולא העיר המעריך שבירושלמי סנהדרין פרק ב' ה"א נשנה המאמר ושם הגי' אר"ח משה אין מחזירין ליה וכו' וכן הוא במדרש שמואל פרשה ז' פסוק ה'. ובחי' הרדב"ז ה' סנהדרין פרק י"ז ה"ח ירושלמי וכו' אר' חגיה משה אין מחזרן ליה די קטל לון כלומר אם יחזירו אותו לנשיאותו קטיל להו לב"ד עכ"ל ובכסף משנה שם ירושלמי וכו'. אמר רבי חגי מוטב דינון מחזרין ליה דו קטלין ליה ונראה דמשמע ליה ז"ל דה"ק מוטב שאותן המחזירים אותו יהרגוהו וכו' אי נמי מה שאמר וכו' עכ"ל והיה לפני הכסף משנה הגי' המשובשת מוטב וע"כ נדחק בפרושו.

פ"א ה"א אותו אחד מושחין וכו'. בתו"כ פ' צו פ"ג אותו אין מושחין שני כהנים גדולים כאחד וברמב"ם פ"ד ה' כלי המקדש הט"ו ואין ממנין שני כהנים גדולים באחת. ובירושלמי ד' זיטאמיר חסר כאן המראה מקום לרמב"ם הנ"ל.

פ"א ה"א מפני איבה. בפי' ר"ש משאנץ בתו"כ פ' צו (פ"ג) בירושלמי דיומא קאמר טעמא משום איבה והא דכתיב ויפגע הוא בבהנים וגו' נושאים איפוד בד התם מפרש (לפנינו ביומא ירושלמי ליתא זה רק כן הוא בירושלמי סנהדרין פרק חלק הלכה ב') מלמד שהיו ראוים כולם לכהונה גדולה עכ"ל.

פ"א ה"א אינו כשר לא לכה"ג וכו'. בתוספתא יומא פ"א מחלוקת בזה ר' מאיר ור' יוסי. והמחלוקת נזכרה בבבלי יומא ד' י"ב ע"ב ועוד בשני מקומות שם. ובירושלמי כאן כדעת ר' יוסי שם ומדעת ר' מאיר לא נזכר. ועי' בנזיר ד' מ"ז ע"ב בפירש"י ד"ה ומשוח.

פ"א ה"א עבר ועבד עבודתו כשרה. וכן בירושלמי מגילה פרק א' אבל בירושלמי הוריות פרק ג' ה"א הגי' עבודתו פסולה. וברמב"ם ה' עבודת יוה"כ פרק א' ה"ג והשני עובר וכל מצות כהונה גדולה עליו. ובלחם משנה שם יש ספרי רבינו כתוב עובד בכל מצות כהונה וכו' ע"ש.

פ"א ה"א מעשה בבן אילם. כעין מעשה כזה מספר גם כן יוסף הכהן בקדמוניות 17.6.4. שבימי כהן הגדול מתתיהו בימי הורודוס קרה מקרה קרי לו ונתמנה לכהן גדול קרובו של מתתיהו יוסף בן אלם.

פ"א ה"א בבן אילם וכו'. בבבלי מגילה ט' ע"ב והוריות י"ב ע"ב מובא זה בשנויים גדולים אבל בבבלי יומא ד' י"ב ע"ב הגי' כמו שהוא בירושלמי ובתוס' יומא

ד'

ד׳ י״ב ע״ב ד״ה כהן ואמר בתוספתא ובירושלמי ביוסף (כן בתוספתא יומא פרק א׳ אבל בירושלמי ליתא) בן אלם (אילם, ובהוריות פ״ג אלם) מציפורי (מציפורין) שאירע פסול (קרי) בכהן הגדול ושמש תחתיו וכו׳ וידע שהוסע מן הכהונה (מכהונה גדולה) עכ״ל ובתו״י שם ד״ה שני ומביא ראיה מן הירושלמי דבעי התם גבי כהן המתמנה תחת אותו שאירע בו פסול (כגי׳ הנ״ל) עבודתו משל מי וכו׳ מעשה בבן אולם וכו׳ שאם יהו משלי אהא כהן גדול ואם משל כהן שעבד לא אהא כהן גדול (י״ד מלות אחרונות ליתא) וכו׳ ע״ש ובתו״י יומא ד׳ כ״א ע״א ובירושלמי גרסינן מעשה ואירע קרי לכהן גדול ונכנס יוסף בן אולם וכו׳ עכ״ל ובתוס׳ זבחים ד׳ י״ח ע״א ד״ה כהן גדול ואמרינן בירושלמי בפרק קמא דיומא ובתספתא ביוסף בן אלם מצפורי שאירע פסול בכהן גדול וכו׳.

פ״א ה״א שאירע קרי לכ״ג ביוה״כ. בבבלי יומא י״ב ע״ב שאירע בו פסול בכהן גדול וכן הוא בבבלי עוד בשני מקומות הנ״ל. ובתוספתא יומא פרק א׳ (הוצאת צוקערמאנדל) שאם יארע בו פסול וכו׳ מעשה ביוסף בן אולם וכו׳. ובתוס׳ יומא הנ״ל יש שגרסו שאירע פסול ויש שגרסו שאירע קרי. ובמגן אבות להרשב״ץ באבות פרק ה׳ משנה ה׳ וכן שם (בירושלמי) נראה במעשה דיוסף בן אילם דבטומאת קרי היה עכ״ל ובתשב״ץ חלק ג׳ סי׳ קל״ה אמת הוא שאני כתבתי במעשה דיוסף בן אילם היה מפני קרי לדעת הירושלמי וכו׳. ושתי הגירסאות הנ״ל יש להן על מה לסמוך. גירסת שאירע קרי מסייעא ספור יוסף הכהן בקדמוניות הנ״ל שמפורש שאירע קרי. וגירסת שאירע פסול מסייעא מהמשנה אבות פרק ה׳ ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. וכן הוא באבות דרבי נתן פרק ל״ה נוסחא א׳ וב׳ וע״ש בהערות הרב רש״ז שעכטער נ״י. ובפירש״י באבות שם ואותו פיסול שאירע בו ביוסף בן אלם פיסול אחר היה כגון מחמת שרץ וכו׳. וע״ש בפי׳ רבינו יונה.

פ״א ה״א פר ושעיר של יום הכפורים. וכן הוא בירושלמי מגילה פ״א אבל בהוריות פרק ג׳ פר ואיל הקריבים היום וכו׳. וגירסא זו נכונה כי השעיר משל צבור הוא ולא משל כהן גדול. ובבאר שבע בהוריות פרק ג׳ (ד׳ ט״ו) כבר תירצו התוספות וכו׳ פר ושעיר שקרבין היום משל מי וכו׳. ובתוס׳ מגילה ד׳ ט׳ ע״ב ד״ה אין שהפר בא מן המשמש אע״פ שאין משמש כדאיתא בירושלמי עכ״ל וגירסתם משונה משלפנינו. גם יוסף הכהן בקדמוניות 3.10.3. יאמר שהפר הוא משל כהן גדול ולא משל צבור.

פ״א ה״א בשמעון בן קמחית. וכן בתוספתא יומא פ״א. אבל בבבלי יומא ד׳ מ״ז ע״א ישמעאל בן קמחית. וגם יוסף הכהן מספר משמעון ב״ק. ראה להלן.

פ״א ה״א עם המלך. באבות דר״נ פרק ל״ה נוסחא א׳ שיצא להסיח עם הגמון אחד וכו׳. ועי׳ בבלי יומא ד׳ מ״ז ע״א. ובתוס׳ חגיגה כ״א ע״א ד״ה האונן גבי ר׳ ישמעאל בן קמחית כהן גדול (ליתא) שסיפר עם נכרי (ליתא) בשוק וכו׳ כיון דחכמים שונהו לנכרים כזבים וכו׳.

פ״א ה״א ערב יום הכפורים. וכן הוא בירושלמי הוריות פ״ג ה״א. ובירושלמי מגילה פרק א׳ הלכה י״ב הגי׳ עם מלך ערבי (ליתא) ערב יום הכפורים עם חשיכה (ב׳ מלות אחרונות ליתא) ובתוספתא יומא פרק ד׳ (הוצאת צוקערמאנדל) עם המלך ערבי. ובמדרש ויקרא רבא פ״כ סי׳ י״א הגי׳ עם המלך הערבי. ובילקוט המכירי תהלים מ״ז כ״ח ויקרא רבא מעשה בשמעון בן קמחית שיצא לדבר עם מלך הערביים וכו׳. ובגליון כאן בירושלמי שנה בזה.

פ״א ה״א צינורה של רוק. בפי׳ רב נסים גאון בשבת ד׳ קכ״ז ע״ב פי׳ צינורא.

שינתז

שינתו מפי האדם כשהוא מדבר למטרונית וכו׳ אמרו עליו על ר״י בן קימחית שיצא ודבר עם ערבי וכו׳ ונכנס ישבאב (יהודה) אחיו וכו׳.

פ״א ה״א וראה אמן שני בניה כהנים גדולים. גם יוסף הכהן בקדמוניות 19.6.2. מספר משמעון בן קמחית שהוא ושני אחיו שמשו בכהונה גדולה בימי הורודוס. והמאירי גרס בבבלי יומא מ״ז ע״א ונכנס אחד שלישי ושמש תחתיו וראתה אמן ג׳ כ״ג ביום אחד.

פ״א ה״א שערות ראשי. במתנות כהונה בויקרא רבא פ״כ ובירושלמי גורס לא ראו קורות ביתי שתי (ליתא) שערות ראשי עכ״ל ובשו״ת מהר״ם אל אשקר סי׳ ל״ה שאלת ממני הידיד אם יש לחוש לאלו הנשים שנהגו לגלות שערן וכו׳ ע״ש ולא זכר הירושלמי דילן.

פ״א ה״א וקרון עלה כל כבודה וגו׳. בפירש״י יומא ד׳ מ״ז ע״א ד״ה לא ראיתי בהש״ס ירושלמי כל כבודה בת מלך וגו׳ אשה צנועה ראויה לצאת ממנה כהן גדול הלבוש משבצות זהב עכ״ל ובחידושי ריטב״א יומא שם כתב רש״י ז״ל שמצא בירושלמי כל כבודה וגו׳ ע״ש ובמאירי ליומא ד׳ מ״ג ע״א בתלמוד המערב אמרו כל כבודה וכו׳ שהיא צנועה הרבה לצאת ממנה כהן גדול המשמש בבגדי זהב עכ״ל וכן מובא הירושלמי בשנוים בילקוט שמעוני עה״ת ר׳ ש״פ וע״ש. ובתנחומא במדבר א׳ ג׳ (הוצאת הרב רש״ב ז״ל) מכאן אמרו רבותינו כל כלה שהיא מצנעת עצמה אפילו ישראלית ראויה שתנשא לכהן וכו׳. והכוונה לירושלמי דילן.

פ״א ה״א את שבנו עובד תחתיו. במלחמות ליוסף הכהן 4.6.8. חק לישראל הוא מיום היותו לגוי כי האב ינחיל לבנו את המשרה הקדושה (הכהונה גדולה) ההיא עכ״ל.

פ״א ה״א רבי יוסי כד הוה בעי מקנטרה לר׳ לעזר בי ר׳ יוסי. כבר שערתי (מבוא להסדר עולם רבה צד 4) סבת הקנטור מר׳ יוסי על ר׳ אלעזר בנו מחמת לכתו לרומי (מעילה) ושזה היה למורת רוחו של ר׳ יוסי שמטבעו היה נוח ומתון שלא להתערב בעניני הרשות. בירושלמי נמצא בכמה מקומות עוד אמורא בשם ר׳ לעזר בי ר׳ יוסי.

פ״א ה״א בימי פלגש בגבעה וכו׳. שפנחס היה בימי פלגש בגבעה זה לשיטת הס״ע שסתמו ר׳ יוסי. ראה בסע״ר פ״כ וישלח ה׳ איש נביא וגו׳ זה היה פנחס. וע״ש בהערותי הערה י״ט. ובפרק י״ב הערה ח׳.

פ״א ה״א ר׳ חייה בשם ר׳ יוחנן. במגילה פרק א׳ הי״ב ר׳ בא ר׳ חיה בשם ר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן. ובהוריות פרק ג׳ ה״ה ר׳ בא בר חייא בשם ר׳ יוחנן, ונראה שביומא ומגילה, צ״ל ר׳ בא בר חייה (הוא ר״ח בר בא) בשם ר׳ יוחנן כמו שהוא בהוריות. ר׳ בא ר׳ חייה בשם ר׳ יוחנן מצינו בירושלמי במקומות רבים.

פ״א ה״א ר׳ ירמיה בשם ר׳ יוחנן. מצינו בכמה מקומות בירושלמי שר׳ ירמיה שונה מאמרים בשם תלמידי דתלמידי של ר׳ יוחנן וגם נמצאו שם מאמרי ר׳ ירמיה בשם ר׳ יוחנן בשם רשב״ל, בשם רב וכדומה אמוראים מזמן ההוא. ובהכרח הצדק עם התוס׳ בפסחים ד׳ ק״ו ע״ב ד״ה שבקיה ששני אמוראים ר׳ ירמיה היו אחד בשם רב ירמיה והשני בשם רבי ירמיה. ובדפוסי הירושלמי לא השגיחו המעתיקים על הנ״מ בין רב ורבי. והיה עוד ר׳ ירמיה תנא נזכר בתוספתא שבועות פ״א וכן בכ״מ. ולפעמים נמצאו בבבלי וירושלמי מאמרים על שם ר׳ ירמיה בשם ר׳ יוחנן ואינם אלא ט״ס כמו בבבלי יומא ד׳ ס״ג ע״א א״ר ירמיה א״ר יוחנן פסח וכו׳. ובכת״י בגמרא שם הגי׳ א״ר ירמיה א״ר אבהו א״ר יוחנן. עי׳ דקדוקי סופרים שם. ושם ד׳

פ׳

פ' סע"ב א"ר ירמיה א"ר יוחנן זר וכו'. בדקדוקי סופרים שם הביא שנויי נוסחאות בזה. ולא העיר שבירושלמי יומא פרק ח' ה"ג הגי' א"ר אבוהו בשם ר' יוחנן. ובבבלי בשבת ד' ס"ג ע"ב איתער בהו ר' ירמיה א"ל יישר וכן א"ר יוחנן פירש"י וכן שמעתי מר' יוחנן. אבל בכת"י בגמרא שם ליתא כל זה. וכן ליתא ברא"ש שם. עי' דקדוקי סופרים שם. ולא זכר שבירושלמי שבת פרק ו' ה"ד הגי' ר' חייא בשם ר' יוחנן. וכן בפסחים ד' ק' ע"א אמר ר' ירמיה א"ר יוחנן. הנה בפי' רבינו חננאל שם העתיק רק שם ר' יוחנן. ובירושלמי ברכות פרק ז' ה"ה ר' ירמיה בשם ר' יוחנן ראשונים וכו'. אבל בבבלי ברכות ד' נ"א ע"א א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן. ובירושלמי סנהדרין פרק ז' ה"ח ר' ירמיה בשם ר' יוחנן משרבו הגדפנין וכו'. ובפי' רבינו חננאל במועד קטן ד' כ"ו ע"א ירושלמי מהו לקרוע בזמן הזה משום ר' יוחנן אמרו וכו'. ובירושלמי ברכות פרק א' ה"ה ר' יוחנן בשם ר' ירמיה. וזה בוודאי ר' ירמיה תנא. ועי' מ"ש ידידי הרב הגדול ר' בנימין זאב פראפעסאר באכער נ"י בספרו אגדות אמוראי א"י ח"ג צד 97 הערה 6.

פ"א ה"א ר' ירמיה בשם ר' יוחנן ובגדי וגו'. בירושלמי מגילה פרק א' הי"ב נשנה המאמר ושם הגרסא רבי אימי בשם ר' יוחנן וכו'. ובהוריות פרק ג' ה"ה רבי ירמיה רבי אימי בשם ר' יוחנן ובצ"ל כאן. וכן הוא בחלה פרק ד' ה"ד בכורים פרק ב' ה"ה ובחגיגה פרק ג' ה"ב ר' ירמיה ר' אמי (או אימי) בשם ר' יוחנן. ובברכות פרק ו' ה"ד ובשבת פרק י"ד ה"ג ולקמן ביומא פרק ח' ה"ג ר' ירמיה בשם ר' אמי. ומ"ש בסמוך כאן אמר ליה ר' יונה עמך הייתי לא אמר עובד אלא נשאל הכוונה על ר' אמי ולא על ר' יוחנן. ובירושלמי בכורים פרק א' הלכה א' ר' יונה בשם ר' אימי אפילו לשעה וסוכה פרק ד' ה"ח דאמר ר' יונה בשם ר' אימי נקב וכו'. וסרה בזה תמיהת הגרז"ף ז"ל במבוא הירושלמי ד' צ"ט ע"ש. אח"כ ראיתי בס' דורות הראשונים ח"ב ד' קנ"ו שכתב והנה גם על ר' יונה עצמו אביו של ר' מנא מפורש בירושלמי שישב עוד לפני ר' יוחנן ונאמר בירושלמי יומא וכו' א"ל ר' יונה עמך הייתי וכו' והולך שם ומשיג על הרז"פ ז"ל ע"ש ובד' קפ"ב שם שנה בעל דורות הראשונים זה שנית. ולא ידע בעל דורות הראשונים ממה שכתבנו.

פ"א ה"א לא אמר עובד אלא נשאל. בבבלי יומא ד' ע"ג ע"א כי אתא רבין אמר נשאל איתמר. ובפי' רבינו חננאל שם כי אתא רבין אמר נשאל בח' בגדים איתמר עכ"ל וע"ש בפירש"י.

פ"א ה"א איתי רב הושעיה מתניתא דב"ק. כעין זה בשביעית פ"ה ה"ג ביצה פ"ג ה"ד. ובהוריות פ"ג ה"ד נשנה המאמר דיומא כאן ושם בדפוס וויניציא הגי' איתיהו רבבהו שעלה מתניתא דבר קפרא מדרומא. וזה בוודאי ט"ס. אמנם ביוחסין השלם צד 119 בבהו: א"ל רב בבהו לרב אשי בסוף פ"ב דיבמות עכ"ל ולפנינו שם ליתא.

פ"א ה"א ותנא וחכמים אומרים. בירושלמי הוריות פרק ג' ה"ו ליתא המלות וחכמים אומרים אבל במגילה פרק א' הלכה י"א איתא.

פ"א ה"א ר"ט אביהן של כל ישראל. במגן אבות להרשב"ץ (אבות פרק ב' משנה ט"ו) ובירושלמי מגילה קורא ר' טרפון רבן (לפנינו במגילה פרק א' הי"א הגי' אביהן אבל בהוריות פרק ג' הלכה ה' רבן) של כל ישראל ובראשון מיומא אביהן של כל ישראל עכ"ל וגם בירושלמי יבמות פרק ד' הי"ב וכי ר"ט אביהן של כל ישראל וכו'.

פ"א ה"א ראיתי אחי אמי. במגילה והוריות הג"ל אם לא ראיתי שמעון (ליתא

אחי

אחי איטא (בהוריות איטה) וכו׳. וכן הוא בספרי בהעלותך סי׳ ע״ה וע״ש (אבל במגן אבות להרשב״ץ לאבות פ״ב (ד׳ ל״ז ע״ב) בספרי אמרו שהוא ראה אחי אמו כהן תוקע בחצוצרות עכ״ל. ולא היה לפניו בספרי המלה שמעון) ובתוספתא סוטה פרק ז׳ בו ביום ראה ר׳ טרפון חיגר עומד וכו׳. ובילקוט עה״ת ר׳ תשכ״ד בדפוס הראשון בשאלוניקי וויניציא הגי׳ שמעון אחי דומה (בילקוט ד׳ ווארשוי אחי אמי). ונראה בעיני שהגי׳ דומה היא עיקרית ודומה הוא שם איש מפורסם אז. ובמקום אחר לא נמצא שאמו של ר׳ טרפון היתה כהנת מבית אביה ועי׳ לקמן פרק ג׳ ה״ז ממדרש קהלת.

פ״א ה״א אלא בשעת הקהל. וכן הוא בתוספתא סוטה פרק ז׳. אבל בספרי בהעלותך הגי׳ בראש השנה וביוה״כ וביובל. וע״ש בהערות הרב ר״מ א״ש ז״ל ובילקוט עה״ת ר׳ תשכ״ה ובזית רענן ובלקח טוב שם. ובפי׳ הר״ש משאנץ בתו״כ מצורע פ״ה כדאיתא בירושלמי וכו׳ ובמגילה פרק א׳ שמעה (ר׳ טרפון) בין תקיעות קרבן לתקיעות הקהל עכ״ל שוב ראיתי בסדר הדורות (צד 160) שהביא הגי׳ מירושלמי בהקהל י״כ וביובל וכו׳ עכ״ל.

פ״א ה״א אמר לו ר׳ טרפון אקפח את בניי. ירושלמי שבת פט״ז ה״א.

פ״א ה״א משוח בשמן המשחה וכו׳. בס׳ מים חיים להפר״ח (ד׳ כ״ח סו׳ ב׳) ובת״כ הניא ומייתי לה בירושלמי וכפר אשר ימשח אותו וכו׳ אשר ימשח אותו אין לי אלא (ג׳ מלות ליתא) משוח בשמן המשחה מרובה (ומרובה) בבגדים וכו׳ כהן אחר המתמנה פי׳ אותו כהן שהזמינו תחת כ״ג להיות משמש במקומו אם יארע בו פיסול אעפ״י שעדיין לא נמשח ולא נתרבה בבגדים עד עהה ת״ל וכפר הכהן עכ״ל ובתוס׳ נזיר ד׳ מ״ז ע״ב ד״ה מרובה ובפי׳ הרא״ש שם לא הביאו ירושלמי דילן. ובמגיד משנה ה׳ איסורי ביאה פרק י״ז ה״א בת״כ והכהן הגדול וגו׳ ואין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בבגדים מנין וכו׳.

פ״א ה״א במה הוא מתכפר. במגילה והוריות הנ״ל במה הוא מתמנה. וכצ״ל. ובתוס׳ זבחים ד׳ י״ח ע״א ד״ה כה״ג דכהן גדול נתמנה לעבודתו בפה ומסתלק בפה ובפרק קמא דיומא דריש ליה מקרא ובירושלמי עכ״ל ובשטה מקובצת בזבחים שם מגיה בהתוס׳: ובפרק קמא דיומא בירושלמי עכ״ל ובתוס׳ ביומא ד׳ י״ב ע״ב ד״ה כ״ג דכהן גדול מהתמנה בפה ומסתלק בפה ובירושלמי דריש ליה מקרא עכ״ל ומ״ש התוס׳ ומסתלק בפה ליתא לפנינו וסותר למה שנאמר בירושלמי סנהדרין פרק ב׳ ה״א ואין מעבירין אותו מגדולתו. ובס׳ באר שבע בסוטה פרק ח׳ (ד׳ מ״ג) ובירושלמי דיומא נמי דריש לה מקרא דכהן גדול מתמנה בפה ומסתלק בפה ע״י אחיו הכהנים והמלך (ז׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו) וכו׳.

פ״א ה״א אב״ד על ישראל. המלות על ישראל ליתא במגילה פ״א סהי״ב.

פ״א מנין כשם שמתקינין וכו׳. תו״כ אחרי פרק ח׳ וע״ש במסרה התלמוד.

פ״א ה״א מקדשין לו אשה אחרה על התנאי. בתוס׳ יומא י״ג ע״ב ד״ה ולחדא היה להם גרסא אחרה וז״ל בירושלמי משמע אשה אחרת מתקינין לו מזמנין אותה שאם תמות אשתו ביום הכפורים שיקדש זאת ביוה״כ ופליג אגמרא דידן עכ״ל.

פ״א ה״א אין לדבר סוף שמא תמות אשה זו ותמות אשה אחרת. אולי מקור הירושלמי דילן היה לבעלי תוס׳ בכתובות ד׳ נ״ב ע״א ד״ה רצה וז״ל לפי שהנשים ממהרות למות מן האנשים כדאמר בירושלמי עכ״ל ועי׳ בשו״ת צמח צדק סי׳ ס״ז שמביא דברי התוס׳ הנ״ל ובירושלמי שבת פרק ב׳ ה״ו. ומ״ש בהגהת מימוני ה׳ חלות פרק ה׳ אות ה׳ פירשו התוס׳ שהנשים מאחרות למות מן האנשים כדאמר

בירושלמי

בירושלמי ונראה דהכא איירי במיתת מפולת והתם מיירי במיתה טבעית עכ"ל ונראה שהוא ט"ס וצ"ל שהנשים ממהרות למות וכו'.

פ"א ה"א דתנינן תמן רבי יהודה וכו'. הלא משנתינו היא, ואיך נאמר תנינן תמן? ובהרא"ש שבועות פרק ו' סי' כ"ח בשם הרמב"ן ולשון הירושלמי משונה דאיפכא הוה ליה למימר במקום תמן כה ובמקום כה תמן עכ"ל.

פ"א ה"א מעורבות בקרבן. כאן ובגיטין פ"ז ה"ד לא משני מידי, ובשקלים פ"ז ה"ה כי קאמרינן בחטאת שמתו בעליהן ודאי. וכן בבבלי יומא ד' נ"ה ע"ב אלא משום חטאת שמתו בעליה ודאי. והגרז"פ ז"ל במבוא הירושלמי ד' כ"ט ע"א כתב עי' יומא פ"א דמקשי הירושלמי וכו' אמתני' דגיטין פ"ג ושקלים פ"ז ואינו מתרץ כלום עכ"ל ובאמת הקושיא מגיטין מתרץ הירושלמי כאן וכן לא העיר על התירוץ בירושלמי שקלים.

פ"א ה"א ויקדש מאתמול וכו'. בתוס' יומא ד' י"ג ע"ב ד"ה ולחדא בירושלמי משמע אשה אחרת וכו' ופליג אגמרא דידן דפריך התם ויקדש מאתמול דמשמע ליה מתקנין בהזמנה בעלמא ומשני וכפר וכו' עכ"ל ובאור זרוע חלק ד' (מס' סנהדרין) סי' פ"ט והירושלמי פליג דהא בשאר דברים נמי פליג התם אגמרא דידן דפריך התם ויקדש מאהמול ופריך אגמרא דידן דאמר פרק קמא דכנים לה משום דכתיב ביתו וארוסה לא חשיבא ביתו וכו' והירושלמי אינו סובר כן עכ"ל.

פ"א ה"א ר' גמליאל ב"ר אינייני בעא קומי ר' מנא. עי' אהבת ציון וירושלים בפסחים צד 5.

פ"א ה"א כקונה קניין בשבת. כפי' רבינו חננאל ביומא ד' י"ג ע"ב ירושלמי ולא נמצא קונה אשה (קניין) ביוה"כ משום שבות התירו (שהתירו) במקדש עכ"ל ובתוס' יומא י"ג ע"ב ד"ה ולחדא ולא נמצא כקונה קנין בשבת וכו'. ובתוס' ביצה ל"ו ע"ב ד"ה והא דבפרק קמא דיומא בירושלמי גבי כהן גדול מתקנין לו אשה אחרת פריך והרי קונין לו קנין בשבת ומשני אין שבות במקדש וכו'. ובאור זרוע חלק ד' סי' פ"ט דהא בירושלמי פרק קמא דיומא ופרק קמא דבכורות (גם בעיטור ה' מכירת קרקעות ד' ס"ד בירושלמי ריש בכורות וכו'. ובשו"ת ראבי"ה סי' קס"ד בירושלמי בכורות וכו'. ובתוס' רה"ש ד' ה'.ע"א ד"ה מה בירושלמי פרק שני דבכורות ובפי' המיוחס לרש"י תענית ה' ע"ב ובבכורות ירושלמי. וכו' ואי אפשר שט"ם בכל המקומות הנ"ל) גבי כהן גדול שמקדש ביום הכפורים ולא נמצא כקונה קנין בשבת וכו' והירושלמי פליג וכו' עכ"ל ובמרדכי ביצה סי' תרצ"ח ובירושלמי משמע דבכל ענין אסור לקדש בשבת וכו'. ובשו"ת יכין ובעז (מנכדי הרשב"ץ חלק ב' סי' א') והירושלמי הזה פליג על הגמרא שלנו דהתם מפרש טעמא משום שהוא קונה קנין בשבת והוי אסור משום דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר עכ"ל ובסמ"ג לווין ע"ה וקצת משמע בירושלמי דיומא דבכל ענין אסור לקדש אשה בשבת דמפרש טעמא דאין מקדשין משום דנמצא כקונה קניין בשבת וכו' ובהא פליג הירושלמי על תלמוד שלנו דהתם מפרש טעמא דאין מקדשין משום קונה קנין דהיינו משום דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר ובגמרא שלנו מפרש וכולהו מ"ט גזירה שמא יכתוב עכ"ל.

פ"א ה"א אר' מנא הד"א אילין דכנסין ארמלן צריך לכונסן. בירושלמי כתובות פרק א' ה"א צריך לכונסה וכו'. ובתוס' יומא י"ג ע"ב ד"ה ולחדא אר' חנינא (ר' מנא) הדא אמרת הלין (אילין) דכנסין ארמלן צריך לכונסן וכו' והשתא קאמר בירושלמי הלין דכנסין ארמלן צריך לייחדן (לכונסן) מבעור יום וכו'. ובתוס' ביצה ל"ו ע"ב ד"ה והא והדר מסיק התם בירושלמי דיומא אמר ר' מונא (מנא) הדא אמר'

אמר' וכו'. ובאור זרוע ח"ד סי' פ"ט ומסיק נמי התם (בירושלמי) הר"א אילין דכנסין ארמלן וכו' ע"ש. ובחידושי הרשב"א כתובות ד' ז' ע"א ואעפ"י שאמרו בירושלמי אילן דכנסין ארמלין צריכים למכנס מבעוד יום וכו'. ובסמ"ג הנ"ל והדר מסיק אמר ר' מנא הדא אמרה הלין דכנסין וכו'. ובמנהיג (ד' ל"ו ד' ברלין) ונהיגי בכמה דוכתי דמאן דכנים ארמלתא מקדים ונסיב לה ע"ש או ערב יו"ט מבעוד יום וכדאיתא בירושלמי וכו' אר' מונא אלין דכנסין וכו'. ובמרדכי ביצה סי' תרצ"ח והדר מסיק (בירושלמי) אר' מנא הלין דכנסן ארמלין צריך לכונסן מבעוד יום לכן נוהגין לייחדן אחר ברכת חתנים כי אלמנה אין לה חופה וכו'. ובהגהת אשר"י בביצה פרק ה' סי' ב' ובירושלמי משמע דלכ"ע אסור לקדש וכו' עכ"ל ובשו"ת ריב"ש סי' קל"ה עוד שאלת ירושלמי וכו' הדה אמרה הלין דכנסין ארמלן וכו' מה הפריש בין בתולה לאלמנה לענין קנין קנית בשבת תשובה וכו' עכ"ל ובאגודה (יום הכפורים סי' ב') בירושלמי אמר הדין דמכניסין אלמן (ליתא) אלמנה בערב שבת (ב' מלות ליתא) צריך לייחד עמהן (לכונסן) מבעור יום שלא יהיה כקונה קנין בשבת עכ"ל ובר"ן ביצה סי' תתקכ"ה ובירושלמי אמרו הלין דכנסין ארמלין (ארמלן) צריכים למיכנס מבערב (לכונסן מבעוד יום) עכ"ל ובמגיד משנה ה' אישות פרק י' הי"ד עוד אומר שם (בירושלמי) הלין דנסיבין (דכנסין) ארמלן צריכין למכנס מבעוד יום וכו' עכ"ל וע"ש בהג"מ אות נ' ובשו"ת יכין ובעז הנ"ל כן נמי משמע מהירושלמי פ"ק דיומא דקתני התם אמר ר' מונה הדא אמרה הלין דכנסין ארמלו צריך לכונסן וכו' אלמא משמע דקפדין על הכניסה לחופה וכו'. ובשו"ת הרשב"ש בן הרשב"ץ סי' קע"ה ובירושלמי אמרו הלין דכנסין ארמלין ליכנסין מע"ש כי היכי דלא ליקני קנין בשבת כלומר הנושא אלמנה בע"ש יבא עליה מבעוד יום קודם השבת שאם יבא עליה בשבת הוא קונה אותה לירושה ולמעשה ידיה והוא קונה בשבת עכ"ל ובשו"ת רמ"א סי' קכ"ה והביאו ירושלמי אר' הונא (מנא) הדא אמרה הני דכנסי ארמלין וכו' ונראה דלהכי לא הביאו הרי"ף והרא"ש דברי הירושלמי ולא כתבו ג"כ ההוא דהלין דכנסין ארמלין וכו' ולא כתבו הטור נ"כ דוודאי קיי"ל כגמ' דידן נגד הירושלמי וכו' ע"ש.

פ"א ה"א במשנה ומקטיר את הקטורת. בשו"ת הרשב"א סי' ע"ט והנן ביומא הוא וכו' והוא (ליתא) מקטיר את הקטורת והוא (ליתא) מטיב את הנרות וכו'.

פ"א ה"ב במשנה מקריב חלק בראש. לקמן בהלכה זו בפיסקא דמשנה מקריב בראש וכן הוא בעקירת יצחק שער ס"ג. ובתוס' חגיגה י"ז ע"א ד"ה אין כדתנן ביומא מקריב בראש עכ"ל ובהגהת הב"ח הגיה שם מקריב חלק בראש. וזה ללא צורך להגיה.

פ"א ה"ב במשנה ונוטל חלק בראש. עי' בפירש"י נדרים ס"ב ע"ב ד"ה ולימול ובפרשב"ם בבבא בתרא ד' קמ"ג סע"א.

פ"א ה"ב משהיה מקריב קרבנותיו היו מזין וכו'. בבבלי יומא ד' י"ד ע"א מאן תנא אמר רב חסדא דלא כר"ע דאי ר"ע הא אמר טהור וכו' ובגמרא שם שקלי וטרי ובסוף אביי אמר אפילו תימא ר"ע דעביד עבודה כוליה יומא ולפניא וכו' כבירושלמי כאן.

פ"א ה"ב עור זה שלי. בתוספתא יומא פרק א' הגירסא משונה. ובבבלי יומא י"ז ע"ב אומר עולה זו אני מקריב וכו'. ובפי' הראב"ד בתו"כ צו פ"ב ובמסכת יומא בירושלמי מקשי ליה מנחה זו אני אוכל וכו' (ה' מלות ליתא)

כאן

כאן נוטל את הכל וכאן נוטל מחצה אמר ר' זעירא (זעורה) כאן ליחיד כאן לצבור עכ"ל.

פ"א ה"ב אית תניי תני ר' אומר אומר אני שיטול מחצה. בתוספתא יומא פ"א (הוצאות צוקערמאנדעל) ר' אומר אומר אני שיהא זה נוטל מחצה וכו'.

פ"א ה"ב בולי ואסרטני. בדפוס זיטאמיר ואסטרגי ועי' בערוך. ובתשובות מהג"ם לספר קנין סי' כ"ט ואע"ג דאמרינן פרק מי שמת וכו' אאבולי וואיסטרוגי אמר ר' ניתבו אבולי פלגא ואיסטרוגי פלגא וכו' ע"ש.

פ"א ה"ב מביא חמשים בכלי א וכו'. בתוספתא מנחות פרק י"ב הרי עלי ק' עשרונות להביא בכלי א' כופין אותו ומביא ששים בכלי א' וארבעים בכלי אחר ואם הביא מחצה בכלי א' ומחצה בכלי א' לא יצא וכו' ע"ש וברשב"ם בבבא בתרא ד' קמ"ג ע"ב מביא שנויי נוסחאות.

פ"א ה"ב אשכח תני והוא למד מדת הדין וכו'. כעין זה בשביעית פרק י' ה"ד, אשכח תני הוא מדת הדין למד מפרוזבול.

פ"א ה"ב והולך בתוך ביתו. בתוס' חגיגה י"ז ע"א ד"ה אין בירושלמי וכו' והולך ואוכל (ליתא) בביתו ובא ומקריב תמיד של ערב (בין הערבים) וכו' ע"ש ובקול הרמז ביומא פ"א משנה ב' והכי איתא בירושלמי בכל יום הדין (ליתא) כ"ג וכו' הוא מקריבן (והולך בתוך ביתו לא גרס) וכו'.

פ"א ה"ב ר' עוקבה בשם ריב"ל. בתוס' חגיגה הנ"ל ר' עוקבא (עוקבה) בשם ריב"ל אמר (ליתא) וכו'. ובסדר הדורות צד 301 ר' עוקבא בשם ריב"ל ירושלמי פרק קמא עכ"ל ובהגהות שם חסר המסכת עכ"ל וכיון ליומא כאן.

פ"א ה"ב בשבתות ובימים טובים, בתוס' חגיגה הנ"ל כלומר שלא היה רגיל ומתלבש בבליו ולעבוד אלא אז מפני כבוד היום עכ"ל ובמלחמות היהודים ליוסף הכהן 5. 5. 7. לא בכל עת יבוא הכהן הגדול אל הקודש כי אם בשבתות השנה ובראשי חדשים ומועדי ה' או ביום האסף העם להודות לה' בבית קדשו על חסדו כי גבר עליהם ובימים ההם עבד הוא לבדו את עבודת המזבח עכ"ל.

פ"א ה"ב אית תניי תני הציץ מרצה וכו'. מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון בבבלי יומא ד' ז' ע"ב. ומ"ש בירושלמי בסמוך: מ"ד הציץ מרצה על מצחו. בדפוסי זיטאמיר ופטרקוב בט"ס: הציץ מרצה על פסחו.

פ"א ה"ב מ"ד הציץ מרצה על מצחו והיה על מצחו תמיד. מכאן המקור למ"ש הרמב"ם ה' ביאת המקדש פרק ד' ה"ח ואין הציץ מרצה אלא בזמן שהוא על מצחו שנאמר והיה על מצחו תמיד וגו'.

פ"א ה"ג במשנה מסרו לו זקנים. באגודה סי' ב' מסרו לו שני (ליתא) זקנים. ובפי' רבינו חננאל ביומא י"ח ע"א מוסרין (מסרו) לו וכו'. ובסדר עבודה לרבינו יוסף בן אביתור (קובץ מעשה י"ג ק' צד 22) מוסרין לו זקני סנהדרין (בית דין) וכו'.

פ"א ה"ג במשנה קרא אתה בפיך, בכתב יד מהמשנה מהמאירי ליתא זה. ובשו"ת הרשב"ש בן הרשב"ץ סי' כ"ו שהיו אומרים לו אישי כ"ג קרא אתה בפיך שמא שכחת הרי שהקריאה בפה מזכרת מה ששכח עכ"ל.

פ"א ה"ג במשנה בשער המזרח. לקמן בפרק זה בהלכה ג' בפסקא דמתניתין מעמידין אותו בשערי מזרח וע"ש וכן הוא ברמב"ם ה' עבודת יוה"כ פרק א' ה"ה ובס' עקידת יצחק סי' ס"ג ובתמיד פ"ה משנה ה' מעמיד את הטמאים בשער המזרחי בפי' המיוחס להראב"ד שם הגי' בשערי המזרח. ובבבלי פסחים ד' פ"ב ע"א פירש"י ד"ה ראש בשער המזרחי כניסת כל אדם להר הבית עכ"ל וע"ש

בתוס'

בתוס' ד"ה היה ובירושלמי עירובין פרק ה' ה"א ומובא בשנוים בפי' רבינו חננאל יומא ד' כ"ח סע"ב שבעה שמות נקראו לו שער סוד וכו'.

פ"א ה"ג רבי אומר. בתו"כ אמור פרק א' ליתא זה ועי' בבלי יומא י"ח.

פ"א ה"ג אר' יוסי בי ר' בון כאן בראשון וכאן בשני. בבבלי יומא י"ח ע"א אמר רב יוסף לא קשיא כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני. ונראה שהוא ר' יוסי בי ר' בון שנזכר בירושלמי כאן.

פ"א ה"ג אין תימר מבפנים וכו'. בס' מים חיים להפר"ח ד' כ"ח ע"ב מעמידין אותו בשערי מזרח אם היו מעמידין אותו מבפנים או מבחוץ לא ברירא מילתא בירושלמי עכ"ל.

פ"א ה"ג שלא היה אדם נכנס. לקמן בפ"ג משנה ג' הגי' אין אדם נכנס לעזרה וכו' עד שיטבול (עד שיהא טובל, ועי' מ"ש שם).

פ"א ה"ג ולמה לא אמר שעיר אר' בא קרטיגנא בלא כך אינו זקוק להערות. המאמר קשה ההבנה אבל לקמן בפרק ה' ה"ז (בד' וויניציא 43. 1. 1.) ולמה לא אמר ושעיר אמר רבי מנא בלא כך אינו זקוק להערות. והמלות בלא כך אינו זקוק להערות נשתרבבו כאן ע"י איזה סופר הדיוט משם וכאן צ"ל אר' בא קרטיגנא אשכח תני ושעיר.

פ"א ה"ג אשכח תני ושעיר. בבבלי יומא י"ח ע"א תנא אף השעירים. ובתוספתא שלנו ליתא זה. ובתשלום אבודרהם (צד 45) ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים. ושם בהערה בבי"נ ועתודים עכ"ל.

פ"א ה"ד במשנה שהמאכל וכו'. במשנה בבלית יומא י"ח. מפני שהמאכל וכו'.

פ"א ה"ד שמואל אמר ולא אתרוג וכו'. בבבלי יומא ד' י"ח ע"א לא נזכר זה משם שמואל ורק סומכוס אומר משום ר' מאיר וכו'. ובשו"ת הרשב"ש בן הרשב"ץ סי' ש"ט לברר לך מה ששנו חכמים ז"ל וכו' שלא היו מניחין אותו לאכול הרבה וכו' ע"ש.

פ"א ה"ד אעפ"כ היו קורין. בפי' רבינו חננאל יומא י"ט ע"ב ירושלמי אעפ"כ היו קורין לפניו (עליו) המקרא (את הפסוק) הזה אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו כו אם ה' לא ישמר עיר שוא (י' מלות אחרונות ליתא) וגו' עכ"ל ובתוספתא יומא פ"א ומה היו אומרין שיר המעלות אם ה' לא יבנה בית וגו'.

פ"א ה"ד ולא מן הניסים שהיו וכו', במאירי ליומא (ירושלים תרמ"ה) ד' ב' ע"א והוא שאמרו בתלמוד המערב והלא (ולא) מן הנסים שנעשו בבית המקדש הוא שלא אירע פסול בכהן גדול (ה' מלות אחרונות ליתא לפנינו, ולכאורה זה המאמר מקומו בירושלמי לעיל פרק א' הלכה א') אמר ר"א על שם לא תנסו עכ"ל ובפי' רבינו יונה (אבות פרק ה' משנה ה') ואעפ"י שהיו יודעין שלא יארע לו קרי הי ממנין את הסגן שאין סומכין על הנס משום לא תנסו כדאיתא בירושלמי עכ"ל ובמגן אבות להרשב"ץ באבות שם וגם שם (בירושלמי) נתנו טעם אחר בדבר שאעפ"י שהיו יודעים שלא יארע בו קרי דרך נס היו מתקינין לו אף מפני קרי כדי שלא יסמיכו על הנס שנאמר וכו' עכ"ל ובספר זהר הרקיע להרשב"ץ (ע) ובירושלמי של מס' יומא אמרו כי מה שהיו מתקנין כה"ג אחר ביום הכפורים אעפ"י שמעשה נסים שהיו בבית המקדש וכו' עכ"ל.

פ"א ה"ד לא תנסו. בזהר הרקיע הנ"ל והביאו שם מקרא זה לא תנסו את ה' אלקיכם. עכ"ל והוא בדברים ו' ט"ז. ובדפוסי זיטאמיר וקראטאשין הגי' לא תנסון.

פ"א ה"ד כאן בראשון. בתו"י יומא ד' כ"א ע"א ד"ה ולא כדפי' בירושלמי

דבמקדש

דבמקדש ראשון דוקא קאמר עכ"ל ובמגן אבות להרשב"ץ (אבות פ"ה) ויש מפרשים כי הנס היה במקדש ראשון ומה שהיו מתקנין במקדש שני ובירושלמי אמרו כן בפירוש עכ"ל.

פ"א ה"ה במשנה מסרוהו זקני בית דין. בסדר העבודה לרבינו יוסף בן אביתור (קובץ מעשה ידי גאונים קדמונים צד 22) מוסרין לו זקני כהונה וכו'. ובפי' המיוחס להראב"ד בתמיד פרק א' דתנן מסרוהו זקני בית אב, (בית דין, אבל בתמיד פ"א זקני בית אב וביומא פרק ג' משנה ט' וראש בית אב משמאלו וכן הוא בתוספתא סנהדרין פרק ד') לזקני כהונה והוליכוהו (הוליכוהו) וכו'. ובספר עבודת ישראל ד' ל"ו ע"ב מביא בשם מהר"ם ניגרין שגרס בהפיוט שזקני עם זחכמי אחיו תמיד סובבוהו וכו' עכ"ל ונראה שגרס בהמשנה כגי' המיוחס להראב"ד הנ"ל.

פ"א ה"ה במשנה הוליכוהו לעליית וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא י"ט ע"א והוליכוהו זקני כהונה (ב' מלות ליתא) לעליית וכו'. ובמשנה בבבלי יומא י"ח ע"ב והעלוהו בית אבטינס. וכן בפי' המשנה להרמב"ם (הוצאת הירשפעלד). וגירסת המשנה בהירושלמי לעליית היא הנכונה. עי' בתמיד פרק א' משנה א' בית אבטינס וכו' היו עליות.

פ"א ה"ה במשנה אמרו לו אישי. במתניתא דבני מערבא ובכת"י מהמאירי ואומרים לו.

פ"א ה"ה במשנה אנו שלוחי ב"ד. בפי' רבינו חננאל ביומא י"ט ע"א אנו ואתה שלוחי ב"ד וכו' עכ"ל. ובגמ' שם הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו וכו'.

פ"א ה"ה שצרכו לכך. תוספתא יומא פרק א' בשנויים. ובקול הרמז ביומא פ"א משנה ה' וכן אמר בירושלמי פורשין ובוכין שצרכו לכך עכ"ל.

פ"א ה"ה מפני הבייתוסין. לקמן בהלכה זו שהרי הצדוקין אומרים. וכן הוא בבבלי יומא ד' י"ט ע"ב מעשה בצדוקי אחד שהתקין וכו'.

פ"א ה"ה היא דפרה היא דסוכה וכו'. בפי' רבינו חננאל בסוכה ד' מ"ח ע"ב ירושלמי אית דאמרי שהוא הצדוקי דפרה שבא ונגע בו ריב"ז (ז' מלות אחרונות ליתא והכוונה לתוספתא פרה פרק ב' וע"ש) הוא שניסך ברגליו (ג' מלות ליתא וכוונת הר"ח למ"ש בסוכה שם מעשי בצדוקי אחד שניסך על גבי רגליו וכו') והקטורת של יום הכפורים אחד ואית דאמרי דפרה ודיוה"כ חד ודסוכה חד עכ"ל.

פ"א ה"ה צאו מיכן בני עלי וכו'. המפרשים הקשו שהמאמר אינו שייך לכאן. אבל בירושלמי סוכה פרק ד' ה"ח נשנה המאמר ושם הגרסא: צווחה עליהן העזרה צאו מיכן (פי' על הביתוסים הנזכרים למעלה). צאו מיכן בני עלי וכו'.

פ"א ה"ה גוש של מלח. בזבחים ד' ס"ב ע"א בול של מלח וסתמוהו. ובפי' רש"י שם מלא אגרוף של מלח שמעתי עכ"ל.

פ"א ה"ה קרן וסובב. בזבחים הנ"ל ר"י ברבי יהודה אומר אף הסובב.

פ"א ה"ה בעון קומי ר' אבהו והא כתיב וכו'. בתו"י יומא ד' י"ט ע"ב בירושלמי פריך והכתיב כל אדם וכו' ומתרץ שזה הקטורת לא יעשה כמדתו עכ"ל ובחי' הריטב"א ביומא שם הקשו בירושלמי דהכתיב וכל אדם וכו' תירצו דשניא היא דהכא שלא נעשה הקטורת כמצוהו עכ"ל ולפנינו התירוץ אינו מבואר יפה ונראה שנוסחתם משונה משלפנינו.

פ"א ה"ה ולא ימות הרי זה עונש וכו'. כן הוא בתו"כ (אחרי פ"א) ובקרבן עדה כתב הכי גרסינן אר"א בר"ש ולא ימות הרי זה עונש וכו'. והגהתו נובעת מבבלי יומא נ"ג ע"א.

פ"א

פ"א ה"ה הא אם לא נתן וכו'. תו"כ אחרי פ"א ועי' לקמן פ"ד ה"ה.

פ"א ה"ו במשנה בן קבוטל. במתניתא דבני מערבא בן קבוטר. ולקמן בירושלמי הלכה ו' מה נתני קבוטר (כגי' מתניתא דב"מ) או קבוטל (כגירסתינו). אבל בבבלי יומא י"ט ע"ב בן קפוטל וכו' קבוטל. ובפי' רבינו חננאל שם בן קפוטר וכו' והיה מראה לו באצבעו בי"ת כלומר קבוטר הוא עכ"ל.

פ"א ה"ו במשנה בדניאל. באגודה (יוה"כ) סי' ג' בספר דניאל. וכן הוא בברכות ד' ס"ג ע"א וע"ש.

פ"א ה"ו תני במשלי וכו'. כפי' רבינו חננאל ביומא ד' י"ט ע"ב ירושלמי וכו' תני במשלי ובתהלים (ובתילים) מפני שטעמן מפיג את השינה עכ"ל.

פ"א ה"ו כהנא שאל לרב. בסנהדרין פ"ז ה"ד כהנא בעא קומי רב. וכן בכ"מ.

פ"א ה"ו וחוי ליה (רב). כעין זה בבבלי שבת ד' ס"ו ע"א ומחוי ליה רב איפוך. וכן בזבחים ס"ח ע"ב ומחוי רב עלה וכו' וכן בכ"מ.

פ"א ה"ו צפר קבוטר. בהקדמת ספר יוחסין (ד' לונדון צד 3) ובירושלמי כהנא שאמר לרב מה ניתני קבוטר וכו' וחמי באצבעתיה ספר (צפר) קבוטר עכ"ל וביוחסין דפוס הראשון (קושטנטינא) ובירושלמי כהנא שאמר לרב מה ניתני קבוטר קבוטל והוה קיים מצלי באצבעיתיה ספר קבוטר עכ"ל. ומגי' היוחסין ראיה לאלו האומרים שרבי כתב המשנה. והראה רב לכהנא בספר שכתוב במשנה קבוטר.

פ"א ה"ז במשנה פרחי כהונה. במתניתא דבני מערבא פרחי לויה (כהונה) מכים (מכין) לפניו. ובכת"י מהמשנה מהמאירי פרחי לויה, וברמב"ם ה' עבודת יוה"כ פרק א' ה"ח פרחי לויה מכין אותו (לפניו) וכו'. ובתורת העולה להרמ"א חלק ג' פנ"ח פרחי לויה וכן הוא בעקידת יצחק סי' ס"ג. הלשון פרחי כהונה מצינו נזכר בהרבה מקומות אבל פרחי לויה לא מצאתי במ"א. ובמשנה ערכין ד' י"ג ע"ב (לגי' המתניתא דב"מ) וצוערי הלוים היו נקרים. ועי' בתוספתא שם.

פ"א ה"ז במשנה באצבע צרדה. במתניתא דב"מ באצבע שרדה (צרדה). ובתורת העולה הנ"ל באצבע צדדה. ובתוס' מנחות ד' ל"ה ע"ב ד"ה וכמה ובפרק קמא דיומא דאמרינן כהן גדול שמכין לפניו באצבע צרדה הדבר ידוע שאי אפשר להשמיע קול אלא כשמכה באמצעי וכו'. ובכסף משנה ה' שבת פרק כ"ג ה"ד מדתנן וכו' באצבע צרידא עכ"ל ועי' בערוך ערך צרדה ובאור זרוע חלק א' סי' תקס"ח ובדא"ש ובמרדכי ה' תפילין שמובא הערוך.

פ"א ה"ז במשנה עד שמגיע זמן. במתניתא דבני מערבא עד שהוא (ליתא) מגיע לזמן (זמן) השחיטה. ו

פ"א ה"ז רב חונא (בד' זיטאמיר הונא) אמר וכו' ור' יוחנן אמר וכו'. מצינו כמה פעמים שרב חונא חולק בירושלמי ביחד עם ר' יוחנן וכן הוא בברכות פרק ט' ה"ג ר' יוחנן אומר עובר לעשייתן רב הונא אומר בשעת עשייתן וכן הוא בתרומות פ"א ה"א ובפסחים פרק ח' ה"ח ר' אבהו בשם ר' יוחנן ורב חונא תרוויהון אמרין מודה וכו' ורב חונה זה הוא רב חונה הראשון. ראה מבוא הירושלמי בערכו.

פ"א ה"ז בפה לא בנבל ולא בכינור וכו'. בתוספתא יומא פרק א' (הוצאת צוקערמאנדל שורה 10) ומעסיקין אותו בפה ולא בנבל ולא בכינור. ובילקוט המכירי תהלים מזמור קכ"ז א' אין מעסקין אותו לא בנבל ולא בכנור אלא בפה ומה היו אומרים אם ה' לא וגו' (ז' מלות אחרונות ליתא כאן ועי' לעיל הלכה ד') וכן בירושלמי עכ"ל. וקרוב לאמת כי הכוונה כאן להמשנה בערכין ד' י"ג ע"ב לא היו אומרים (קטני הלוים ע"ש בפירש"י ובפי' ר"ג) בנבל ובכנור אלא

 בפה

בפה כדי לתן הבל (תבלין) בנעימה. וע"ש בתוספתא. והגמרא מקשה על ר' יוחנן שאמר ביד והלא קטני הלוים לא היו מנגנים ביד אלא בפה. ולפי"ז הגי' בהמשנה פרחי לויה היא עיקרית.

פ"א ה"ז נעימה הנאמרת באצבע צרדה וכו'. מכאן המקור למ"ש הפייט במוסף יוה"כ (מחזור בני רומא) נגני דוכן גם הם ישמיעו נעמות צרדה בפה. ובסדר אתה כוננת (קובץ מעשי ידי גאונים קדמונים צד 143.) שיר ישוררו פרחי דוכן בפה וחך ערב ונעימות צרדה.

פ"א ה"ח במשנה מקרות הגבר. בזבחים פ"ו: בשנויים, ובלהם משנה ה' תמידין ומוספין פ"ב הי"א אמרו במשנה בכל יום וכו' מקריאת הגבר או סמוך לו בין (ליתא) לפניו ובין (ליתא) לאחריו וכו'. וכן בפיהמ"ש להרמב"ם ביומא (הוצאת הירשפעלד).

פ"א ה"ח אמר ר' מנא לא מסתברא דאי לא. כעין זה בירושלמי שבת פרק א' ה"ד א"ר מנא לא מסתברא דלא וכו' ולקמן ביומא פרק ג' ה"ו א"ר מנא לא מסתברא אלא וכו' ובכתובות פרק א' ה"ה אמר ר' מנא לא מסתברא דלא חליפין וכו' ע"ש. ושם פרק ה' ה"ז א"ר מנא לא מסתברא דלא וכו' ובע"ז פרק א' ה"ז א"ר מנא לא מסתברא וכו' ור' מנא חולק כאן על המשנה ומגיה יוה"כ מאשמורת הראשונה וכו'. אבל בבבלי יומא כ' ע"א וזבחים ד' פ"ו ע"ב שקלו וטרו בהמשנה ולא נזכר מדעת ר' מנא.

פ"א ה"ח א"ר יוחנן תרומת הדשן. בבבלי יומא ד' כ"ב ע"א דאמר ר' יוחנן קידש ידיו לתרומת הדשן למחר אין צריך לקדש וכו'. וזה ההיפך מירושלמי ובעבודת מקדש (בס' שתי ידות ללונזאני ד' נ"ח ע"א) והכי איתא בירושלמי סוף פרקא קמא דיומא אמר ר"י תרומת הדשן וכו' ע"ש.

פ"ב ה"א במשנה אומר להן הצביעו. בפי' רבינו חננאל ביומא כ"ג ע"א אצביעו (הצביעו). ובמחברת הערוך לר"ש פרחון (צבע) דתנן אמר להם הצביעו כלומר עשו גבול באצבעות עב"ל ובשרשי הרד"ק (שורש צבע) והאלף נוספת כי כן מצאנוהו במשנה שנשתמשו בו בפעל הכבד ואם היו שניהם שוים הממונה אומר להם הצביעו ופרשו בגמרא תנא הוציאו אצבעותיכם למנין עב"ל.

פ"ב ה"א במשנה ומה הן מוציאין אחת או שתים. בתשובות הגאונים (זכרון לראשונים סי' ש"ל) דתנן אחת מוציאין שתים אין מוציאין וכו' הכין חזינא דמתניתין הכין תנן ומה הן מוציאין אחת או שתים ולא מפרש בה המוציא שתים כמה מונין לו וכו'.

פ"ב ה"א במשנה אגודל. במתניתא דבני מערבא גודל במקדש. וכן הוא בתמיד פ"א.

פ"ב ה"א זר שתרם. בתוס' יומא ד' כ"ז ע"ב ד"ה למימרא דהא בירושלמי יש זר שתרם ר' יוחנן אמר חייב וכו' ע"ש. ובמשנה למלך ה' תמידין ומוספין פ"ב ה"י אך קשה דבירושלמי דפרקין הובא מחלוקת זה דרב ולוי בשם ר"י ור"ל וריש לקיש פטר ליה לזר ואמרינן מ"ט דר"ל דכתיב עבודת וכו' ע"ש.

פ"ב ה"א לוי אמר אפילו לתרומת הדשן. בבבלי יומא ד' כ"ד ע"א ולוי אמר אף תרומת הדשן וכן תני לוי במתניתיה. וכבר העירותי במקום אחר שבירושלמי לא נזכר משנתו של לוי אף כי ר' יוחנן ידע ממנה והשתמש בה.

פ"ב ה"א תפלוגתא דר"י ורשב"ל. עי' מנחות ד' כ"ו ע"ב. ובמשנה למלך ה' תמידין ומוספין פ"ב ה"י דבירושלמי וכו' הוציא שאר הדשן בפלוגתא דר"י וריש לקיש וכו' ע"ש.

פ"ב ה"א תני אר' יהודה מנין להצתת. הו"ב ויקרא פרק ה' ויע"ש בפי' הראב"ד.
פ"ב ה"א דאר' חנינה קומץ וכו . במנחות כ"ו : ר' הנינא אומר משמשלה בו את האור.
פ"ב ה"א ר' יוחנן אמד משיאהוז האור ברובו. במנחות ד' כ"ו ע"ב ר' יוחנן אמר משתצית בו את האור ברובו.
פ"ב ה"א ברוב כל פרידה ופרידה איתאמרת. כעין זה במעשרות פ"א ה"ג. וברמב"ם ה' מעשה הקרבנות פרק י"ב הי"ג משיצית האור ברוב הקומץ. ובמשנה למלך שם בירושלמי וכו' מהו ברובו ברובו של קומץ או ברוב כל פרידה ופרידה ואסיקו דברוב כל פרידה ופרידה אתמר עכ"ל.
פ"ב ה"א הקטיר בקומצו פעמים כשרה. ירושלמי פסחים פרק ז' ה"ה.
פ"ב ה"א ר' יצחק בי ר' אלעזר שאל. במשנה למלך ה' מעשה הקרבנות פרק י"ג הי"ד בירושלמי רפ"ב דיומא ר' יצחק בר רבי אלעזר שאל מעתה כהן וכו' ולכאורה נראה דפסול לכל העבודות וכו' ע"ש.
פ"ב ה"א יהודה בי רבי או' כחטאת (בד' ויטאמיר במ"ס : מחטאת) ביד וכו'. במנחות ד' י' ע"ב דאמר ר' יהודה בריה דר' חייא מ"מ דר"ש דאמר קרא קדש קדשים היא כחטאת וכאשם בא לעובדה ביד עובדה בימין כחטאת וכו', ויהודה בי רבי הוא יהודה בריה דר' חייא.
פ"ב ה"א ור' שמעון מכשיר. בירושלמי פסחים פרק ז' ה"ה ר' ישמעאל מכשיר. ועי' באהבת ציון וירושלים שם.
פ"ב ה"א ותמיה אנא היך רבנן מדמון וכו'. כעין זה בכתובות פרק ד' הי"א ותמיה אנא איך רבנן מדמו כתובה לירושה לא דמי וכו' . ועוד בב"ם.
פ"ב ה"א והרים אשר תאכל האש. בס' באר שבע בתמיד פרק א' כדתניא בת"כ פ' צו ובירושלמי דיומא פרק בראשונה והרים את הדשן (ב' מלות אחרונות הסרות) אשר תאכל האש יכול עצים פי' הדשן שנהיה מן עצי המערכה ת"ל עולה פירש את הדשן אשר תאכל האש את העולה אלמא דשן של עולה היא ולא של עצים אי עולה יכול אברי עולה פי' קודם שנתאכלו וקורא אותן דשן מפני שכבר נשרפו אע"פ שעדיין לא נתאכלו ת"ל אשר תאכל האש הא כיצד חותה מן המאוכלות הפנימיות ויורד ע"ב (בירושלמי) וכו' עכ"ל.
פ"ב ה"א סידר עד שלא תרם. במשנה למלך ה' תמידין ומוספין פ"ב הי"ב בירושלמי פ"ב דיומא אמרינן סידר עד שלא תרם מפרש ותורם (משהיל ותורם מפרק ותורם והקרבן עדה הגיה שם) עכ"ל.
פ"ב ה"א ר' יעקב בר אחא אמר חילפיי שאל וכו' ר' ירמיה אמר חילפיי שאל. בסדר הדורות בערכי ר"י בר אחא ור' ירמיה לא זכר מירושלמי דילן.
פ"ב ה"א ולאו מתניתא היא אין לך קודם לתמיד. הוספתא פסחים פרק ד' יע"ש. ובמשנה למלך ה' תמידין ומוספין פ"ב ה"ד בירושלמי רפ"ב דיומא נסתפקו בקומין שנתנו ע"ג מערכת לילה וכן באימורין ואמרו לאו מתניתא היא אין לך דבר וכו' והירצו מתני' למצוה ומה צריכה ליה לעכוב עכ"ל.
פ"ב ה"א ציין מהו שירצה. במשנה למלך ה' ביאת המקדש פ"ד ה"ו בירושלמ רפ"ב דיומא ציין מהו שירצה וכו' ולא ידעתי מהו דהא קיי"ל דאין טומאת וכו'.
פ"ב ה"א חילפיי אמר בשם וכו'. בזבחים ד' כ' ע"א בעי אילפא לדברי האומר אין לינה מועלת בקדוש ידים וכו' ע"ש.

פ"ב

פ"ב ה"א מתנית' פליגא על רבי חילפיי. לעיל נזכר חילפיי בלא תואר רבי. וכן הוא נזכר תמיד וכן נצרך לתקן בערלה פרק ב' ה"ג ר' יוסי בשם רבי חילפיי. וצ"ל בשם חילפיי ובירושלמי בבא בתרא פרק ב' ה"ב רבי אילפיי איבעה ממחייא בידה אתא עובדא קומי רבי נסה וכו'. אבל בהגהת מימוני ה' שכנים פרק י"א ה"ז ובספר חפץ ובפיר"ח כתבו גרסינן בירושלמי וכו' ר' אילעאי בעא ממחה בידה אתא עובדא קומי ר' יוסי וכו'. וכן הוא בעיטור (מודעה) וע"ש ובשו"ת מהר"ם בר"ב סי' רל"ג מדגר' בירושלמי וכו' פליעי בעא מימחא בידה וכו'. ובנמוקי יוסף דבבא בתרא פרק ב' (ד' י"ב ע"א) כדגרסינן בירושלמי וכו' רבי אלעא בעיא מימחי בידה אתה לקמי דר' נסא וכו'. ביוחסין השלם (צד 111) ובירושלמי ר' אילפי בא לפני ר' אסי וכו' עכ"ל. ונראה שכוון להירושלמי בבא בתרא הנ"ל וגרס קומי ר' אסי כמו שמובא בהג"מ הנ"ל. בפסיקתא (ותאמר ציון) ר' חליפי בר זטרי. ע"ש הערה ע' מ"ש הרב רש"ב ז"ל. ומ"ש בירושלמי בכורים חילפי בר ברי' דר' אבהו ראה במדרש שמואל כ"ג י"ג ומ"ש שם רש"ב ז"ל

פ"ב ה"א תלמידוי דר' יוחנן בשם חילפיי וכו'. בזבחים ד' כ' ע"א ר' אסי אמר ר' יוחנן משמיה דאילפא כיור שלא שקעו מבערב וכו'.

פ"ב ה"ב במשנה ונשברה רגלו. במתניתא דב"מ ובכת"י מהמאירי ונפל (ליתא, גם בתמיד פ"א) ונשברה רגלו.

פ"ב ה"ב מה בין בתוך וכו'. בגי' המשנה בירושלמי לתוך ארבע אמות וכו'. במשנה בבלי ליתא לתוך, ושואל הירושלמי אם לתוך ד' אמות לכבש או למזבח והמלה בין נראה שמ"ס.

פ"ב ה"ב בפירוש תני. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' כ"ב ע"ב ירושלמי אר"י בר (בי ר') בון בפרוש תני ר"ח וכו' בתוך (לתוך) ארבע אמות וכו'.

פ"ב ה"ב מהו הצביעו. בפי' רבינו חננאל ביומא ד כ"ג ע"א בהלמוד ארץ ישראל מהו אצביעו (הצביעו) הוציאו אצבעותיכם (אצבע) עכ"ל ולעיל ביומא ד' כ"ב ע"ב בפי' רבינו חננאל ירושלמי וכו' תנא (מהו) הוציאו אצבעותיכם למנין (ליתא) וכו'. ובערוך ערך צבע ב' ירושלמי וכו' הצביעו הוציאו אצבעותיכם.

פ"ב ה"ב הוציאו אחת מונין לו. בפי' רבינו חננאל ביומא כ"ג ע"א ומצאנו זה הדבר מפורש בתלמוד א"י וכו' הוציאו אחת מונין לו שתים (שתים מונין לו) עכ"ל ולכאורה נראה שגרסת רבינו חננאל משונה משלפנינו אבל יותר נראה שבפי' ר"ח ט"ס וצ"ל כמו שהוא לפנינו שתים מונין לו. כי כן כתוב בפי' רבינו חננאל להלן לשם בזה"ל: ש"מ כשמוציאין אצבעותיהן לפיים מי שמוציא אחת או שתים מונין לו מה שהוציא וכו'. ובתשובות הגאונים (זכרון לראשונים סי' ש"ל) וז"ל מיהו מפרשא בתלמודא דארץ ישראל דהתם הכין מפרש הוציא אחת מונין לו הוציא שתים מונין לו אלמא שתים מונין לו וכו'.

פ"ב ה"ב שלש אין מונין לו. במרכבת המשנה ה' תמידין ומוספין פ"ד ה"ג גירסת רבינו (הרמב"ם) שלש ודלא כגרסת רש"י (ביומא ד' כ"ג ע"א) שליש וכן משמע בירושלמי וכו' עכ"ל.

פ"ב ה"ב מהו אין מונין כל עיקר וכו'. ופי' הפני משה או דילמא אין מונין לו את היתירה שהוציא אבל שתים מונין לו ולא איפשיטא עכ"ל אבל בפי רבינו חננאל ביומא כ"ג ע"א ובעי ליה התם (בירושלמי) מהו אין מונין לו כל עיקר או אין מונין לו את היתירה ופשטה אין מונין לו את היתירה עכ"ל ולפנינו בכל

בכל ההוצאות חסירה הפשמות שאין מונין לו את היתידה . ובתשובות הגאונים הנ״ל ראיה לדבר דאמרו בתר הכין הוציאו שלש אין מונין לו ומקשו מהו אין מונין לו אין מונין לו כל עיקר ופריקו אין מונין לו את היתירה וכו׳ עכ״ל. ומקור אחד היה לפי׳ רבינו חננאל ותשובות הגאונים הנ״ל .

פ״ב ה״ב אין מונין לו את היתירה . בתוספתא יומא פרק א׳ וסוכה פרק ד׳ מפורש: לא היו מוציאים שתים וכו׳ ולא היו מונים להם את היתירה . ובס׳ חסדי דוד לר״ד פארדו ביומא פ״א ובירושלמי הכי איתא הוציא א׳ מונין לו וכו׳ אין מונין לו את היתירה ארבע (ליתא) ארבע הממונה וכו׳ .

פ״ב ה״ב ובטל הפיים . כעין זה בירושלמי עירובין פרק י׳ הלכה י״ב מפני קלקול פייסות וע״ש .

פ״ב ה״ב אין מוציאין אגודל . בבבלי יומא כ״ג ע״א גודל אין מונין לו . ובתשובה להרמב״ם ראיתי שהיה לו שם גירסא אחרת וז״ל והיתה ההכרעה ביניהם מאי מונין לו אחת אגודל (ליתא) ר״ל כי הברייתא האומרת כי המוציא שתים לא ימנה לו אלא אחת הוא אם היה אחד מן השנים גודל עכ״ל וכבר העיר לשנויים אחרים בהברייתא מהרמב״ם הכסף משנה בה׳ תמידין ומוספין פרק ד׳ ה״ג .

פ״ב ה״ב הממונה היה מגביה. בקול הרמז ביומא פ״ב משנה א׳ והכי מוכח בירושלמי ששנו שם הממונה היה מגביה מצנפת וכו׳ ושם להלן מן הירושלמי לא משמע כן שאמרו שם וז״ל הממונה וכו׳ .

פ״ב ה״ב כמין קובליים . בתוספתא יומא פ״א ועומדין בקבילין . ועי׳ בערוך .

פ״ב ה״ב כיצד היה הפיים. כפי׳ רבינו חננאל ביומא כ״ג ע״א ועוד אמרו (בירושלמי) כיצד היה מפיים (הפיים) מהלך לימין או (ליתא) לשמאל אר׳ בון ב״ח ממה (מן מה) דתני מי שזכה בקטורת אומר (אמר) זה שעל ימינו אף (אוה) אתה (את) עמי (ליתא) למחתה וכו׳. ובתשובות הגאונים הנ״ל וצריכא בעיתא למידע לימין היה הפיים מהלך או לשמאל ואית בה התם (בירושלמי) פלוגתא ובגמארא דילנא לא אימירא כל עיקר עכ״ל ובסמ״ג (עשין קצ״א) מפרש בירושלמי נשמיענו מן הדין (ג׳ מלות ליתא) מי שזכה בכף (בקטורת) אומר לזה שעל ימינו זכה עמי (אף את) במחתה עכ״ל . בירושלמי כאן מביא לראיה שהפיים היה מהלך לימין מההתוספתא ביומא פ״א אומר לזה שעל ימינו וכו׳ . וכן גרסו כל הראשונים הנ״ל וכן הוא לקמן בירושלמי פ״ב ה״ד . אבל לפנינו בתוספתא בכל ההוצאות הגרסא אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה . וכן הגי׳ בבבלי יומא ד׳ כ״ה ע״ב .

פ״ב ה״ב תלמידוי דר׳ יונה . כפי׳ רבינו חננאל הנ״ל תלמידוי דר׳ יונה בשם ר׳ בון בר חייא (בשם ר׳ חילפיי הכיני וכגי׳ רבינו חננאל כן הוא בירושלמי נדרים פרק ד׳ ה״ב וכתובות פרק י״ג ה״ב תלמידוהי דר׳ יונה בשם ר׳ מן בר חיה כיני (כן היא) באומר וכו׳ . והירושלמי נדרים מובא בסוף ס׳ הכל בו בשם גאון) לשמאל הפיים מהלך וזה שזכה לימין (הזוכה זכה לימין) מוטב שיזכה מי (למי) שעבר וכו׳ עי״ש. ובס׳ באר שבע בתמיד פ״א (ד׳ כ׳ ע״ב) ועדיין צריכין אנו למודעי לאיזה צד הפיים מהלך אי לימין אי לשמאל, יגעתי ולא מצאתי כלום בגמרא דידן לבד בירושלמי דיומא פרק בראשונה מצאתי דפליגי בזה אמוראי וז״ל כיצד היה הפיים וכו׳ תלמידי דרבי יונה בשם רבי

חילפי

חילפי הביני (הבינֵי) לשמאל הפיים וכו׳ עכ״ל. ונראה שהמלות בשם ר׳ חילפיי הביני הם טעות הסופר שכפל הדברים ממה שכתוב לעיל עמוד ג׳ שורה 2 מלמטה: בשם חילפיי הביני.

פ״ב ה״ב מעשה באחד שקדם וכו׳. תוספתא יומא פרק א׳ ותוספתא שבועות פרק א׳ וספרי מסעי סי׳ קס״א בשנוים גדולים. ועי׳ בבלי יומא ד׳ כ״ג ע״א שמובא ג״כ התוספתא.

פ״ב ה״ג במשנה הפיים השני. משנתינו שנויה גם בתמיד פרק ג׳ משנה א׳ בשנויים וע״ש במתניתא דבני מערבא.

פ״ב ה״ג במשנה מי שוחט מי זורק. בפירש המשניות להרמב״ם כאן: הוא זורק את הדם והסמוך לו שוחט וכו׳. וכן הוא בפי׳ הרע״ב ביומא פרק ב׳ משנה ג׳ וברע״ב בתמיד פרק ג׳ משנה א׳ לפיכך זכה הראשון שהגיע לו הפיים בזריקה והשני הסמוך לו בשחיטה עכ״ל ונראה שגרסתן בהמשנה מי זורק מי שוחט. ואח״כ ראיתי בכ״י הערבי (הוצאת הירשפעלד), בפי׳ המשנה להרמ״ם שגם שם הגי׳ כן והמו״ל העיר שם שבכ״י אחד הגי׳ הוא שוחט ואח״כ הוא זורק ובפי׳ המיוחס להראב״ד בתמיד פרק ד׳ לפיכך אנו צריכין לפרש הך מתניתין דקתני לעיל מי שוחט מי זורק דהיינו משמע לפום ריהטא דשחיטה וזריקה הוה ברישא מדישון מזבח הפנימי והמנורה ולא היא דלא הוה וכו׳.

פ״ב ה״ג במשנה הראש והרגל. במדרש חזית פ״ד דתנינן הראשון בראש ורגל.

פ״ב ה״ג במשנה ושתי הדפנות והקרביים וכו׳. במתניתא דבני מערבא ובכת״י מהמשנה מהמאירי ושתי דפנות הקרבים והסולת החביתים (והחביתים) והיין שלשה עשר (י״ג כהנים) זכין בו. ובתורת העולה להרמ״א (חלק ג׳ פ״ב) גרסינן במשנה וכו׳ והחזה והגרה (החזה הגרה) וכו׳ זכו (זוכין בו. ולקמן בירושלמי בהלכה ג׳ בפסקא דמתניתין זכין בו).

פ״ב ה״ג במשנה והסולת והחביתים והיין. בפי׳ הר״ש משאנץ בתו״כ (צו פרק ד׳) וכן תנן במס׳ תמיד ובפ״ב דיומא הסולת והחביתין והיין.

פ״ב ה״ג מנין לדישון וכו׳. בתוס׳ יומא ד׳ נ״ט ע״ב ד״ה והרי דבירושלמי דיומא פרק ב׳ וכו׳ דגרסינן התם מנין לדישון מזבח (המזבח) הפנימי דכתיב (ליתא) והשליך וגומ׳ שאינו (אינו) צריך אם לקבוע (לקבע) לה (לו) מקום פירוש למוראה ונוצה כבר כתוב (כתיב) אצל המזבח ואם (אם) ללמדך שתהא (שינתן) במזרחו של כבש כתיב (כבר כתיב) קדמה ואף (אף) הוא דרש אצל אצל (אצל המזבח אצל המזבח) פירוש ואם ללמד שתהא תרומת הדשן וכו׳. מה כאן במזרחו (מזרחו של כבש) אף להלן (כאן) וכו׳ ע״ש וכל דברי התוס׳ מובאים בס׳ באר שבע בכריתות פרק א׳ (ד׳ ל״ה) וע״ש. ובהגהת המגיה בריטב״א יומא ד׳ ל״ג ע״ב ומצאתי בירושלמי וכו׳ מנין לדישון מזבח הפנימי וכו׳ ע״ש.

פ״ב ה״ג רבי פדת בשם ר׳ לעזר. נראה שר׳ פדת זה הוא בנו של ר׳ אלעזר בן פדת. ובירושלמי מגילה פרק ד׳ ה״י ר׳ פדת הוה אמורא דר׳ יסא וכו׳ דלא שמע מן אבוי הוה אמר כן א״ר בשם ר׳ לעזר. בסדר הדורות לא זכר מזה ומזה. ועי׳ באהבת ציון וירושלים שביעית צד 68.

פ״ב ה״ג לדישון מזבח החיצון שהוא אסור בהנאה. בתוס׳ זבחים ד׳ מ״ו ע״א ד״ה ולא ובפ׳ שני דיומא בירושלמי משמע כן קצת דבעי ברישא מנלן דעבדינן דישון כלל בפנימי והדר בעי מנלן שהדישון אסור בהנאה וכו׳. ועי׳ בשמה מקובצת שם.

פ"ב ה"ג קל וחומר וכו'. בתוס' יומא הנ"ל ואיכא דמפיק ליה בק"ו ומה (ליתא) מזבח החיצון אסור בהנאה וכו'. וכן הוא בבאר שבע הנ"ל.

פ"ב ה"ג ר' זעורה בשם ר' חנינה. בברכות פ"ה ה"ב ר' זעירא בשם ר' חנינה היה עומד וכו' ר"ז בשם ר"ח אם לא שאל וכו' ועוד בב"מ.

פ"ב ה"ג ר' זעירה בשם ר' חנינה קטרת שכבת וכו'. במנחות ד' כ"ו ע"ב והא א"ר ינאי קטורת שפקעה מעל גבי המזבח אפילו קרטין שבה אין מחזירין אותן. בסדר הדורות לא זכר מאמר ר' זעירה בשם ר"ח מירושלמי כאן.

פ"ב ה"ג תלמידי דר"ח בר לולייני. כעין זה ירושלמי חלה פ"ב ה"ו נדרים פ"ג ה"א נזיר פ"ה ה"ג שבועות פ"ה ה"ט ועוד במ"א. מצינו אמורא בשם ר' לולייאני. ע' שוח"ט מזמור כ"ד ומ"ש הרב רש"ב ז"ל הערה י"ז.

פ"ב ה"ג מעתה בא' בתקופת טבת. בתו"י יומא ד' ט"ו ע"א וריב"א הביא ראיה דאמרינן בירושלמי ר"ש בר ר' יצחק בעי מעתה בתקופת טבת חצי (מחצי) לוג לכל נר והקופת (בא' בתקופת) תמוז, חצי (מחצי) לוג לכל נר. ובתוס' מנחות ד' פ"ט ע"א ד"ה ושיערו ובירושלמי אמרינן דבימות הקיץ היו עושין פתילה גסה ובימות החורף פתילה דקה וכו'.

פ"ב ה"ג בן בבי וכו'. בתו"י הנ"ל א"ר יסא (יוסה) בן ביבאי (בבי). ובאו"ז ה' צדקה סי' ג' בירושלמי וכו' בן בבי. ובתשובות השייכות לספר שופטים מהגהת מימוני סי' א' בירושלמי דפאה וכו' בן בבי. ובבבלי יומא כ"ג ע"א בן ביבאי. ובתוס' ריד"א ליומא ד' כ"ג ע"א בירושלמי וכו' בן בבי. וכן הוא במתניתא דבני מערבא בשקלים פרק ה' משנה ב' בן בבי. ובסמ"ג עשין קצ"ג (דפוס רפ"ב) במס' יומא בן בכרי (בסמ"ג ד' קאפוסט בן בוכרי) היה ממונה על הפקיעות וכו' וכן ישנו בירושלמי בפרק אחרון דפיאה (לפנינו בפאה שם בן בבי) עכ"ל. ור' תנחום הירושלמי מביא בן ארזא על הפקיעי ראה בספר ר' תנחום הירושלמי לידידי הרב רב"ז באכער ני'. ובספר שלטי הגבורים (פרק ל"ו) הממונה התשיעי הוא בבי על הפקיע וכו' שזה הממונה בבי (בן בבי) היה ממונה על ההלקאה עכ"ל. בירושלמי מע"ש פרק א' ה"ג תני בן ביבי תתת את הכסף וכו'. מזה נראה שהיה גם תנא בשם בן ביבי. ובירושלמי מגילה פרק ב' ה"ט תנה ר' יוסי בן ביבי תפילין וכו'. ואולי הוא אחד עם בן ביבי הנ"ל. ועי' באהבת ציון וירושלים בשבת צד 109.

פ"ב ה"ג על הפקיע. בסמ"ג הנ"ל היה ממונה (ב' מלות ליתא) על הפקיעות פי' שהיה מפקיע פתילות וכו'. ובתו"י הנ"ל היה ממונה על הפקיעה. ובאו"ז הנ"ל ממונה (ליתא ואיתא בשקלים פ"ה) על הפקיע. ועי' בהשגות הראב"ד ה' כלי המקדש פרק ז' ה"א. ובכסף משנה שם אמת הדבר כי בירושלמי פירשו מה ששנינו במשנה הנזכרת בן בבי על הפקיע כמו שפי' הראב"ד וכו' דתנן בן בבי ממנה על הפקיע וכו'. ובספר שלטי הגבורים הנ"ל ובירושלמי פירשו פקיע שהיה ממונה על הפתילות מהמנורה ומשמחת בית השואבה עכ"ל.

פ"ב ה"ג שהיה מזויג. וכן הוא בדו"ז בשקלים פ"ה הלכה ב' ובפי' רבינו יהודה שם ירושלמי שהיה מזויג את הפתילות אבל בדפוסי קראקאשין וזיטאמיר כאן ובשקלים הנ"ל מזייג. ובתוס' ישנים יומא ט"ו ע"א וממזג את הפתילות. ובפי' מהר"ש משאנץ בתו"כ אמור פ' י"ג וכן מפרש בירושלמי שהיה מזווג פתילות לפי לילות ארוכין וקצרין וכו' עכ"ל ובפי' ר' ידאל הצרפתי להו"כ שם ובירושלמי אמר

דבקיץ

דבקיץ היו עושים פתילה עבה עכ"ל. לעווי וקאהוט ויאסטראוו מביאים הירושלמי שהיה מזייג. ונמשכו אחרי דפוס קראטאשין.

פ"ב ה"ג את הפתילות. וכן הוא בירושלמי פאה פ"ח ה"ז ובשקלים פ"ה ה"ב. אבל בבבלי יומא ד' כ"ג ע"א אמר אביי מריש הוה אמינא הא דתנן בן ביבאי ממונה על הפקיע אמינא פתילתא (כמו שהוא בירושלמי) וכו' כיון דשמענא להא דתניא וכו' אמינא מאי פקיע נגדא.

פ"ב ה"ג א"ר יוחנן תמיד דר"ש איש המצפה היא. בבבלי יומא ד' י"ד ע"ב א"ר יוחנן מאן תנא סדר יומא רבי שמעון איש המצפה הוא. ובתוספתא יומא פרק א' מי שוחט מי זורק וכו' דברי ר' שמעון איש המצפה.

פ"ב ה"ג אר"י בר אחא ולא כולה אלא מילין צריכין לרבנן. בבבלי יומא והא איפכא שמעינן ליה נותן מזרחה וכו'. וחולק הבבלי על הירושלמי כי לדעת הבבלי כל מס' תמיד ר"ש איש המצפה הוא.

פ"ב ה"ג בשם ר' אבהו מדות דר"א בן יעקב היא. בבבלי יומא ד' ט"ז ע"א אמר רב הונא מאן תנא מדות ר"א בן יעקב היא.

פ"ב ה"ג ר' אחא ר' חיננא בשם ר' שמעון בר רבי. בירושלמי סוכה פרק ד' ה"ה ר' אחא ר' חיננא בשם רב, ובמעשרות פ"א ה"ג ר' חיננא בשם רבי. ובנדרים פרק ג' ה"ד ר' אחא ר' חיננא בשם ר' יוחנן. ובערובין פ"א ה"א ר' אחא ר' חיננא בשם ר' הושעיה.

פ"ב ה"ג אמר ר' יוחנן לא קבעו פייס וכו' תיפתר שהיתה השבת. וכן הוא בבבלי יומא ד' כ"ו. ע"א אר' יוחנן אין מפייסין על תמיד של בין הערביים וכו' אמר רב שמואל בר רב יצחק (ר' חזקיה בשם ר' בון בר כהנא) הכא בשבת עסקינן וכו'.

פ"ב ה"ג ר' חזקיה בשם ר' בון בר כהנא. בסדר הדורות צד 128 לא זכר זה.

פ"ב ה"ג לא גזרו וכו'. בתו' מנחות ד' פ"ט ע"ב ד"ה תמיד והיינו דאמר בירושלמי בפרק ב' דיומא אר"י לא גזרו על שני גזירין (גיזורין, ובר' ויטאמיר גיזורין) בשחרית פי' שיהו בשעת הקטרת איברים אר' אסי (ר' יוסה) מהניתין אמרה כן בכל יום קרב (איל קרב) בין הערבים באחד עשר ולא אמר בשחרית כלום וכו' עכ"ל.

פ"ב ה"ג א"ר מנא ולא שמיע ר' שמי וכו'. בירושלמי נדרים פרק ט' סה"א ר' מנא נדר וסלק לגבי ר' שמי א"ל אילו וכו' ושרא ליה.

פ"ב ה"ג למה גזרו על שני וכו'. בקול הרמז ביומא פרק ג' משנה ה' וכן מוכח בירושלמי דאמרו שם למה גזרו על ב' גזירין של בין הערבים ולא גזרו על של שחרית וכו' משמע דתקינו להו פיים דהיינו גזרו עכ"ל.

פ"ב ה"ג ותני עלה פעמים בי"ד פעמים בט"ו פעמים בט"ז. בתוספתא יומא פרק א' בכל ההוצאות הגי' פעמים בי"ד פעמים בט"ו. והגר"א הגיה פעמים בט"ז. ובבבלי יומא ד' כ"ו ע"ב תני ר' חייא פיים פעמים י"ג פעמים י"ד פעמים ט"ו פעמים ט"ז והתניא י"ז דלא כר"א בן יעקב. והתוספתא מובאה בפי' רבינו חננאל ותו' יומא שם ד"ה דלא. ולפניהם היתה בהתוספתא הגי' גם פעמים בט"ז.

פ"ב ה"ג הביאנה לפני המוספים. בתו"כ (צו פ"ב) תביאנה יכול לפני הנסכים כשהוא אומר תקריב אף לאחר הנסכים.

פ"ב ה"ג כיני מתני' הראש והרגל וכו'. כן מובא בבבלי יומא ד' כ"ה ע"ב בשם תנו רבנן. וכן מובא מחלוקת בזה ר"ע ור' יוסי והמקור לזה תוספתא יומא פרק ב'. אבל לפנינו בתוספתא בשנויים הרבה.

פ"ב ה"ג אר' מנא פשט וכו'. בפי' רבינו חננאל יומא ד' כ"ה ע"ב ירושלמי

הראש והרגל (לפנינו ואת אמר הכין. ונראה שלפני הר"ח לא היו ג' מלות אלו: ור' מנא מבאר המשנה הראש והרגל פשט ראשיה עקר רגליה) אר' מנא פשט ראשיה (ראשה) עקר רגליה (רגלה) עכ"ל. ובמאירי ליומא ד' כ"א ומכל מקום בתלמוד המערב אמרו עקר רישיה ופשט רגליה כלומר שהרגל הימיני קודם להנועת ההילוך אחרי שהכינה ראשה לקום עכ"ל.

פ"ב ה"ד במשנה חדשים לקטורת. במגן אבות להרשב"ץ (אבות פרק ד' משנה י"ג) כמו ששנינו וכו' הפיים השלישי חדשים לקטורת כדי שיזכו בה הכל וכו' ע"ש.

פ"ב ה"ד במשנה רביעי חדשים וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' כ"ו ע"א הפיים (ליתא) הרביעי (חדשים עם ישנים) מי מעלה אברים מן הכבש למזבח עכ"ל. וכן בכסף משנה ה' מעשה הקרבנות פרק ו' ה"ד תנן הפיים (ליתא) הרביעי (חדשים וכו') מי מעלה אברים וכו'.

פ"ב ה"ד אר"ח מימיו לא הפיס וכו'. במלחמות להרמב"ן (ביומא פרק ב') בדמפורש בירושלמי אר' חנינא (חנינה) מעולם (מימיו) לא הפיס אדם לקטורת ושנה אר' יוסי (יוסה) מתני' אמרה כן חדשים וכו'. כל התשובה שהשיב הרמב"ן במלחמות הנ"ל להרז"ה בדבר הפייסות ביוה"כ מביאה בשלימות הבאר שבע בהוריות פ"ג (ד' ט"ז).

פ"ב ה"ד וכן למחתה. במלחמות להרמב"ן הגי' משונה וז"ל אר' חנינא מתניתא (מתניהה והכוונה להוספתא יומא פרק א') אמרה כן (אר"ח וכן למחתה אר"י מתניתא וכו'. ונראה שהרמב"ן לא גרס וכן למחתה) מי שזכה לקטורת (בקטורת) אומר לזה שעל ימינו אף אתה (את) למחתה וכו' ע"ש וכן הוא בבאר שבע בהוריות הנ"ל. ובתו"י יומא ד' כ"ו סוף ע"ב דסבר האי תנא דמחתה לאו מעשרת וכו'. ובדרך חיים (בס' שתי ידות ללונזאני ד' ק"ח ע"ב) ובירושלמי אמר ר' חנינא וכן למחתה נמצא אומר שני כהנים היו מתברכין בכל פעם עכ"ל וגירסתו משונה.

פ"ב ה"ד מי שזכה. בסמ"ג עשין קצ"א מי שזכה בכף (בקטורת) אומר לזה שעל ימינו זכה עמי (אף את) במחתה (למחתה) כדאיתא בירושלמי עכ"ל ובשו"ת בנימין זאב סי' רנ"ג ומפרש בירושלמי נשמיענה מן הדין מי שזכה בכף אומר לזה שעל ימינו זכה עמי במחתה וכו' יע"ש להלן שמאריך בזה.

פ"ב ה"ד היו מתברכין בכל פעם. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' כ"ו ע"א ירושלמי וכו' מתברכין בכל פעם עכ"ל ובמלחמות הנ"ל מתברכין (היו מתברכין) בכל פעם. ובתוי"ט פ"ב דיומא משנה ב' כדאיתא בירושלמי שני כהנים מתברכים בכל יום (פעם) עכ"ל ועי' לעיל.

פ"ב ה"ד ברך ה' חילו וגו'. בתו"י יומא כ"ו ע"ב והא דחשיב בירושלמי ברך ה' חילו בקטורת (ליתא) ופועל ידיו תרצה במחתה (ליתא) האי תנא סבר דמחתה מעשרת עכ"ל ובפי' רבינו חננאל ביומא כ"ו ע"א ירושלמי וכו' מיכן אמרו ב' כהנים וכו' החותה ומכנים במחתה והמקטיר (ד' מלות אחרונות ליתא) עכ"ל.

פ"ב ה"ד רב אמר ברך ה' חילו וגו'. כעין זה בירושלמי תרומות פרק ח' ה"ב אמר רב ופועל ידיו תרצה וכו'. ועי' בפירש"י פסחים ד' ע"ב סע"ב.

פ"ב ה"ד מעשה באחד וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא כ"ו ע"א ירושלמי מעשה באחד שיבשה זרועו ולא הניח (הניחה) לקיים מה שנאמר ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך (ו' מלות אחרונות ליתא) ברך וגו' עכ"ל.

פ"ב ה"ד לקיים מה שנא' ברך וגו'. בזוהר הרקיע להרשב"ץ (עשין מ"ט) היו אומרים חדשים לקטורת לפי שהיא מעשרת וכו' וסמיך ליה ברך ה' חילו ולזה נהגו לקרוא

לקרוא בבית הכנסת ברייתא של פטום הקטורת מוצאי שבת אחר פסוק ויתן לך האלקים עכ"ל.

פ"ב ה"ה במשנה תמיד קרב וכו'. בתוס' מנחות ד' פ"ט ע"ב ד"ה תמיד והכי תנן התם בפרק ב' דתמיד קרב בתשעה בעשרה בי"א (בי"ב) לא פחות ולא יותר עצמו (כיצד עצמו) וכו' ע"ש. ובמתניתא דבני מערבא עצמו (כגירסת התוס' הנ"ל) בתשעה. ובכת"י מהמשנה מהמאירי הוא עצמו. ובמדרש תהלים נ"ה א' כדתנן תמיד נשחט בי"ב. וע"ש בהערות הרב רש"ב ז"ל.

פ"ב ה"ה במשנה ושנים בידם וכו'. בשביעית פ"ט ה"ז שקלים פ"ו ה"ו ונדרים פרק ח' ה"ה מובא המשנה בשנויים וע"ש.

פ"ב ה"ה אר"ע כל ששמעו מרובה וכו'. בתוס' רה"ש ד' ד' ע"ב ד"ה תפשת ובת"כ תניא ימים שנים יכול ימים הרבה אמר ר"ע כל שמשמעו מרובה ומשמעו מועט וכו' ע"ש. ובתוס' סוכה ה' ע"ב ד"ה תפשת ועוד מוכח בהדיא בתו"כ וכו' אמר ר"ע כל שמשמעו מעוט וכו'. ובפירש"י חולין ד' קל"ח ע"א ברייתא היא בת"כ וכו'. ובשו"ת הרא"ש כלל ס"ח אות י"ד וכיוצא בזה מצינו בת"כ וכו' כל שמשמעו מועט וכו' מודדין (מודין) במדה כלה וכו' ע"ש. ומירושלמי דילן לא נזכר.

פ"ב ה"ה ר' מנא אמר משום ר' יהודה. כעין זה בירושלמי ברכות פרק ב' (ד"ו 4. 2. 5.) ר' מני אמר משום ר' יודה. ונשנה המאמר במגילה פרק ב' ה"ב ר' מנא אמר בשם ר' יודה. ובברכות פרק ו' ה"ה דתני ר' מנא אמר משום ר' יודה שאמר משום ר"י הגלילי פת וכו'.

פ"ב ה"ה הכהנים לרבות הקרחים. בבכורות מ"ג ע"ב הכהנים לרבות הקרחנין. ופירש"י שם לרבות את הקרחנים שכשרים לעבודה על פסוק זה מצאתיה בהורת כהנים עכ"ל.

פ"ב ה"ה מה עריכה שנאמר להלן. בפי' הר"ש משאנץ בתו"כ (ויקרא פרק ו') בירושלמי יליף מג"ש נאמר כאן עריכה ונאמר להלן וערך הכהן אותם מה עריכה האמור להלן בתמיד של שחר הכתוב מדבר וכו' ע"ש.

פ"ב ה"ה מפני מה פר קרב וכו'. במדרש תהלים מזמור נ"ה א' בשנוי' וארבע פיסות היתה שם אר"י כדי להדגיש את העזרה. וע"ש בהערות.

פ"ב ה"ה לפרו של יחיד. במשנה למלך ה' מעשה הקרבנות פרק ו' ה"ט בירושלמי וכו' אמרו וערכו שנים וכו' מכאן לפרו של יחיד שיהא קרב בששה ונראה דרבינו דחה הירושלמי הזה משום דבש"ס דידן למדו וכו' ע"ש. ובמשנה למלך ה' תמידין ומוספין פ"ד ה"מ הן אמת שראיתי בירושלמי סוף פ"ב דפרו של יחיד היה קרב בששה ולפי הירושלמי הזה ניחא וכו' אך רבינו שלא הביא הירושלמי הזה נראה שרחאו מהלכה וכו' עכ"ל.

פ"ב ה"ו במשנה איל קרב לאחד עשר. במדרש חזית פרק ד' דתנינן איל קרב באחד עשר בחמשה עשר (ב' מלות ליתא). ובמדרש איכה (א' א') דתנינן וכו' ואיל באחד עשר.

פ"ב ה"ז במשנה פר קרב וכו'. במדרש איכה (א' א') דתנינן פר קרב בעשרים וארבעה. ובמדרש תהלים נ"ה א' כדתנן וכו' והפר בעשרים וארבעה, וכן הוא במדרש במד"ר פי"ח.

פ"ב ה"ז במשנה הראש באחד והרגל בשנים. במתניתא דבני מערבא הראש והרגל בשנים. ומראה שט"ס הוא. ובפי' הראב"ד בתו"כ ויקרא פ"ו וכן שנינו במס' יומא הראש באחד והרגל בשנים.

פ"ב ה"ז במשנה הקרביים וכו'. במדרש חזית פ"ד סי' ד' דתנינן הקרבים והסלת והיין בשלשה שלשה.

פ"ג ה"א במשנה אמר להם הממונה. באו"ז ח"א סי' ש"מ תנינן אמר להם (הממונה) וכו' זמן השחיטה (אם הגיע) הרואה וכו'.

פ"ג ה"א במשנה אומר בורקי. וכן במתניתא דבני מערבא כאן ובתמיד פרק ג' משנה ב'. אבל במשנה בבבלי יומא כ"ח ע"א אומר ברקאי וכן בהמשנה במאירי ובכפתור ופרח פרק ו'. ועין לקמן בירושלמי בהלכה זו. ובסמ"ג עשין ר"ט (דפוס רפ"ב) הרואה אומר ברק (ליתא) ברקאי. ובשו"ת בנימין זאב סי' קפ"ב וביומא ריש פ"ג א"ל ה' צאו וראו וכו' אומר הרואה ברקי (בורקי) כלומר התחילו בירקי האור עכ"ל.

פ"ג ה"א במשנה מתיה. במנחות ד' ק' ע"א מתתיא. ובכפתור ופרח הנ"ל מתיה. וביוחסין (קראקא שמ"א ד' כ"ג) מתתיה בן שמואל בפרק ג' דיומא עכ"ל וכן בכ"י אחד בפיהמ"ש להרמב"ם (עי' הוצאות הירשפעלד).

פ"ג ה"א במשנה פני כל המזרח. בסמ"ג עשין ר"ט האיר כל פני המזרח וזה שלממה אומר לו עד שהוא (ליתא) בחברון כלומר אם הוא יום גדול כל כך שאתה יכול לראות חברון משם. ובשו"ת בנימין זאב הנ"ל והלכה כמתיא בן שמואל דמצריך שיאור כל המזבח (המזרח) לא שיתחיל האור בנקודה וכו' עכ"ל.

פ"ג ה"א במשנה עד שבחברון. לקמן בירושלמי בהלכה א' בפסקא דמתניתין ולמה עד שהוא (ליתא) בחברון. וכן הוא במהגיהא דב"ם ובפירש"י יומא ד' כ"ח ע"א.

פ"ג ה"א במשנה אומר הין. בכפתור ופרח הנ"ל אומר הן.

פ"ג ה"א בורקי ברקת. בפי' רבינו חננאל בראש השנה ד' כ"ב ע"ב ירושלמי תמן בתמיד (פ"ג) ובמס' יוה"כ (המראה מקום מרבינו חננאל בעצמו) תנינן הרואה אומר בורקי מהו בורקי (בורקי ברקת) תמן אמרי ברק ברקא (ברוק בורקה. ובדפוס זיטאמיר ברוק ברוק'. ועי' בבלי יומא כ"ח ע"ב תניא ר' ישמעאל אומר ברק ברקאי) אנהר מנהרא עכ"ל. ובאור זרוע חלק א' סי' ש"מ בירושלמי וכו' מהו ברקאי ברקת תמן אמרי ברק ברקא נהר מנהרא. ועי' בתוספתא יומא פ"א הוצאות צוקערמאנדל שורה 11. ובס' באר שבע בתמיד פרק ג' הרואה אומר ברקאי בירושלמי דיומא מפרש ברקאי (בורקי) הוא ענין פטדה וברקת ויש אומרים שהוא ענין ברקים ורעמים וכו' עכ"ל ומכל הגרסאות הנ"ל גירסת רבינו חננאל היא האמיתית.

פ"ג ה"א ועד אחד נאמן. בר"ש בדמאי פרק ד' משנה ו' בירושלמי פריך ועד אחד נאמן בתמיה דאע"ג דבעלמא עד אחד נאמן וכו'.

פ"ג ה"א שנייא היא הכא וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' כ"ט ע"א ירושלמי ועד אחד נאמן שניא היא הכא שאת יכול (לפנינו כאן ובירושלמי ראש השנה פרק ב' הלכה א' בכל ההוצאות בט"ס: שאין אתה יכול) לעמוד עליו כלומר כיון שאתה יכול לעמוד עליו הדבר עכשיו אינו משקר עכ"ל. ובפי' רבינו חננאל בראש השנה כ"ב ע"ב ואקשינן עלה ועד אחד נאמן ופרקינן שנייה היא הכא שאתה יכול לעמוד עליו ואין אתה משקר בכי האי גוונא עכ"ל ובאור זרוע חלק א' סי' ש"מ בירושלמי וכו' שנייא היא שאתה יכול (כגירסת רבינו חננאל הנ"ל) לעמוד עליו.

פ"ג ה"א וחש לומר וכו'. בפי' רבינו חננאל בראש השנה הנ"ל וחש לומר עד דהוא עליל ונפיק (ונפק) מנהורא (היא מנהרה) חכימה לה (היא) מלתא כלומר דבר זה מתברר עכ"ל.

פ"ג ה"א אמר עד אחד וכו'. בפי' רבינו חננאל בסוף מס' שבת (מדרכו של רבינו חננאל להביא מאמרי ירושלמי ממסכתות אחרות הנוגעים לעניני מס' זו

העוסק

העוסק בה בסוף המס'. ראה מה שהביא ר"ח בסוף מס' יומא) גירסא ירושלמי בר"ה וכו' אמר עד אחד וכו'. ובפי' רבינו חננאל ביומא ד' כ"ט ע"א ירושלמי וכו' אמר עד אחד נולד בן לפלוני (איש פלוני) בשבת מלין אותו על פיו חשיכה מוצאי שבת מטלטלין (אותו) על פיו עכ"ל ובפי' רבינו חננאל בראש השנה כ"ב ע"ב ירושלמי וכו' אמר עד אחד וכו'. ובאור זרוע חלק ב' סי' ק"ג ירושלמי וכו' אמר עד אחד וכו'. ובשבלי הלקט השלם ה' מילה סי' א' ירושלמי וכו' אמר עד אחד וכו'. ובספר כללי המילה לר' יעקב הגוזר (קראקא תרנ"ב) לא זכר מהירושלמי הנ"ל ע"ש בצד 42. וכן בשו"ת מהר"ם אל אלשקר סי' צ"ו שאלה הינוק שנולד ע"ש אחר שקיעת החמה וכו' ע"ש ולא זכר ג"כ ירוש' דילן. ובסמ"ג (עשין כ"ח) ג"כ לא זכר הירוש'.

פ"ג ה"א ר' אימי מטלטל על פום מלויתא. בירושלמי רה"ש פרק ב' ה"א ר' אמי מטלטל על פומה דמלויהה. ובפי' רבינו חננאל בשבת הנ"ל ר' חייה (אימי) אמר (ליתא) מטלטלין אפומא דימלותא. ובפי' רבינו חננאל בראש השנה הנ"ל ר' חייא מטלטל אפומא דמלויתא. ובאור זרוע ח"ב סי' ק"ג ר' מטלטל אפומא דמלייתה. ובאור זרוע חלק א' סי' ש"מ ר' מטלטל ע"פ דמלויתה. ועי' בשבלי הלקט השלם הנ"ל. לעווי וקאהוט ז"ל מגיהים כאן על פומה דמיילידתא. וכן הגיה בעל הפי' הקצר הנדפס בד' קראקו. אבל מכפי שנראה בדברי הראשונים הנ"ל רואים שגרסו כגירסת הדפוס.

פ"ג ה"א מטלטל על פום איבריתא דזהרא. בירושלמי רה"ש הנ"ל מטלטל על איבירהה דזהרא, ובפי' רבינו חננאל שם וישם מטלטל על אברתיה דזיהרא. ובאור זרוע חלק ב' סי' ק"ג מטלטל על אבריתא דזהרון. ובאור זרוע ח"א סי' ש"מ ר' מתניא (מתניה) מטלטל על אבריתה. ועי' בשבלי הלקט הנ"ל. בעל הפי' הקצר הנ"ל מגיה במקום מטלטל: מלין. אבל אין גרסת הראשונים הנ"ל כן.

פ"ג ה"א שמשא הוות על סוסיתה. וכן הוא בירושלמי רה"ש הנ"ל. ובפי' רבינו חננאל בשבת הנ"ל ר' ממל (אמי) על פי נשים דאמרי שמשא הוות בסוסיתא. ובפי' רבינו חננאל בראש השנה הנ"ל ר' מאמל על פי נשים דאמרי שמשא הוה בסוסיתא. ובאור זרוע ח"ב הנ"ל ר' מל על פי נשים דאמרן שמשא הוית על סוסיתא. וכן הוא באור זרוע ח"א סי' ש"מ ותו אם מלין בשבת ע"פ נשים וכו' ר' מל על פי נשים דאמרן שמשא הוית על סוסיתא. ובאור זרוע ח"א סי' תקצ"ח ואמר בירושלמי ומלין ע"פ נשים וכו'. ובתשב"ץ ח"א סי' פ"ד וכן בירושלמי פרק אם אינן מכירין רבי מאיר (ר' אמי) מל על פי נשים דאמרי שמשא הות על סוסים' כלומר ועדין היה שבת עכ"ל. ולפני כל הראשונים הנ"ל היתה הגירסא בירושלמי מל ע"פ נשים ולפנינו הגי' ביומא מטלטל על פום נשייא. אולם ברה"ש הנ"ל הגי' מל על פי נשים.

פ"ג ה"א סוסיתה. בשביעית פרק ח' ה"ג מן סוסיתא לטיבריא. ובפירש"י בבראשית רבה פ' ל"ב טבריה לסוסיתא מקומות שאינן רחוקות זו מזו עכ"ל.

פ"ג ה"א ולמה עד שהוא בחברון. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' כ"ט ע"א ירושלמי וכו' ולמה עד שבחברון כדי (בא) להזכיר זכות אבות שהיו ישנים בחברון (ג' מלות ליתא) עכ"ל ובפירש"י יומא כ"ח ע"ב ומצינו בתלמוד ירושלמי כדי להזכיר זכות אבות מזכירין חברון עכ"ל ובפירש"י מנחות ד' ק' ע"א ד"ה מתתיא ובתלמוד ירושלמי נמצא שלפיכך היה אומר עד שבחברון ביוה"כ (ליתא) כדי להזכיר ישיני חברון עכ"ל ובתוס' במנחות שם ד"ה מתתיא ובש"ס ירושלמי נמצא שלפיכך אומר לו ביום הכפורים וכו'. ובמאירי ליומא ד' כ"ג ע"ב ופי' בתלמוד המערב שזה שהיו שואלין לו מחברון ולא ממגדל אחר לזכור ישיני חברון כלומר להזכיר

זכות

זכות אבות שבחברון עכ"ל. ובסמ"ג עשין ר"ט ומפרש בירושלמי שכדי להזכיר זכות ישני חברון אומר כן. ובפי' המיוחס להראב"ד בתמיד פ"ג ואמרו בתלמוד ירושלמי למה אמר בחברון וכו'.

פ"ג ה"ב במשנה והורידו הכהן לבית הטבילה. במתניתא דבני מערבא ובכת"י מהמאירי והורידו כהן גדול (ליתא) לבית הטבילה. וקאי זה על מה שנאמר במשנה פעם אחת עלה מאור הלבנה וכו'. אבל במשנה בבבלי יומא ד' כ"ח ע"א הורידו כהן גדול (כגי' המתניתא דב"מ) לבית הטבילה. וא"כ היא מילתא באנפי נפשיה.

פ"ג ה"ב במשנה וכל המטיל מים. באור זרוע חלק א' ה' נט"י סי' ע"ה ותנן וכו' וכל המטיל את המים וכו'. וכן הוא במתניתא דבני מערבא.

פ"ג ה"ב מאור הלבנה וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא כ"ט ע"ב ירושלמי ומי מחלף (ב' מלות ליתא) מאור הלבנה מתמר ועולה כמקל (מלה אחרונה ליתא ואיתא בבבלי יומא כ"ח ע"ב) ותימור (מאור) של חמה פוסה על פני כל המזרח עכ"ל.

פ"ג ה"ב פוסה על פני. בתוספתא יומא פ"א מפורש זה בשנויים גדולים. ובבבלי יומא ד' כ"ח ע"ב והתניא רבי אומר אינו דומה תימור של לבנה וכו'.

פ"ג ה"ב מאילת השחר וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' כ"ט ע"א ירושלמי א"ר חנינא מאילת השחר עד שיאיר המזרח וכו'. ובפי' רבינו חננאל בפסחים ד' צ"ד ע"א ירושלמי מאילת השחר עד שיעלה עמוד השחר (שיאיר המזרח) וכו'. ובפירש"י בראשית רבא פ' נ' בברכות ירושלמי וכו' מאילת השחר עד שיאיר וכו'.

פ"ג ה"ב ומשיאיר המזרח, בפי' רבינו חננאל יומא כ"ט ומשיאיר המזרח עד הנץ החמה אדם מהלך ד' מילין (מיל) שנאמר השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה (ח' מלות אחרונות ליתא בירושלמי יומא ואיתא בברכות פרק א' הלכה ב') וא' לדידי חזי לי ההוא אתרא והוי ד' מילין (ט' מילות אחרונות ליתא לפנינו בירושלמי ואיתא בבבלי פסחים ד' צ"ג ע"ב ושם הגי' והוי חמשה מילין) ועי' במרדכי שבת ספ"ב שהביא הגמ' דפסחים בגי' משונה עכ"ל.

פ"ג ה"ב כמו וכמו מילה וכו'. בפי' רבינו חננאל יומא כ"ט וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים היה לו לומר כמו השחר עלה וכתב וכמו מלה דדמיא לחברתה כשם שמשיאיר המזרח מהלך ד' מיל עכ"ל ובפי' רבינו חננאל בפסחים ד' צ"ד וכמו השחר עלה מדהוה ליה למכתב כמו השחר עלה וכתב וכמו מלה דדמיא לחברתא עכ"ל ועי' בבראשית רבה פ' נ' אות י'.

פ"ג ה"ב איילתא דשחרא וכו'. בפי' רש"י בבראשית רבה פ"נ ובירושלמי ברכות האי (הדא) איילתא דשחרא מאן דאמר כוכבתא הוא טעי למה שפעמים פוחתת פעמים מוספת (זמנין דהיא מקדמא וזמנין דהיא מאחרת) פירוש פעמים מקדמת כוכב לאילת פעמים מאחרת אלא כמין דוקרנין וכו' ע"ש ובהגורן (ח"ד צד 52) מאת ר' מנחם בן שלמה כשחר העולה ונחלק כמין שתי דוקרנין ועולין ומאירין את העולם עכ"ל והעיר שם ידידי הרב רב"ז באכער נ"י לירושלמי דילן.

פ"ג ה"ב ר"ח רובא ור"ש ב"ח. בירושלמי ברכות פרק א' ה"א ר"ח רבא ור"ש ב"ח. ובמדרש חזית פ"ו ר' חייא ור"ש ב"ח. ובמדרש תהלים (הוצאת הרב רש"ב ז"ל) כ"ב י"ג ר' חייא בר אבא ור"ש ב"ח וכו'. וע"ש בהערות.

פ"ג ה"ב לר"ש בן חלפתא בר ר'. בברכות שם בירבי ובסדר הדורות (צד 365) ר' חייא רבה א"ל (לר"ש בן חלפתא) ברבי עכ"ל ומקורו מכאן.

פ"ג ה"ב בתחלה ומרדכי יושב. במתנות כהונה בחזית פ"ו בירושלמי גרס בתחלה ומרדכי יושב בשער המלך וגו' ע"ש. ובמתנות כהונה במדרש אסתר

פ"י

פ"י הכי גרסינן בירושלמי פרק א"ל הממונה מהלכין בהדא וכו' הכי גרסינן בירושלמי בשער המלך וכו'.

פ"ג ה"ב אם להפליג טעון טבילה. בירושלמי כלאים פרק ט' ה"ב והא תני כהן וכו' אם הפליגו טעון טבילה וכו' ע"ש. ובתוספתא יומא פרק א' ומפליג וע"ש.

פ"ג ה"ב אם לשעה טעון קדוש ידים ורגלים. בהמקור בתוספתא יומא פרק א' בכל ההוצאות לפנינו ליתא כ"ז אבל בזבחים ד' כ' ע"ב יצא חוץ למחיצת חומת העזרה (ד' מלות ליתא) אם לשהות (אם להפליג) טעון טבילה אם לפי שעה (אם לשעה) טעון קדוש ידים ורגלים.

פ"ג ה"ב וסמיכה לא שעה קלה היא. בזבחים הנ"ל הכא במאי עסקינן כגון שיצא להסך רגליו ולהטל מים. הא בהדיא קתני לה כל המיסך וכו' תני והדר מפרש.

פ"ג ה"ב ישן טעון טבילה. בפי' רבינו חננאל ביומא ל"ה ע"ב ירושלמי בתחלת זה הפרק תני ישן טעון טבילה נתנמנם וכו' ואוקמוה שם (בירושלמי) שסמך בכותל וישן עכ"ל וברמב"ם ה' ביאת המקדש פרק ה' ה"ג ולא יישן וכו' ואם עשה אחד מארבעתן צריך לחזור ולקדש עכ"ל ולא הזכיר הרמב"ם שטעון טבילה?

פ"ג ה"ב לא היתה ישיבה בעזרה וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא ל"ה ע"ב ותני ר' חייא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד וריש לקיש ולא אפילו למלכי בית דוד והאי דכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' שישב עצמו בתפלה עכ"ל ולפנינו בשנוים. ובפי' המיוחס להראב"ד בתמיד בפרק א' ובירושלמי דמס' יומא בפרק א"ל הממונה וכו' פליגי דאפילו למלכי בית דוד לא היה ישיבה וכו' ע"ש. ובבאר שבע בתמיד פ"א (ד' כ"א) וגדולה מזאת מצינו בירושלמי דפסחים ויומא שיש אמוראים טובא החולקים על מר ואמרו כי אין ישיבה בעזרה אפילו למלכי בית דוד אלא לכ"ג בלבד שנאמר ועלי הכהן יושב וגו' (ט' מלות אחרונות ליתא) וכו' ע"ש ובאהבת ציון וירושלים לפסחים צד 85.

פ"ג ה"ג במשנה לעזרה לעבודה. במתניתא דבני מערבא לעזרה ולעבודה (לעבודה) אפי' טהור עד שהוא טובל (עד שיטבול). ולקמן בירושלמי בהלכה זו כיני מתניתא לא היה אדם נכנס לעזרה ולעבודה אפילו טהור עד שהוא טובל. וזה אות באות כגירסת המתניתא דבני מערבא בהמשנה. ובפירש"י יומא ד' י"ט ע"א שגינו בפרק ג' אין אדם נכנס לעזרה (לעבודה ליתא) וכו'. ובריטב"א יומא ד' ל' ע"א וניסחי איכא דלא גרסי לעבודה וכו' ע"ש ובפי' רבינו חננאל ביומא ד' ל' ע"א אין אדם נכנס לעבודה (לעזרה ליתא) וכו'. אבל בתו"י שם וגם בפיר"ח גרס אין אדם נכנס לעזרה לעבודה וכו'.

פ"ג ה"ג במשנה עד שיטבול. בתוס' יומא ד' ל' ע"ב ד"ה ר"י שאני הכא דפליג בהדיא (ר' יהודה) במשנה אבל היכי דלא הוזכרה במשנה וכו'. ולפנינו במשנה לא נזכר כלל מדברי ר' יהודה.

פ"ג ה"ג במשנה ועשרה קדושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום. במתניתא דבני מערבא ובכת"י מהמאירי במשנה ליתא כל זה ובתוספתא יומא פרק א' בכל ההוצאות ג"כ ליתא. ולעיל ד' י"ט ע"א ותניא חמש טבילות וכו' ובד' ל"א ע"א תנו רבנן חמש טבילות וכו' ובד' ע"א ע"א גמירי חמש טבילות וכו'. ומכל זה נראה שלא היה זה בהמשנה.

פ"ג ה"ג במשנה וכולם בקודש בית הפרוה. במשנה בבלית (יומא ד' ל' ע"א) על בית הפרוה. ובתשלום אבודרהם צד 47 כדתנן בפ' אל"ה הביאוהו (ליתא) לבית הפרוה וכו'.

פ"ג

פ"ג ה"ג במשנה בית הפרוה. באור זרוע חלק א' סי' תש"פ דתנן חמש טבילות וכו' על גג (בית) הפרוה וכו'. ובאגודה סי' ו' על גג בית הפרוה. ור' הנחום הירושלמי (כפי שמביא הרב ר' ב"ז פראפעססאר באכער נ"י) גורס לשכת הפרוה וכן הוא בבבלי יומא ד' י"ט ע"א. ועי' בתוס' יומא ד' ל"א ע"א ד"ה וכולן.

פ"ג ה"ג לא סוף דבר לעבודה. בתוס' יומא ד' ל' ע"א ד"ה ואין וכן מוכיח בירושלמי דקאמר לא סוף דבר לעבודה אלא אפילו שלא לעבודה. ובתוס' ישנים ביומא שם והא דאמר בירושלמי לא סוף דבר לעבודה הכי פירושו לא סוף דבר לעבודה גמורה וכו' ע"ש. ובבאר שבע בתמיד פ"א (ד' כ') כדאיתא בהדיא בירושלמי דיומא וכו' לא סוף דבר לעבודה וכו' וכן מוכח שם בגמרא דידן וכו' עכ"ל.

פ"ג ה"ג אר' שמי וכיני מה אם וכו'. כן מפורש בתוספתא יומא פרק א' (הוצאת צוקערמאנדעל). הסדר הדורות צד 350 לא זכר ר' שמי מכאן.

פ"ג ה"ג השתחוה או וכו'. בירושלמי נזיר פרק ג' ה"ה מהשתחויה למד ר' יוחנן דתנינן תמן השתחוה או ששהא וכו'. וראה ברמב"ם ה' ביאת המקדש פ"ג הכ"ג. ובכסף משנה שם ובירושלמי פרק א"ל הממונה תנינן תמן השתחוה או ששהה וכו' ע"ש.

פ"ג ה"ג כמה היא שיעור השתחויה. בירושלמי שבועות פרק ב' ה"ד עד כמה היא השתחויה ר' סימון בשם ר"י בן לוי עד כדי שאילת וכו' ע"ש. ובפי' רבינו חננאל בשבועות ד' י"ז ע"א מובא הירושלמי בשנוים וז"ל ירושלמי עד כמה היא השתחויה משום ר' יהב"ל אמרו כדי וכו' משום ר' יוחנן אמרו וכו' שלום עליך רבי ומורי (ליתא) עכ"ל ועי' ירושלמי ברכות פרק ב' ה"א ובאהבת ציון וירושלים שם.

פ"ג ה"ג ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי. בבבלי שבועות ד' ט"ז ע"ב פליגי בה ר' יצחק בר נחמני וחד דעימיה ומנו ר' שמעון בן פזי ואמרי לה וכו' ועי' ד"ס שם.

פ"ג ה"ג ר' אבהו מוסיף. בירושלמי ע"ז פרק ד' ה"א ר' אבהו מוסיף על (עד) הודו לד' כי טוב ר' מנא מוסיף על (עד) כי לעולם חסדו על ישראל (ב' מלות ליתא).

פ"ג ה"ד במשנה לבין העם. במתניתא דבני מערבא ובכת"י מהמאירי מוסיף: קידש ידיו ורגליו.

פ"ג ה"ד מפני טבילת סרך. במקור בתוספתא יומא פרק א' (הוצאת צוקערמאנדעל) לא היתה טבילה זו אלא מפני הצורך (סרך) פעמים שטומאה ישנה (קרי ישן) בתוך ידו וכו'. ובפי' רבינו חננאל ביומא ל' ע"א סרך טבילה זו כלומר מנהג החמירו עליו וכו'.

פ"ג ה"ד מה חלק ר' יודה וכו'. ירושלמי ברכות פרק ג' הלכה ו' וע"ש באהבת ציון וירושלים צד 90.

פ"ג ה"ד קרץ מצפון בא בה. כן הנוסח בירמיה מ"ו כ' בספרי קעניקאט. אבל לפנינו הנוסח בא בא.

פ"ג ה"ה במשנה ומירק אחר שחיטה ע"י. בחולין ד' כ"ט ע"א ששנינו הביאו וכו' ומירק אחר שחיטתו על ידו. ובפי' רה"ג בעוקצין פרק ב' משנה ה' כדאמרינן בהביאו לו את התמיד קרצו ומירק אחר וכו'. ועי' בפי' הרא"ש והר"ש שם ובערוך ערך מירק. ובתו"י יומא ד' כ"ה ע"ב ד"ה או ובמס' חולין ירושלמי (שנדפס בזמנינו) ד' י"ג ע"א קרצו ומירק אחר שחיטתו על ידו. וזה כגי' הבבלי בחולין שם. וכן לא מובא שם מאמר הירושלמי ביומא כאן בהלכה זו ר' לעזר בשם ר' הושעיה עד שישחוט בו שנים או רוב שנים. וכבר ידוע דעתי שהירושלמי חולין איננו מהראשונים.

פ"ג ה"ה במשנה וקבל את דמו וזרקו. ארבע מלות אלו ליתא בבבלי יומא ד' מ"ו ע"א. ובפי' רבינו חננאל שם.

פ"ג ה"ה במשנה את הקטורת. וכן במתניתא דבני מערבא ובבת"י במאירי. אבל במשנה בגמרא בבלי את הקטורת של שחר (ב' מלות ליתא).

פ"ג ה"ה במשנה ואת החביתים. בבת"י במאירי את החלבים.

פ"ג ה"ה יאוחר דבר שנאמ' בו בין הערבים. עי' תוספתא פסחים פרק ג' ואין לך מתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטורת. ובעבודת מקדש (כפ' שתי ידות ללונזאני ד' נ"ו ע"א) ובירושלמי נאמר בתמיד בין הערבים וכו' יאוחר דבר שנאמר בו בין הערבים סמוך (סמך) לנרות וכו' ע"ש.

פ"ג ה"ה אר' הילא כל מדרש ומדרש בעניינו. בירושלמי מגילה פ"א הי"ב אר' אילא כל מדרש ומדרש בעניינו ובהוריות פ"ג ה"ד אר' הילא כל מדרש ומדרש לעניינו. וביבמות פרק ו' ה"ד (ב' פעמים) א"ר הילא כל מדרש בעניינו.

פ"ג ה"ה אמר ר' הילא כל מדרש וכו' והוה ר' זעורה מקלס ליה וצוות ליה בניה דאורייתא. כעין זה בירושלמי גיטין פרק ז' ה"ג אמר ליה (ר' אילא) לא מצינו יכי' יהוה ר' זעורה מקלס ליה וצווח ליה בנייה דאורייתא. ובבא בתרא פרק ח' ה"ט הגי' א"ל (ר' לא) לא מצינו אשה נשואה לזה ומעשה ידיה לזה ר' זירא מקיים (צ"ל מקלס) ליה וצווח ליה בנייה דאורייתא. ובירושלמי סנהדרין פרק ז' ה"י יהוה ר' זעירה חדי בה סבר מימר בשיטת ר' הילא רביה איתאמרת. וביבמות פרק האשה שלום ה"ג והוה ר' זעירא מקלס ליה (לר' אמי) דו מקום מילתא על בררא. וביבמות פרק ח' ה"ב והוה ר' זעירא מקלס לה דו משים מילתא על בררא.

פ"ג ה"ה תני א"ר יהודה עשתות של ברזל. תוספתא יומא פרק א' (הוצאת צוקערמאנדעל) ר' יהודה אומר עששיות של ברזל וכו'. ובפי' רבינו חננאל ביומא ד' ל"ד ע"ב תניא א"ר יהודה עששית וכו' ומצאנוהו מפורש בתלמוד א"י תני אר"י עשתות של ברזל היו מרתיחין וכו'. ובשו"ת הגאונים (זכרון לראשונים סי' ש"ו) וכתבת עששיון ואין הוא כן אלא עששיות של ברזל וכו'. ובמרדכי בסוף מס' נדה סי' תש"ן כמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן כדאשכחן גבי עששיות בגמרא לפי הספרים דגרסי' עכ"ל. בירושלמי דפוסי קראטאשין וזיטאמיר כאן עששות של ברזל. וכן העתיקו לעווי קאהוט ויאסטראוו ולא ראו ד"וו שהגי' עשתות.

פ"ג ה"ה היו מרתיחין. בבבלי יומא ל"ד: היו מחמין וכו' והלא מצרף וכו' ע"ש בפירש"י ובשו"ת נודע ביהודא מ"ת חאו"ח סי' כ"ד מ"ש לדינא בזה. וגי' הירוש' לא זכר.

פ"ג ה"ה שאין אבות מלאכות ביום הכפורים. עי' במפרשים שפי' בתמיה. אבל בירושלמי שבועות פרק ג' ה"ד הדא אמרה שאין אבות מלאכות ביום הכפורים וע"ש. ובכריתות ד' י"ד ע"א אמר רפרם זאת אומרת עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ליום הכפורים וכו' אלא דרפרם ברותא היא. וביומא ד' כ"ז ע"ב מובא ג"כ דברי רפרם. ולא אמרו שדברי רפרם ברותא היא, ודעת רפרם כהירוש' הנ"ל ועי' ברי"ף ביצה סי' תתס"ה אבל יוה"כ צריך אפי' עירובי חצירות וכו' ע"ש.

פ"ג ה"ה שאין תולדות האש כאש. בפי' רבינו חננאל הנ"ל ואוקמיה התם (בירושלמי) ר' יהודה סבר שאין תולדות אש כאש כלומר כיבוי ריתוח הברזל תולדות אש היא לפיכך אינו בריבוי האש עכ"ל.

פ"ג ה"ה ר' יהושע בר אביון. בד' קראטאשין בר אבון. ובדפוס זיטאמיר בר אביין. וביוחסין השלם צד 149 ר' יהושע בר אבון ובסדר הדורות צד 195 ר' יהושע בר אביון וכו' ירושלמי פרק א"ל הממונה. ובהגהות שם השיגו ולא ראה

דפוס

דפוס וויניציא. בפסיקתא (ויהי בחצי הלילה) ר' יהושע בר אבין חתניה דר' לוי. ונראה ששם ט"ס. עי' מ"ש שם בהערה ע"א הרב רש"ב ז"ל. ובירושלמי ברכות פרק ה' ה"ה (בד' וויניציא 9.3.53) ר' אבון בש"ר יהושע בן לוי. וביוחסין השלם (צד 110) ר' איבון בשם ר' יהושע בן לוי בברכות ירושלמי עכ"ל. ונראה שכיון לירושלמי הנ"ל. וגרס ר' איבון. ואולי ר' איבון זה הוא אביו של ר' יהושע הנ"ל.

פ"ג ה"ו במשנה בין דם לאיברים. בשו"ת הרשב"א סי' ע"ט והראיה שהבאת עוד ממתני' בפרק א"ל הממונה דקתני קטורת של שחר היתה קריבה בין אברים לנסכים (בין דם לאיברים) וכו' ע"ש.

פ"ג ה"ו במשנה של בין הערבים. במתניתא דבני מערבא ובכת"י מהמאירי של בין הערבים וכו'. וכן הוא בשו"ת הרשב"א סי' ע"ט.

פ"ג ה"ו במשנה כהן גדול זקן וכו'. במרדכי בסוף מס' נדה סי' תש"ן ואע"ג דתנן פרק א"ל הממונה אם היה כ"ג אסטנים (זקן או אסטנים) מחממין לו חמין וכו'.

פ"ג ה"ו בדי שיהיו כפולים. בד' זיטאמיר בט"ס כדי וכו' ובק"ע הגיה ה"ג בד שיהו כפולים ולא ראה ד' וויניציא.

פ"ג ה"ו רשב"י לא נחת לבית ווערא קם עם ר"ו. כעין זה בירושלמי גיטין פרק ה' ה"ח ובבא קמא פ"ט ה"ג ר' יוחן לא נחית לבית ועדא קם עם ר' מנא וכו'.

פ"ג ה"ו אמר לי' בד. בד' קראקא זיטאמיר וקראטאשין א"ר בד. והק"ע הגיה ה"ג א"ל בד וכו'. ולא ראה ד. וויניציא.

פ"ג ה"ו שתי כתנות וכו'. בפי' הראב"ד להו"כ (צו פרק ב') אבל בירושלמי גרים לה כלישנא דספרא ומפרש לה שיהו בגדים כפולים לכל אחד ואחד ומפיק טעמא מדכתיב ולבני אהרן תעשה כתנות לכל אחד תעשה כתנות (ד' מלות אחרונות ליתא) עכ"ל ושם בפי' הראב"ד (אחרי פרק א') מיהו בגמרא דיומא ירושלמי מפרש כפולין שעשאום שנים שנים כאדם שעושה שתי חלוקים שני מכנסים והיינו דכתיב לבני אהרן וגו' עכ"ל. ובתוס' חגיגה ד' ג' ע"א ד"ה חרש בירושלמי וכו' דתני רבי יוסי ולבני אהרן תעשה כתנות רבנן אמרי שתי כתונות לכל אחד וכו' ע"ש ובפי' הר' ויראל הצרפתי להתו"כ שם (הוצאת דובבי שפתי ישנים) בירושלמי דיומא פירשו שהיה כפול ועושים זוגות יחד וכן כתיב ולבני אהרן תעשה כתנות עכ"ל.

פ"ג ה"ו למאה בני אהרן וכו'. עי' לעיל פרק ב' ה"ה וערכו בני אהרן יכול מאה ת"ל וערך הכהן אותם וכו'.

פ"ג ה"ו בד שיהו חדשים. במשנה למלך ה' תמירין פרק ב' ה"י ודע שראיתי בירושלמי וכו' דאמרינן בד שיהיו (שיהוא) חדשים אם אומר את שלא ילבש שחקין (שחקים) והא תני ולבשם ואפילו שחקין (שחקים) ר"ח בשם ר' יוסא (יסא) במחלוקת (במחלוקת) ע"כ (בירושלמי) והנה הירושלמי פליג עם ש"ס דידן וכו' ע"ש.

פ"ג ה"ו והא תני ולבשם אפילו שחקים. בבבלי יומא ד' י"ב ע"א ת"ל ילבש לרבות את השחקין. ולקמן בירושלמי יומא פ"ז ה"ג ולבשם ובלו שם.

פ"ג ה"ו אפילו שחקים וכו'. בזבחים י"ח ע"ב משני יש מהן למצוה יש מהן לעכב.

פ"ג ה"ו עור שעיבדו. בפי' רבינו חננאל ביומא ל"ה ע"ב ירושלמי וכו' תני (ליתא) עור שעיבדו לשום (לשם) קמיע וכו'. ובכתב יד הנדפס בירחון אנגלי (משנת 1896 צד 683) ובפ' אמר להן הממונה גרסי' בני מערבא תני עור שעיבדו לשם קמיע וכו'. ובמלחמות להרמב"ן בסוכה פרק א' ומצאתי בירושלמי

 בפ'

בפ' א"ל המטונה דתני עור שעבדו וכו' הנה זאת ראיה מפורשת דבעור של כתיבה עצמה נחלקו ולרבנן לא בעינן (מזוזה) לשמה עכ"ל.

פ"ג ה"ו מה פליגין וכו'. בכתב יד הנ"ל אמר ר' יוסי (יוסה) הוינן סברין למימר (מימר) מה פלגין (פליגין) להדיוט וכו' אמ' (ליתא) הדא אמרה וכו'. ובמלחמות להרמב"ן הנ"ל ושם (בירושלמי) אמרו אר' יוסי (כגי' הנ"ל) הוינן סברין מימר לא פליגן (מה פליגין) להדיוט הא לגבוה לא וכו' חציבתן לשם קדש (בקודש) ובקדש יהצבו וכו' אריגתן לשם (בקודש) ובקודש יארגו.

פ"ג ה"ו בשם ר' יסא. במלחכות הנ"ל ואר"ח בשם ר' יוסי (יסא) במחלוקת (הוא) וכו' פליגי (פליגין) דתניא (דתני) העושה וכו' בו לגבוה (גבוה) מותר להשתמש (בו) הדיוט רבי חנינא בשם ר' יוסי במחלוקת (לפני הרמב"ן לא היה בהירושלמי כאן מה שנכפלו הדברים לפנינו שבע שורות עד ר' חונה וכו') וכו' עכ"ל.

פ"ג ה"ו העושה כלי וכו'. בפי' רבינו חננאל יומא ל"ה ע"ב תני העושה כלי (כלי להדיוט. וגירסת הר"ח יותר נכונה) עד שלא נשתמש בו הדיוט מותר לגבוה אבל (ליתא) משנשתמש בו הדיוט אסור לגבוה עכ"ל.

פ"ג ה"ו בשעת התשמיש כאחת הן קדושין. בירושלמי מגילה פרק ג' ה"א אין הימר בשעת התשמיש כאחת הם קדישין ומתקדשין.

פ"ג ה"ו שנתקדשו בשמן המשחה. במגילה הנ"ל בשמן המשחה ובדם. ועי' לעיל פ"א ה"א ר' יוסי אומר תחת הדם ותחת שמן המשחה. ובספרי נשא סי' מ"ד מגיד שבמשיחהן של אלו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבוא.

פ"ג ה"ו אבנים שחצבן. בפי' רבינו חננאל יומא ד' ל"ה ע"ב אבנים שחצבם (שחצבן) לישום (לשם) מת אסורין (אסורים) בהנאה (בהנייה) לשום (לשם) חי ולשום (ולשם) מת מותרין בהנאה (בהנייה) עכ"ל.

פ"ג ה"ו הזורק כלי וכו'. בפי' רבינו חננאל הנ"ל הזורק כלי וכו' חוץ (כל הוץ) לד' אמות וכו'. ובירושלמי מגילה פרק ג' ה"א הזורק כלי וכו' להוך ד' אמות שלו (ליתא) אסור וכו'. רבינו חננאל קבץ כאן להוך פירושו כל פסקי ההלכות מהירושלמי בהלכה זו ולא זכר שמהירושלמי מקורן. ורוב ההלכות האלו לא נזכרו בבבלי.

פ"ג ה"ו מנין ששני קידושי ידים וכו' עד אף פשיטה בקידוש ידים ורגלים כ"ז מתו"כ אחרי פרק ג' בשנוים גדולים.

פ"ג ה"ו כד כד. במשנה למלך ה' כלי המקדש פרק ח' ה"ג ובירושלמי אמרי' דר' נחמן בשם ר"מ בשחר כתיב כד כד ד' פעמים וכו' ע"ש.

פ"ג ה"ו שלבש כתונת. בתוספתא יומא פ"א מעשה (בי רבי) בישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו (ג' מלות ליתא) כתונת וכו' מעשה בר"א בן חרסום שעשתה לו אמו (ג' מלות ליתא) כתונת וכו' ע"ש ובבלי יומא ל"ה ע"ב הביאו שם ההלכה כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד (ד' מלות אחרונות ליתא בתוספתא יומא פרק ג') ובלבד שימסרנה לצבור. ואח"ז מובאה שם המעשה מר' ישמעאל בן פאבי ור"א בן הרסום שעשו להם אמם כתונת וכו'. ובירושלמי כאן לא נזכר מהלכה שכהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה וכו' וגם לא נזכר שהכתונת של ר' ישמעאל בן פאבי ור"א ב"ה עשו להם אמם? והתוספתא הנ"ל אשה שעשת כתונת לבנה צריכה למסור לצבור מובאה בירושלמי בשקלים פרק א' הלכה א' מגילה פרק א' ה"י ותענית פרק ד' הלכה ו' אבל ביומא כאן אין זכר מזה!

פ"ג ה"ו מילא אותה וכו'. בפי' רבינו חננאל יומא ל"ה ע"ב ירושלמי מילא אותה ר' אלעזר בן חרסום מים וסיבב (וסבב) את המזבח ז' פעמים.

פ"ג ה"ז במשנה פשט קידש. בפירש"י יומא ד' ל"ב ע"ב ד"ה מפקא דאמרינן במתניתין פשט וקידש (קידש) ידיו ורגליו עכ"ל.

פ"ג ה"ז במשנה ירד וטבל עלה ונסתפג. ארבע מלות אלו ליתא בפי' רבינו חננאל ביומא ל"ב ע"ב וע"ש.

פ"ג ה"ז אי זהו צפונו וכו'. בתוי"ט יומא פרק ג' משנה ט' ובירושלמי לגרסא אחת איזהו צפונו של מזבח שרוא כשר לשחיטת (בשחיטת) ק"ק מקירו של מזבח הצפוני עד כותל העזרה המזרחי (ליתא) ע"כ (בירושלמי) וכו' עכ"ל. והמלות שהוא כשר בשחיטת קדשי קדשים. ליתא בתו"כ ובבבלי יומא ל"ו ע"א. ובפירש"י שם בין אולם ולמזבח קרוי צפון לשחיטת קדשים וכו' אבל בתוספתא זבחים איתא.

פ"ג ה"ז כל"ב אמה דברי רבי. בתו"כ ויקרא פ"ז דברי ר' יוסי בר"י. וכן בבבלי יומא ל"ו ע"א. ובתוספתא זבחים פרק ו' דברי ר' מאיר. ומ"ש כאן דברי רבי נראה שט"ס כי בסמוך אומר רבי מוסיף מקום דריסת וכו'. ונראה שצ"ל דברי רבי: ופתרונן דברי ר' יוסי בר"י.

פ"ג ה"ז רב מפקד וכו' חוץ מפרה. בבבלי יומא ד' מ"ב ע"א תסתיים דרב הוא דאמר פרה פסולה וע"ש.

פ"ג ה"ז ואר' יוחנן לא מצינו שחיטה פסולה בזר. בירושלמי שבת פרק ב' ה"ה והרי שחיטה בזר כשירה וכו'. ובבבלי יומא מ"ג ע"ב תנא תני קמיה דר' יוחנן כל השחיטות כשירות בזר וכו' א"ל ר' יוחנן פוק תני לברא לא מצינו שחיטה בזר פסולה וכו'. ודעת חז"ל בזה לאפוקי מדעת פילא שאמר (2.241.) שהשחיטה דוקא בכהנים. אבל דעת יוסף הכהן בקדמוניות (3.9.1.) שהשחיטה כשרה בזר ומקבלה ואילך לכהן.

פ"ג ה"ז התיב ר' חייא בר בא. בבבלי יומא ד' מ"ב ע"ב מתיב ר' יהושע בר אבא וכו'.

פ"ג ה"ז ר' ישמעאל בר רב יצחק. צ"ל ר' שמואל בר ר"י.

פ"ג ה"ז א"ר חגיי בראשונה הוא אומר וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' ל"ו ע"ב ירושלמי וכו' א"ר חגי בראשונה אומרים (הוא אומר) אנא השם ובשניה אומרים (הוא אומר) אנא בשם וכו' ומתני' בתרווייהו קתני אנא השם וקיי"ל כמתני' דלגבי ר' לא משגחינן ברבי חייא (נראה שצ"ל בדברי הר"ח לא משגחינן ברבי חגי ועי' לקמן) וכו'. ועוד יש לומר כיון שאין בהתוספתא אלא עותי פשעתי בלא הזכרת אנא השם בתחלה כלל בא ר' חגי לומר בראשונה ובשניה מזכיר בשניהן אנא השם והרואה טעה עכ"ל. ובראב"ש יומא פרק ח' סי' י"ט ובירושלמי גרסינן א"ר חגי בראשונה וכו' וכתב רבינו חננאל ז"ל לא משגיחין לרבי חגי לגבי מתניתין וכו' וכתב ראבי"ה כיון שפירש ר' חגי בירושלמי דבראשונה אנא השם ובשניה אנא בשם הכי עבדינן דאמוראי בקיאים בגרסא טפי מינן וכו' עכ"ל ובאור זרוע ח"ב סי' רפ"א בירושלמי א"ר חגי בראשונה וכו' בפי' ר"ח כתב לא משגחינן ברבי חגי כלפי מתני' וג"כ ראיתי בירושלמי (אולי צ"ל בפי' רבינו חננאל) כלשון הזה ועוד י"ל כיון דבתוספתא וכו' ובירושלמי (נראה שצ"ל בפי' רבינו חננאל) שלפני כתב כך וכו' ואיני יודע אם הוא לשון ירושלמי או לשון פיר"ח שנכתב בו וכו' ונראה למורי רבינו אבן העזרי שכיון שר' חגי פי' בירושלמי דבראשונה אנא השם ובשניה אנא בשם דהכי עבדינן דאמוראי בקיאי בגירסת המשניות טפי מינן וכו' אלא שהמשנה נכתבה בלשון נעלם (ברא"ש הנ"ל: העולם וכס' שושנים לדוד לר"ד פארדו ביומא פ"ו, מעתיק הרא"ש: בלשון דעלמא). עכ"ל

עכ"ל. ובספר אדם וחוה נתיב ז' חלק ג' ובירושלמי אמר ר' חנאי (חגיי) בראשונה היה אומר אנא השם וכו'. וכתב ר"ח לא משגיחין בר' חגאי לגבי מתניתין וכו'. וכתב ר' אבי"ה כיון שפי' בירושלמי כך הכי עבדינן דאמוראי בקיאי בגרסא טפי וכו' אלא שהמשנה נשנית בלשון נעלם עכ"ל. ובשו"ת אבקת רוכל למרן סי' כ"ז השאלה השניה בענין השם ובשם של הוידוי וכו' וזה תימא איך מניחים המשנה ונמשכים אחר האמורא ירושלמי שלא הסכימו עמו כל הפוסקים זולתי אבי העזרי וראבי"ה (!) שנמשכו אחריו כאמור שהוא בקי בגרסא טפי מינן ופסקו כוותיה והנה כבר כתב רבינו חננאל לא משגחינן ברבי חגי לגבי מתני' וכו'. ושם להלן צד 34 ועל תמיהת איך פשט המנהג לומר אנא בשם כדעת אמורא ירושלמי שלא הסכימו עמו כמעט כל הפוסקים אין לתמוה על זה שהפוסקים נמשכו אחרי גירסת נוסחת המשנה שבידנו וכיון שרבי חגי למדנו נוסחאת המשנה שהיה אנא בשם הכי נקטינן דאיהו היה בקי בנוסחאות המשנה טפי מינן וכ"ש דתוספתא מסייע ליה עכ"ל. ובב"י טור או"ח סי' תרכ"א וכתב ר"ח לא משגחי' וכו' אלא שהמשנה נשנית בלשון העולם ע"כ כלומר שאע"פ שבמשנה כתוב בשנייה אנא השם לישנא דעלמא נקט שדרך העולם לומר בתפלותיהם אנא השם אבל כהן גדול היה אומר בשני אנא בשם עכ"ל. ורב סעדיא גאון אמר שיש לומר אנא השם וכו' (טור או"ח תרכ"א). ובמנהיג סי ס"ב (צד ס"א) ואמר רבינו האיי ז"ל יאמר אנא השם ולא אנא בשם ובלשון זה לא היה כהן גדול אומר אנא השם אלא שם המפורש שהוא בן ארבעים ושתים אותיות ומצוי בישיבה וכו' עכ"ל. ובשו"ת ריב"ש סי' רי"ט לשון רב האיי ז"ל שלא כתב הוא שכהן אומר אנא השם אלא כך הוא אומר שלא יאמר אדם אלא בשם ר"ל שיאמר אנא ה' לפי שהכהן גדול לא היה אומרו כן בכנויו אלא מזכיר שם המפורש וכו' ע"ש. והנה הרבה דברים אנו יכולים ללמוד מכל הנ"ל. כפי שיראה הלומד בעצמו. ורק אעיר שראבי"ה היה הראשון שהבין שר' חגי איננו חולק על המשנה ורק מעיר על הנוסחת המשנה שהיה לפניו.

פ"ג ה"ז כיצד מתוודה וכו'. תו"כ אחרי ותוספתא יומא פ"ב ובבבלי יומא ד' ל"ו ע"ב יע"ש שינוים גדולים. ובפי' רבינו חננאל ל"ו ע"ב ירושלמי תנא (תני) ביצד מתוודים (מתוודה) אומר (ליתא) עויתי וכו'.

פ"ג ה"ז עשרה פעמים היה כה"ג. תוספתא יומא פרק ב' (הוצאת הרב צוקער-מאנדעל) וע"ש. ובאור זרוע חלק ב' סי' רפ"א ירושלמי עשרה פעמים היה מזכיר את השם וכו'. ובשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תת"י שאלה ממני אודיעך דעתי על מה סמך מסדר סדר עבודה שסדר והכהנים והעם וכו' היו נופלים על פניהם וכו' וזה לא נמצא בתלמוד כלל, תשובה בירושלמי איתא דגרסינן בפרק א"ל הממונה עשרה פעמים היה כהן גדול מזכיר את השם ביוה"כ ששה בפר וכו' וע"ש. ובמשנה בבלית יומא ד' ס"ו ע"א מפורש שם והכהנים והעם וכו'. ובהגהות הגר"א שם לא גרס כל זה וכן בדקדוקי סופרים שם העיר שבספרים הישנים ליתא בספרי המשנה כל זה.

פ"ג ה"ז מזכיר את השם. בתו' יומא ל"ט ע"ב עשר פעמים מזכיר כ"ג את השם וכו' היינו בשם המפורש וכו' וכן מפרש נמי בירושלמי עכ"ל. ועי' לעיל מ"ש המנהיג והריב"ש בשם רב האי גאון. ובריטב"א יומא ל"ט ע"ב פי' השם מפורש דאלו השם בכנוו הרבה פעמים מזכיר כה"ג וכו' וכן מפורש בירושלמי עכ"ל. ולפנינו ליתא זה מפורש. ומ"ש בריטב"א שם להלן ובבר אמר אנא השם ונשמע קולו עד יריחו וכו' שלא היה זה אלא בזמן הנס שהיו ישראל עושין רצונו של מקום וכן מפורש בירושלמי

בירושלמי עכ"ל. זה ליתא ביומא כאן. ובירושלמי סוכה פ"ה ה"ג נמצא שנשמע קולו של כה"ג עד יריחו. ובספר עבודת ישראל ד' ק"ח ע"ב וראיתי במוהר"ם ניגרין ז"ל שכתב משם הירושלמי בפ' א"ל הממונה מיריחו היו שומעין קול כ"ג ביוה"כ בשעה שהוא מזכיר את השם ביוה"כ וכו'.

פ"ג ה"ז הקרובים היו נופלים. קהלת רבה פ"ג. ובפי' רבינו חננאל ביומא ד' ל"ז ע"א ירושלמי כשהיה כהן גדול מזכיר את השם וכו'. ובתוס' סוטה ד' מ' ע"ב ד"ה וכל כדאיתא בירושלמי הקרובים וכו' ונראה דהתם הכי פרושו הקרובים וכו'. ובאור זרוע חלק ב' סי' רפ"א ואמר בירושלמי דפרקין הקרובים היו נופלים וכו' עכ"ל. ובהגהת מרדכי יומא סי' תשכ"ז כתב ריב"א לא מצינו בתלמוד דידן בשום מקום שהיו נופלין על פניהן וכו' אבל בירושלמי גרסינן הקרובים היו נופלין על פניהם וכו' אבל הפייט לא חילק בין קרובים לרחוקים עכ"ל. ובבאר שבע בתמיד פרק ז' כתבו התוס' וכו' כדאיתא בירושלמי הקרובים היו נופלין וכו'. וכיון לדברי התוס' בסוטה הנ"ל.

פ"ג ה"ז עד שהוא מתעלם. בפי' רבינו חננאל יומא ל"ז סע"ב ירושלמי וכו' עד שהיה (שהוא) מתעלם מהם (מהן) שנאמר (ליתא) זה שמי לעולם לעלם כתיב (ליתא) עכ"ל. ובאור זרוע סי' רפ"א עד שהיה (בגי' ר"ח) מתעלם וכו' זה שמי להתעלם (לעלם) עכ"ל. לעווי ח"ג צד 655 מעתיק מהירושלמי לעלם כתיב. ולפנינו ליתא המלה כתיב.

פ"ג ה"ז בראשונה היה אומרו בקול גבוה. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' ל"ז ע"א ירושלמי וכו' בראשונה היה אומר בקול רם (גבוה) וכו'. וכן הוא בפי' רבינו חננאל ביומא ד' כ' בע"ב. ובאור זרוע ח"ב סי' רפ"א בראשונה היו אומרים בקול רם משנתרבו הפריצים (משרבו הפרוצים) וכו' ויסד הפייט ואמר ואף דוא וכו' ובגמרא דידן ליתא וכו'. ובתשלים לאבודרהם (צד 50) והכי אמרי בירושלמי וכו' בראשונה היה אומר בקול גדול משרבו הפריצים וכו' ושמעתי מבליעו בנעימות (בנעימת הכהנים) עכ"ל. ובס' עבודת ישראל ד' ק"ח ע"ב בשם מהר"ם ניגרין מבליעו בנעימות אחיו הכהנים פי' בנעימות בשכמל"ו עכ"ל. ובס' מים חיים להפר"ח ד' ל' ע"א בירושלמי וכו' בנעימות הכהנים פי' שהיה מבליעו בנעימות באופן שאפילו אחיו הכהנים לא היו מכירין בו ולהל"מ (לחם משנה) אשתמיטתיה הך ירושלמי וכו' עכ"ל. וכיון למ"ש הלחם משנה בה' יוה"כ פרק ב' ה"ו.

פ"ג ה"ז עומד הייתי וכו'. בקהלת רבה פ"ג אר"ט פעם אחת עליתי עם שמשון אחי אמא על הדוכן (ט' מלות ליתא) וכו' וא"ר טרפון פעם אחת שמעתי ונפלתי על פני (ט' מלות ליתא).

פ"ג ה"ז כלפי כהן גדול. בפי' ר"ש משאנץ בתו"כ (מצורע פ"ה) שר' טרפון היה גם קודם החרבן כדאיתא בירושלמי יומא פ"ג הטתי אזני אחר (כלפי ובבבלי קדושין ד' ע"א ע"א אצל כ"ג) כהן גדול עכ"ל. ובתשלום אבודרהם הנ"ל כלפי כהן גדול וכו'. וכן באור זרוע הנ"ל. והירושלמי דילן סותר למ"ש בספרי קרח סי' קט"ז וכבר נשתהה ר' טרפון לבוא לבית המדרש וכו' אמר לו רבן גמליאל וכו' וכי יש עבודה עכשיו. ובבבלי פסחים ד' ע"ב סע"ב הגי' וכי עבודה בזמן הזה מנין ועי' בירושלמי יומא פרק א' ה"א אני הוא שראיתי את המעשה ושכחתי וכו'. שוב ראיתי שבמגן אבות להרשב"ץ באבות פ"ב ד' ל"ז ע"ב העיר ע"ז.

פ"ג ה"ז בראשונה היה נמסר. בבבלי קדושין ד' ע"א ע"א בראשונה שם בן שתים עשרה אותיות (ג' מלות ליתא) היו מוסרין וכו'.

פ"ג ה"ז לא היה נמסר אלא לכשירים. בפי' רבינו חננאל יומא ל"ו סע"ב ואסיקנא (בירושלמי) לא מסרינן ליה לרמאין עכ"ל. ועי' בבבלי קדושין הנ"ל.

פ"ג ה"ז שמואל הוה עבר וכו'. במדרש קהלת פ"ג בשנויים גדולים. ובמתנות כהונה שם אינתא פרסייא אשה מארץ פרס וכו' כך משמע בירושלמי דמס' יומא בפרק א"ל הממונה וכו' עכ"ל. ולפנינו הגרסא משונה.

פ"ג ה"ז חד אסי. בירושלמי עירובין פרק ה' ה"ה חד רבי פנחס סלק וכו'. וישם פרק ח' ה"ח חד (המלה חד מוסבת למטה ולא כהק"ע) ר' אירי אמר וכו'. ובפסחים פרק ה' ה"ז ועוד בכ"מ חד בר אבייה וכו'. ובנדה פרק א' ה"א חד ר' טובי אמר. (ר' טובי לא זכר הסה"ד ובמבוא הירושלמי, ואולי אבימי בר טובי ונתן בר טובי הם בניו).

פ"ג ה"ז חד אסי בציפורין וכו'. קהלת רבה הנ"ל בשנויים. ובפי' רבינו חננאל ביומא ל"ו ע"ב ירושלמי חד אסי אמר לר' פנחס תא נמסור לך השם (איתא ואנא מס- ליה לך) א"ל לית אנא יכיל דאנא אכיל מעשר עכ"ל. ובתוס' ריד"א בקדושין ד' ע"א ע"א ירושלמי חד אסי אמר לר' פנחס בן חמאתה (חמא) נמסור לך השם וכו'. ובאור זרוע ה' ק"ש סי' ט"ו מובא הירושלמי בשנויים קטנים. ובפסקי הלכות ריקאנטי סי' ס"ז היודע השם הנכבד והנורא צריך שלא יהנה משל אחרים דאמרינן בירושלמי רבי (ליתא) אסי אמר לר' פנחס בן חמא וכו' ע"ש. וביוחסין (קראקא שמ"א ד' ק"א ע"ב) ר' פנחס בר חמא שרצה רופא אחד ללמד לו שם המפורש ולא רצה ירושלמי עכ"ל. והבין ממה שנאמר כאן חד אסי שזה רופא. והאסי הזה היה אחד מהאיסאים שעליהם מספר יוסף הכהן במלחמות היהודים (2.8.7.) שהשביעו את חבריהם לבל יגלה שמץ דבר ממסתריהם לאיש זר אשר לא ממתי סודם הוא אף אם יגירוהו על ידי חרב לשמור מכל משמר את ספרי קדשיהם ולהצפין בלבו את שמות המלאכים הקדושים עכ"ל.

פ"ג ה"ז ומאן דרגיל. בפי' רבינו חננאל הנ"ל ואמר רב (ב' מלות ליתא) דרגיל בשם לא יכיל מיכול מבר נש כלום עכ"ל ובכפתור ופרח פרק מ"ד ירושלמי חד אסי (כן בהוצאת לונץ אבל בדפוס ברלין חד יוסי) וכו' ואמר רב (כגרסת ר"ח הנ"ל) מאן דרגיל וכו' ע"ש. ובתוס' ריד"א בקדושין הנ"ל ואמר רב דרגיל בשם וכו'.

פ"ג ה"ח במשנה לובש פילוסין. בתשובות הגאונים (זכרון לראשונים סי' רצ"א) פילוסין לשון יוני הוא ואין אנו מכירין אותו עכ"ל. ובפי' רבינו חננאל יומא ל"ה ע"א פילוסין והנדווין שניהן לשון מלבוש דן בלשון יון עכ"ל. ובתו"י יומא ל"ו ע"א ד"ה פילוסין פר"ח מלבושין הן בלשון ערבי עכ"ל. ובריטב"א יומא ד' ל"ד ע"ב בשחר היה לבוש פלנסין (פילוסין) של י"ח מנה וכו' יש שפי' פלנסין שהם בגדי פשתן וכו' עכ"ל. ובסיפא בהמשנה פילוסים.

פ"ג ה"ח במשנה אלו נוטל מן ההקדש. וכן בכת"י מהמשנה במאירי. ובפי' רבינו חננאל יומא ל"ה ע"א. ובמשנה בגמרא בבלית אלו משל צבור. והב"ח מוחק זה וגורס כמו שהוא בירושלמי. ובתו"י יומא ל"ו ע"א והא דקתני במשנה אלו משל צבור היינו אם הוא רוצה וכו'. ובמתניתא דבני מערבא אלו נוטל מן ההקדש. וקשה להבין זה. ובפי' המשנה להרמב"ם (הוצאת הירשפעלד) ואלו נוטל מן ההקדש. ובתו"כ אחרי פ"א בנין אב לכל הבגדים שיהיה משל קודש. וההו"כ מובא בתו"י יומא ד' ל"ו ע"א ד"ה בלבד בשנוים.

פ"ג ה"ח אי זהו וכו' מקירו של מזבח צפוני גר"ש בהילכתא עיליתא. פי'

שכל

שכל המאמר גרסינן לעיל בפרק זה ריש הלכה ז׳. וכאן נשנה המאמר וקאי על המשנה בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח. והמעתיק קצר הדברים והעיר שכבר נשנה זה לעיל. ובעין זה לקמן פרק ח׳ הלכה ג׳.

פ״ג ה״ח חמשה דברים היה הסגן. בפי׳ רבינו חננאל ביומא ד׳ ל״ז ע״א ירושלמי חמשה דברים היה הסגן משמש א׳ הסגן מימינו וכו׳. ובערוך ערך סגן ירושלמי חמשה דברים וכו׳ ע״ש. ובתוס׳ ר׳ יהודה ברבי יצחק מפאריז בברכות ד׳ י״א ע״ב (בספר ברכה משולשת) דקאמר בירושלמי על ה׳ דברים הסגן ממונה ואלו הן אומר לו אישי כהן גדול וכו׳ וכולן מפורשין בסדר יומא על מקומן (זהו קצת שלא בדיוק כי רק שני דברים הנמנים בירושלמי כאן, מקורם בסדר יומא ושלשה דברים מקורם במס׳ תמיד) וכו׳ עכ״ל. ובתוס׳ יומא ד׳ ט״ו ע״ב ד״ה אמר דבירושלמי חשיב ה׳ דברים שהסגן משמש אשי כ״ג הגבה ימינך לקמן בפרק טרף בקלפי הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו בפרק כ״ג (בעלי התוס׳ הראו מקום לפרק כהן גדול בסנהדרין ששם ד׳ י״ט נזכר זה בברייתא ולא הביאו מהמשנה דיומא פרק ד׳ משנה א׳ הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו) והניף הסגן בסודרין מס׳ תמיד וכו׳ עכ״ל. ודבריהם נובעים מפי׳ רבינו חננאל הנ״ל ובתו״י יומא שם והקשה הר׳ אלחנן דהא בירושלמי מפרש דחמשה דברים סגן וכו׳. ובתוס׳ מנחות ד׳ ק׳ ע״א ד״ה אמר דבירושלמי דיומא שהסגן משמש וכו׳ בסודרים (בסודרין). וביוחסין קראקא שמ״א ערך ר״ח סגן הכהנים ובירושלמי ה׳ דברים בסגן וכו׳.

פ״ג ה״ח חמשה דברים וכו׳. לפי הירושלמי כאן היה הסגן משמש את הכהן גדול רק בחמשה דברים המנוים כאן. אבל לפי דברי הבבלי יומא ד׳ ל״ט ר׳ חנינא סגן הכהנים אמר (וכן הוא בסוטה ד׳ מ״ב ע״א ר״ח סגן הכהנים אבל בנזיר ד׳ מ״ז ע״ב ר׳ חנינא בן אנטיגנוס) למה סגן ממונה (כן גרס שם רבינו חננאל בפירושו וכן מביא רש״י שם בשם רבינו יצחק בן יהודה) שאם אירע בו פסול בכהן גדול נכנס סגן ומשמש תחתיו. ומקור הבבלי הוא מהתוספתא יומא פרק א׳ ששם מחלוקת בזה: למה מפרישין כהן אחר תחתיו שאם יארע בו פסול ישמש תחתיו (כמו שהוא במשנתינו ריש יומא) ר׳ חנניא בן גמליאל (ושם בכת״י אחר ר׳ חנניא סגן הכהנים) אומר לכך הסגן ממונה שאם יארע בו פסול ישמש תחתיו. ובירושלמי לא נזכר מדעת ר׳ חנניא סגן הכהנים הנ״ל. ובבבלי סנהדרין ד׳ י״ט ע״א היינו סגן היינו ממונה. וגם מזה לא נזכר בירושלמי. ועי׳ מ״ש הפראפעסאר שירער בספרו ח״ב צד 265.

פ״ג ה״ח הסגן אומר לו אישי כ״ג הגבה ימינך. בתוס׳ מנחות ק׳ ע״א ד״ה אמר בירושלמי וכו׳ אומר לו אישי כ״ג הגבה שמאלך (ימינך, וכן הוא במשנה יומא פרק ד׳ משנה א׳) וברמב״ם ה׳ עבודת יום הכפורים פרק ג׳ ה״א הגבה ימינך. אבל בשנויי נוסחאות וגרסאות למשנה תורה מכ״י ישן (פראנקפורט תר״ן צד 76) הגבה שמאלך. ומכבר מצינו בזה חלוקי נוסחאות בתוספתא יומא פ״ג (הוצאת צוקערמאנדל) הגבה ימינך. ושם בכתב יד אחר הגבה שמאלך.

פ״ג ה״ח אשכרוע פפקינון. בפי׳ רבינו חננאל יומא ד׳ ל״ז סע״א ספקינן (פסקינון). ובפי׳ הראב״ד לתו״כ (מצורע פ״א) מדרש אגדה בבראשית רבה (פט״ו וע״ש) תאשר זה פקטינם (וכן הוא בירושלמי כתובות פרק ז׳ הלכה י״א בד״ו ותאשור פיקסינה) וכו׳ ונראה לי כי הוא העץ שצובעין בו אדום שנקרא בראזיל בלע״ז עכ״ל. ובתשלום אבודרהם צד 51 ומפרש בירושלמי מהו אשכרוע

פסקינן

פסקינן והוא בערבי וכו׳. ושם בהערה א״א בכ״י שלי הנוסח הישר בוקסינן והוא בערבי אלבקם עכ״ל.

פ״ג ה״ח רבי שמואל אחוי דרב. בס׳ שיח יצחק ביומא ד׳ ל״ז ע״א ירושלמי ר׳ שמואל אחוי דרב בעי אבדו מהו לעשות תחתיהן של זהב וכו׳ כלומר דלאחר שעשאן בן גמלא של זהב אם אבדו מהו שיהא הצבור צריכין לעשות של זהב דוקא וכו׳. הרב בעל שיח יצחק השתמש תמיד בהירושלמי דפוס וויניציא. ומ״ש בירושלמי כאן ר״ש אחוי דרב. בלא ספק המלה דרב היא ר״ת דרבי ברכיה. ור׳ שמואל אחוי דר׳ ברכיה נזכר בהרבה מקומות וכן לקמן בפרק ד׳ ה״א. ור״ש אחוי דרב לא נזכר בשום מקום. וכן נזכרו במקומות אחרים בני רב בט״ס כמו בירושלמי שבת פרק ז׳ ה״ב ר׳ אחא בר רב כדי ליטע זכרות של חיטה וכו׳ נראה שצ״ל ר׳ אחא בשם רב כמו שהוא בירושלמי עירובין פרק ו׳ ה״ה ר׳ אחא בשם רב הלכה כר״א בן תדאי וכו׳. וכן שם פרק י׳ ה״ח ר׳ אחא בשם רב אסור וכו׳. וכן בכמה מקומות. ובירושלמי ע״ז פרק ב׳ הלכה א׳ (בדפוס זיטאמיר) א״ר יודן בריה דרב ט״ס. ובדפוס וויניציא שם הגי׳ בריה דר׳. ובוודאי חסר שם שם האב. וצ״ל דר׳ שלום. וכעין זה בבבלי מו״ק ד׳ י״ז ע״ב בגירסת הרי״ף והרא״ש מאי תברא אמר רב יצחק בריה דרב וכו׳. ובאמת ברי״ף כת״י הגירסא בריה דרב יהודה. וכן הוא שם הגי׳ לפנינו. ועי׳ דקדוקי סופרים שם. ובסדר הדורות (צד 243) ר׳ יצחק בריה דרב פ׳ מגלחין עכ״ל. וסמך על הגי׳ המשובשת הנ״ל.

פ״ג ה״ח ביום מרובה וכו׳. ברוקח סי׳ שע״ז ירושלמי וכו׳. ונעשו (ויעשו) דדים (דדין) זה על גב (גבי) זה (אמר ר׳ יונה) ביום וכו׳ משום (משם) בלי פתוח (פחות) ברובו והתחתון אין בו משים (משם) אוירו של כלים (כלי).

פ״ג ה״ח אמת המים היתה מושכת לו מעיטם. העיר עיטם נזכרת בדה״א ד׳ ל״ב ודה״ב י״א ו׳. ובהעתקת השבעים ביהושע ט״ו נ״ט. ובזבחים ד׳ נ״ד ע״ב סבור למיבנייה בעין עיטם וכו׳ וע״ש בפירש״י. ובבכורות מ״ד ע״ב מדרי דבבל מהדרי מיא לעין עיטם. ובתשובות הרשב״א סי׳ ק׳ מדרי דבבל וכו׳ כלומר העומדים על נהרות בבל וכו׳ ונהרות בבל מחזירין המים לעין עיטם ששם כהן גדול טובל ביום הכפורים וכו׳. ובתורת העולה להרמ״א חלק ב׳ פי״ז נראה דהיה מקום יותר גבוה בארץ ישראל מראש המזבח דהרי אמרינן וכו׳ עין עיטם גבוה וכו׳ וע״ש שהאריך בזה. יוסף הכהן בקדמוניות 8.7.3 מספר מהעיר עיטם שהיתה קרובה לירושלים כשתי שעות ושהיתה מקום שעשוע של שלמה והיו בה הרבה מעינות מים. וראזענמיללער כרך ב׳ מחלק השני צד 294 מבאר שמעין חתום וגן נעול הכוונה לעין עיטם וע״ש שהאריך בדבריו בזה.

פ״ג ה״ח מעיטם. בבבלי יומא ד׳ ל״א ע״א עין עיטם גבוה מקרקע עזרה וכו׳. ובפי׳ רבינו חננאל שם כדגרסינן בתלמוד א״י בגמרא דבן קטין וכו׳ אריב״ל אמת המים היתה מושכת בו (לו) מעין (ליתא) עיטם וכו׳ עכ״ל. ובפי׳ רבינו חננאל ביומא ל״ז ע״ב וגרסי׳ בירושלמי וכו׳ מושכת לו מעין עיטם. וכן הוא ברמב״ם ה׳ ביאת המקדש פרק ה׳ הט״ו וע״ש בכסף משנה שהביא ירושלמי דילן. וכן הוא בכמה מספרי הראשונים. ראה לקמן בסמוך. ובתוס׳ ריד״א בעירובין ד׳ ק״ד (מהדורה תנינא) אמת המים היו ממשיכים אותה מעין עינים (מעיטם) כדאמרינן בפרק א״ל הממונה שהיו ממשיכין מעין עינים וכו׳ וכדאמרינן בירושלמי גבי ים שעשה שלמה שהמים היו נמשכין אליו מעין עינים עכ״ל.

פ״ג.

פ״ג ה״ח והיו רגלי שבדרום וכו׳. ברוקח סי׳ שע״ז אמת הים (המים) וכו׳ והיו רגלי השוורים (בכל ההוצאות בירושלמי בט״ס: שבדרום) פתוחים (פחותין) כרימונים עכ״ל ובחי׳ הריטב״א במכות ד׳ ד׳ ע״א והיינו ההיא דים של שלמה שהרצו בירושלמי שרגלי השוורים (כגרסת הרוקח הנ״ל) היה פחותין במוציא רמון ועשו כן ברגלי השוורים כדי שיהא נראה לכל שהוא נקוב מכל צד עכ״ל ובתוס׳ פסחים ד׳ ק״ט ע״ב ד״ה בים ובירושלמי פריך והא שאובין הן (ג׳ מלות ליתא) וכו׳. ומשני תפתר בשהיו רגלי השוורים שהיה עומד עליו נקובים כמוציא רמון וכו׳. והא דנקט כמוציא רמון היינו לבטל השוורים מתורת כלי וכו׳ עכ״ל. ובחי׳ הרמב״ן לבבא בתרא ד׳ ס״ד ואיכא דקשיא ליה הא דגרסינן במס׳ יומא בגמרא דבני מערבא ים שעשה שלמה בית טבילה לכהנים היא וכו׳ וקשיא להו ולאו כלי הוא ומפרקי כההוא דאמר ריב״ל אמת המים מושכת לו מעיטם והיו רגלי שולים (כן הגירסא בהרמב״ן גם בדפוס הראשון וויניציא רפ״ג) פתוחים (בד׳ וויניציא בהרמב״ן פחותים, אבל בדפוסים האחרונים פתוחים) כרמונים וכו׳ ע״ש ובמרדכי בסוף נדה סי׳ תשמ״ה ים שעשה שלמה האיך מטבילין בו וכו׳. ואומר אני דתחתונו היה מנוקב בשוליו ובאין המים לתוכו מעין עיטם וכו׳ עכ״ל. וברא״ש בסוף מס׳ נדה סי׳ ח׳ ולמדנו מזה שמותר לעשות גיגית גדולה וכו׳ ויעשה למטה בשוליה נקב וכו׳. ובטור יו״ד סי׳ ר״א סעי׳ מ״ב כלי שניקב בשוליו אפילו כל שהוא אינו חשיב עוד כלי וכו׳ ע״ש. ובכפתור ופרח פרק ו׳ והיו רגלי השוורים פתוחים (כגרסת הרוקח) כרמונים ובפי׳ הריד״א במלכים ב׳ ז׳ כ״ג וכבר אחז״ל והלא כלי הוא ואין טבילה בכלים? אמר ריב״ל אמת המים היתה נמשכת וכו׳ י״ל שלא היו המים שאובים אבל היו רגלי הבקרים (כמו שכתוב בדה״ב) נקובים מלמטה וכו׳ עכ״ל. ולפי הנ״ל יש כאן ארבע גרסאות: השוורים. הבקרים. שולים. שבדרום. אמנם גרסתינו והיו רגלי שבדרום נראה שנובעת ממ״ש במדות פרק ג׳ הובא בירושלמי יבמות פרק י״ב ה״א דתני תמן כיור היה בין האולם ולמזבח ומשוך כלפי דרום וכו׳. אבל גירסא זו לא פגשתיה אף לאחד מן הראשונים ורק מובאת מר״ש אבוהב בשו״ת דבר שמואל סי׳ ש״י, שלפניו היה כבר הירושלמי דפוס קראקא, (ראה אהבת ציון וירושלים לתרומות צד 162) וגם בספר שלטי הגבורים שמחברו כתבו בוויניציא וחי גם לאחר הדפסת הירושלמי בוויניציא מביא ג״כ הגי׳ והיו רגלי השוורים. כמו שהבאתי להלן בסמוך. ומ״ש בגליון השטה מקובצת בבכורות ד׳ נ״ה סע״ב (בש״ס ד׳ ווילנא תרנ״ב) אות כ״ח ומפרשי דרגלי (שבדרום) [השוורים] היו נקובים כמוציא רמון עכ״ל ונראה מזה כאלו שהיה בתוס׳ בכורות שם ד״ה שמא „רגלי שבדרום" והרב ר׳ בצלאל מגיה „השוורים". אולם בשטה מקובצת על בכורות הנדפס בס׳ מזבח כפרה (ליוורנו תק״ע) ליתא הגהה זו. ואיני יודע מאין לקחו בד׳ ווילנא הנ״ל זה? ובוודאי נובע הגהה זו מאיזה מגיה אחרון שרצה לתקן בהתוס׳ על פי הירושלמי הנדפס וקלקל בהגהתו. ובספר אחד מהאחרונים ראיתי שכ׳ ותיבת שבדרום הוא ט״ס יצ״ל שבדדים וכו׳. ואין להגהה זו שום טעם.

פ״ג ה״ח ר׳ שמעון בר כרסנא בשם ר׳ אחא. ברוקח סי׳ שע״ז ר׳ שמעון בן ברסנא בשם ר׳ הא. ובסמ״ג עשין רמ״ח גרסינן בירושלמי דיומא בפרק א״ל הממונה ר׳ שמעון בן כיסנא בשם ר״א וכו׳. ובספר בעלי הנפש להראב״ד (שער המים) ובגמ׳ דבני מערבא במס׳ יומא גרסינן ר״ש בר ברסנא בשם ר״א. ובשו״ת יכין ובעז מנכדי הרשב״ץ חלק א׳ סי׳ ס״ח ואמרו בירושלמי ביומא פרק דוציאו לו (צ״ל אמר להם) א״ר יצחק (ר׳ שמעון) ים שעשה שלמה וכו׳. ובשו״ת דבר שמואל לר״ש אבוהב סי׳ ש״י כדגרסי׳ בהלמוד ירוש׳ פ״ג דמס׳ יומא וזה לשונו ר״ש בר כרשנא בשם ר״א.

פ"ג ה"ח הים בית טבילה ומ'. כפי' רבינו חננאל ביומא ד' ל"ז ע"ב וגרסינן בירושלמי הים הזה (ליתא) בית טבילה וכו' והיו רגלי השוורים (עי' גירסת הראשונים לעיל) פחותים כרמונים עכ"ל ובערוך ערך סכנה וגרסינן בירושלמי הים הזה בית טבילה לכהנים היה שנאמר והים לרחצה לכהנים (בערוך דפוס הראשון: הכהנים) בו ואקשינן לאו כלי הוא ופרקינן כהה"א וכו'. ובתו"י ביומא ד' ל"ח ע"א ד"ה דהוו פר"ח וכו' וגרסינן בירושלמי הים הי' בית טבילה לכהנים שנאמר הים לרחצה לכהנים בו ואקשינן לאו כלי דוא ופרקינן כההיא דא"ר יהושע ב"ל אמת המים היתה (ליתא) מושבת לו מעין עיטם והיו רגלי השוורים פתוחים (כגרסת הסמ"ג והרוקח הנ"ל) כרמונין עכ"ל. וכיון לפי' רבינו חננאל הנ"ל והיה לפניו פי' ר"ח בשנויים. ובשו"ת הרשב"א חלק ג' סי' רכ"ח ובירושלמי של מס' יומא הקשו היאך טובלין בו ולאו כלי הוה ומתרץ דכלי (רגלי) השורים נקובין הן כמוציא רמון וכו' עכ"ל. וברד"ק בדה"ב ד' כ"ד ובתלמוד ירושלמי מקשה ולאו כלי הוא כלומר היאך היו טובלין לתוכו והלא כלי הוא ואין טבילה בכלים ומתרץ אריב"ל (ליתא. ועי' להלן) אמת המים היתה נמשכת לו מעין עיטם והיו רגלי השוורים פתוחים ברמונים (כרמונים) כלומר מתחת לארץ וכו' עכ"ל. וברוקח סי' שע"ז הים בית הטבילה (טבילה) לכהנים היה (הוא) והיה (והים) לרהיצה וכו' והיו רגלי השוורים פתוחים כרמונים נמצא אם לא היו פתוחים כרמונים לבטל תורת כלי כמוציא רמון לא היתה טבילה מועלת וכו' עכ"ל. ובריטב"א מכות ד' ד' ע"א אלא שהוקשה להם ז"ל הא דאמרינן בירושלמי במס' יומא גבי ים שעשה שלמה שהיו כהנים טובלין בו דאמרינן ולאו כלי הוא ומתרץ רגלי השוורים היו פתוחין כלומר נקובין במוציא רמון וכל שנקוב במוציא רמון יצא מתורת כלי ותירצו דהתם לרווחא דמלתא עשו כן ולא שהיה צריכין לכך ותדע דהא ברגל אחד נקוב במוציא רמון סגי זרגלי כל השוורים למה לי וכו' ע"ש. ובהגהת מרדכי קדושין סי' תקנ"ט ויש להכשיר כלי גדול מחזיק יותר ממ' סאה כמו ים שעשה שלמה ואצ"ל שהיה נקוב ברגלי השוורים כרמונים (כמו שאמרו בירושלמי) אלא שהחמיר שלמה בקדשים וכו' ע"ש. ובשו"ת דבר שמואל הנ"ל הים בית הטבילה וכו' לכהנים הוא (ליתא) בו ולא כלי הוא אמת המים מושבת בו (לו) מעיטם והיו רגלי שבדרום פתוחים (כגי' הראשונים הנ"ל) כרמונים ע"כ (בירושלמי) הרי שבהיות לו שם צורת כלי בנקיבת קצת רגלי הבקר נתבטל וכו'.

פ"ג ה"ח ולא כלי הוא. בסמ"ג עשין רמ"ח (דפוס רפ"ב) ומקשה לאו כלי הוא בתמיה ומתרץ בההיא (בדפוסים האחרונים בסמ"ג: כההיא) דאמר ר' יהושע בן לוי (ו' מלות ליתא) אמת המים מושכת לו מעין עיטם והיו רגלי השוורים פתוחים (כגי' הראשונים הנ"ל) כרמונים ומה שנעשו כן זהו שיהו מוציאין ומביאין המים מעין עיטם בריוח עכ"ל. ובספר בעלי הנפש להראב"ד הנ"ל לאו כלי הוא כההיא דריב"ל אמת המים מושבות לו מעין עיטם והיו רגלי השוורים פתוחים כרמונים כלומר השוורים והים שעל גביהן נקובים כרמונים לפיכך אין תורת כלי עליהן עכ"ל. ובתוס' בכורות ד' נ"ה ע"ב ד"ה שמא דבירושלמי קאמר והים לרחצה הכהנים בו ומפרש דרגלי השורים וכו' ע"ש. ובשו"ת יכין ובעז הנ"ל והקשו שם (בירושלמי) ולאו כלי הוא כלומר ואיך תעלה טבילה בכלים ותירצו א"ר יצחק (ריב"ל) המים היו מושכין לו ממעין עיטם והיו רגלי השורים פתוחים כרמון פי' שמעין עיטם היה גבוה מאד מהר הבית והיו המים נמשכין דרך צינורות אל הים הזה והיו רגלי השורים פתוחים כרמונים ומה

שהיו

שהיו פתוחים כרמונים אינו לבטלו אלא לרבות בו המים לפי שהיו בו שיעור ק׳ מקואות וכו׳ עכ״ל. וכס׳ שלטי הגבורים (מאנטובה שע״ב) פרק כ״ז ובגמרא ירושלמית מקשה ולאו כלי הוא? היינו היאך היו טובלין לתוכו והלא כלי הוא ואין טבילה בכלים? ומתרץ אמר ריב״ל אמת המים היתה נמשכת לו מעין עיטם והיו רגלי השוורים פתוחים כרמונים (גירסתו כגרסת הסמ״ג הנ״ל) כלומר מתחת לארץ והיו באים לו משם המים שהיו נכנסין ועולים לתוכו דרך רגלי השוורים שהיו פתוחים מתחתיהם וחלולים דכיון שנפחת הכלי כמוציא רמון אין לו אחר זה דין כלי עכ״ל,

פ״ג ה״ח מקום שאוגרין וכו׳. בפי׳ עזרא לר׳ בנימין בן יהודה (קובץ על יד כרך ז׳ צד 6) גרסינן ביומא ירושלמית כלי (מקום) שגור (ע״ש בהערות) שאוגרין בו דם טלה כמו מזרקות עכ״ל. ועי׳ במבאר בעזרא א׳. ט׳ בשם הראב״ע. ובפי׳ הראב״ע בעזרא שם פירשו בירושלמי שאוגרין וכו׳ שלא מן הספר עכ״ל. וג׳ מלות אחרונות נוספו מהמעתיק.

פ״ג ה״ח מחלפים תשעה. בפי׳ רבינו חננאל יומא ל״ז ע״ב מחלפין (מחלפים) וכו׳ אלו הסכינים (הסכינין) כדתניא במס׳ מדות (כיי דתנינן תמן. והמראה מקום הוא מר״ח בעצמו) היא היתה נקראת (הוא היה נקרא) בית החליפות וכו׳ את סכינהם (את הסכינין) עכ״ל, ובפירש״י עזרא א׳ ט׳ מחלפים הם סכינים והוא ל׳ בית החלפות שע״כ שהיו נותנין בה הסכינין היתה נקראת לשכת בית החלפות עכ״ל. והמקור מכאן ועי׳ ירושלמי סוף סוכה הוא היה נקרא בית החילפות וכו׳.

פ״ג ה״ח אמר קונביתא. בפי׳ רבינו חננאל יומא ד׳ ל״ז ע״ב ירושלמי תרין אמוראין וכו׳ וחד אמר קונברתא (קונביתא) וכו׳ עכ״ל.

פ״ג ה״ח תרגם עקילס. בפי׳ הר״ש משאנץ בתו״כ (בהר פרק א׳) עקילס שם אדם ואפשר שהוא אונקלס הגר כדאמרינן תרגם עקילס עכ״ל. ועי׳ מ״ש באהבת ציון וירושלים בשבת צד 78 ובמאור עינים פנ״ה.

פ״ג ה״ח לקבל למפרס. בפי׳ רבינו חננאל הנ״ל לקבל למפרס, ובמערוך ערך למפרס בירושלמי דיומא ד׳ מ״א לקבל נברשתא תרגם עקילס למפרס לשון ספרדי ממש הוא ולמדנו מכאן שהיה על דניאל הרגום עכ״ל.

פ״ג ה״ח ר״ש בן לקיש בשם ר׳ ינאי. גם בבבלי יומא ד׳ ל״ז ע״ב אמר ריש לקיש משום ר׳ ינאי באלף בית.

פ״ג ה״ח נחושתן היה מצהיב ויותר יפה משל זהב. גם יוסף הכהן במלחמות 5.5.3. יאמר: והנחשת ההיא יקרה עוד גם מזהב ופז רב עכ״ל,

פ״ג ה״ט במשנה בא לו אצל פרו וכו׳. המשנה י׳ מתחלת בן קטין עשה וכו׳. וכן הי׳ הסדר לפני רז״ל. עי׳ זבחים כ׳ ע״א ת״ש בן קטין עשה וכו׳. והא מרישא ר׳ אלעזר ברבי שמעון סיפא נמי ר׳ אלעזר בר׳ שמעון דקתני רישא בא לו אצל פרו וכו׳ ע״ש.

פ״ג ה״ט במשנה ופר היה עומד בין האולם. בסמ״ג עשין ר״ט שנינו שפרו (פר וכן ברש״י יומא ל״ו ע״א שפרו) היה עומד בין אולם למזבח פי׳ בצפון כנגד אויר שבין אולם ולמזבח עכ״ל.

פ״ג ה״ט במשנה סמך שתי ידיו עליו. בסמ״ג הנ״ל: בין קרניו (ליתא) ועי׳ בבבלי יומא ד׳ ל״ו ע״א ומניח שתי ידיו בין שתי קרנות של זבח.

פ״ג ה״ט במשנה אנא השם עויתי וכו׳ אנא השם כפר וכו׳. אבל במתניתא

דבני

דבני מערבא אנא השם וכו' אנא בשם וכו'. ובאור זרוע חלק ב' סי' רפ"א ובמתני' גרסינן בתרוייהו אנא השם בודוי ובכפרה וכו' ובספר אחר נמצא הראשון אנא השם והשני אנא בשם עכ"ל ובראב"ן (ד' ע"ה) ומצאתי בספר אחד הראשון אנא השם והשני אנא בשם אבל בת"ב ובסדר המשנה מצאתי שניהם אנא השם עכ"ל. ובתוס' יומא ל"ה ע"ב ד"ה אנא בירושלמי יש דבראשונה אמר אנא השם ובשניה אנא בשם כפר נא וכו'. ובפי' הרא"ש ביומא פרק ח' ובירושלמי יש דהזכרת השם שניה בוידוי היה אומר אנא בשם בבי"ת עכ"ל. ובלקוטים מהלכות אמרכל בסדר עבודה באתה חוננית (כוננת) ראשונה אנא השם שנייה אנא בשם ולא בשום תפלה אחרת עכ"ל. ובתורת העולה להרמ"א (חלק ג' פרק נ"ח) ובירושלמי איתא אנא בשם כפר נא עכ"ל ועי' לעיל פרק ג' הלכה ז' צד 35. ובהלכות רי"ץ אבן גיאת בה' יוה"כ.

פ"ג ה"ט במשנה עויתי פשעתי וכו'. וכן במשנה בבלית יומא ד' ל"ה ע"ב. אבל בתורת העולה להרמ"א חלק ג' פנ"ח חטאתי עויתי פשעתי וכו'. ועי' לקמן פרק ד' ה"ב במשנה. ובלקוטים מהלכות אמרכל ד' כ"ג.

פ"ג ה"ט במשנה והן עונין אחריו וכו'. בפי' המשניות להרמב"ם (הוצאת הירשפעלד) לפני ה' תטהרו והכהנים והעם העומדין בעזרה כשהיו שומעין וכו'. ומן והכהנים וכו' ליתא לפנינו.

פ"ג ה"ט במשנה הסגן בימינו. במתניתא דבני מערבא מימינו. ובבבלי יומא ל"ט ע"א למה סגן מימינו וכו'. ובתוס' נזיר ד' מ"ז ע"ב ד"ה למה ובפרק טרף בקלפי גרסינן למה סגן מימינו. פי' לימינו. ובשטה מקובצת בנזיד שם סגן מימינו ואית דגרסי לימינו עכ"ל.

פ"ג ה"ט במשנה וראש בית אב. במתניתא דב"מ ליתא מלה אחרונה.

פ"ג ה"ט במשנה שני גורלות של אשכרוע. לקמן בה"ח בפסקא דמתניתין ושל (של) אשכרוע היו. ובערוך הגירסא אשכרע וביוחסין (קראקא שמ"א ד' נ"ז ע"ב) וכן במשנה בפ' א"ל הממונה הגורלות שהיו של עץ או (ד' מלות ליתא) של אשכרוע וכו'.

פ"ג ה"ט במשנה בן גמלא של זהב. במתניתא דב"מ בן גמלה. ובפירש"י יומא ל"ז ע"א יהושע (ליתא) בן גמלא. וביוחסין השלם צד 89 בפרק ג' דיומא יהושע בן גמלא עשה הגורלות וכו'.

פ"ג ה"ט ואלו לגנאי בית גרמו וכו'. בירושלמי שקלים פרק ה' ה"ב ובבבלי יומא ל"ח ע"א ובמדרש חזית פ"ג כל המאמר בהרבה שנויים וע"ש במתנות כהונה שהביא ירושלמי דילן.

פ"ג ה"ט שמעון בן לגס. בשקלים הנ"ל בן לוגה. ובבבלי יומא ד' ל"ח ע"א ר' ישמעאל (שמעון) בן לוגה. ועי' בדקדוקי סופרים שם.

פ"ג ה"ט הרי מעלה עשן לנגדי. בהו"י יומא ד' ל"ח ע"א ד"ה ה"ג מיהו יש ספרים שכתוב בם במס' שקלים מעלה עשן עומד לנגדי ובתוספתא כתוב ראיתי כנגדי וכו' ע"ש.

פ"ג ה"י במשנה בן קטין וכו'. בשו"ת הגאונים (זכרון לראשונים סי' מ"ז) ששנינו עשה שנים עשר דד. וברוקח סי' שע"ז ירושלמי וכו' בן קטין עשה י"ב דדים (דד) וכו' פוסלין (נפסלין) בלינה אבל ברוקח ברפוס פאנו רס"ה ירושלמי דאמר בפרק אמר להם הממונה בין קטין עשרה או שנים עשר דדים לכיור שלא היו בו אלא שנים. ובתשב"ץ חלק ג' סי' ל"ז ואמרו עליו ועל בן

קטין

קטין שהיה כ"ג זכר צדיק לברכה עכ"ל ולפנינו ליתא זה במשנה על בן קטין רק לקמן בגמ' בפרק זה ה"ט על מי נאמר וצ"ל על בן קטין וחביריו. ובילקוט משלי תתקמ"ו על הראשונים נאמר זכר צדיק לברכה בן גמלא ובן קטין ומונבז המלך והילני אמו ונקנור (ט' מלות אחרונות ליתא לא בירושלמי ולא בבבלי) מזכירין אותן לשבח וכו' ע"ש.

פ"ג ה"י במשנה שלא היו בו. בכסף משנה ה' בית הבחירה פרק ג' הי"ח תנן וכו' שלא היו לו (בו) וכו'.

פ"ג ה"י במשנה אף הוא עשה וכו'. בפי' רב האי גאון בכלים פי"ח משנה ב' כדאמרינן וכו' גם (אף) הוא עשה וכו'. ובשטה מקובצת בזבחים ד' כ"א ע"א דתנן אף הוא היה עושה מוכני וכו' ע"ש.

פ"ג ה"י במשנה מוכני לכיור. במתניתא דב"מ מכני לכיור. ובערוך השלם (ערך מכנה) מיכני לכיור. וכן גרס בספר המליצה (כפי שהביא הרב רב"ז באבער נ"י בספרו צד 40). וברוקח סי' שע"ז (ד' פאנו רס"ה) אף הוא עשה מכנה (מוכני) לכיור שלא יהו מגמין (מימיו) פוסלין בלינה.

פ"ג ה"י במשנה מינבז המלך. במתניתא דב"מ מנבז המלך. ובערוך ערך מלבז בפרק אמר להם הממונה מולבז (מונבז) המלך עשה כל ידות הכלים. ועי' מ"ש בערוך השלם. ובסדר החכמים לניבוער ח"ב צד 75 בבת"י אחד בונבז המלך. ובמנחות ד' ל"ב סע"ב של בית מונבז המלך. ונשנה זה בירושלמי מגילה פרק ד' הי"ב של בית מלוון וכו' ובדפוס זיטאמיר שם מלוין. ובתוספתא מגילה פ"ד (הוצאת צוקערם.) בית מולבז.

פ"ג ה"י במשנה הילני. בערוך הלני. ובסדר החכמים ח"ב צד 75 בב"י אחד היאני. יביוחסין השלם צד 89 והילנית אמו וכו'. וכן הוא בגמ' סוכה ד' ב' ע"ב בד' וויניציא בהילנית המלכה. עי' דקדוקי סופרים בסוכה שם אות ב'. ובפי' המיוחס להראב"ד בתמיד פ"א גבי נברשת שעשתה הילנה מלכה עכ"ל.

פ"ג ה"י במשנה עשתה נברשת. בתוס' ברכות ט' ע"ב ד"ה לק"ש דאמרינן ביומא אף היא (ב' מלות ליתא) עשתה וכו'. ובתוספות ר' יהודה ברבי יצחק (בספר ברכה משולשת) בברכות שם הא דאמרינן ביומא פ' אמר להם הממונה אף היא (כגי' התוס' כי דברי התוס' בברכות עיקרם בפי' ר"י בר' יצחק הנ"ל) עשתה נברשת של זהב בשעה שהחמה זורחת בה נצוצות יוצאין ממנה ודעו כל העם שהגיע זמן של ק"ש (ט"ו מלות אחרונות ליתא לפנינו במשנה ובבבלי יומא ל"ז ע"ב הביאו זה בשם תנא) וכו'. והתחלת זמנה דיום הוי אחר הנץ כאותה משנה דיומא וכו'. אין נכון להעמיד המשנה דיומא כר"ש וכו' כההיא משנה דיומא וכו' וכן משנה דיומא וכו' ואביי קאמר אחר הנץ במשנה דיומא וכו' עכ"ל. ובפי' ר"י בר"י הנ"ל מובא בלא הזכרת שמו בתוס' הרא"ש בברכות (בס' ברכה משולשת ד' ז') והא אמרינן ביומא אף היא עשתה וכו' אחר הנץ החמה כמתניתין דיומא וכו' משום ר"ע כמתניתין דיומא וכו' עכ"ל. וכן הוא בפי' הרא"ש בברכות פרק א' סי' י'. וכן נראה באמת מהפסקא דמתניתין בירושלמי הלכה ז (ד"ו 41.1.20.) אף היא עשתה טבלה של זהב וכו' שבשעה שהיתה החמה זורחת היו הניצוצות מנתזין ממנה והיו יודעין שזרחה החמה. שכל זה היתה בגוף המשנה, ובדפוס זיטאמיר בירושלמי הגיהו בגליון: צ"ל לעיל קודם אף היא עשתה טבלא עכ"ל ולא ידעו שכל זה היא פסקא דמתניתין. ועוד ראיה מירושלמי סוטה פרק ב' הלכה ב' (ד"ו 18.1.14.) תמן תנינן אף היא

עשתה

עשתה טבלה של זהב וכו׳ שבשעה שהחמה זורחת וכו׳ והיו יודעין שזרחה החמה. הרי מפורש שכל זה היתה בהמשנה. וכן הוא בתוספתא יומא פרק ב׳ (הוצאת צוקערמאנדעל שורה 18) והגר״א הגיה בהתוספתא שם עשתה נברשת של זהב שעל פתח ההיכל שבשעה שהחמה זורחת וכו׳ עכ״ל. והגהתו נובעת שהגיה התוספתא על פי גירס׳ גמרא בבבלי יומא ל״ז ע״ב. ולפלא על גירסת הגמרא בבלי הנ״ל שהביאה ההוספתא יומא הנ״ל על הפסקא דמתניתין הילני אמו עשתה נברשת של זהב וכו׳ ושם הגירסא והכל יודעין שהגיעה זמן ק״ש. וכן גרס ר״י בר׳ יצחק הנ״ל ובירושלמי ובתוספתא הגי׳ והיו יודעין שזרחה החמה. ומהסימן שהגיע זמן ק״ש אין כל זכר. וכגירסתינו בגמ׳ בבלי יומא הנ״ל כן גרסו רב נסים גאון ורבינו חננאל בשבת ד׳ קי״ד ע״ב וביומא ל״ז ע״ב והרז״ה במאור והרמב״ן במלחמות בברכות ריש פרק א׳ וע״ש. היוצא לנו מדברינו: א) שלפני הירושלמי היתה הגרסא בגוף המשנה אף היא עשתה טבלה של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה שבשעה שהיתה חמה זורחת וכו׳. ב) לפני הגמ׳ בבלי לא היתה כל זה בגוף המשנה והביאה המאמר מההוספתא. ולא על הסיפא דהמתניתין אף היא עשתה טבלה וכו׳ רק על הרישא הילני אמו עשתה נברשת של זהב וכו׳. והגמרא מקשה מיתיבי הקורא את שמע וכו׳ אמר אביי לשאר עמא דבירושלים. ולפי גרסת הירושלמי אין קושיא. ג) לפני רבותינו הרמב״ן והרז״ה במאור בריש ברכות ובעלי התוס׳ בבבלי יומא שם גרסו כגי׳ הגמ׳ בבלי ורק אחד המיוחד ר׳ יהודה בר׳ יצחק מפאריז גרס בהמשנה כגרסת הירושלמי. ד) ר׳ יהודה בר״י הנ״ל גורם וידע כל העם שהגיע זמן של ק״ש. וזה נוטה לגירסת הבבלי אבל בירושלמי והוספתא אין זכר לגי׳ זו. ה) הגר״א הגיה ההוספתא להשוותה להבבלי אבל מקור התוספתא מהמשנה לגי׳ הירושלמי. ו) הגהת הגליון בירושלמי ד׳ זיטאמיר שהמאמר שבשעה שהית׳ החמה וכו׳ צ״ל לעיל קודם אף היא עשתה טבלא ללא צורך וללא אמת.

פ״ג הי״א במשנה בן קמצר. בתוס׳ ריד״א ביומא ל״ח ע״א בן קמצא (ב׳ פעמים) וכן הוא בילקוט משלי ר׳ תתקמ״ו בדפוסי שאלוניקא וויניציא ולהנס הגיהו שם בד׳ ווארשוי בן קמצר. ואולי יש איזה התיחסות לבר קמצא זה עם בר קמצא הידוע?

פ״ד ה״א במשנה הסגן בימינו וראש בית אב בשמאלו. ו׳ מלות אלו אלו ליתא במתניתא דבני מערבא. וכנראה שלא היו ג״כ לפני בעלי התוס׳. עי׳ לעיל פ״ג ה״ח צד 39 וכן ליתא בסמ״ג עשין ר״ט.

פ״ד ה״א במשנה ר׳ ישמעאל אומר. וכן הוא בתו״כ אחרי פ״ב אבל בעקידת יצחק שער ס״ג ר׳ שמעון אומר. כמה פעמים מצינו חילוף כזה. עי׳ מבוא להסע״ר שלי צד 11 ולעיל פרק ג׳ סוף ה״ט.

פ״ד ה״א במשנה והן עונין אחריו ברוך שם כבוד וגומ׳. בבבלי תענית ט״ז ע״ב והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ובירושלמי ברכות פרק ט׳ ה״ב ותענית פ״ב הי״א תני לא היו עונין אמן בבית המקדש ומה היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ובברכות פרק ו׳ ה״א אמר ר׳ תנחום בר יודן צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שלא להזכיר שם שמים לבטלה.

פ״ד ה״א לא סוף דבר וכו׳. בתו״י יומא ד׳ ל״ט ע״א ובירושלמי לא סוף דבר וכו׳.

פ״ד

פ"ד ה"א ויביא שני חומין. בתו"י הג"ל ויביא שני חוטין אחד שחור ואחד לבן וכו' ת"ל גורל (גורל אחד) לה' שיהא ניכר (שדוא) לה' וגורל (וגורל אחד) לעזאזל שיהא ניכר (שהוא) לה' עכ"ל.

פ"ד ה"א ויכתוב עליהם. בתו"י הנ"ל וכן פריך (בירושלמי) משני צרורות וכו' ומשני הכי דבעינן כהיבה ממש עכ"ל. וכס' מים חיים להפר"ח (ד' ל' ע"א) ובירושלמי פרכינן ויביא שני צרורות וכו' ופרכינן תו ויכתוב עליהם וכו'.

פ"ד ה"א חקוקים היו. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' מ"א ע"א ירושלמי הכתיבה שעל הגורלות חקוקים הן עכ"ל.

פ"ד ה"א ותני כן בשתי קלפיות וכו'. מקור הברייתא נעלמה ממני. ובבבלי בבא בתרא ד' קכ"ב ע"א הא כיצד אלעזר מלובש אורים ותומים וכו'. וםפרתי כהונה שנזכר בירושלמי ליתא שם.

פ"ד ה"א בשלשה דברים נתחלקה א"י וכו'. בספרי פנחס סי' קל"ב יותן נחלתו שומע אני מעורבבים ת"ל בגורל וכו' מגיד שלא נתחלקה ארץ ישראל אלא ברוח הקודש.

פ"ד ה"א אלו הכספים. בספרי פנחס הנ"ל מגיד שלא נתחלקה ארץ ישראל אלא בשמיון בית כור כנגד בית סאה ובית סאה כנגד בית כור. וע"ש בילקוט.

פ"ד ה"א הן כל מקום בעיני יושביו לא היתה א"י מתחלקת. זה סותר קצת למ"ש בבבלי מגילה ד' ו' ע"א וזבולון מתרעם על מדותיו היה שנאמר זבולון וכו' ע"ש.

פ"ד ה"א ותני כן ג' חינין וכו'. בבבלי סוטה מ"ז ע"א בשם ר' יוחנן. ובערוך ערך חנא בשם רבי חנינא וע"ש. ובחפת אליה רבה בס' ראשית חכמה המאמר משונה הן אשה וכו' חן מקח על מקחו חן הורה על עושיה וי"א אף הן מקום על יושביו.

פ"ד ה"א ר' אבא בריה דר' פפי ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי. כן מצינו בירושלמי ומדרשים בכמה מקומות. הסדר הדורות צד 11 לא הביאו מכאן.

פ"ד ה"א שהוא בושר בחלקו של חבירו. בבראשית רבה ספל"ד לב בשר לב בוסר של חבירו. וע"ש במהנות כהונה וביפה מראה.

פ"ד ה"א יכול יהן שני גורלות וכו'. עי' תו"כ אחרי פ"ו פרק ב' ובהי' הריטב"א יומא ד' ל"ז ע"א אבל לא בעינן לומר שיתנם שניהם על זה ושניהם על זה בלא גורל דא"כ בטלה תורת הגרלה ואין כאן גורל אלא ודאי וכו' וכן הוא בירושלמי עכ"ל. ובתו"י יומא ל"ז ע"ב ד"ה יכול י"ל תחילה יגריל כהלכה ואח"כ יקיים מצות נתינה ליהן שניהם על כל אחד וכן מפרש בירושלמי עכ"ל.

פ"ד ה"א יתן של שם וכו'. בתוס' יומא ד' ל"ז ע"א ד"ה יכול כמו שיש בירוש' לאחר שנתן של שם על של שם ושל עזאזל על שם עזאזל יחליף ויתן של זה על של זה לקיים מה שנאמר גורלות וכו' ע"ש.

פ"ד ה"א ולא דא קדמייתא. בפי' ר"ש משאנץ בתו"כ (אחרי פ"ב) מיהו בפרק טרף בקלפי בגמרא ירושלמי פריך ולא הדא (דא) היא (ליתא) קדמתא בתמיהא ומשני דהכי קאמר משנתן של שם ועל שעיר של שם וכן של עזאזל על של עזאזל יחזור ויחליף ת"ל וכו' עכ"ל. ובתוס' יומא ד' ל"ז ע"א ד"ה יכול אבל בירושלמי פריך אהא דקאמר יכול יתן וכו' ולאו דא היא קמייתא וכו' ע"ש.

פ"ד ה"א קודש מלמטן וכו'. בכת"י הנדפס בירחון אנגלי (משנת 1895 צד 694) ובמס' יומא בפרק טרף בקלפי וכו' גרסי בני מערבא נמי קדש ל' (ליתא. ואיתא בירושלמי מגילה פרק א' הלכה י') מלמטן והשם (ושם) מלמעלן עכ"ל. וברמב"ם ה' כלי המקדש פרק ט' ה"א קדש מלמטה לה' מלמעלה, ובכבף משנה שם בפרק במה אשה וכו' אלא ששם כתוב יו"ד ה"א מלמעלה וקדש למ"ד מלמטה וכו'

וכו' ולפנינו בשבת ד' ס"ג ע"ב הגירסא משונה. ובשו"ת בנימין זאב סי' קפ"ט ואינו נראה להתוס' דבפ"ק דסוכה וכו' אלא הכי מסתבר קדיש ל' בתחילת שיטה תחתונה וכו'.

פ"ד ה"א כמלך שהוא יושב וכו'. במאור עינים פרק נ' ובירושלמי דיומא פרק טרף מוסיף כמלך היושב על קתדרין שלו וכו' ע"ש ובריטב"א שבת ד' ס"ג ע"ב ובירושלמי מוכח כדברי רש"י ז"ל שאמרו והיה דומה כמלך היושב על גבי קתדרא (קתדרין) שלו וכו'. ועי' בחי' הרשב"א שם.

פ"ד ה"א ודכוותה אחד מלמטן ושם מלמעלן. ברמב"ם ה' עבודת יוה"כ לא נזכר דין זה שהגורלות היו כתובים כן אחד מלמטן ושם מלמעלן. ומדוע נשמט זה?

פ"ד ה"א הגורל עושהו חטאת וכו'. בבבלי יומא ד' מ' ע"ב ת"ש ועשהו חטאת הגורל עושהו חטאת וכו' סתם סיפרא מני ר' יהודה וקא תני הגורל עושה חטאת וכו' וע"ש בפירש"י והא בתו"כ היא דהאי קרא בספר ויקרא כתיב עכ"ל. ובפי' רבינו חננאל שם וזו הברייתא היא שנויה סתמא בתו"כ שנקרא ספרא וכו' עכ"ל. ולפנינו בתו"כ ליתא. ובבבלי נזכר הברייתא הנ"ל עוד בשלשה מקומות ולא נזכר שם ע"ז סתם ספרא ר' יהודה. ובכריתות ד' כ"ח ע"א מיתיבי ועשהו חטאת הגורל עושהו חטאת ואין השם עושהו חטאת ואין כהן עושה חטאת (ד' מלות אחרונות ליתא) וכו'. אבל בפראגמענט מתלמוד בבלי כריתות (שיצא לאור ע"י הרב רש"ז שעכטער נ"י) מיתיבי ועשהו חטאת הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת שיכול והלא דין הוא וכו'.

פ"ד ה"א מתניתא פליגא על ר' יניי לא הגריל ולא נתודה כשר. מ"ש מתניתא הכונה לתוספתא יומא פרק ד' (הוצאת צוקערמאנדעל צד 188 שורה ו'). ולפנינו שם כתוב אף על פי שלא הגריל כשרים וע"ש בהגהות. ובתוס' יומא ד' מ' ע"א ד"ה תני ואח"כ מצאתי ברייתא זו שנויה בתוספתא עכ"ל. בספר דורות הראשונים ח"ב צד 280 השיג על מהרא"ה וייס שכתב שר' ינאי לא חדל לחלוק על משנת רבי. ומביא וייס לראיה גם מיומא כאן. ולא התעורר וייס גם בעל דורות הראשונים כי מ"ש כאן מתניתא פליגא על ר' ינאי איננה משנה רק ברייתא.

פ"ד ה"א והוא שנתן מתנת הפר. במרכבת המשנה ה' מעשה הקרבנות פרק י"ח הי"א בגירסא משונה וז"ל דאיתא בירושלמי וכו' שני שעירי יוה"כ ששחטן בחוץ וכו' מ"ד חייב (סברין מימר) הגרלה מעכבת ומ"ד פטור (סברין מימר) אין הגרלה מעכבת וכו' א"ר בא והוא שנתן מתנות (מתנת) פר (הפר) שהפר מעכב את השעיר (ד' מלות אחרונות ליתא. ולפנינו להפך הגירסא) ע"כ (בירושלמי) פי' דסובר יש מחוסר וכו' עכ"ל.

פ"ד ה"א פר מעכב את השעיר השעיר מעכב את הפר. בבבלי יומא ד' מ' ע"א ת"ש פר מעכב את השעיר ושעיר אין (ליתא) מעכב את הפר. ובתוספתא מנחות פרק ו' (הוצאות צוקערמאנדל וכן בשארי הוצאות) הפר אין (ליתא) מעכב את השעיר והשעיר אין (ליתא) מעכב את הפר. נמצא ששלש נוסחאות בזה. נוסחת הבבלי. נוסחת הירושלמי. ונוסחת התוספתא. ונוסחת התוספתא לא היתה לפני הירושלמי כי בסמוך בירושלמי: ניתני אין השעיר מעכב את הפר אר"ש בר אבדימי הדא דתימר אין השעיר מעכב את הפר וכו' ע"ש.

פ"ד ה"ב במשנה ולנשחט כנגד וכו'. בפי רבינו חננאל ביומא ד' מ"ב ע"א הא דקתני במתניתא ולנשחט כנשפט (ליתא) כנגד בית שחיטתו וכו'. ובסדר עבודה לרבינו יוסף ב"א (קובץ מעשה ידי גאונים צד 24) צוג השיג נשחט כחוק. ובפי' ר' חיים (שם צד 122) והיה לו לכתוב צוג הציג נשחט ומשתלח כחק וכן הוא

במשנה

במשנה בפירוש עכ"ל. ובפי' הרא"ש ביומא פרק ח ובסדר אתה כוננת כתיב אף שעיר של שם יעמידנו כנגד בית שחיטתו ותימא וכו'.

פ"ד ה"ב במשנה ונתודה וכך היה אומר אנא השם עויתי וכו'. במשנה בבלית יומא ד' מ"א ע"ב ומתודה וכך היה אומר אנא השם חטאתי וכו'. וזהו מחלוקת ר"מ וחכמים בתו"כ אחרי ובירושלמי יומא פרק ג' ה"ז ע"ש ובבבלי. ובילקוטים מס' אמרכל (בספר חמשה קונטרסים) כתב אבי העזרי בת"כ תניא כרבנן חטאתי עויתי פשעתי וכן פסק בתשובת הגאונים וה"ג ובפי' ר"ח וכו' עכ"ל.

פ"ד ה"ב במשנה אנא השם וכו' אנא השם כפר וכו'. וכן במשנה בבלית יומא ד' מ"א ע"ב אבל במתניתא דבני מערבא אנא השם וכו' אנא בשם. ועי' לעיל פרק ג' משנה ט'.

פ"ד ה"ב רשב"נ בשם ר"י וכו'. שקלים פרק ד' הלכה ב'. ובבבלי יומא ד' מ"א ע"א משקלה שקל ואין לי לפרש וכו'. ובפי' רבינו חננאל יומא ד' מ"ב ע"א יאין לי לפריש מצאנו בתלמוד א"י כי עשרה זוזין הן ב' סלעים ומחצה וכך כתוב שם רשב"נ בשם ר"י ג' לשונות וכו'.

פ"ד ה"ב אמר ר' בא ב"ז וכו'. בשקלים הנ"ל ר' חונייה דבית חוורן ר' בא בר יברא בשם ר"ש בן הלפותא (חלפתא) וכו'. ובפי' רבינו חננאל הנ"ל היה לו הגרסא גם כאן כן וז"ל ר' חונייא דבית חוורן ר' אבא בר זבדא בש"ר שמעון בן חלפתא וכו'. אבל בשביעית פ"ט ה"א אמר ר' בא בר זבדי הורי ר' חוניא דמן חוורין בבית חורן כהדא דר' יודא. ונראה שר' חוניה דבית חוורן היו שנים. ובבראשית רבה פ' ע"ג אות י' נזכר ר' הונא דבית חורון (בילקוט ישב חורין) ועי' ניבויער צד 50. והיה עוד אמורא בשם ר' חוניא ראה בראשית רבא פע"ז ופ' פ"ה ועוד, בב"מ במדרש. ובירושלמי בבא בתרא פרק ח' הלכה ח' אחתיה דר' חונייא וכו' אעפ"ב אפיק ר' אמי. ובשבועות פרק ה' ה"א ר' חוניה בשם ר' ירמיה וכו' ושם פרק ג' ה"י ר' חוניא ר' יעקב בר בון בשם ר"ש בר נחמן, ובנדרים פ"ג ה"ג ר' הוניא ר"י בר אבון בשם רשב"נ.

פ"ד ה"ב בעשרה זין. בדפוס ויטאמיר בירושלמי כאן בעשרה זוז וכן היא בשקלים הנ"ל עשרה זוז, ובפי' רבינו חננאל הנ"ל בעשרה זוזין וכו' ע"ש. ובפי' הראב"ד לתו"כ (שמיני פרק ד') זין גרסינן ולא גרסינן זוז והכי איתא בירושלמי וכו' עכ"ל. ובפראגמענט כת"י מתלמוד בבלי כריתות (שיצא לאור ע"י הרב הג' ריש"ז שעכטער) הגי' בכריתות פרק ו' משנה ח' זיין. ועי' אהבת ציון וירושלים בתרומות צד 78.

פ"ד ה"ג במשנה שהוא ממרס. בתשלום לאבודרהם (צד 53) כרתנן נתנו למי (שהוא) שממרס וכו' שלא יקרוש (יקרש) עכ"ל. ובס' אדם וחוה (בסדר עבודה) ונותנו למי שממרס כלומר למי שמנדנדו כדי שלא יקרוש חוץ לפתח ההיכל בשורה ד' של הרצפה עכ"ל. ומ"ש למי שמנדנדו זהו מרמב"ם ה' עבודת יוה"כ פרק ד' ה"א.

פ"ד ה"ג במשנה הרובד הרביעי שבהיכל. בעקדת יצחק שער ס"ג על הרובד הרביעי שבעזרה וע"ש. וכן הוא בסדר אתה כוננת בסדר רב עמרם גאון צד 50.

פ"ד ה"ג במשנה שלא יקריש. במתניתא דבני מערבא שלא יקדיש (יקריש) ועי' מנחות ד' כ"א ע"א דם שקריש וכו' כאן בחטאות הפנימיות וכו' וטבל והזה אמר רחמנא והאי לאו בר טבילה והזאה הוא.

פ"ד ה"ג במשנה ופנה גחלים אילך ואילך וחתה מן המעוכלות הפנימיות.

 במתניתא

במתניתא דבני מערבא ליתא כל זה ושם הגרסא וחתה וירד וכו'. וכן היתה הגרסא במשנה בגמ' בבלית יומא ד' מ"ז ע"א ובפי' הראב"ד בתו"כ (אחרי פ"ג) נזכר שתי הנוסחאות הנ"ל בהמשנה וז"ל מדקאמר גחלי אש וכו' שמע מינה כי הגחלים עיקר וכו' ומפני זאת הגירסא השנויה כאן כתבו במשנה במס' יומא פרק שני שעירים (צ"ל טרף בקלפי) נטל את המחתה ועלה לראש המזבח ופנה את הגחלים אילך ואילך וחתה מן המאוכלות (המעוכלות) וכו' ויש נוסחאות שאין כתוב בהן אלא כך: נטל וכו' המזבח וחתה וירד והניח וכו' וגם הנוסחא הזאת אפשר לקיימא וכו' עכ"ל.

פ"ד ה"ג במשנה המעוכלות הפנימיות. בתוס' זבחים ד' ס"ד ע"א ד"ה מן אומר ר"ת דגבי גחלים של יוה"כ לא גרסינן מן המאוכלות (כגי' הראב"ד הנ"ל ועי' לעיל בפרק ב' ה"א חותה מן המאוכלות הפנימיות ווורד) הפנימיות וכו' ע"ש ובתוס' זבחים ד' פ"ו ע"ב ד"ה וחציו כדתנן נטל מן המאוכלות הפנימיות וכו' ע"ש ובפי' המפרש בתמיד ספ"א אבל גבי גחלי יום הכפורים לא גרסינן מאוכלות אלא הכי גרסינן חתה וירד דהתם בעינן גחלים גמורים וכו' עכ"ל. ובתו"י יומא ד' מ"ד ע"ב ד"ה גחלים ורבינו שמואל כתב נמי דבסדר המשנה לא גרים ליה וכו'. ובפי' ר"ש משאנץ בתו"כ צו פ"א פרק ב' אבל גבי גחלים של קטורת לא גרסינן מן המאוכלות דמצותו בגחלים דכתיב גחלי אש עכ"ל. ועי' בהשגות הראב"ד פ"ג מה' תמידין ה"ה שאין זה בנוסחאות המדוייקות לענין קטורת. ובכ"מ שם.

פ"ד ה"ג במשנה הרובד הרביעי שבעזרה. במתניתא דבני מערבא על הרובד שבעזרה. ונראה שעל הגי' זו כוונה הגמ' לקמן בהלכה זו כיני מתניתא על הרובד הרביעי שבעזרה, ושפי' שנצרך לגרוס בהמשנה על הרובד הרביעי שבעזרה. ולפי זה קאי הכיני מתניתא על הסיפא דמתני' ולא על הרישא כמו שהבינו כל המפרשים. ובשו"ת ר' מנחם עזריה מפאנו סי' י"א תני רישא הרובד הרביעי שבהיכל והדר תני סיפא שבעזרה ושניהם אחד לפי שטתנו וכו' שמצאתי ברייתא מפורשת כדברי בספרא דבי רב דתניא ושחט וכו' על הרובד הרביעי שבהיכל וכו' והביא ונתן שם במקום שהוא נותן לאחר למרס על הרובד הרביעי שבהיכל (י"ב מלות אחרונות ליתא בתו"כ אחרי פ"ב לפנינו ועי"ש בפי' הראב"ד) ע"כ כך היא שנויה בספר קדמון ומוגה וכו' עכ"ל.

פ"ד ה"ג חתה והקטיר ונשפך וכו'. בס' מים חיים להפר"ח (ד' ל"ב ע"א) בירושלמי בפרק טרף בקלפי אמרינן שאם הקטיר ועדיין לא נשפך הדם אע"פ שנשפך אח"כ אין בכך כלום ובש"ס דילן לא משמע כן דהא וכו' ע"ש.

פ"ד ה"ג ר' חנינה ור' יונתן תריהון אמרי אפילו בדם. אבל בבבלי יומא ד' מ"ט ע"א והאמר ר' חנינא בפר ולא בדמו של פר וכו' וע"ש.

פ"ד ה"ג דאמר ר' חנינה ר' בא בשם ר' יוחנן אפילו בדם. הלא בסמוך למעלה כבר נזכרו ר' חנינה ור' יונתן תריהון אמרין אפילו בדם? ור' חנינא לא יאמר בשם ר' בא? ונראה שצ"ל דאמר ר' בא ר' חיה בשם ר' יוחנן. או דאמר ר' בא בשם ר' יוחנן. והמלה חנינה ט"ס ממה שכתוב למעלה. ועי' לעיל צד 1.

פ"ד ה"ג נתפזר ממנה. בירושלמי חגיגה פרק ג' ה"ב דתנינן תמן נתפזר ממנו וכו'. ובתוס' חגיגה ד' כ"ג ע"ב ד"ה שאם דתנן נתפזר ממנו קב גחלים מכבדן לאמה. בירושלמי דפוס וויניציא נשנה המאמר נתפזר ממנו וכו' בסוף הלכה ג'. ובאמת המאמר קאי על המשנה ה' בכל יום חותה בשל ארבעת קבין וכו'. ובדפוסי זיטאמיר וקראמאשין נשנה זה בריש הלכה ד'.

פ"ד

פ״ד ה״ג מכברן לאמה. בירושלמי חגיגה פ״ג ה״ב א״ר בון בר כהנא (בריטב״א יומא ד׳ מ״ד ע״ב מובא הירושלמי וגורס אר׳ אבדן) תפתר בגחלים של יום הכפורים שכמה שהוא חותה הוא מכנים וכו׳ ועי׳ בתוס׳ יומא ד׳ מ״ו ע״ב ד״ה כי ושוב מצאתי בתוס׳ תמיד של ר׳ ברוך בר׳ יצחק שהקשה הקושיא וכו׳ וכתב שרבינו נסים ז״ל הקשה אותה במגלת סתרים וכו׳ ותירץ דבירושלמי מקשה זאת הקושיא וכו׳ וזהו מפי׳ המיוחס להראב״ד בתמיד פ״ג. ובתוס׳ חגיגה ד׳ כ״ג ע״ב ד״ה שאם ובפי׳ ר״ש משאנץ בתו״כ צו פרק ב׳ הביאו ג״כ הירושלמי. ולפנינו בירושלמי יומא כאן אין זכר ממאמרו של ר׳ בון בר כהנא הנ״ל ?

פ״ד ה״ד במשנה בכל יום הותה וכו׳. תו״כ אחרי פ״ו בשנוים קטנים.

פ״ד ה״ד אמה גמודה. בשקלים פ״ו ה״ו באמה גדומה. ובזבחים ס״ב ע״ב באמה גדומה ובתוס׳ שם ד״ה באמה ובערוך פירש גרומה ברי״ש וכו׳. ובשטה מקובצת שם לכך נראה כגירסת הערוך גרומה וכו׳. ובפי׳ ר״ש משאנץ לתו״כ (ויקרא פ״ו) באמה גרומה ברי״ש גרים הערוך כלומר באמה גדולה וכו׳. וכס׳ מים חיים להפר״ח (ד׳ כ״ט ע״ב) בירוש׳ לא היה בה אמה גמורה (גמודה) יהיים וכו׳.

פ״ד ה״ד לא היה בה נרתיק. בתו״י יומא ד׳ מ״ה ע״א ד״ה בכל וריב״א הביא ראיה מן הירושלמי דגרים בכל יום לא היה נרתק היום היה לה (בה) נרתק כדי שלא יכוה (הכוה) נראה פירוש וכו׳.

פ״ד ה״ד כדי שלא תכבה. בתוס׳ יומא מ״ד ע״ב ד״ה בכל ובירושלמי גרסינן נרתק שלא יכווה (תכבה) ונראה לריב״א כעין נרתק של עור היה עשוי וכו׳ עכ״ל. ובס׳ עבודת ישראל (ד׳ קל״ז) והתוס׳ כתבו דבירושלמי גרסינן נרתק שלא יכוה וכו׳.

פ״ד ה״ד ואינו הוצין. בתוס׳ יומא מ״ד ע״ב ד״ה בכל ופריך בירושלמי ואינו הוצין ומשני קובעו במסמר כלומר על ידי מסמרין היה נקבע וכו׳ ובספר מים חיים להפר״ח (ד׳ כ״ט ע״ב) ופריך בירושלמי ואינו חוצין ומשני קובעו במסמר כלומר ע״י מסמרים היה נקבע וכו׳ ורבינו (הרמב״ם) לא פסקה לפי שמתנייה (בבבלי) בלשון בן הכהן דהוי יחידאה ומיהו בירוש׳ מייתי לה בסתמא משמע דהכי ס״ל וכו׳ עכ״ל.

פ״ד ה״ד שבעה והבים וכו׳. שמות רבא פ׳ ל״ה סי׳ א׳ ושם נסמן.

פ״ד ה״ד זהב טהור וכו׳. בתוס׳ יומא מ״ד ע״ב ד״ה זהב זהב טוב מפרש בירוש׳ כשצורפים אותו אינו נחסר כלום עכ״ל. ולפנינו נאמר זה על זהב טהור ולא על זהב טוב.

פ״ד ה״ד א״ר יצחק טובוי וכו׳. מדרש בראשית רבא פט״ז סי׳ ב׳ ושם נסמן.

פ״ד ה״ד מעשה במנורה. בברייתא דמלאכת המשכן פ״י איסי בן עקיבא אומר מעשה וכו׳. ובבמדבר רבא פי״ב והא תני ר׳ יוסי בר׳ יהודה מעשה במנורות בית המקדש וכו׳. וע״ש במתנות כהונה שהביא ירושלמי דילן. ועי׳ שקלים פרק ו׳ הלכה ג׳.

פ״ד ה״ד דינר זהב. בבמדבר רבא הנ״ל דינר גורדייני. ובחזית פ״ג פסוק עמודיו עשה כסף משקל גורדינון. ובירושלמי כתובות פ״ז ה״ז וקדושין פ״ב ה״ד הדין דינרא קורדיינא שיערו כחצי זהב כל שהוא.

פ״ד ה״ד לשם מקומו הוא נקרא. בתוס׳ יומא ד׳ מ״ד ע״ב ד״ה זהב מפרש בירושלמי וכו׳ זהב מופז על שם מקומו עכ״ל.

פ״ד ה״ד דתנינן תמן וגפן של זהב וכו׳. בחולין ד׳ צ׳ ע״ב דתנן גפן של זהב וכו׳ ופירש״י גפן כמין גפן היה עשוי וכו׳. ולפי נוסחתינו בהירושלמי מבואר שהגפן של זהב היה בבית ראשון. ובפי׳ הרא״ש בתמיד פרק ב׳ וז״ל ובירושלמי מפרש ששלמה בחכמתו נטע גפן של זהב והיא מוציאה פירות של זהב בכל שנה

והוא

והוא זהב פרוים ובבית שני עשוי כמין דלית של גפן עכ"ל. ועי' שמות רבא פ' ל"ה סי' א'. ובפי' הריד"א למלכים ח' והיתה הגפן ההיא פליאה לעיני כל רואיה והעיד יוסף בן גוריון שראה אותה וכן העידו רבים מסופרי רומא שראוה שמה שהוליכו אותה הרומיים והניחוה בבית אלקיהם עכ"ל.

פ"ד ה"ד אמר רבי יצחק חיננא בר יצחק. צ"ל אמר ר' חיננא בר יצחק. ובמדרש במדבר רבא פי"ב סי' ד' א"ר חנינא בר יצחק יום שהכנים מנשה צלם וכו'. שוב ראיתי ביפה מראה כאן שהגי' שם אר' חנינא בר יצחק.

פ"ד ה"ה במשנה בתוך שלושת קבין. בתוס' זבחים ד' נ"ח ע"ב ד"ה ר"י כדתנן וכו' רי"א בכל יום היה (ליתא) חותה בשל סאה ומערה לשל (בתוך) שלשת קבין וכו'. ובילקוט עה"ת ר' תקע"ג ומערה לתוך שלשה קבין וכו' ע"ש שנויים.

פ"ד ה"ה פיטום הקטורת וכו' בכריתות ד' ו' ע"א בשנויים. ובס' בית נכות הלכות חלק ב' צד 59 נדפס מכתב יד דע ראססי ירושלמי פטום הקטורת ושם מובא ירושלמי דילן באיזה שנויים ע"ש. ובמחברת הערוך לר"ש פרחון ערך קצע ובפרק פטום הקטורת וכו' ובס' תורת העולה להרמ"א פרק ל"ו ח"ב דגרסינן במשנה פטום הקטורת וכו'. ולא נזכר במשנה רק בברייתא. ובשו"ת רדב"ז חלק ד' סי' ל"ה על ברייתא זו שאנו רגילין לומר פטום הקטורת כיצד כו' תשובה צריכים אתם לדעת כי ברייתא זו אינה שנויה בשום מקום בלשון זה וכו' עכ"ל ולא זכר ירושלמי דילן. ובס' המנהיג (צד ז' ד"ב) אך פטום הקטורת ירושלמי (פי' נוסחת הירושלמי) או בבלי (נוסחת הבבלי כריתות) שנהגו לאומרו מישבת לשבת מנהג טוב בעיני לאומרו וכו' עכ"ל. ובארחות-חיים (סדר תפלת מוצאי שבת סי' י') וסדר פטום הקטורת בגמ' דכריתות בפ"א בפיזור אך הלשון משתנה מעט ואין שם פטמה לחצאין ולא משנת בר קפרא ולא בריתא להקטיר כזית בחוץ ובירושלמי דורעים במסכת ערלה איתנהו עכ"ל. ולפנינו במס' ערלה אין רמז מזה.

פ"ד ה"ה מור וקציעה. בס' השרשים לר"י בן גנאח שורש קצע אמרו מר (מור) וקציעה ושבולת (שיבולת) נרד וכרכם וכו' הקושט (קושט) שנים עשר וכו' עכ"ל ועי' בפי' הרמב"ן עה"ת (שמות ל' ל"ד).

פ"ד ה"ה ג' מאות וס"ה מנים. בכת"י דע ראססי הנ"ל שלש מאות וששים ושלשה (צ"ל ושמונה) מנים היו בה (ליתא) שלש מאות וששים וחמשה (ד' מלות אהרונות הסרות לפנינו) כנגד וכו'. ובשו"ת הגאונים (זכרון לראשונים סי' ס"ד) מצאו בתלמוד תנו רבנן הקטרת היתה נעשת שלש מאות וששים ושמנה (בכת"י ושמונים) מנים שלש מאות וששים וחמשה כנגד ימות החמה ושלשה (בכת"י ושלשים) מנים אחרים וכו' וכה אמרו בשאלה אנו מוצאין בפרט יתר מזה הכלל בששה עשר כי הפרט וכו' ע"ש.

פ"ד ה"ה חמר חיורין-עתיק. בכת"י הנ"ל חיוריין עתיק. וכן הוא בכריתות ו' ע"ב. ובאבודרהם (סדר שחרית) מביא חמר חיור פי' יין שאינו לבן וכו' עתיק פי' ישן וכו' עד כאן היא ברייתא שנויה בפרק קמא דכריתות ובירושלמי דיומא עכ"ל וכן הגרסא בטור או"ח סי' קל"ג ובכסף משנה בה' כלי המקדש פרק ב' ה"ה. וכנראה שכן גרס גם הרמב"ן עה"ת דברים ל"ב כ"ו וז"ל ונהוג בלשונם להוסיף בתארים יין וכו' חוריין עכ"ל ובבבלי בבא בתרא ד' צ"ז ע"ב חמר חיוריין מהו, וע"ש בדקדוקי סופרים. ולא הביא מ"ש בתשב"ץ חלק א' סי' פ"ה שמביא הגמרא בבבא בתרא הנ"ל וגורס חמר חוריאן ושם להלן בתשב"ץ כתוב: בברייתא דפטום הקטורת דתניא התם אם לא מצא יין קפריסין מביא חמר חוריאן

חוריאן

הוריאן (הוורין) וכן הוא בתשב"ץ חלק א' סי' נ"ז. ובר"ן פסחים סי' תשע"ט גרסינן בפרק הכוכר פידות חמר חווריאן (כגרסת התשב"ץ) מהו וכו'. ונראה שזה איזה מקום שמשם היה יין נודע. וגם ביחזקאל נזכר שם חורן.

פ"ד ה"ה מלח סדומית רובע. בכת"י הנ"ל רובע הקב (ליתא). ובכסף משנה ה' כלי המקדש פרק ב' ה"ב ובירושלמי וכו' מלח סדומית רובע כלומר רובע הקב וכו' ע"ש. ובפרי חדש (או"ח סי' קל"ב) אמרו משמו של מהר"י אשכנזי ז"ל שלא היה אומר רובע הקב דסתם רובע שבתלמוד הוא רובע הקב ולא היה אומר אלא רובע גרידא וכו' עכ"ל.

פ"ד ה"ה מלח סדומית וכו'. בתוספתא מנחות פרק ט' מלח זו מלח סדומית וכו' ע"ש. אבל בתוספתא מנחות פ"ו (הוצאת צוקערמאנ') אבל הדם והיין והעצים והקטורת אין טעונים מלה. ועי' מנחות ד' כ"א ע"א אי רבנן קשיא קטרת וע"ש בפירש"י.

פ"ד ה"ה ר' נתן אומר. באבודרהם (סדר שחרית) ר' נתן הבבלי (ליתא). וכן הוא בעבודת מקדש (בס' שתי ידות ללוניאנו ד' נ"ד ע"א).

פ"ד ה"ה כפית הירדן. ובתשובות הגאונים (זכרון לראשונים סי' ס"ד) מלח סודמית (סדומית) וקפת (כפית) הירדן וכו' ע"ש. ובפירש"י בבבא קמא ד' פ"ב ע"ב גינת ורדין כך שמה והיא היתה צריכה לקטורת והיינו כיפת הירדן וכו'.

פ"ד ה"ה חסר בה אחת מסממניה. במאירי ליומא ד' מ"ז ואעפ"י שלא נתפרשו בתורה אלא ד' נטף ושחלת וחלבנה ולבונה אף האחרות כדרך שנשנו בברייתא ובתלמוד המערב של מסכת זו הלכה למשה מסיני הם עכ"ל ויוסף הכהן (במלחמות 5.5.5) יאמר: וחבית הקטורת עם שלשה עשר הסממנים (בכריתות ד' ו' ע"ב ובמדרש שיר השירים פ"ג י"א סממנים היו בה וכו') אשר הובאו משרשי הים, מארץ נושבת, וממדבר לא אדם בו, ירמזון כי לה' הים והוא עשהו ובידו מחקרי ארץ וגם מדבר שממה ידיו יצרו. ובלם ברא לכבודו עכ"ל.

פ"ד ה"ה רשב"ג אומר הצרי. בבבלי שבת ד' כ"ו ע"א ר' שמעון בן אלעזר ובירושלמי שבת פ"ב ה"ב תני ר"ש בן אלעזר אומר אין מדליקין צורי מפני שהוא שרף ובכריתות ד' ו' ע"ב ר"ש סתם וכו' וכן הוא בשלטי הגבורים ובפי' הרמב"ן עה"ת שמות ל' ל"ד רבן גמליאל אומר וכו'. ובשו"ת דבר שמואל לר"ש אבוהב סי' רפ"א דתנינן התם בבריתא ר"ש בן אלעזר אומר אין מדליקין בצרי וכו'. ובאבודרהם (סדר שחרית) רשב"ג אומר וכו' לא בא לחלוק אלא לפרש מהו צרי עכ"ל ובכסף משנה ה' כלי המקדש פרק ב' ה"ג וכתב הרמב"ן וכו' נראה שסבור (הרמב"ם) כי רשב"ג בא לחלוק וכו' ויותר נכון לומר שרשב"ג בא לפרש דברי ת"ק וכו'. ועי' בתום' בנדה ד' ח' ע"א ד"ה קטף.

פ"ד ה"ה בורית כרשינה. בבית יוסף סי' קל"ג וגירסת הירושלמי בורית כרשינא (כרשינה) למה היא בא (היתה באה) יין קפריסין למה הוא (היא) בא וכו' ע"ש.

פ"ד ה"ה מפני שהיא נאה. בכת"י דע ראססי הנ"ל כדי שתהא נאה. ובבית יוסף (טור או"ח סי' קל"ג) ויש בין הבבלי והירושלמי הילוק בגירסא וכו' והירושלמי גורס מפני שהיא נאה עכ"ל. ובס' שלטי הגבורים (פרק פ"ו) אמנם דעו כי גרסת הגמ' בבלית וכו' כמו שסוגית הגמרא ירושלמית היא גם כן בשני הדברים שהיא נאה ושהיא עזה וכו'.

פ"ד ה"ה יין קפריסין. בפירש"י כריתות ד' ו' ע"א יין קפריסין שבא ממקום ששמו קפרס וכו' עכ"ל. ועי' בערוך ערך קפרס. ואצל סטראבא (684) מצינו שהאי קפריסין היתה עשירה ביין.

פ"ד

פ"ד ה"ה שהיא עוה. בכת"י הנ"ל שהיה עוה. ובבית יוסף הנ"ל והירושלמי גורס מפני שהיא עוה. ובס' באר שבע בכריתות פרק א' וכן הוא בירושלמי פרק טרף בקלפי אך לשב גורס מפני שהיא עזה וגירסת גמרא דידן עדיף טפי שגורס כדי שתהא נאה וכו' עכ"ל.

פ"ד ה"ה והלא מי רגלים יפין לה (בכת"י דע ראססי הנ"ל יפין לכל) וכו'. בשו"ת דראב"ן הירחי (גנזי ירושלים צד כ') ואולי סמכו החכמים על ההיא דפטום הקטורת ירושלמי דקתני והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין מי רגלים (ריח רע) במקדש (לעזרה) מפני הכבוד ובתלמוד בבלי אלא שאין מכניסין ריח רע לעזרה מפני הכבוד וכו' וכפי הטעם שבירושלמי דלא תלי טעמא דריח רע וכו' עכ"ל ובמנהיג (צד 118 דפוס ברלין) ובירושלמי ובבבלי אלא שאין מכניסין ריח רע בעזרה מפני הכבוד וכו' ווהו בלשון ירושלמי דלא תלי טעמא בריח רע ע"ש שהלשון משובש. ועי' זבחים ד' ע"ח ע"ב מי רגלים רואין אותו כאלו הן מים ובפירש"י שם דמי רגלים מין מים הן עכ"ל ובתוס' שם ד"ה הא ושם ד' צ"ה ע"א. ובס' באר שבע בכריתות פרק א' אביא לו ראיה מבוארת ומבוררת שאין להשיב עליה בשום פנים דמי רגלים דהכא בפטום הקטורת איירי נמי במי רגלים ממש מדברי הירושלמי דקאמר והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין ריח רע וכו' ומדקאמר אלא שאין מכניסין ריח רע אלמא דמי רגלים ממש קאמר וכו' עכ"ל.

פ"ד ה"ה והלא מי רגלים וכו'. בשו"ת רדב"ז ח"ב סי' תרנ"ג שאלת ממני אודיעך הא דתני בפטום הקטורת והלא מי רגלים יפין לה אהיכא קאי אבורית כרשינא או איין קפריסין וכו' תשובת סדר הקטרת וכו' ע"ש.

פ"ד ה"ה שאין מכניסין ריח רע לעזרה מפני הכבוד. כעין זה בירושלמי מועד קטן פרק ג' ה"ב תני מטפחות ספרים אין מכבסין אותן במי רגלים אבל מכבסין אותן בנתר ובורית מפני הכבוד. ובגרסא מהוקנת בפי' רבינו חננאל במועד קטן ד' י"ח ע"ב ירושלמי תני מטפחות ספרים אין מכבסין אותן במי רגלים מפני הכבוד אלא מכבסין אותן בנהר ובורית עכ"ל וע"ש בתוס' ד"ה מספרים ובר"ן שם סי' אלף קצ"ה. ובבבלי רה"ש ד' ל"ג ע"א דתני אבא שאול אומר מים או יין וכו' מי רגלים אסור מפני הכבוד.

פ"ד ה"ה וכשהיה מירק. בכריתות ד' ו' ע"ב וכשהוא שוחק (פירש"י הממונה אומר כן לשוחק) אומר הדק היטב היטב הדק דברי אבא יוסי בן יוחנן, וע"ש בשטה מקובצת שם. וכפי' הקצר בירושלמי ד' קראקא ולפי זה נראה שמילת המהדק הוא טעות כופר וצ"ל המידק מלשון הדק היטב עכ"ל והיה לפניו גי' משונה.

פ"ד ה"ה שהקול יפה לבשמים. במנחות ד' פ"ז ע"א שהדיבור יפה לבשמים.

פ"ד ה"ה חיסר בה אחת מסממניה או שנתן בה מעט דבש היתה פסולה. המאמר משובש שהרי לעיל כבר מפורש נתן בה דבש פסולה חסר בה אחת וכו'. אבל בכת"י דע ראססי הנ"ל הגרסא חסר אחת מסמניה או שלא נתן לתוכה מעלה עשן נתחייב מיתה עכ"ל וכן הוא לעיל בירושלמי יומא פרק א' הלכה ה' ובתו"כ אחרי פ"א. ובתוס' ישנים ביומא ד' נ"ג ע"א ד"ה ותיפוק על מה ששנינו בפטום הקטורת והיא ברייתא שנויה בירושלמי חסר מכל סי' וסי' או שלא נתן לתוכה מעלה עשן או שחסרו חייב מיתה עכ"ל ובסמ"ג לווין ש"ג אומר רבינו יצחק דהא (כן ברפוס קאפוסט אבל בד' רפ"ב ליתא מלת דהא) דתניא בירושלמי ומביאה בפטום הקטורת חסר מכל סמן וסמן או שלא נתן לתוכה מעלה עשן כל שהוא (ב' מלות אחרונות ליתא בכת"י ובתו"י הנ"ל) או שחסר אחת מכל סממניה חייב מיתה עכ"ל.

פ"ד ה"ה לא נתן לתוכה מלח. בס' באר שבע בכריתות ד' ז' ע"א ואע"ג דאיתא בירושלמי פרק טרף בקלפי לא נתן להוכה מלח חייב מיתה לפי דעתי ט"ס הוא וכו' עכ"ל ועי' לעיל.

פ"ד ה"ה או שנתן לתוכה מעלה עשן. בכת"י הנ"ל או שנתן בתוכה מעט דבש היתה פסולה. ובס' באר שבע הנ"ל וכן משמע בהדיא בירושלמי בפ' טרף בקלפי דקאמר חסר בה וכו' או שלא (ליתא) נתן לתוכה מעלה עשן וכו'. וכן בספרו צידה לדרך (ד' ק"ל ע"א) וכן משמע בהדיא בירושלמי פרק טרף בקלפי דקאמר חיסר בה אחת מסממנים או שלא נתן לתוכה מעלה עשן וכו' חייב מיתה עכ"ל. ובמשנה למלך ה' כלי המקדש פרק ב' ה"ג וראיתי בירושלמי פ"ד דיומא ה"ה וכו' או שלא (כגי' הבאר שבע) נתן להוכה מעלה עשן וכו' עכ"ל. והיה לפניהם הירושלמי בכתיבת יד.

פ"ד ה"ה אר' זעירה. בכת"י הנ"ל אמר זעירא. ובתו"י יומא ד' נ"ג ע"א ד"ה ותיפוק והיא ברייתא שנויה בירושלמי וכו' אר' זעירא (ועובר) משום הכנסה יתירה מאי האי דאמר משום הכנסה יתירה אי דהזיד על הביאה חייב וכו' והר' מנחם פי' משום הכנסה יתירה כלומר בהכנסה יתירה של יום הכפורים וכו' ואין נראה וכו' ועוד דבירושלמי דמכילתין פרק טרף בקלפי קאמר א"ר זעירא עובר משום הכנסה יתירא אלמא לאו איום הכפורים קאי. הר' אלחנן עכ"ל ובסמ"ג לאווין ש"ג בירושלמי וכו' אמ"ר זעירא (כן בסמ"ג ד' רפ"ב. אבל בד' קאפוסט תקס"ז הגי' ועובר משום וכו') משום הכנסה יתירה פי' חייב משום ואל יבוא בכל עת אל הקודש שנכנס להיכל בחנם עכ"ל. ובארחות חיים (סדר מוצ"ש סי' י"א) בשם הרמב"ם והכי אמרי' בירושלמי וכו' א"ר זעירא חייב אף משום הכנסה יתירה כלומר כשם שחייב מיתה כשנכנס בקטורת חסרה או שלא היה בה מעלה עשן כך חייב מיתה אם היה נכנס שם ללא מצוה כלומר שלא בשעת קטורת וכו'. ובריטב"א יומא ד' נ"ג ע"א בירושלמי גרסינן על מה ששנינו בפטום הקטורת וכו' אמר ר"ז משום הכנסה (יתירה) ומיירי בשלא הקטירה וכו' עכ"ל ובצידה לדרך הנ"ל אר"ז ועובר משום הכנסה יתירה ומדקאמר ועובר משום הכנסה יתירה משמע שר"ל מלבד שחייב מיתה וכו' עכ"ל וד' נוסחאות בזה א) בעלי תוס' ישנים ור' מנחם וסמ"ג גרסו משום הכנסה יתירה. ב) ר' אלחנן גרס עובר משום הכנסה יתירה קרוב לגירסתינו וכן לעיל בפרק זה הלכה ג' משם הכנסה יתירה. ולקמן בפרק ה' הלכה ב' שהוא עובר משם (בד' זיטאמיר משום) הכנסה יתירה. ג) הריטב"א גרס משום הכנסה. ד) ונוסחאות הרמב"ם חייב אף משום הכנסה יתירה. ובפירש"י כריתות ד' ו' ע"א ד"ה חייב וכי מעייל קטורת שלא כהלכתה ביאה ריקנית היא וחייב מיתה עכ"ל ונראה שמקורו מירושלמי כאן. וגירסת רש"י בירושלמי כגרסת בעל תו"י הנ"ל.

פ"ד ה"ה אלו היה נותן לתוכה וכו'. בתוס' כריתות ד' ו' ע"א ד"ה ואם כדאיתא בירושלמי אלו היה נותן בה דבש מעט לא היה כל העולם יכול לעמוד בריחה ת"ל כל דבש עכ"ל ולפנינו בשנוים.

פ"ד ה"ה פיטמה הציים. בכריתות ד' ו' ע"ב לפיכך יחיד שפיטם לחצאין חייב דברי רבן שמעון בן גמליאל שאמר משום הסגן. ובשטה מקובצת שם שאמר ר' שמעון משום בן הסגן.

פ"ד ה"ה רבי אומר כמידתה היתה כשירה. מכאן המקור למ"ש בסדורי תפלה בשם ר' יהודה זה הכלל אם כמדתה כשירה לחצאין וכו'. ומ"ש כאן: רבי

הציגו

הציגו שם בשם ר׳ יהודה. ובפי׳ לפטום הקטרת מאיזה ראשון שנדפס מכת״י בספר בית נכות הלכות חלק ב׳ צד 62. ובארחות חיים ה׳ שבת סי׳ י״א גורסים בירושלמי ר׳ יהודה אומר אם כמדתה וכו׳. ועי׳ באהבת ציון וירושלים בשבת צד 37 מ״ש על מה שמצינו שם תני ר׳ יורה. ובבבלי שם בשם רבי.

פ״ד ה״ה חצי כל סממן. בכתב יד הנ״ל חצי של סימן וסימן.

פ״ד ה״ה אחת לששים לשבעים שנה. בבריתות ד׳ ו׳ ע״ב מותר הקטורת אחת לששים או לשבעים וכו׳. ובתוס׳ שבועות ד׳ י׳ ע״ב ד״ה אחר דתניא בפ״ק דכריתות דא׳ לע״ב שנה היו בו חצאים של שיריים א״א לפרש אלא וכו׳. ויש ספרים דלא גרסינן שתים אלא אחת לשבעים שנה ותו לא וכן יש בירושלמי פרק טרף בקלפי וכו׳ עכ״ל. וכן הוא בס׳ באר שבע בכריתות פ״א ד׳ ל״ו ע״ב. ובתוס׳ מעילה ד׳ י״ד ע״ב ד״ה מותר כדאמר התם פעם לששים שנה או לשבעים שנה היו בה חצאים כלומר וכו׳. ובשטה מקובצת בכריתות ד׳ ו׳ ע״ב בירושלמי לא גרם לששים אלא לשבעים וכו׳ ובירושלמי לא גרם לששים אלא לע״א וכו׳ ובריתא ירושלמית גרים אחת לע״ב וכו׳ ע״ש. ובשו״ת רדב״ז ח״ג סי׳ תקל״ד שאלת ממני להודיעך דעתי במה שנתקשו בו כל בעלי תריסין דהא דגרסינן וכו׳ אחת לששים או לשבעים שנה וכו׳ ע״ש.

פ״ד ה״ה באה חציים. המלה חציים ליתא בכתב יד הנ״ל.

פ״ד ה״ה פחות מכזית בפנים פטור. בזבחים ד׳ ק״ט ע״ב ת״ר וכו׳ חצי פרס בפנים פטור וכו׳ ופירש״י לאו דוקא חצי פרס נקט דהוא הדין לכזית אלא וכו׳. ובירושלמי כאן פחות מכזית.

פ״ד ה״ה רבי זעורה בשם רב ירמיה. ע״י מ״ש באהבת ציון וירושלים בשבת צד 61. שוב ראיתי בארחות חיים הנ״ל הגי׳ ר׳ ירמיה משום ר׳ זירא אומר וכו׳.

פ״ד ה״ה ר׳ יוסי בי ר׳ בון וכו׳. בכת״י דע ראססי הנ״ל ר׳ יוסי בר אבין ור׳ יוסי בר זבידא אמרו מדקתני רישא כזית בחוץ חייב וסיפא פחות מכזית בפנים פטור מכלל דלא נפטרו הצבור ידי חובתן וכו׳ עכ״ל ולפנינו ליתא כל זה ולא נזכר כלל ר׳ יוסי בר זבידא.

פ״ד ה״ה בשם ר׳ ירמיה. בסדר הדורות צד 244 ר׳ יוסי בר אבין בזמנו (בזמן ר׳ ירמיה) עכ״ל ואולי מקורו מכאן.

פ״ד ה״ה מן מה דתני הקטיר וכו׳. בכת״י דע ראססי הנ״ל מן מה דתני הקטיר כזית (בחוץ) חייב מינה את שמע פחות מכזית (בפנים) פטור. ובמשנה למלך ה׳ מעשה הקרבנות פרק י״ט הי״ד וראיתי בירושלמי וכו׳ פחות מכזית בפנים פטור וכו׳ ולא יכולתי להלום גירסא זו דקאמר פחות מכזית בפנים וכו׳ ואי לאו דמסתפינא אמינא דטעות נפל בספרים והגירסא הוא כזית בפנים פטור כלומר וכו׳ ע״ש. והרב בעל משנה למלך הגיה בהירושלמי בכדי להשוות הירוש׳ עם מה שנאמר בזבחים ק״ט ע״ב לפי פירש״י שם. ואינו מוכרח כלל להגיה. ובס׳ מגילת ספר להרב ר״ב קאויש (קושטנטינא) חלק ראשון ד׳ קס״ה ע״ג ודע דבירושלמי וכו׳ תני הקטיר כזית בחוץ וכו׳ ונראה לי דהכי פירושו דס״ל וכו׳ ע״ש.

פ״ד ה״ה דקה מה ת״ל. תו״כ אחרי פ״ב פרק ג׳ וע״ש.

פ״ד ה״ה חוץ מקידוש הראשון. בתוספתא מנחות פרק א׳ כיצד מקדש ידיו ורגליו בכלי שרת בפנים וכו׳ וע״ש. ובס׳ מים חיים להפרי חדש ד׳ כ״ט ע״ב (אמשטרדם ת״צ) בירושלמי בפ׳ טרף בקלפי וה״ג התם חוץ מקידוש הראשון א״ר יוסי (יוסה) ואפילו מקידוש הראשון ופרכינן עלה דר׳ יונה מהא דתניא כל הכלים

שהיו

שהיו במקדש היו ראוין לקידוש ידים ורגלים ומשני הוין מקידוש הראשון ופרכינן נמי עליה דר' יוסי מהא דתנן הכיור והכן מעכבין כלומר דלר' יונה ניחא דההיא בקידוש ראשון ומשני ההיא דמקומן (מקומן) מעכב כלומר שיהיה בין האולם ולמזבח אבל לעולם דלא בעינן כיור אלא אחד מכלי שרת אפי' לקידוש ראשון וכו' עכ"ל.

פ"ד ה"ו במשנה דברי ר' מנחם. כאן חולק ר' מנחם על ר' יוסי. ובירוש' שביעית פרק ד' ה"א ר' יוסה (בר' זיטאמיר שם ר' יוסי) בשם מנחם וע"ש באהבת ציון וירושלים צד 26. ונראה שר' מנחם שם הוא אמורא ולא תנא.

פ"ד ה"ו ר' יעקב בר אחא בשם ר' שמואל בר אבא. בסדר הדורות צד 235 בשם שמואל ב"א עכ"ל ומכאן מקורו של בעל סדר הדורות.

פ"ד ה"ו הרי אינן מעכבין ודוחין. בתשב"ץ חלק ג' סי' ל"ו ובירושלמי אמר שאפילו דבר שאין מעכב דוחה שבת עכ"ל ובפי' הר"ש משאנץ בתו"כ (אחרי פ"ד) והוה לאברים ופדרים דלא מעכבא ודחו שבת עכ"ל.

פ"ד ה"ו ר' ירמיה בשם ר' פדת גחלי וכו'. זהו מפורש בתו"כ אחרי פרק ג'. למאמר ר' ירמיה בשם ר' פדת כאן ולקמן פרק ה' הלכה ז' וכן בירושלמי נדרים פרק ג' ה"ב ושבועות פרק ג' ה"י ר' ירמיה בשם ר' פדת כאן במעמיד וכו' אין זכר בסדר הדורות צד 251 ולא בערך ר' פדת.

פ"ד ה"ו ר' יהושע בן לוי אמר אין לחם הפנים נפסל וכו' ר' יוחנן אמר וכו'. כאן מפורש מי האומר נפסל ומי האומר אינו נפסל אבל במנחות ד' צ"ה ע"א איבעיא להו לחם הפנים נפסל במסעות וכו' ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר נפסל וחד אמר אינו נפסל וכו'.

פ"ד ה"ו ר' חייה בשם ר' יהושע בן לוי, בסדר הדורות צד 132 לא זכר זה.

פ"ד ה"ו ר' יעקב בר אחא ר' אמי בשם ר' אלעזר. בסדר הדורות צד 234 לא זכר מכאן.

פ"ד ה"ו א"ר יוחנן קדשים נדחין. בזבחים ס': בשם דתניא וע"ש במסורת הש"ס.

פ"ד ה"ו אף במסעות בשעת מסעות וכו'. במדרש במדבר רבה פ' ד' אות ט"ז מובא כל המאמר בשנויים. ובפי' ר"ש משאנץ בתו"כ (צו פ"א) ובירוש' וכו' קאמר ר' שמעון שנאמר ודשנו וגו' הא אילו היה המזבח דולק (דליקה) לא היה בגד ארגמן נשרף בתמיה ומה עביד ליה ר' יהודא (יודה) פי' והלא בגד היה נשרף ומשני פסכתר כופין עליה (עליו) מלמעלה עכ"ל. ובפי' הראב"ד בתו"כ שם ובמס' יומא בירושלמי גרסינן מה מקיים ר' יהודה ודשנו את המזבח וכו'. ובתשב"ץ חלק ג' סי' ל"ו בירושלמי בפרק טרף בקלפי וכו' אע"ג דלית ליה קום האש דדריש אש תמיד לענין אחר חייש ללאו דלא תכבה וכופין על מזבח הנחושת פסכתר כדי שלא יהא נשרף בגד ארגמן כדאיתא בירושלמי התם עכ"ל.

פ"ד ה"ו כיי דאמר ר' יודה בן פזי ואכל וגו'. בפי' הר"ש משאנץ בתו"כ הנ"ל ומה (טה) מקיים ר' יהודא (יודה) ודשנו את המזבח דרווי (וירוון) כההיא ואכל ושבע ודשן (ולא גרם דאמר ר' יהודה בן פזי כי מה בא לחדש ר' יודה בן פזי?) כלומר שהיה שבע ממה שעליו שהאש היה מכוסה עליו פסכתר עכ"ל. ובפי' הראב"ד בתו"כ הנ"ל מה מקיים ר' יהודה ודשנו את המזבח כדכתיב (ג"כ לא גרם דאמר ר"י בן פזי) ואכל ושבע ודשן עכ"ל.

פ"ד ה"ז במשנה הכהנים עולין במזרחו. במתניתא דבני מערבא הכהנים עולים במזרחו של כבש (ב' מלות ליתא ואיתא במשנה בבבלי יומא מ"ג ע"ב) וכו'.

פ"ד ה"ז במשנה והיום עולין באמצע ויורדין באמצע. רי"א לעולם כה"ג עולה וכו'. וכן במתניתא דב"מ. אבל במשנה בבלית הנ"ל והיום כ"ג עלה באמצע

הורד באמצע רי"א לעולם כ"ג עולה וכו' וע"ש בגליון ד' מ"ה ע"א. ובפי' המשניות להרמב"ם כגי' הירושלמי. וכן הוא בגוף הערבי. רק בכ"י אחד הגי' כגירסת הבבלי.

פ"ה ה"א במשנה את הכף ואת המחתה. בילקוט עה"ת ר' תקע"ג (בדפוסי הראשונים ווניצא ושאלוניקא) תנן הוציאו לו את הכף ריקם מלשכת הכלים ומחתה גדושה של קטורת מלשכת בית אבטינס (י' מלות אחרונות ליתא לפנינו במשנה. ובבבלי יומא ד' מ"ז ע"א מובא זה בשנוים כשם דתניא) וכו'. ובסמ"ג עשין ר"ט (ד' רפ"ב) בפרק הוציאו לו שנינו הוציאו לו כף ריקן וכו'. ונראה שהיה לפניו כגי' הילקוט.

פ"ה ה"א במשנה והפן וכו' לפי קוטנו. במתניתא דבני מערבא ובמאירי חפן וכו' לפי קטנו (קוטנו).

פ"ה ה"א במשנה וכך היתה מידתן. במתניתא דבני מערבא וכך היתה מידתה. וכן הוא בתו"כ אחרי פ"ו פרק ג' כך (וכך) היתה מדתה. וכן במשנה בבבלי יומא ד' מ"ו ע"א ושם בגמ' ת"ש וכך היתה מדתה מאי לאו וכו'.

פ"ה ה"א ולא כבר הניתה נטל את המחתה. בבבלי יומא ד'מ"ז ע"א מחתה תנא ליה נטל את המחתה וכו' התם מחתה דגחלים והכא מחתה דקטורת.

פ"ה ה"א כיני מתניתא את הכף ואת הבזך. בסדר אתה כוננת (בסדור ר"ע גאון) ומוציאין לו כף ריקם וכלי (לא מחתה) מלא קטורת וכו'. והמקור מירושלמי כאן.

פ"ה ה"א מהו כף מגים. לקמן בפ"ו משנה ז' ובפסחים פ"ה משנה י' במגס. ובסדר עבודה לרב סעדיה גאון (קובץ מעשה ידי גאונים קדמונים צד 15) יוציאו לו באהב כף ומגים בנועם. וצ"ל כף מגים. והמקור מכאן. ועי' אהבת ציון וירושלים בפסחים צד 82.

פ"ה ה"א שתהא הבאתה בקודש. בכ"מ ה' כלי המקדש פ"ב ה"ו ובירושלמי וכו' פטמה בחולין וכו' קדש היא שתהא הויתה בקדש וכו'. ובס' באר שבע בכריתות ד' ו' בירושלמי וכו' איתא פיטמה בחולין וכו' מ"ט דר' יוסי ב"ה קדש היא שתהא הויתה (וכן הוא בשקלים פ"ד ה"ה אבל ביומא כאן בט"ס: הבאתה) בקדש עכ"ל. הרב ר' יששכר בער בעל באר שבע וצידה לדרך היה רב בפוזנא ומת בשנת שפ"ג השתמש בספריו בירושלמי כתיבת יד כמו שנראה במקומות רבים שנסחאותיו משונות ולא ראה ירושלמי דפוסי וויניציא וקראקא (עי' לעיל פרק ב' ה"א ופ"ג ה"ב ופרק ד' ה"ה ובמקומות אחרים) אף כי בסוף ימיו היה בוויניציא להדפיס ספרו באר שבע. ראה מ"ש הוא בהוריות ד' ז' ע"ב אחר זמן רב שגמרתי כל החבור הזה באתי לוויניציא על מנת להדפיסו בא לידי שם בוויניציא ספר לחב משנה וכו' עכ"ל.

פ"ה ה"א א"ר הושעיה תפתר באומן משל בית אבטינס שהיה וכו'. בכריתות ו' ע"ב א"ר הושעיה באותה הניתנת לאומנין בשכרן. ושל בית אבטינום לא נזכר. ובפירש"י בכריתות שם ד"ה המקדיש ובגמרא מפרש באומני בית אבטינס שהיו נוטלין קטרת וכו' עכ"ל וכיון לירושלמי. ובבאר שבע בכריתות ו' ע"ב בירושלמי וכו' תפתר באומן משל בית אבטינום היה נוטל בשכרו קטורת וכו' ע"כ (בירושלמי) וכו' ע"ש.

פ"ה ה"א א"ר שמואל בר רב יצחק מקייצים בה את המזבח. בבבלי שבועות ד' י"ב ע"ב אר' שמואל בר רב יצחק ומודה ר"ש בשעירי חטאת שאין מקיצין

בגופן אלא בדמיהן וכו׳. ובתוספתא שקלים פרק ב׳ איזה הוא קייץ המזבח שלוקחין את העולות ומקייצין בהן המזבח.

פ"ה ה"א אר׳ חנניה בן תרדיון תניי ב"ד. בשקלים פרק ד׳ ה"ה ליתא ב׳ מלות בן תרדיון. וכן בקדושין פרק ב׳ ה"ח אר׳ חנינה תנאי ב"ד הוא וכו׳. ונראה שהיה כתוב אר"ח ת"ב. ופתר מעתיק אחד המלה ת"ב: בן תרדיון.

פ"ה ה"ב במשנה החיצונה פרופה וכו׳. בשו"ת הרדב"ז (בלשונות הרמב"ם סי׳ כ"ה בסוף ח"א) ותנן נמי החצונה היתה (ליתא) פרוסה (פרופה) מן הדרום וכו׳ ושם בסוף התשובה: דחצונה פרוסה בדרום וכו׳ ע"ש.

פ"ה ה"ב במשנה ומהלך ביניהן. במתניתא דבני מערבא ובמאירי מהלך (ומהלך) ביניהם עד שהוא מגיע (שמגיע) לצפון הגיע לצפון הפך (והפך) פניו לדרום מהלך (הלך) וכו׳.

פ"ה ה"ב במשנה יצא ובא לו דרך כניסתו. לקמן בהלכה ג׳ בפסקא דמתניתין יצא ובא לו כדרך (דרך) כניסתו. ובמשנה בבלי יומא נ"ב ע"ב ובחולין ד׳ י׳ ע"ב בדרך בית כניסתו. ובילקוט דברי הימים ב׳ ר׳ אלף פ"ג תנן גבי כ"ג יצא ובא לו דרך בית (ליתא) כניסתו. וכן הוא במתניתא דב"מ ובמאירי.

פ"ה ה"ב במשנה תפלה קצרה. במתניתא דבני מערבא מוסיף: בבית החיצון וכן הוא לקמן בירושלמי בהלכה ג׳ בפסקא דמתניתין. וכן הוא במשנה בגמרא בבלי יומא ד׳ נ"ב ע"ב. ותענית ד׳ כ"ד ע"ב ועי׳ דקדוקי סופרים שם, וכבר העירותי בכמה מקומות לדוגמאות באלו שנסחאות המתניתא דבני מערבא מתאימות לנוסחאות הבבלי ולא להירושלמי.

פ"ה ה"ב במשנה ולא היה מאריך. במשנה בגמרא בבלית הנ"ל מאריך בתפלתו (ליתא). ועי׳ בדקדוקי סופרים בתענית ד׳ כ"ד סע"ב מה שהביא בזה.

פ"ה ה"ב חופה את פס ידו במחבת. במנחות ד׳ י"א ע"א הא כיצד חופה שלש אצבעות על פס ידו וקומץ במחבת וכו׳. ועי׳ בשו"ת רדב"ז ח"ב סי׳ תשי"ב שאלת על מ"ש וכו׳ פושט פס ידו וקומץ וכו׳ ע"ש.

פ"ה ה"ב ומוחק באצבעו. בהמקור בתו"כ (ויקרא פ"ט פרק י׳) ומוחק בגודלו באצבעו מלמעלה ולמטן וע"ש. ובבבלי יומא מ"ז: מוחק בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה.

פ"ה ה"ב ר׳ יעקב בר אחא ר׳ סימון בשם ר׳ יהושע בן לוי. בסדר הדורות צד 234 לא זכר מבאן.

פ"ה ה"ב ריב"ל שאל חפן ומת וכו׳ אין תימר חפנים וכו׳. לעיל בפרק ד׳ ה"ג ריב"ל שאל חפן ומת מהו וכו׳ מה צריכה ליה בחפניו דכתיב ומלא חפניו ברם הכא וכו׳. וא"כ הלא נפשטה שאלת ריב"ל?

פ"ה ה"ב אפילו כבן קמחית. בבבלי יומא ד׳ מ"ז ע"א אמרו עליו על רבי ישמעאל בן קמחית שהיה חופן ארבעת קבין כמלוא חפניו וכו׳.

פ"ה ה"ב אפילו כבן גמלא. בפירש"י ביומא ל"ז ע"א יהושע בן גמלא. ובפי׳ הר"ש משאנץ להו"כ (אחרי ו׳ פ"ב) והקטן לפי קטנו כר׳ יהושע (ב׳ מלות ליתא) בן גמלא דמוכח במס׳ יומא ירושלמי עכ"ל. ושם בפי׳ הנ"ל (אמור פרק ב׳) וא"ת למה לא היה ממונה מאחיו הכהנים והלא אדם חשוב היה וכו׳ וי"ל משום דבעינן גדול בקומה ויהושע קטן היה דאמרינן ביומא והרים ממנו בקמצו אפילו כבן גמלא שלא היה מחזיק קומצו (ידו) כשני זתים עכ"ל. ובפי׳ פטום הקטרת (בבית נכות הלכות חלק ב׳ צד 62) והכי אמרינן ביומא הגדול לפי גדלו וכו׳

וכו' אפילו כבן גמלא שלא היתה ידו מחזקת אלא בשני זיתים עכ"ל. וביון לירושלמי דילן. ובתשב"ץ חלק ג' סי' ל"ז ובפרק א"ל הממונה הזכירוהו (ר' יהושע בן גמלא) לשבח שעשה גורלות וכו' עכ"ל. ואפשר לשער שבן קטין שנזכר לעיל פרק ג' משנה י' שעשה י"ב דד לכיור וכו' הוא גם בן יהושע בן גמלא. ונקרא בן על שם קטנותו כמו שמוכח מירושלמי כאן. שוב ראיתי בס' ככר לאדן בהגהות ירושלמי מר"מ לונזאני וז"ל אפילו כבן גמלא. וכתב בצדו: דרך סגי נהור נקרא כן עכ"ל והנאני.

פ"ה ה"ב שלא היתה ידו מחזקת אלא כשני זיתים. לעיל בירושלמי יומא פרק ב' ה"א מעתה כהן שאין ידו כחזקת כשני זתים פסול מן העבודה.

פ"ה ה"ב קיבל בימינו וכו'. המשנה דזבחים מובאה גם לעיל פ"ב ה"א.

פ"ה ה"ב סברין מימר אם החליף (ונתן הכף בימינו והמחתה בשמאלו) פסול. ברמב"ם ה' עבודת יוה"כ פרק ד' ה"א ולפיכך היו מן הדין שיוליך המחתה בשמאלו וכף הקטורת בימינו וכו'. ואולי היה גי' הרמב"ם כאן משונה משלפנינו.

פ"ה ה"ב על איזה מהן הוא עובר. בירושלמי שבועות פרק ב' ה"ב תמן תנינן הוציאו לו את הכף ואת המחתה על אי זו מתחייב על הראשונה או על האחרונה חברייא אמרי על הראשונה אמר לון ר' יוסי וכו' אלא כי נן קיימין על הראשונה. ולפנינו הגי' קטיעה.

פ"ה ה"ב אמה טרקסין עשרים אמה לבית קדש הקדשים. במתניתא דבני מערבה במדות פרק ד' משנה ז' ואמה טרקסים ועשרים אמה לבית קדש הקדשים. ובמשנה בגמ' כבלי עשרים אמה בית קדש הקדשים.

פ"ה ה"ב טירקסון. בירושלמי כלאים פ"ח ה"ה בד"וו טריכסון. ועי' לעיל.

פ"ה ה"ב מה מבפנים מבחוץ. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' נ"א ע"ב והיתה נקראת אמה טרקסין והוא לשון יוני פנים והוץ וכך מפורש בתלמוד ארץ ישראל עכ"ל. ובערוך ערך טרקסין פי' טרקסין לשון יוני פנים וחוץ כלומר מספקא להן אי כלפנים אי כלהוץ וכך מפורש בירושלמי עכ"ל. ובפירש"י יומא ד' נ"ב ע"א טרקסין לשון פנים וחוץ הוא כך ראיתי בתלמוד ירושלמי וראיה לדבר וכו' עכ"ל. ובס' שלטי הגבורים (מאנטובה שע"ב, פרק י"ד) כתב רש"י ז"ל טרקסין וכו' כך ראיתי בגמרא ירושלמית וכו' עכ"ל. ועי' באהבת ציון וירושלים בכלאים צד 66.

פ"ה ה"ב אמר ליה ר' מנא. בס' חסדי דוד לר"ד פארדו ביומא פ"ב אבל בירושלמי משמע וכו' וז"ל מה מבפנים וכו' א"ר מונא (א"ל ר' מנא) והכתיב וכו' כלומר וכו' עכ"ל.

פ"ה ה"ב ויעש את בית קודש הקדשים עשרים אמה. בבלאים הנ"ל ויעש את בית קדש הקדשים עשרים אמה אורך. ועשרים (בד' ויטאמיר שם בט"ס: עשר) אמה רוחב. ולפנינו בדה"ב ג' ח' בשנויים.

פ"ה ה"ב וראשי פסיפסין. במדות פ"ד משנה ה' ובראשן פספסין מבדיל וכו'. ובמתניתא דבני מערבא שם ובראשם פשפשים מבדיל בעליה בין קדש (בבלי הקדש) קדש (ט"ס) לבין הקדשים (קדש הקדשים).

פ"ה ה"ג במשנה משניטל הארון. במדרש ויקרא רבא פ' כ' סי' ד' בשנוי לשון וז"ל דתנינן תמן משניטל הארון היתה שם אבן שתיה וכו'. ובמדרש שה"ש פ"ג אות ד' דתנינן משניטל הארון וכו' ולמה נקראת שתיה שממנה הושתת כל העולם הה"ד מציון מכלל יופי (י"ב מלות אחרונות ליתא לפנינו במשנה ואיתא בילקוט בתהלים ד' בשם ר' חייא). והמעיין בפי' רבינו חננאל ביומא ד' נ"ה ע"ב

שכ'

שב': אבן היתה שם ושתיה היתה נקראת שממנה העולם נשתת עכ"ל. ונראה שכן היה גם לפניו בהמשנה והנהו מעתיק הפסקא דמתניתין. וגרסתו בהגמרא בבלי משונה משלפנינו).

פ"ה ה"ג במשנה ועליה היה נותן. במתניתא דב"מ היא נותן. ובשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרל"ט דתנן ביומא משניטל וכו' ועליה היה נותן פי' המחתה של קטורת עכ"ל ובתוספתא יומא פ"ג עליה היו מקטירין קטורת שלפני ולפנים.

פ"ה ה"ג דברי ר' מאיר. ובבבלי יומא ד' נ"א ע"ב דברי ר' יהודה. אבל בפי' רבינו חננאל שם הגי' בין למזבח למנורה וכו' דברי ר' מאיר. וכן הוא בכ"י אחד בגמרא בבלי שם. עי' דקדוקי סופרים שם.

פ"ה ה"ג אית תניי תני ממזבח הזהב ולמנורה וכו'. בתוספתא יומא פרק ג' (הוצאת צוקערמאנדעל) נכנס ומהלך בהיכל עד שנמצא בין מזבח הזהב למנורה (בכת"י אחר ולמנורה).

פ"ה ה"ג מהלך ביניהן וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' נ"ג ע"א ירושלמי היה מהלך בין ב' פרוכות (ג' מלות ליתא) ודוחק באצילי ידיו כדי שלא ישרפו בפרוכת (בדפוס וויניציא שלא ישרפו הפרכות, אבל בדפוס זיטאמיר בס"ם: כדי שלא ישתפו הפרכות, וכן הוא בדפוס פטרקוב) וכו'. ובפי' הרא"ש ביומא פרק ה' (סדר עבודת יוה"כ) ואיתא בירושלמי שדוחק באצילי ידיו שלא ישרף הפרוכת עכ"ל ובתורת העולה להרמ"א חלק ג' פנ"ח ואיתא בירושלמי שהיה דוחק הפרוכת (ליתא) באצילי ידיו שלא ישרוף הפרוכת עכ"ל.

פ"ה ה"ג מניח את הכף בארץ וזורקה באויר וקולטה במחתה. כן הוא בשם הירושלמי בפי' רבינו חננאל ביומא ד' נ"ג סע"א אבל הקרבן עדה כתב ה"ג מניח את המחתה בארץ וזורק הכף באויר וקולטה וכו'. ועי' בבבלי יומא ד' מ"ט ע"ב.

פ"ה ה"ג בודדה ברגלו. בפי' רבינו חננאל הנ"ל בודרה בגודלו (ברגלו). ובפירש"י יומא ד' מ"ט ע"ב ומעלה בשני גודלי' וע"ש בריטב"א. וברמב"ם ה' עבודת יוה"כ פרק ד' ה"א ומערה הקטורת בגודלו. ונראה שמקורו מכאן וגרס כגי' רבינו חננאל הנ"ל.

פ"ה' ה"ג אמר ר' יוחנן וכו'. בפי' רבינו חננאל הנ"ל ר' יוחנן אמר וכו' היא פושה (פוסה) ויורדת עכ"ל. ובמעריך ערך פס בירושלמי דיומא ד' מ"א (ר' מ"ב ע"ג) פוסה ויורדת וכו' ענין השפלה עכ"ל.

פ"ה ה"ג א"ר שמואל בר אבודמא. בבבלי יומא נ"ג. א"ר שמואל בר נחמני אר"י.

פ"ה ה"ג יהי רצון מלפניך וכו'. בויקרא רבא פ"כ בשנויים.

פ"ה ה"ג שלא יגבהו שררה. בסדר אתה כוננת (קובץ מעשה ידי גאונים קדמונים צד 115) נבהל לשוע בקוצר בהיכל לבל רדות עם קודש רב בצעיר. וכן בסדר עבודה ליוסי בן יוסי (שם צד 8) שוע בעד עם בקוצר בהיכל אשר לא ישור רב על צעיר. ומקורן מהירושלמי כאן. ובאהבת ציון וירושלים בברכות צד 196 הבאתי מהראשונים שגם רוב פיוטי הקליר על פי הירושלמי המה. ובפי' רבינו חננאל יומא ד' נ"ג ע"ב ירושלמי ולא יגביהו עמך ישראל שררה זה על זה עכ"ל. ובתשלום אבודרהם (צד 55) ובירושלמי מוסיף שנת שובע וכו'. שוב ראיתי בתו"י ביומא נ"ג ע"ב ד"ה מאי בירושלמי מסיים בה ולא יגביהו שררה זה על זה וזהו שיסד הפייט לבל רדות וכו' עכ"ל. ובסמ"ג עשין ר"ט ובירושלמי מסיים בה ולא יגביהו שררה זה על זה ע"כ הירושלמי עכ"ל. ובויקרא רבה פ"כ רבנן דקסרין אמרו על אחינו שבקסרין (ג' מלות אחרונות ליתא בכל ההוצאות

בירושלמי

בירושלמי לפנינו) ולא יגביהו שררה עכ"ל. וגירסת המדרש יש לה זכר קטן בספורי יוסף הכהן במלחמות .2.13.7 שבהון ועושר ובכח וגבורה יתר שאת ויתר עז ליהודי קסרי. ושהיה להם תמיד ריב ומלחמות עם היונים שכני העיר. ואולי ע"ז רמזו שלא יגביהו שררה.

פ"ה ה"ג ועל אנשי השרון. ירושלמי סוטה פרק ה' ה"ז בשנוי. ובויקרא רבא הנ"ל רבנן דרומא אמרו (ג' מילות ליתא) על אחינו (ליתא) שבשרון וכו' ובהשלום אבודרהם (צד 55) ועל אחינו (כגרסת המדרש) אנשי השרון וכו' ובאגודה (תענית סי' י"ז) מזה יסד הפייט ועל אנשי השרון עכ"ל.

פ"ה ה"ג אמרו שמעון הצדיק היה. בתו"י יומא ד' נ"ג ע"ב מעשה באחד וכו' בירושלמי אמר שמעון הצדיק היה עכ"ל.

פ"ה ה"ג בעון קומי ר' אבהו וכו'. כעין זה לעיל פרק א' ה"ה וע"ש.

פ"ה ה"ג אני אומר הקב"ה היה. במדרש ויק"ר פ"כ בשנויים. ובתו"י יומא ד' י"ט ע"א ולקמן גבי מעשה דשמעון הצדיק וכו' פריך בירושלמי כה"ג ומתרץ כבוד הקב"ה היה עכ"ל. ובתו"י יומא ד' ל"ט ע"ב בירושלמי פריך והכתיב וכל אדם וכו' ומתרץ כבוד הקב"ה הוא היה עכ"ל. ובתוס' מנחות ד' ק"ט ע"ב ד"ה נזדמן בירושלמי פריך והכתיב וכל אדם וכו' ומשני דשמא שכינה (הקב"ה) היתה עכ"ל. ובאור זרוע ה' ק"ש סי' ח' ופריך עלה בירושלמי בפרק הוציאו לו בעון קמי ר' אבהו והכתיב וכל אדם וכו' ע"ש שנויים. ובבחיי (פ' אחרי) דרשו רז"ל במס' יומא של ירושלמי אפילו אותן שכ' בהן ודמות פניהם פני אדם וגו' וכו'. ובס' שלטי הגבורים (מאנטובה שע"ב) פרק מ"ה ויכנס פתאום ימות כי המשרתים אשר שם סביב השכינה יפגעו בו ומבואר דרשו בירושלמי במס' יומא וכל אדם לא יהיה באהל מועד אפילו אותם שכתוב בהם ודמות וגו' וכו' עכ"ל.

פ"ה ה"ד במשנה על כן הזהב. במתניתא דב"ט עד כן הזהב.

פ"ה ה"ד עד שלא ניטל הארון. בפי' רבינו חננאל יומא ד' נ"ד ע"ב ירושלמי תני עד שלא ניטל וכו' ומשניטל (משניטל הארון) וכו' ובפי' הרא"ש יומא פרק ח' (בסדר עבודת יוה"כ) ובסדר אתה כוננת כתוב טמטם עיניו וכו' אדרבא מתוך הירושלמי משמע שאינו צריך והכי איתא בירושלמי עד שלא ניטל הארון היה נכנס ויוצא לאורו של ארון וכו'. ומובא הרא"ש בב"י או"ח סי' תרכ"א. ובהורת העולה להרמ"א חלק ג' פנ"ח ובסדר אתה כוננת שהיה סוגר עיניו ויצא וכתב הרא"ש דאינו צריך וכן הוא בירושלמי עכ"ל. והנוסח באתה כוננת טִמטם עיניו נמצא בסדר ר' עמרם גאון צד 50. אבל באתה כוננת הנדפס בקובץ מעשה ידי גאונים קדמונים (בערלין תרט"ז צד 145) ליתא.

פ"ה ה"ד היה מגשש. בפי' הר"ש משאנץ בתו"כ (אמור פי"ג) בירושלמי תני עד שלא ניטל הארון וכו' היה מגשש ונכנס מגשש ויוצא פי' כהן גדול ביום הכפורים עכ"ל.

פ"ה ה"ד אמר ר' יוחנן למה נקרא שמה אבן שתייה וכו'. נראה שהיה כתוב אמר ר"י: ור"ת ר' יוסי, כי כן הוא בשם ר' יוסי בתוספתא יומא פרק ג' וע"ש.

פ"ה ה"ד כתיב מזמור לאסף וגו'. עי' תוספתא יומא שם ובבלי יומא ד' נ"ד ע"ב.

פ"ה ה"ד ר' שמואל בר חנניה. בירושלמי ברכות פרק ב' ה"ד (דפוס וויניציא 4.4.39) ר' שמואל בר חנינא בשם ר' הושעיא. (בסדר הדורות צד 358 לא גלה המקור) ובמועד קטן פרק א' ה"ח ר' יסא הורי לשמואל

בר

בר חנינא, ובמדרש תהלים כ"ב י"ט (הוצאת הרב רש"ב ז"ל) ר' שמואל בר חנינא וכו' וע"ש בהערות.

פ"ה ה"ד כמטוורד. בפי' רבינו חננאל יומא ד' נ"ה ע"א ירושלמי כמטברר (כמטוורד) פי' יש מי שאומרים שמטה ידו עד טבורו עכ"ל. ובערוך ערך מצליף ירושלמי כמצליף כמטבריד פי' שמטה ידו עד טיבורו עכ"ל. ובתוס' זבחים ד' ל"ח ע"א ד"ה כמצליף ירושלמי מצליף כמטבדר פי' בערוך שמטה וכו'. ובתשלום אבודרהם צד 56 ומפרש בירושלמי כמצליף כמטביר פי' שמטה ידו על טבורו עכ"ל. ובס' עבודת ישראל (אזמיר תצ"ו) ד' קע"ה ור"ח פי' כמנגדנא כמו המכה וכו' ומפרש בירושלמי כמצליף כמטביר פי' שמטה ידו על טיבורו עכ"ל והיה לפניו פי' רבינו חננאל בנוס' אחרת מבפי שנדפס בש"ס ווילנא.

פ"ה ה"ד אר' יוחנן כדי שלא יטעה. בבבלי יומא ד' נ"ה ע"א ר' אלעזר אמר שלא יטעה בהזאות ר' יוחנן אמר אמר קרא וכו'. ובלחם משנה ה' עבודת יוה"כ פרק ג' ה"ה דבירושלמי אמרו בשם ר' יוחנן טעמא דשמא ישכח וביון דבגמרא דידן ובגמ' דירושלמי פליגו וכו' ע"ש. ובס' חסדי דוד לר"ד פארדו ביומא פ"ב ואמנם עכשיו ראיתי בירושלמי הגי' איפכא דר' יוחנן אמר שמא יטעה ואפשר דהרמב"ם גרס הכי גם בש"ס דידן וכו' עכ"ל.

פ"ה ה"ד שלא יטעה. בתו"י יומא ד' נ"ה ע"א והכי נמי משמע בירושלמי דגרס התם אר' יוחנן כדי שלא יטעה א"ר זעירא (זעורא) כדי שיגמור הזאתו (הזיותיו) מתוך שבעה משמע וכו' ע"ש. ובחי' הריטב"א ביומא שם כן אמרו בירושלמי מאי שלא יטעה (ג' מלות ליתא) אמר ר' זעירא כדי שיגמור של מטה (ב' מלות ליתא) מתוך שבע עכ"ל.

פ"ה ה"ה במשנה הביאו לו את השעיר וכו'. באו"ז ח"ב סי' ס"ח כדתנן ביומא וכו' הביאו לו את השעיר וכו' אלמא דתחלה לוקח דם השעיר שרוצה להזות ממנו ואח"כ מניח דם השעיר שכבר הזה ממנו וכו'.

פ"ה ה"ה במשנה ולא היה מתכוין להזות. בתוס' יומא ד' ט"ו ע"א ד"ה כמצליף בהדיא תנן וכו' לא היה מכוין (להזות) לא למעלה ולא למטה (לא למטן ולא למעלן) וכו'.

פ"ה ה"ה במשנה ולא היה מתכוין להזות לא למטה ולא למעלן אלא כמצליף. בבת"י מהמשנה מהמאירי ליתא כל זה. ובמתניתא דבני מערבא איתא רק המלות אלא כמצליף. ונראה שלפני הגמ' בבלי לא היה במשנה זו המלות אלא כמצליף, ראה יומא ד' ט"ו ע"א והתנן הזה ממנו וכו' התם (עי' דקדוקי סופרים שם) כמצליף, ובזבחים ד' ל"ח ע"א והתנן הזה וכו' ההוא (עי' ד"ב שם) כמצליף. ואם היו לפניהם בגוף המשנה המלות אלא כמצליף לא היתה מקום לקושית הגמרא אלא בוודאי לא היו. וסרה בזה קושית התוס' ביומא ובזבחים שם ד"ה כמצליף. במסורת הש"ס ביומא ובזבחים שם ציינו והתנן יומא ד' נ"ג ע"ב. והיא משנה ד' בפרק ה'. וזהו שלא בדיוק שצ"ל על הסיפא דמתניתין (בד"ו בירושלמי משנה ה' ומשנה ו').

פ"ה ה"ה במשנה על כן השני שהיה בהיכל. במשנה בבלית יומא נ"ד ע"א על כן הזהב (ליתא) השני שבהיכל. ובעקדת יצחק שער ס"ג יצא והניחו על כן הזהב שהיה בהיכל. ובפי' רבינו חננאל יומא נ"ה ע"א על כן השני וכו'.

פ"ה ה"ה יבול על מצחה. בבבלי יומא ד' נ"ה ע"א כנגד עוביה של כפורת. ובפי' רבינו חננאל שם כנגד טפחה של כפורת דוא עוביה ורוא מצחה הכל אחד

הוא

הוא שיש נוסחאות מתחלפות לפיכך הוצרכו להודיע שהכל טעם אחד הם עכ"ל. ובפי' רבינו חננאל ביומא ד' מ'. ע"א ומזה ממנו אחת למעלה וז' פעמים בהיכל על פני הפרוכת וכו' עכ"ל ועי' לקמן בגמרא בהלכה זו ובערוך ערך טפח א'.

פ"ה ה"ה מה כפורת שנ' להלן על מצחה וכו', שנאמר כאן על מצחה. בדפוסי קראקא ויטאמיר וקראטאשין בב' מקומות בטעות המעתיק: על מחצה.

פ"ה ה"ה לא על גגה. גם יוסף הכהן בקדמוניות 3.10.3 מבאר כן שהזה לא על גגה.

פ"ה ה"ה והזה אותו לפני הכפורת מלבד וכו'. כל המאמר י"ח שורות עד אף דם הפר למעלן אחת. מקורו בתו"כ אחרי פ"ו בשנוים גדולים ועי' בבלי יומא נ"ה ע"א.

פ"ה ה"ה הקודש (בד' ויטאמיר הקדש) צריך וכו'. תו"כ ויקרא דבורא דחובה פ"ג. ובמרכבת המשנה ה' עיה"כ פרק ד' ה"ב ומצאתי און לי בירוש' דפרקין הקדש צריך לכוון הזאותיו (ליתא) נגד (כנגד) הקדש (פי' בין בדי ארון) א"ר נחמיה לפי שמצינו וכו' ע"ש ובמשנה למלך ה' מעשה הקרבנות פ"ה הי"ג.

פ"ה ה"ה אמר ר' נחמיה וכו' ת"ל אשר לפני ה'. בפי' רבינו חננאל ביומא נ"ה ע"ב א"ר נחמיה לפי שמצינו וכו' ת"ל אשר לפני ה' וכו'. ובהערות המגיה בש"ס שם נראה דצ"ל ויצא אל המזבח עכ"ל. ולא ראה שהר"ח גרס בבבלי בהמאמר כפי גרסת הירוש' וכן הוא בתו"כ אחרי פ"ו.

פ"ה ה"ה או אינו מדבר אלא וכו'. תו"כ אחרי פ"ו וע"ש.

פ"ה ה"ה חטאת שקבל דמה וכו'. תוספתא זבחים פרק ח'. בבלי יומא נ"ו ע"ב ותו"כ ויקרא דבורא דחובה פרק י' בשנוים גדולים.

פ"ה ה"ה והן נשפכין לאמה דברי רבי. וכן לעיל תפלוגתא דרבי ודר"א בי ר' שמעון. אבל בכל המקומות שציינתי לעיל ליתא המלות דברי רבי.

פ"ה ה"ה רבי אומר אומר אני וכו'. בזבחים ד' ע"ה ע"א רבי אומר רואין את המתנה אם יש בה כדי לזה וכדי לזה כשרה ואם לאו פסולה (רואין את הדם אם יש בו כדי מתנה אחת מזה וכדי מתנה אחת מזה כשר וכו'). בלא ספק הברייתות המובאות בירושלמי כאן הן מועתקו מירושלמי סדר קדשים הנאבד מאתנו.

פ"ה ה"ו במשנה וכך היה מונה נטל. בעקידת יצחק שער ס"ג וכך היה מונה וכו' יצא והניחו וכו'. (ד' מלות אחרונות ליתא).

פ"ה ה"ו במשנה וכך היה מונה עירה וכו'. בעקידת יצחק הנ"ל וכך היה מונה וכו' יצא והניחו וכו'. (ד' מלות אחרונות ליתא).

פ"ה ה"ו ויתחיל בקרן מזרחית דרומית. בלחם משנה ה' מעשה הקרבנות פרק ה' הי"ד וכבר עלה בדעתי להביא לו סייע לפירוש זה מדברי הירושלמי שהקשה על מתני' ואמר ויתחיל מקרן מזרחית דרומית אר' אילא (הילא) וכו' ע"ש שהאריך בזה. ובמרכבת המשנה ה' עיה"כ פרק ד' ה"ב וראיתי לבאר הירושלמי שהביא הלחם משנה וכו' ע"ש.

פ"ה ה"ו שני הכהנים ברחו. בבבלי יומא ד' נ"ט ע"א בשנוים גדולים.

פ"ה ה"ו מאן דעבד הכין לא השש. בתו"י יומא ד' נ"ט ע"ב ד"ה שני אי נמי אי עבד הכי עבד אי עבד הכי עביד לר' ישמעאל. וכן מצאתי בירושלמי דלר' ישמעאל לא פליגי (ד' מלות אחרונות ליתא) עכ"ל ובס' מים היים להפר"ה (ד' ל"א ע"ב) ולענין ההקפה אי הוי ביד או ברגל משמע וודאי שחזר בו רבינו

ממ"ש

סמ"ש בפי' המשנה שאין הלכה כר"א ופסק פה כר"א וכו' דאמרינן בירושלמי דמאן דעביד הכי לית חשש וכו' ע"ש.

פ"ה ה"ז במשנה התחיל מחטא. בפי' רבינו חננאל יומא נ"ח: ליתא מלה אחרונה.

פ"ה ה"ז במשנה מהיכן הוא מתחיל. תו"כ אחרי פ"ו וע"ש. ובשו"ת הרשב"א סי' שפ"ח אמרת שהוקשה לך במה ששנינו וכו' מהיכן הוא מתחיל כו'.

פ"ה ה"ז במשנה שם גומר על המזבח וכו'. וכן הוא במתניתא דבני מערבא. אבל במשנה בבבלי יומא ד' נ"ח ע"ב משם היה גומר וכו'.

פ"ה ה"ז במשנה ר' אליעזר אומר וכו'. בתו"כ אחרי פ"ו ר' יהודה אומר משם (ד' מלות ליתא) ר' אלעזר. ובפי' רבינו חננאל ביומא נ"ט ע"א ר' אלעזר (אליעזר) אומר וכו'. ובשו"ת הרשב"א סי' שפ"ט וכן הוספתי תמה במשנה ז: ג"כ במה שאמר ר' אליעזר במקומו הוא (היה) עומד כלומר שאינו צריך הקפת רגל וכו' ע"ש. בסדר הדורות צד 54 מעיר המגיה ביומא פ"ה משנה ז' גרסתינו ר' אלעזר עכ"ל ולא ראה ד"וו.

פ"ה ה"ז עליו לא על גחליו. בתו"י יומא ד' נ"ט ע"ב ד"ה אינו בירושלמי מסיק ליה מן והזה (ליתא) עליו ולא על אפרו (גחליו) עכ"ל. ובמים חיים להפר"ח (ד' ל"א ע"ב) בירושלמי מפיק לה מהזה עליו ולא על אפרו (אפריו) עליו ולא (לא) גחליו עכ"ל.

פ"ה ה"ז אית תניי תני צד צפוני וכו'. בבבלי יומא ד' נ"ט ע"א תניא חנניה אומר בצד צפוני הוא נותן ר' יוסי אומר בצד דרומי הוא נותן וכו'. ובמרכבת המשנה ה' עיה"כ פרק ד' ה"ב וראה זה מצאתי בירושלמי אית תניי תני צד צפוני וכו' פי' דבירושלמי דלא גרים בברייתא ר' יוסי אומר וכו' ע"ש.

פ"ה ה"ז אמר ר' יוסה זה סימן וכו'. תו"כ אחרי פ"ו פ"ג ותוספתא יומא פ"ב. ובזבחים ד' נ"ח ע"ב בשנוים גדולים.

פ"ה ה"ז ונר המערבי. בס' חסדי דוד (פי' על ההוספתא יומא פ"ג) וכ"ה בירושלמי ומסיים עלה ר"י בשם ר' פדת גחלים שבבל יום ונר מערבי (המערבי) וכו' והכי פירושו וכו' ע"ש.

פ"ה ה"ז אית תניי תני אם כילה כיפר. בתו"כ אחרי פ"ד ובבבלי יומא ד' ס' ע"ב וזבחים ד' נ"ב ע"ב אם כפר כלה וכו' דברי ר' עקיבא. וע"ש בגליון מה שהעיר מהילקוט.

פ"ה ה"ז בשם ר' יהושע בן לוי אין השיריים מעכבין. בזבחים ד' נ"ב ע"ב ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר משמעות דורשין איכא בינייהו וחד אמר שיריים מעכבין איכא בינייהו תסתיים דר' יהושע בן לוי הוא דאמר שירייב דמעכבי דאר"י בן לוי וכו'. ובירוש' כאן מפורש דעות ר' יהושע בן לוי ור' יוחנן.

פ"ה ה"ז מה אם שירי חטאת וכו'. עי' תו"כ ויקרא חובה פ"ג ובבלי זבחים נ"ב ע"א בשנויים גדולים.

פ"ה ה"ז דתנינן מה לתחתונים וכו'. תו"כ צו פ"ה ובזבחים נ"ב ע"ב בשנוים גדולים.

פ"ה ה"ז דתנינן וכפר וכו'. תו"כ אחרי פ"ה ובבלי יומא ד' ס' ע"ב בשנוים גדולים.

פ"ה ה"ז זה לפני ולפנים. בבבלי יומא ד' ס"א ע"א ועוד ב"ג מקומות שם בשנויים. ובפי' ר"ש משאנץ בתו"כ (אחרי פ"ה) וכפר את מקדש הקדש זו לפני ולפנים מפרש בירושלמי מתנות (ליתא) שלפני ולפנים אהל מועד זה היכל (ההיכל)

 מתנות

מתנות שבהיכל (ב' מלות ליתא) המזבח כמשמעו מתנות (ליתא) שבמזבח הזהב יכפר אלו עזרות (אף על העזרות) וכו' עכ"ל. ובפי' הראב"ד בתו"כ שם (פרק ה') מפרש בירושלמי דיומא זה לפני ולפנים מתנות של לפני לפנים אהל מועד זה היכל מתנות שבהיכל, המזבח כמשמעו, מתנות שבמזבח הזהב יכפר אלו עזרות (גירסת הראב"ד שוה לגירסת הר"ש משאנץ הנ"ל).

פ"ה ה"ז כפרה בעזרות לא השיריים. בפי' הראב"ד בתו"כ הנ"ל אלו שיריים שנשפכין ליסוד מזבח החצון שהוא בעזרה ור' יהודה קתני לה (גירסתו בהירוש' משונה ור' יהודה לא נזכר בהירושלמי רק בבבלי יומא ד' ס"א ע"א) וכו' עכ"ל ועי' בתוס' זבחים ד' מ"ב ע"א ד"ה כגון.

פ"ה ה"ז תני מועילין היו בדמים. תוספתא זבחים פרק ו' (הוצאת צוקער-מאנדעל) ובבבלי יומא נ"ט ע"א בשנוים גדולים.

פ"ה ה"ז א"ל ומה בידך. כעין זה במעשר שני פרק ד' ה"ז א"ל (ר' הונא) ומה בידך. ובגיטין פ"ו ה"א נשנה המאמר ושם הגי' בט"ס א"ל ואת מה בידך. ובברכות פרק ב' ה"ה א"ל ומה בידך וכו'. ובעירובין פרק א' ה"א א"ל (ר' זעירא) ומה בידך וכו' ובגיטין פ"א ה"ב א"ל ומה בידך. ועוד בכ"מ.

פ"ה ה"ז והוה ר' זעורה חדי בה סבר וכו' א"ל ומה בידך וכו'. כעין זה בירושלמי סנהדרין פרק ז' הי"ג והוה ר' זעורה חדי בה סבר מימר בשיטת ר' הילא רביה איתאמרה. ועל דר' לעזר בי ר' שמעון איתאמרת אמר ליה ומה בידך ועל דרבנין איתאמרת ובע"ז פרק ב' ה"ג הורי ר' לעזר במייחד והוה ר' זעירא חדי בה. ובנדה פרק א' ה"א תני מעת לעת וכו' והוה ר' זעירא חדי בה. אבל בצחוק שלא בדברי תורה לא צחק ר' זעירא. ראה בבבלי נדה ד' כ"ג ע"א עד כאן הביאו ר' ירמיה לר' זירא לידי גיחוך ולא גחיך. ופירש"י שם ור' זירא מחמיר מפי עכ"ל. ועי' באהבת ציון וירושלים במעשרות צד 127 על מה שנמצא בירושלמי הלשון וקסמא בידא.

פ"ה ה"ח במשנה על כולן וכו'. בפי' רבינו חננאל יומא נ"ט ועל כולן, וכן בתו"כ אחרי פ"ו. ובמרכבת המשנה ה' עיה"כ פרק ד' ה"ב גם במשניות גרסינן ועל כולן היה נותן מלמעלה למטה (מלמטה למעלן) למשנה וכו' ע"ש ובשו"ת הרדב"ז (בלשונות הרמב"ם סי' כ"ה בסוף ה"א) דתנן ועל (על) כולן היה (הוא) נותן מלמטה למעלן וכו' ע"ש.

פ"ה ה"ח במשנה חוץ מזו. בשו"ת הרשב"א סי' שפ"ט ומתניתין וכו' חוץ מזו בלבד (ליתא).

פ"ה ה"ח במשנה הזה על טיהרו. בבבלי יומא ד' ס"ו סע"א והתנן הזה ממנו (ליתא) על טהרו וכו'. ובפי' רבינו חננאל שם ע"ב והתנן וכו' והזר (ליתא) והזה על טהרו וכו'. ובפי' הראב"ד לתו"כ (אמור פי"ז) על טהרה פי' על גלויה של מנורה כדתנן ביומא הזה על טהרו של מזבח וכו' ומפרשים אגילויא דמזבח בלומר וכו' ע"ש. ובפי' ר"ש משאנץ שם על טהרה של מנורה על גילויה כדאמרינן על טיהרו של מזבח וכו'. ובעקידת יצחק שער ס"ג ומחטא במקום טהרו כלומר שהותה הגחלים הנה והנה ומחטא על טוהר המזבח וכו'.

פ"ה ה"ח במשנה היה שופך על יסוד דרומי. בתוספתא יומא פ"ג ובזבחים פרק ו' מוסיף: ר' שמעון אומר אילו ואילו ליסוד מערבי. ובירושלמי לא נזכר לקמן בגמרא מדעת ר' שמעון.

פ"ה ה"ח במשנה מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון. כעין זה בתמורה ד'

ל"ד

ל"ד ע"א ווזרקן לאמה ומתגלגלת והולכת לנחל קדרון. וע"ש בשטה מקובצת, ובמדות פרק ג' משנה ב' מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון וע"ש בפי' הרא"ש.

פ"ה ה"ח במשנה ומועלין בו. בתוס' ריד"א בעירובין ד' ק"ד ע"א כדתנן וכו' ומועלין בהן. ובמתניתא דבני מערבא ומועילין בהם. ובפירש"י מעילה ד' י"א ע"א ד"ה יצא כדתנן אלו ואלו מתערבין לאמה (באמה) וכו' ומועלין בהן, וע"ש בפי' רגמ"ה.

פ"ה ה"ח הנעשות בחוץ בבגדי זהב. כן הגי' בתוספתא יומא פרק ג' בכל ההוצאות. אבל בבבלי יומא ד' ס' ע"א אבל דברים הנעשין בבגדי לבן וכו', וכן הגיה הק"ע בירושלמי כאן וזה עפ"י הבבלי הנ"ל.

פ"ה ה"ח וחכמים אומרים. בבבלי הנ"ל ר' נחמיה אומר וע"ש.

פ"ה ה"ח ר' הושעיה בשם ר' פס. בבבלי יומא ד' ס"א. אמר ר' אפס במתנות שבהיכל. ובסדר הדורות (צד 76) ר' אושעיא אמר בשמו (בשם ר' אפס) עכ"ל וכיון לירושלמי דילן. ובבראשית רבה פ"י אות ד' אר' הושעיא דרש רבי אפס וכו'.

פ"ה ה"ט במשנה האמור על הסדר. בבבלי סנהדרין ד' מ"ט ע"ב האמורים (האמור) על הסדר וכו' לא עשה ולא (ליתא) כלום.

פ"ה ה"ט במשנה הקדים מעשה. בכ"מ ה' עבודת יוה"כ פ"ה ה"ד אם (ליתא) הקדים מעשה וכו'.

פ"ה ה"ט במשנה הקדים דם השעיר לדם הפר. ברמב"ם ה' עבודת יוה"כ פרק ה' ה"ד הקדים דם השעיר לדם הפר בקודש הקדשים קודם שיגמור עבודתו (ג' מלות אחרונות ליתא במשנה וכן ליתא בשנויי נוסחאות תרסאות מרמב"ם וכתב יד ד' 76).

פ"ו ה"א במשנה ולקיחתן כאחת. בס' הון עשיר ובלקיחתן כאחד במשנה דווקנית וכן בנוסח המשנה בירושלמי גרסינן וכו' ע"ש.

פ"ו ה"א במשנה עד שלא הגריל. וכן הוא בכת"י מהמאירי. אבל במתניתא דבני מערבא עד שלא הגדיל (הגריל) מת יקח זוג לשני אם משהגדיל (ואם משהגריל) מת יביא שנים (בהמאירי זוג) ויגדיל (ויגריל) עליהם כתחילה (בתחילה).

פ"ו ה"א נאמר כאן שני וכו'. ספרי שופטים סי' ק"צ. ומובא הספרי בכסף משנה וברדב"ז ה' עדות פרק ט' ה"ב. ובתוס' נדה ד' נ' ע"א ד"ה כל ובירושלמי פוסל אשה לדון אית דילפי מועמדו שני אנשים שני שני (עי' הגהת הב"ח) מעל פי שנים עדים (לפנינו משונה הגי') ואית דילפי מווישארו שני אנשים במחנה ע"כ. ובתוס' הרא"ש ביבמות ד' מ"ה ע"א ד"ה מי ואשה אינה ראויה לדון וכו' ובירושלמי דיומא פ' שני שעירים יליף מגז"ש דשני נאמר כאן ועמדו שני אנשים ונאמר להלן ע"פ שנים עדים וכו' עכ"ל. ובתשב"ץ חלק א' סי' ע' וכן בירושלמי דיומא פרק שני שעירים ילפי' לה בג"ש שני שני דכתיב על פי שני עדים וכו'.

פ"ו ה"א מעתה אין האשה דנה. ספרי שופטים ס' ק"צ יכול אף אשה תהיה כשרה לעדות וכו'. וע"ש בהערות מהר"ם א"ש ז"ל. ובמקום אחר העירותי על מ"ש במגלת תענית פרק י' שהיו הצדוקין יושבין בסנהדרין שלהם ינאי המלך ושלמינון המלכה יושבת אצלו. שנראה מזה שלדעת הצדוקים אשה כשרה לדון. אולם המאמר חסר בכת"י אחד שם. ראה סדר החכמים חלק ב' צד 16.

פ"ו ה"א מעתה אין האשה דנה. בירושלמי סנהדרין פרק ג' ה"י הגרסא הרי למדנו שאין האשה דנה ולא מעידה. ובשבועות פרק ד' הלכה א' הרי למדנו

למדנו שאין האשה דנה מעתה אין האשה מעידה. ובפי' רבינו חננאל בסנהדרין ד' ל' ע"א ירושלמי כיצד וכו' סוגיא דשמעתא (כוונת הר"ח לסוגיא דשמעתא בירושלמי) הרי למדנו שהאשה לא דנה ולא מעידה עכ"ל ובתוס' יבמות ד' מ"ה ע"ב ד"ה מי ובהדיא איתא בירושלמי דיומא מעתה שאין אשה מעידה אינה דנה עכ"ל ובתוס' גיטין ד' פ"ח ע"ב ד"ה ולא מיהו בירושלמי דיומא יש מעתה דאין אשה מעידה אינה דנה (כגרסת התוס' הנ"ל) וכו'. ובתוס' שבועות ד' כ"ט ע"ב ד"ה שבועות וכן יש בירושלמי מעתה שאין האשה מעידה אינה דנה עכ"ל ובחי' הרשב"א והריטב"א שבועות ד' ל' ע"א וכן אמרו בירושלמי אשה לא דנה ולא מעידה וכו' עכ"ל. ובס' באר שבע בשו"ת (ד' צ"א ע"א) והלא הלכה רווחת בישראל דאשה פסולה לדון כדאיתא בירושלמי דיומא ע"ש עכ"ל.

פ"ן ה"א ר' יוסה בי בי ר' בון ר' חונה בשם רב יוסף. בירושלמי סנהדרין הנ"ל ר' יוסי בי ר' בון בשם רב יוסף. ובשבועות הנ"ל ר"י בי ר' בון רבי הונא (חונה) בשם ר' יוסי (יוסף) ובשבת פרק ט' ה"א וע"ז פ"ג ה"ה ר' יוסי בי ר' אבין ר' הונה בשם ר' יוסף מנין שאין אומר וכו'. ולעיל יומא פרק ה' ה"א אר"י בי ר' בון אמרה רבי הונה קומי ר' יוסה. ובסנהדרין פרק ב' ה"ה רב הונא בשם ר' יוסי. ועי' באהבת ציון וירושלים לשבת צד 109.

פ"ן ה"א ונאמר להלן שני וישארו וגו'. בתוס' נדה ד' נ' ע"א ד"ה כל ואית דילפי (בירושלמי) מוישארו שני אנשים במחנה עכ"ל ובלא"ש שבועות פרק ד' סי' א' והכי איתא בירושלמי דפרקין נאמר כאן שני (על פי שנים עדים) ונאמר להלן וישארו שני אנשים במחנה מה להלן אנשים וכו' ע"ש ובשו"ת הרדב"ז ח"ה סי' ש"א ס"ז. שאלה וכו' נשים פסולות לעדות מן התורה שנא' עפ"י שנים עדים וכו'. ובספר חקת הדיינין (וויען תרכ"ד) ד' ל"ז ע"א ובירושלמי בב"ק ופ"א (ליתא) לומדין דאשה פסולה לדון דכתיב וישארו שני אנשים במחנה וכו' והתם כתיב ועמדו שני אנשים ובעדים הכתוב מדבר ומה לגבי עדות אנשים ולא נשים אף לגבי דיינים אנשים ולא נשים שהרי וישארו שני אנשים לגבי דיינין כתיב וכו' עכ"ל.

פ"ן ה"א ולא קטנים. בירושלמי מגילה פ"ב ה"ה ונדה פרק א' ה"ד ואין עדות לקטן וע"ש.

פ"ן ה"א מסביר פנים כנגד אחד. במגן אבות להרשב"ץ לאבות פ"א (די"ג ע"ב) בסבר מלשון תרגום רואה אנכי וגו' חזי אנא ית סבר וכו' ובירושלמי פרק שני שעירי אזהרה לדיין שלא יסביר פנים לזה ויעיז פנים לזה נראה שהסבר הוא הפוך העזות והכעס עכ"ל.

פ"ן ה"א משום ר' ישמעאל אמרו. תוספתא סנהדרין פרק ו' וע"ש.

פ"ן ה"א צריכין העדים להיות עומדין. ספרי שופטים סי' ק"צ ועמדו שני האנשים הדיינין יושבין והעדים עומדים וע"ש בהערות.

פ"ן ה"א אף הנידונין צריכין להיות עומדין. בספרי הנ"ל ועמדו מצוה בנידונים שיעמודו.

פ"ן ה"א בשעה שהן מקבלין עדותן. וכן הוא בירושלמי שבועות פרק ד' ה"א בשעה שמקבלין עדותן. אבל בירושלמי סנהדרין פרק ג' ה"י הגירסא אף הנידונין צריכין לעמוד (צריכין להיות עומדין) בשעה שמקבלין דינן שנאמר אשר להם הריב לפני ה' (ו' מלות אחרונות ליתא לפנינו ביוסא). וכן מובא בירושלמי ברי"ף סנהדרין סי' אלף י"א וע"ש. ובר"ן שבועות סי' אלף קכ"ו

אבל

אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דין בעמידה ובירושלמי בפרק זה בורר משמע דבעלי דין בעמידה בשעת עדות עכ"ל ובנמוקי יוסף בסנהדרין סי' אלף ג' ובירושלמי וכו' רבא (ר' בא) בשם רב הונא אמר צריכין העדים להיות עומדין בשעת עדותם שנאמר ועמדו שני האנשים ר' יהודה אומר (ר' ירמיה בשם ר' אבהו) אף הנידונין צריכין להיות עומדין בשעה שמקבלין דינם שנאמר אשר להם הריב לפני ה' עכ"ל ועי' בפי' ר"ש משאנץ בתו"כ קדושים פרק ד' בירושלמי גרסינן מכאן לדיינין שקבלו עדות מעומד שדנין עפ"י עדותן וכו' ע"ש.

פ"ו ה"א רב אמר שני שבין זוג ישני ר' יוחנן וכו'. בבבלי יומא ד' ס"ד ע"א אמר רב שני שבזוג ראשון יקרב שני שבזוג שני ירעה ר' יוחנן אמר שני שבזוג ראשון ירעה שני שבזוג שני יקרב וכו'. וזה איפוך מהירושלמי.

פ"ו ה"א דא"ר יונה בשם ר' זעורה. ראה אהבת ציון וירושלים כלאים צד 68.

פ"ו ה"ב במשנה ויאמר אם של שם וכו'. לקמן בהלכה זו ביני מתניתא יביא שנים ויגריל עליהם בתחילה ויאמר וכו'. וכן הוא בכת"י אחד בהמשנה בגמרא. עי' דקדוקי סופרים ביומא ד' ס"ב ע"א.

פ"ו ה"ב במשנה והשני ירעה עד שיסתאב וכו'. ר"י אמר תמות וכו'. בתוי"ט דהא דאמר ר"י תמות לאו על אותו שאמר ת"ק ירעה וכו' ע"ש. אבל בתו"כ אחרי פרק ב' הגי' בהמשנה משונה: והשני יטות דברי ר' יהודה וחכמים אומרים (ב' מלות ליתא) ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה.

פ"ו ה"ב במשנה שאין חטאת ציבור מתה. בתו"כ הנ"ל ליתא. ובשקלים פרק א' ה"ד דתנן שאין חטאת צבור מתה רי"א תמות וכו'.

פ"ו ה"ב במשנה ועוד אמר ר' יהודה נשפך וכו'. בתו"כ אחרי פרק ב' זה בלא שם ר' יהודה וע"ש.

פ"ו ה"ב שלא להזכיר וכו'. בס' הון עשיר ירושלמי תני בר קפרא עון וכו' שלא להזכיר גנויין (כן בד' וויניצא אבל בד' זיטאמיר גניין) של ישראל ע"כ (בירושלמי) וכו'.

פ"ו ה"ב עד מתי הוא חייה וכו'. תוספתא יומא פרק ד' בשנויים.

פ"ו ה"ב הוידוי מעכב. בפי' הר"ש משאנץ בתו"כ (אחרי פ"ד) ומיהו מביאין מירושלמי דודאי (צ"ל דווידוי) מעכב עכ"ל.

פ"ו ה"ב ע"ד דר"ש וכו'. וכן הוא בירושלמי שבועות פרק א' ה"י. ובבבלי יומא ד' מ' ע"ב בהיפך שר' יהודה סובר וידוי לא מעכב ור"ש סובר וידוי מעכב. ובמרכבת המשנה ה' עיה"כ פרק ה' הי"ט וכן מפורש בירושלמי וכו' ע"ד דר"י וידוי (הוידוי) מעכב ע"ד דר"ש אין וידוי מעכב וכו' ע"כ (בירושלמי) ואע"ג דיש כאן היפוך הגרסא וט"ס וכו' עכ"ל.

פ"ו ה"ג במשנה ונתודה. במשנה בבלית יומא ד' ס"ו ע"א ומתודה. ובמתניתא דבני מערבא והתודה.

פ"ו ה"ג במשנה אנא השם עוו פשעו וכו'. וכן הוא במתניתא דבני מערבא. אבל במשנה בבלית הנ"ל חטאו עוו פשעו וכו'. ובאו"ז ח"ב סי' רפ"א אנא השם חטאו עוו וכו'. וכבר העירותי לעיל פרק ד' ה"ב צד 49 שזה מחלוקת ר"מ וחכמים. ובלקוטים מהלכות אמרכל (ויען תרכ"ד ד' כ"ג ע"א) כתב אבי העזרי בת"כ תניא כרבנן חטאתי עויתי פשעתי וכן פסק בתשובות הגאונים וה"ג (עי' בה"ג הוצאת מקיצי נרדמים צד 154) ובפי' ר"ח ובספר אבי העזרי וריב"א

פסקו

פסקי כולם כחכמים ור' יהודה ממגנצא הנהיג לומר כר"מ עויתי פשעתי חטאתי עכ"ל.

פ"ו ה"ג במשנה אנא השם וכו' אנא השם. וכן במשנה בבלית יומא ד' ס"ו ע"א אבל במתניתא דבני מערבא אנא השם וכו' אנא בשם. ועי' לעיל פ"ג ה"ט במשנה.

פ"ו ה"ג במשנה כפר נא וגו'. במתניתא דבני מערבא כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים שעוו ושפשעו ושחטאו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת משה עבדך לאמר כי ביום הזה יכפר וגו' לפני ה' תטהרו והם עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. הכהנים והעם העומדים בעזרה וכו'. וכל זה ליתא לפנינו אבל איתא במשנה בבלית יומא ד' ס"ו ע"א. ועי' בשו"ת אבקת רוכל למרן סי' כ"ו השאלה השלישית בנתינת הגורל וכו' סדר המסדר אחריו והכהנים והעם וכו' לפי שהיו אמרנו שהוא טעות במשנה וכו' ע"ש ולעיל צד 36 בשם הרדב"ז.

פ"ו ה"ג במשנה ערשלא מציפורין. במשנה בבלית יומא ס"ו ע"א ערסלא וישראל היה. ובמתניתא דבני מערבא ערשלה מציפורין, ובכת"י מהמשנה מהמאירי מעשה והוליכו ארי שעלה מציפורי. ובשו"ת בנימין זאב סי' כ' בשלחי יבמות וכו' כך אמרתי לך יוחנן בן יונתן אריה דמכפר שיחיא וכו' ע"ש ולפנינו ביבמות הגי' משונה.

פ"ו ה"ג עתי שיהא עתיד עתי שיהא מזומן וכו' לא הוא עתיד וכו'. בהמקור בתו"כ (אחרי פ"ד) ובבבלי יומא ד' ס"ו ע"א ליתא המלות עתי שיהא עתיד.

פ"ו ה"ג שלחו ביד שנים וכו'. בפי' הר"ש משאנץ בתו"כ (אחרי פ"ו) ובירושלמי קא בעי שלחו ביד שנים מהו שיטמאו בגדים נשמעינן מן הבא המשלח ולא משלח את המשלח (המשתלח. ובבבלי יומא ס"ו ע"ב ואין השולח את המשלח) הדא אמרה שלחו ביד שנים אינו מטמא בגדים וכו' עכ"ל ולפנינו בשנוי.

פ"ו ה"ג כך תהו בשלום. תוספתא יומא פרק ד' בשנויים גדולים. ובבבלי יומא ד' ס"ו ע"ב אהא בשלום, ובתו"י יומא ד' ס"ז ע"ב אהא בשלום כלומר אהא כמותו שהיה בריא מאד וכן הוא בירושלמי ובתוספתא פ"ג ודלא כפירש"י עכ"ל, ולפנינו הנוסח משונה. לעוזי מתרגם כפי נוסח הדפוס.

פ"ו ה"ג וחכ"א וכו'. בפי' הר"ש משאנץ בתו"כ (אחרי פ"ו) ובירושלמי וחכ"א חלה המשלח (השליח) משלחו ביד אחר עכ"ל.

פ"ו ה"ג כל ימים שהיה שמעון הצדיק. בס' מים חיים להפר"ח (ד' ל' ע"ב) בירושלמי אמרינן כל ימים שהיה שמעון הצדיק וכו' והסרקיין אוכלין אותו ופירוש סרקיין הם אנשים רקים ופוחזים עכ"ל. ובמעריך ערך סרק בירושלמי דיומא וכו' והסרקיין אוכלין אותו פי' ערביים עכ"ל.

פ"ו ה"ג משמת שמעון הצדיק וכו'. בבבלי יומא ד' ל"ט ע"א הגי' משונה. ובילקוט המכירי (תהלים ע"א ב') ת"ר מ' שנה שמש שמעון הצדיק וכו' וכן בירושלמי עכ"ל.

פ"ו ה"ג והגרגרנים היו פושטין את ידיהם. עי' בבלי יומא ל"ט ע"א. ובקדושין ד' נ"ג ע"א והגרגרנים חולקים מאי חולקים חוטפים כדקתני סיפא מעשה וכו' ע"ש.

פ"ו ה"ג היה נקרא בן האפון. בתוספתא סוטה פי"ג היה נקרא בן קטצן וע"ש בהערות. ובבלי יומא ל"ט ע"א בן חמצן. ובירושלמי ע"ז פרק ה' ה"ד ר' ירמיה אכיל חמצין. ופי' המפרשים מין קטניות. ולפי"ז הבבלי שגורס בן חמצן והירושלמי שגורס בן האפון שוות.

פ"ו ה"ג והיו נועלין דלתות ההיכל מבערב ומשכימין ומוצאין אותן פתוחין. גם יוסף הכהן במלחמות 6.5.3 מספר: שער המזרח אשר לחצר בית ה' הפנימית וכו' השער ההוא נפתח פתאם בשעה הששית בלילה באפס יד ובלי מגע איש וכו' עכ"ל.

פ"ו ה"ג וקינא בו שמעון אחיו. במנחות ק"ט ע"ב בשנויים גדולים. ובילקוט המכירי (ישעיה צד 110) וכן ביומא ירושלמי ארבעים שנה וכו' הרי חוניו (נחוניון. ובבבלי מגילה י' ע"ב בית חוניו, ובבת"י בגמרא שם נחוניון. ובערוך ערך הוניו והגאון גורס חוניי. ובאשכול חלק א' צד 28 בית חונאי, ועי' אהבת ציון וירושלים שביעית צד 6) וכו' וקנא בו יהודה (שמעון) אחיו וכו' האיך ניחר (נחור) עליה בסוף וכו' ע"ש. ובשלשלת הקבלה (ערך שמעון הצדיק) כנראה בירושלמי דיומא ומנחות לפי שנולדה קטטה בין חניו ושמעי (שמעון) אחיו על הכהונה גדולה עכ"ל.

פ"ו ה"ג וקרא עליו את הפסוק הזה ביום ההוא וגו'. כן מפרש גם יוסף הכהן המקרא הזה על מובח חוניו במצרים. ראה במלחמות היהודים 7.10.3 ובקדמוניות 13.3.1 וראה מ"ש בהערותי לסדר עולם רבה פכ"ג הערה מ"ט.

פ"ו ה"ד במשנה מפני הבבליים. בתוספתא יומא פ"ד מפני אלכסנדריים. ולקמן בהלכה ד' אלכסנדריין היו אומרים וכו'. ומזה נראה שגרסו במשנה כן. אבל בבבלי יומא ד' ס"ו ע"ב לא בבליים היו אלא אלכסנדריים וכו'.

פ"ו ה"ד במשנה תשעים רים. בערוך גורס רום. ובשטה מקובצת בבבא מציעא ד' ל"ג ע"א זהו רים ואית דגרסי רום בוא"ו לפי שיש באותו חשבון רס"ו אמות וכו' עכ"ל ובתוס' חולין ד' קכ"ב ע"ב ד"ה לגבל דמדת המיל ז' ומחצה רים וכו'.

פ"ו ה"ד תני עשר סוכות וכו'. תוספתא יומא פרק ד' בשנויים גדולים.

פ"ו ה"ד שאין יצר הרע תעב וכו'. ירושלמי נדרים פרק ט' סה"א שאין יצר הרע תאב וכו'. ובחי' המאירי ליומא ד' נ"ט ע"ב וכמ"ש בתלמוד המערב אין היצר תאב (תעב, ובדפוס זיטאמיר תאב) אלא בדבר האסור לו עכ"ל. ובס' מנות (ד' ל"ו ע"א) ובירושלמי וכו' גרסינן אין (שאין) יצר הרע תאב אלא לדבר (דבר) האסור לו. עכ"ל. ובירושלמי סנהדרין פרק ב' ה"ג ואומר ליצרו הרע תאבתה דבר האסור לך וכו'. לעווי מגי"ה כאן תאב. ולא ידע מגי' הראשונים הנ"ל.

פ"ו ה"ד ר' מנא סלק למבקרה לר' חגיי וכו'. בכלבו סי' ס"ט ירושלמי ר' חנינא (מנא) הוה יתיב קמיה דר' חגאי ביום הכפורים א"ל צחינא טובא א"ל זיל שתי בהר שעתא אשכחיניה א"ל מהו צחותא עבריה א"ל מכיון דשרית לי אזלא לה שמעינן מינה שאין היצר תאב אלא בדבר האסור לו הלכך שפיר דמי למיעבד הכי עכ"ל ולפנינו בשנויים. ובארחות חיים (ה' יוה"כ סי' י"א) ירושלמי ר' חנינא הוה יתיב קמיה דר' ינאי ביוה"כ א"ל צחינא טובא וכו' ע"ש ולפנינו הגי' משונה. ובס' מנות הנ"ל כהא דר' מונא (מנא) סלק למבקראה לר' חגי וכו' א"ל מה עבדת לצחותך (עבדת ההיא צחיותך) א"ל כד שרית לי אולית ליה (לה) הלכך שפיר דמי למיעבד הכי והראב"ד הביאו בדרשא שלו אך לא הביאו כאשר הוא עכ"ל. (דרשת הראב"ד לא נזכר באוצר הספרים להרה"ת בן יעקב ז"ל). לעווי וקאהוט ערך צחן מעתיקים: מאי עבדת צחיותך. ולפנינו מה עבדת ההיא צחיותך.

פ"ו ה"ד ר"ח בר בא וכו'. בס' מנות הנ"ל כדגרסינן בירושלמי פ"ב שעירי

ר'

ר' חייא בר בא הוה משתעי ההיא (הדין) עובדא וכו' אמרה ליה אבא צחינא (צחייא אנא) אמר לה אורכן צבחר כלומר כתר לי זעיר וכו' עכ"ל.

פ"ו ה"ד רבי אחא וכו'. בס' מנות הנ"ל ר' אחא כד מתפני (מפני) מוסף (מוספא) הוה אמר קומיהן אחנא (אחינן) מאן דאית מינוק (מייניק) יזיל בגיניה כלומר מי שיש לו תינוק ילך בשבילו להברותו עכ"ל.

פ"ו ה"ה היו קושרין אותו בחלונותיהן. בבבלי רה"ש ד' ל"א ע"ב יומא כ"ז ע"ב בשנויים גדולים.

פ"ו ה"ה בראשונה היה קושרין וכו'. כל המאמר מובא בנוסח חדש בעקדת יצחק שער ס"ג וז"ל ובירושלמי דמס' שבת בתחלה היו קושרין כל אחד ואחד מישראל לשון של זהורית (ז' מלות ליתא) בעלייתו (ליתא) בחלונות וכפי מעשיו של אותו האיש היה מראה לו (ח' מלות ליתא) והיו מתביישין זה מזה התקינו שלא היו קושרין אלא בחיל ועדיין היו מתבישין כל ישראל כשלא היה מלבין (י"ד מלות אחרונות ליתא) התקינו שיהו קושרין בהיכל שלא היה נראה לאנשים ונשים (ה' מלות ליתא) ועדיין היו מתבישין התקינו שיהא כלו בראש השעיר המשתלח ולא היה רואה אלא מוליכו לבדו והוא מקשר לשון של זהורית חציו בסלע וחציו בין קרניו ודוחפו ולא היה מגיע אל חצי ההר עד שנעשה כלו איברים איברים (ל"ד מלות אחרונות ליתא) עכ"ל. ובמאירי בשבת ד' פ"ו ע"ב ובתלמוד המערב אמרו בתחלה היה כל א' וא' קושר בחלונו והיו מתבישים זה מזה התקינו שלא יהו קושרים אלא באיל (ונראה שצ"ל בחיל כגירסת העקדה הנ"ל) ועדיין היו כל ישראל מתבישין כשלא היה מלבין התקינו שיהיו קושרים אותו בהיכל ועדיין היו מתבישים התקינו שיהיו קושרים אותו בראש שעיר המשתלח עכ"ל. הרב ר' יצחק עראמע בעל עקידת יצחק חי כל ימיו במדינת ספרד ומת בנעאפאל בשנת רנ"ד. והיה לו ירושלמי מתוקן כפי שנראה כאן שהביא גירסא חדשה ונכונה. וכן עי' לקמן בפרק ח' ה"ט. וכבר הביא בעל אור זרוע ח"א סי' תשע"ח גירסא חדשה בירושלמי וכתב ושוב מצאתי בספר שהובא מספרד. וידוע שנוסחת ספרד בגמ' בבלי היו ג"כ לשם בפי הראשונים.

פ"ו ה"ה שעוונותיו של אדם. בירושלמי שבת פרק ט' ה"ג אם יהיו חטאיו של אדם כפי שניו כשלג ילבינו יותר מיכן (ד' מלות אחרונות חסרות ביומא כאן) בצמר יהיו אר"י ענתודרייא וכו'. (מאמר ר' יודן חסר ביומא כאן) ובילקוט המכירי ישעיה (צד 13) מובא ירושלמי דילן.

פ"ו ה"ה כאניש דסלק מטבריא לציפורן עד וכו'. כעין זה בירושלמי נדרים פרק ז' ה"ו לית אורחיה דבר נשא מיחמי חבריה בפומא בעי מימר בטיבריה המתיה.

פ"ו ה"ה רבי זריקן אמר ר' זעורה שאל פרים הנשרפין ושעירין הנשרפין וכו'. כל המאמר עד סוף הפרק, מ"ח שורות עד אוף הכא כן, אין לו שייכות למתניתין ביומא שההלכות הנזכרות בכל המאמר אינן נוגעות לקרבנות יום הכפורים. ונזכרו בירושלמי כאן בדרך אגב לפי שנאמר במשנתינו בא לו אצל הפר ואצל השעיר הנשרפין. ובגמרא יומא בבלי כאן אין זכר מכל ההלכות של ר' אלעזר שנזכרו בירושלמי כאן, אף כי נזכרו בבבלי קצת מהלכות במקומות אחרים (בזבחים ד' ק"ד וד' ק"ה ועוד במקומות אחרים). ולפי דעתי כל המאמר הנ"ל מקורו היה בירושלמי סדר קדשים (מס' זבחים) ומשם הועתק כאן כל המאמר. ונשאר בהלכות אלו הלכה אחת מר' זכיי הקדמון שאמר ר' יוחנן בשמו. (עי' להלן). ואיננו ר' זכיי ששנה קומי ר' יוחנן. עי' מבוא הירושלמי ערך ר' זכיי.

פ"ו ה"ה ר' חייא בר בא אמר ר' לעזר שאל פרים וכו' שיצאו וחזרו וכו'. זבחים ד' ק"ה **ע"א** בעי ר' אלעזר פרים ושעירים הנשרפין שיצאו וחזרו וכו' ע"ש.

פ"ו ה"ה התיב ר' בא וכו'. בזבחים הנ"ל אמר ר' אבא בר ממל ת"ש.

פ"ו ה"ה ר' לעזר שאל פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין שניטמו וכו'. בזבחים ק"ד סע"ב בעי ר' אלעזר יציאה מהו שתועיל בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים וכו' ע"ש.

פ"ו ה"ה פרים הנשרפין וכו'. בתוס' זבחים ד' ק"ה ע"א ד"ה מחוסר ובירוש' גרסינן בסוף פרק שני שעירים רבי אליעזר (לעזר) שאל פרים הנשרפין ושעירים הנשרפים (הנשרפין) מהו שיטמאו (שיטמו) בגדים בלא הכשר ובלא (בלא) טימאה מפני שסופן לטמאות (לטמות) טומאה חמורה השיב (התיב) רבי (ליתא) שמואל קפודקיא מעתה יטמאו (יטמו) אימורים (את אימוריהן) אלא כשפרשו (כשפירשו) ואפילו תימא (תימר) דלא (לא) פירשו כהדא אין מי חטאת מטמאין (מטמין) דבר לחזור ולטמאות (וליטמות) ממנו עכ"ל. וכס' הסדי דוד לר"ד פארדו בפי' להתוספתא יומא פ"ג וז"ל הירושלמי ר"א שאל פרים וכו' שיטמא (שיטמו) (אוכלין כצ"ל) בלא הכשר וכו' ע"ש.

פ"ו ה"ה חוץ לחומת ירושלים. במנחות ד' ע"ח ע"ב ר' יוחנן אמר חוץ לחומת בית פאגי. וע"ש בהגהת רע"א ובתוי"ט במנחות פרק ז' משנה ג' והראה לי וכו' בירושלמי פ"ו דיומא ר' יוחנן אמר חוץ לחומת ירושלים וכו' עכ"ל.

פ"ו ה"ה הרי נבילת עוף הטהור וכו'. ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב.

פ"ו ה"ה תני ר' זכיי. בירושלמי נדה פ"ג ה"ב ר' יוחנן בשם ר' זכיי.

פ"ו ה"ו במשנה ודוחפו לאחוריו וכו' שהוא נעשה איברים איברים. אבל בתרגום ירושלמי (ויקרא ט"ז כ"ב) וידחיניה רוח זיקא מן קדם ה' וימות. הרי שלא דחפו שום איש רק מת השעיר בדרך נס.

פ"ו ה"ז במשנה בא לו אצל הפר. לקמן בפרק זה בהלכה ה' בפסקא דמתניתין בא לו אצל פרו. ועי' לעיל פרק ג' משנה ט'.

פ"ו ה"ז במשנה והוציא את אימוריהן. ברמב"ם ה' עבודת יוה"כ פ"ג ה"ז חוזר אצל הפר והשעיר שהזה דמן לפנים וקורען ומוציא את אימוריהן ונותנם בכלי (במגס) ומקטירן ע"ג המזבח. ובכסף משנה שם לישנא דמתניתין נקט והיה ראוי לכתוב להקטירן וכו' ע"ש. ובכסף משנה ה' מעשה הקרבנות פרק ז' ה"א דתנן הוציא (והוציא) את אימוריהן ונתנם (נתנם) במגס והקטירם (והקטירן) וכו'. ובעקידת יצחק שער ס"ג ונותן בכלי שרת (במגס) והקטירן וכו'. וגם בפסחים פרק ה' משנה י' נתנן במגס. אבל בסמ"ג עשין רכ"ג נתנן בכלי.

פ"ו ה"ז במשנה קלען במקלות. אבל במשנה שבמשניות קלען במקלעות. וע"ש בפי' הרע"ב וכגי' הבבלי כן בסדר אתה כוננת בסדר ר' עמרם גאון ד' נ"א.

פ"ו ה"ח במשנה אמרו לו לכה"ג. בעקידת יצחק שער ס"ג אמרו לכהן אישי כהן גדול (ג' מלות ליתא) וכו'.

פ"ו ה"ח במשנה דירכאות. במדרש אסתר פ"א פסוק ויהי בימי דירכיאות וכו' ע"ש.

פ"ו ה"ט במשנה ועד בית חורון. במתניתא דבני מערבא ועד בית חרורו. ובבת"י מהמאירי בית חדודו. ובתשובות הגאונים (ברלין תר"ח סי' ק"י) וכך אנו שונין שלשה מילין מירושלים **עד** בית הרודו עכ"ל ועי' בערוך ערך חרר. ובתרגום ירושלמי ויקרא ט"ז כ"ב ויסיק **צפירא** על טווריא דבית חדורי.

פ"ו ה"א במשנה ואם לאו באיסטלית. בתשלום אבודרהם צד 63 ותנן בא לו

לו וכו' ואם לאו קורא (ליתא) באצטלית (וכן במשנה בגמרא בבלי) לבנה (לבן) משלו. ובמתניתא דבני מערבא לבן שלו.

פ"ז ה"א במשנה חזן הכנסת וכו'. באור זרוע ח"א סי' קי"ד בפרק אלו נאמרין ובפרק בא לו החזן נוטל ספר תורה ונותנה (ונותנו) לראש הכנסת. וראש הכנסת נותנה (נותנו) לסגן והסגן נותנה (נותנו) וכו'.

פ"ז ה"א במשנה וכה"ג עומד ומקבל. באור זרוע חלק ב' סי' רכ"ז דתנן וכו' וכהן גדול עומד ומקבלו.

פ"ז ה"א במשנה וקורא ועומד. במתניתא דבני מערבא וקורא עומד. ובבכת"י מהמאירי ליתא כ"ז. ובמשנה בבלית (יומא ס"ח ע"ב) וכהן גדול עומד ומקבל וקורא וכו'. ובהגהת הב"ח שם ס"א עומד וקורא עכ"ל ובמשנה סוטה פ"ז משנה י' המלך עומד ומקבל וקורא יושב.

פ"ז ה"א במשנה וקורא אחרי מות. בס' התרומה סי' ל"ט דתנן ונוטל ספר תורה וקורא בו (ליתא) אחרי מות ואך בעשור ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה וכו'. ולפנינו בשנויים. ועי' בכסף משנה ה' תפלה פרק י"ב הב"ג.

פ"ז ה"א במשנה את התורה. ברי"ף מגילה פ"ד סי' אלף קל"ב וגולל ספר (ליתא) תורה וכו' ובעשור לחודש (ליתא) שבחומש הפקודים וכו'.

פ"ז ה"א במשנה כתוב כאן. המלה כאן ליתא במתניתא דב"מ כאן ובסוטה פ"ז משנה ט'. ובראב"ן סי' מ"ב כדאמרי' ביומא וכו' שקריתי לפניכם כתיב (כתוב) כאן עכ"ל.

פ"ז ה"א במשנה ובעשור שבחומש הפיקודים. בראב"ן סי' מ"ב ואמרינן נמי בסדר יומא ובעשור שבחומש הפיקודים קוריהו (קורא) ע"פ.

פ"ז ה"א במשנה ועל המקדש. בכת"י מהמאירי ועל המקדש בפני עצמו (ב' מלות ליתא) ועל ישראל בפני עצמן (ב' מלות ליתא) ועל ירושלים בפני עצמה (ב' מלות ליתא) ועל הכהנים בפני עצמן (ב' מלות ליתא) וכו'. וכן במשנה בגמ' בבלית. ובס' מים חיים להפר"ח (ד' ל' ע"ב) יש גרסאות במשנה אית דגרסי על המקדש בפני עצמן ועל ירושלים בפני עצמן וכו' ע"ש.

פ"ז ה"א במשנה ועל ישראל. במשנה בבלית ועל ירושלים בפני עצמה (ד' מלות אחרונות ליתא) וכו'. וברש"י סוטה ד' מ' ע"ב וכן על ירושלים ובמס' סוטה ירושלמית מפרש לה עכ"ל ולפנינו ליתא.

פ"ז ה"א במשנה ועל שאר התפילה. במשנה סוטה פ"ז מ"ט ושאר תפילה.

פ"ז ה"א מנין לקריאת הפרשה. בתו"י ובריטב"א ביומא ד' ס"ח ע"א ובירושלמי בעי מנין למקרא הפרשה ר' אידי בשם ר' יוחנן (ר' יצחק) כתיב ויעש וכו' מכאן לקריאת הפרשה לומר דאפילו צוואות יש לו לעשות כאשר צוה לומר שיקראם וכו' עכ"ל. ובתשלום לאבודרהם צד 63 ואמרי' בירושלמי מנין לקריאת הפרשה וכו' מכאן לקריאת הפרשה פי' להודיע לכל שעשה כאשר צוה ה' עכ"ל ובס' שיח יצחק על יומא וס' מים חיים להפר"ח (ד' ל' ע"ב) בירושלמי מנין לקריאת הפרשה ר' אידי בשם ר' יצחק (כנוסחת הדפוס) ויעש וכו'.

פ"ז ה"א ר' אידי בשם ר' יצחק. בסדר הדורות לא בא זכר מהמאמר.

פ"ז ה"א בכל אתר את אמר וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' ס"ט סע"א ירושלמי בכל אתר איתמר (את אמר) הולכין אצל (אחר) התורה והכא (את אמר) מוליכין את התורה אצלו (אצלן) אין (אלא) ע"י שהן אנשים (בני אדם) התורה מתעלה בהם (בהן) עכ"ל ובמנהיג (ד' ל"ב דפוס ברלין) מנהג היה בקרואן למר

עקבא

עקבא נשיאה שהיו מכינין לו כסא של כבוד בבית הכנסת מצד הארון ולאחר שקראו בתורה כהן ולוי היו מורידין לו התורה ואית סמך לדבר בירושלמי דיומא פרק בא לו בכל אתר את אמר הולכים אצל התורה וכאן את אמר מוליכין התורה אצלו אלא על שהן בני אדם גדולים בתורה ומתעלה בהן (לפנינו בשנויים) וכו' ואית בגמ' דסוטה ירושלמי מגילת סתרים עכ"ל וכוונת המנהיג שלקח כל זה מספר מגילת סתרים לרב נסים גאון. וכס' תשלום לאבודרהם צד 63 וכתב רבינו נסים במגלת סתרים שמנהג היה בקירואן מר עוקבא נשיא שהיו מכינין לו בבית הכנסת מצד ההיכל מושב וכסא של כבוד ולאחר שקראו בתורה היו מורידין לו ספר תורה וקורא בו והראיה מירושלמי זה עכ"ל ולעיל שם: ואמרי' בירושלמי בפרק בא לו בכל אתר את אמר הולכין אצל תורה והכא את אמר מוליכין ספר תורה אצלו אלא ע"י שהם בני אדם גדולים התורה מתעלה בהם עכ"ל. וביוחסין (קראקא ד' קכ"ג) יחזן הכנסת מוריד ס"ת לראש גלות וכל העם עומדים והוא מקבל ספר תורה בידיו ועומד וקורא בה עכ"ל ובאור זרוע חלק א' ה' ק"ש סי' ט' ש"מ דנכון וכשר הדבר ליראי השם ב"ה כשרוא חולה שיכול לכוין שיבואו עשרה ויתפללו עמו ואם הוא אדם חשוב בעירו מביאין לו ספר תורה בביתו שיקראו בו עשרה שמתפללין עמו דאמר בירושלמי ביומא פרק בא לו בכל אתר את אמר הלך אצל תורה וכה את אמר מוליכין את התורה אצלם אלא ע"י שהם בני אדם גדולים התורה מתעלה בהם עכ"ל. ובאור זרוע שם סי' קי"ד אבל דפריך לעיל בירושלמי בכל אתר את אמר הולכין אחר התורה וכה את אמר מוליכין את התורה אצלו אלא ע"י שהם בני אדם גדולים התורה מתעלה בהן (הגירסאות משונה קצת למה שהביא האו"ז למעלה) אם כן משמע דדוקא שהחזן הוא גדול הדור שהוא מופלג בתורה ובגדולה דוקא אז מותר לו לאחר להושיט לו ספר תורה אבל אדם בינוני לא וכו' עכ"ל האו'ז. ובהגהת אשר"י בברכות פרק א' סי' ז' חולה שיכול לכוין יבואו עשרה ויתפללו עמו ואם הוא אדם חשוב בעירו מביאין לו ספר תורה בביתו ויקראו אותה בעשרה שמתפללין עמו מא"ז (מאור זרוע) עכ"ל וביון למ"ש האור זרוע ה' ק"ש הנ"ל. ובתוס' ריד"א ביומא ד' ס"ט ע"א ירושלמי בכל אתר את מר הולכין אצל התורה ובה מוליכין התורה אצלו אין (בגי' רבינו חננאל הנ"ל) ע"י שהן אנשים גדולים התורה מתעלה בהן עכ"ל ובמאירי ליומא ד' ס"ב ובתלמוד המערב אמרו בכל אתר אתמר הולכין אצל התורה וכה את מר מוליכין את התורה אצלו פירוש כהן גדול ביוה"כ ומלך בפ' הקהל וכו' עכ"ל ובמאירי בסוטה ד' מ' ע"א ובתלמוד המערב אמרו בכל אתר אתמור הולכין אצל התורה וכה אתמר מוליכין את התורה אצלו ע"י שהיו גדולים (שהן בני אדם גדולים) ר"ל מלך וכהן גדול התורה מתעלה בה (בהן) עכ"ל. ובשו"ת מהר"ם ברבי ברוך (הוצאת הרב בלאך סי' כ"ג וכן הוא בשו"ת מהר"ם בר"ב סי' כ"ג בדפוס סדילקאוו) ב"א החבושין בבית האסורים אין מביאים אצלם ס"ת אפי' בר"ה ויו"כ מדאמר בירושלמי פ' בא לו בכל אתר את אמר הלך אחר תורה והכא את אמר מוליכים התורה אצלם אלא ע"י שיש (ליתא) בני אדם גדולים איני יודע אם התורה נתעלתה בהם או הם לא יעלו אצלה (י"א מלות אחרונות ליתא בכל ההוצאות בירושלמי. והרב בלאך מתקן לחנם) עכ"ל. ובמרדכי רה"ש סי' תש"י מצאתי בתשובה אחת דבני אדם החבושים בבית האסורים אין מביאים אצלם ס"ת אפילו בר"ה ויוה"כ כדאמרינן בירושלמי בפרק בא לו בכל אתר את אמר הולכין אחר תורה והכא תימא

מוליכין

מוליכין תורה אצלו אלמא ע"י בני אדם שהם גדולים ההורה נתעלה בהם עכ"ל. ובתשב"ץ חלק ג' סי' קנ"ו שאלת קהל ברוו עשרה בני אדם לעשות המצות וקריאת ספר תורה וכו' ואח"כ אמרו להם תתנו לנו שכר המצות שעשיתם וכו' תשובה וכו' ובירושלמי מוכיח כן שאמרו ביומא פרק בא לו כל אתה את אומר הלך אחר תורה וכאן את אומר מוליכין התורה אצלו אלא ע"י בני אדם גדולים ההורה מתעלה בהם וכו'. ושם סי' קצ"ד עוד שאלת מי שהקדיש ס"ת לבית הכנסת ורוצה להתגדל בו ולהעלותו לבימה הוא או אחר תחתיו אם רשאי בכך וכו' תשובה וכו' וכמו שאמרו בירושלמי על ידי בני אדם גדולים ההורה מתעלה בהם וכו' ע"ש. והנה הרבה עיקרי דינים למדו הראשונים הנ"ל מהירושלמי וה. כפי שיראה הלומד בעצמו. ולא יפלא בעיני הלומד המבין שנוסחאת מהר"ם ברבי ברוך בהירושלמי משונה מרוב נוסחת הראשונים כי להר"מ בר"ב היה ירושלמי ישן שנוסחאתיו היו משונות. ראה בתשובות מהר"ם בר"ב סי' ע"ט (הוצאת הרב בלאך. וכן הוא בד' סדילקאוו) ובירושלמי שלי זקן לא גרסינן אפילו שלמים (בד' וויניציא בנדה פרק א' ה"ה הגי' עד כ"ד חדש שלמין אבל בירושלמי כתובות פ"ה ה"ו ליתא מלת שלמין).

פ"ז ה"א תמן מייבלין אוריתא גבי ריש גלותא. בפי' רבינו חננאל ביומא ס"ט סע"א והא תמן מוליכין (מייבלין) אורייתא (אוריתא) גבי ריש גלותא, ובמנהיג הנ"ל והא תמן מובילין אוריתא גבי ר"ג. וכן הוא באות זרוע ה' ק"ש סי' ט'. ובתוס' ריד"א ביומא ס"ט ע"א והיו תמן מוליכון אורייתא (כגי' ר"ח הנ"ל) גבי ר"ג. וכן במרדכי הנ"ל. ובשו"ת מהר"ם בר"ב הנ"ל והא תמן מובילין אורייתא לגבי (גבי) ריש גלותא. ובמאירי בסוטה ד' מ' ע"א ותנינן מובלין אוריה (והא תמן מייבלין אוריתא וכן הוא בירושלמי סוטה פ"ז ה"ה) גבי ריש גלותא כלומר ואינו לא מלך ולא כהן גדול וכו' עכ"ל.

פ"ז ה"א שזרעו של דוד משוקע שם. וכן הוא בירושלמי סוטה פ"ז ה"ה. אבל בפי' רבינו חננאל ביומא שם ע"י זרעו של בית (ליתא) דוד משוקע שם. ובתוס' ריד"א ביומא ס"ט ע"א תמן ע"י שאירעו (שזרעו) של בית דוד (כגי' ר"ח הנ"ל) משוקע שם. ובשו"ת מהר"ם בר' ברוך הנ"ל ע"י שזרעו של דוד משוקע בהינון (שם). ועי' במרדכי ובאו"ז הנ"ל. ובמאירי בסוטה הנ"ל ע"י ששם זרעו של דוד משוקע שם. ובכת"י בסדר החכמים (חלק א' צד 196) אלין ראשי גלותא יכניה שאלתיאל זרובבל ומשולם וכו'. ובסדר עו"לם זוטא (סדר החכמים חלק ב' צד 70) שאלתיאל בן יהויכין חכמים דברוהו בגולה וכו'. ועי' ירושלמי כלאים פרק ט' הלכה ד' ובאהבת ציון וירושלים שם צד 70.

פ"ז ה"א אינון עבדין לו כמנהג אבהתהון. וכן הוא בירושלמי סוטה פ"ז ה"ה. ובפי' רבינו חננאל ביומא ס"ט ע"א אינון עבדין (לו) כמנהג אבהתהון. ובמנהיג הנ"ל אינון עבדי' כמנהג אבותיהם. ובמאירי בסוטה ד' מ' ע"א נון עבדין לון כמנהג אבותיהם. ובשו"ת מהר"ם בר' ברוך הנ"ל עבדין להון מנהג אבותיהן. ובאור זרוע ה' ק"ש סי' ט' אינון עבדין לי' כמנהג אבהתהון. ובתוס' ריד"א ביומא ס"ט אינון עבדין לי' במנהג (כמנהג) אבהתהון. וגירסת כל הראשונים הנ"ל נוטות שמה שעשו להריש גולה, שמסרו לו הספר תורה לקרותו בה, עשו עפ"י מנהג תורה כמנהג אבותיהם. וזה תימה בעיני כל חוקר דבר לאמתו שבאמת המנהג הזה היה נהוג רק לכבוד ריש הגולה, אבל לא עפ"י דין תורה. והנה מצאתי במרדכי רה"ש סי' תש"י (בכל הדפוסים וגם בד'

ריווא

דיווא) שגרס בהירושלמי: אינון עבדין ולא (לו) כמנהג אבותיהם עכ"ל וגירסא זו ישרה בעיני. ויהיה פירושה שמנהג זה נהוג רק לפי כבוד ראשי גולה, לפי שהיו מבית דוד, אבל לא כמנהג ישראל עפ"י דין תורה. או שפירוש הדברים ולא כמנהג אבותיהם אבות ראשי הגולה. כי עפ"י רוב לא שמרו ראשי הגולה מנהגי ישראל כראוי. עי' בבלי שבת ד' נ"ה ע"א א"ל ר' זירא לר' סימון לוכחינהו מר להני דבי ריש גלותא א"ל לא מקבלי מינאי א"ל אע"ג דלא מקבלי לוכחינהו מר וכו'. וכמה פעמים התירו לראשי הגולה שלא עפ"י דין ישראל. ראה בירושלמי שבת פרק י"ב ה"א רב המנונא הורי לריש גלותא להתיר שולחן של פרקים בשבת וכו'. ובביצה פרק א' ה"ז רב חונא הורי לריש גלותא לצאת בכסא וכו'. ובבבלי בבא מציעא ד' צ"א ע"ב אמר רב אשי הא מילתא בעו מינאי דבי רב נחמיה (צ"ל בר נחמיה. וכן הוא בירושלמי שבת פ"ב ה"א ר' יודה בן פזי הורה לאילין דבר נחמיה כן. ובמו"ק פ"ג ה"ה איתתיה דבר נחמיה וכו' ובירושלמי גיטין פרק ג' סה"ז (ד' וויניציא 45.1.49) כהדא אלין דרב נחמיה וכו'. אבל במלחמות להרמב"ן בגיטין פ"ג בתלמוד א"י וכו' כהדא אלין דבר נחמיה, והמהרש"ל הגיה בבא מציעא הנ"ל דבי רבנא ר' נחמיה. ואין צורך להגיה. ועי' בערוך השלם ערך אביי (צד ה'.) ריש גלותא מהו להכניס מין וכו' ופשטי להו לאיסורא דלא כהלכתא משום פריצותא דעבדי. ובבבלי כתובות ד' ס' ע"ב והא רב נחמן שרא להו לבי ריש גלותא שאני בי ריש גלותא דלא הדר בהו. ועי' בשאלתות סי' י"ד גירסא אחרת בזה. ובירוש' מגילה פ"ג ה"ב. ועוד מצינו דוגמאות רבות כאלו ואין כאן מקומו להאריך בזה. שוב ראיתי שבדברי המרדכי הנ"ל שדו בה נרגא איזה מהאחרונים. ראה בספר עבודת ישראל (אזמיר תצ"ו) ד' ר"ו ע"א וז"ל בהגהת מרדכי וכו' מדקאמר בירושלמי בפ' בא לו בכל אתר את אמרת וכו' אינון עבדין ולא כמנהג אבהתהון עכ"ל וכו' ע"ש ובשו"ת מהר"ם מפאדוואה סי' פ"ח במרדכי וכו' מרקאמר בירושלמי בכל אתר וכו' אינון עבדין ולא כמנהג אבהתון עכ"ל המרדכי שהוא בידי מקלף וספר מדייק וכו' עכ"ל. ובשו"ת ר' יעקב לבית הלוי (וויניציא שצ"ב ד' פ"ז ע"א) הגהת מרדכי וכו' מדקאמר בירושלמי וכו' תמן ע"י זרעו של דוד משוקעים אינון עדין ולא כמנהג אבהתיהון ואית דגרסי אינון עבדין ולא כמנהג אבהתיהן עכ"ל (המרדכי) וכו' ע"ש שהאריך בזה. ורואים אנחנו גם מכאן שלרוב רבותינו שגרו באפריקא ובאירופא היה הירושלמי כאן בגירסא משובשת ורק להמרדכי לבד היה הירושלמי בגרסא מתוקנת ואנכי הראיתי בספרי לדוגמאות רבות כאלו.

פ"ז ה"א ואין מדלגין מנביא וכו'. תוספתא מגילה פרק ד' וע"ש.

פ"ז ה"א ובנביא של שנים עשר מותר. בתוספתא הנ"ל ובנביא של שנים עשר מדלגין (מותר) ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לראשו. (בכ"י בהוצאת צוקערמאנדעל: לתחילתו) (ו' מלות אחרונות ליתא לפנינו). ועי' בכסף משנה ה' תפלה פרק י"ב הי"ג.

פ"ז ה"א שאין גלין ס"ת ברבים. בירושלמי מגילה פ"ד ה"ה שאין גולים ס"ת ברבים. ובסוטה פרק ז' ה"ו לפי שאין גוללין ס"ת. ובתו"י יומא ד' ע' ע"א ד"ה ובעשור ומביא ראיה מן הירושלמי דקאמר התם במכילתין אין גוללין (גלין) ספר תורה ברבים וכו' והתניא (והא תנינן) קורין (קורא) וכו' שנייא היא שהיא סדרו של יום תרע (לך) ראמר ריש לקיש (ר"ש בן לקיש) בכל אתר אסור לקרות (בכל מקום אינו קורא) בעל פה וכאן קורין בעל פה (והכא קורא). ובחי' הריטב"א

ביומא

ביומא שם הקשו בירושלמי והא קתני (והא תנינן) קורא אחרי מות וכו' ופריק שניא היא מפני וכו' ונראה שכך פירושו דאך בעשור התירו לגלול ולא חשו לטורח צבור כיון שהוא צריך לסדורו של יום אבל לחזור ולגלול בעשור שבחומש הפקודים אינו מעיקר הקריאה וכו' עכ"ל. ובבסמ"ג עשין ר"ם (ד' רפ"ב) בירושלמי מקשה אהא דאין גוללין בצבור והא תני קורא אחרי (מות) ואך (בסמ"ג בדפוסים אחרונים: ואף) בעשור שניא היא שהיא סדרו של יום תדע דאמר ר"ל בבל (אתר כן בד' קאפוסט) אסור לקרות בעל פה וכאן קורא על פה פידוש התירו גלילה מועטת מפרשת אחרי לפרשת אמור מפני שהוא סדרו של יום אבל גלילה מרובה לא רצו להתיר והתירו לקרות אותה בעל פה מפני שהוא סדרו של יום ואינו אלא כמגיד עבודת היום עכ"ל. ובשו"ת מהר"ם אל אלשקר סי' צ' אמרינן שלהי' פ"ב דמגילה אין גוללין ספר תורה בצבור מפני כבוד הצבור ומעשים בכל יום שגוללין ביו"ט ובר"ח כשאין שם ספר תורה אחר עכ"ל ולא זכר ירושלמי דילן.

פ"ז ה"א כדי שישמעו. במגילה הנ"ל אמר ליה (ב' מלות ליתא) כדי שישמעו.

פ"ז ה"א שנייא היא שהיא סדרו של יום. כעין זה בירושלמי מגילה פרק ד' ה"ב הרי פרשת עמלק א"ל שנייא דוא שהיא סדורה של יום. אבל בארחות חיים ה' קריאת התורה סי' י"ג בנוסח אחר: ירושלמי והרי פרשת עמלק דליכא אלא ט'? דוא עושה מעשה קטוע לפיכך הפרשה קטוע (ז' מלות אחרונות ליתא בכל ההוצאות) ובעיטור (ה' מגילה ד' קי"ד) פריך בירושלמי ומשני שנייה היא שהיא סדרו של יום עכ"ל.

פ"ז ה"א והכא קורא. במגלה וסוטה הנ"ל קורא על פה (ב' מלות ליתא). ובריטב"א יומא הנ"ל ומן הירושלמי הזה למדנו תירוץ למה שהקשו היאך היה קורא כהן דברים שבכתב על פה ועוד פרשת ק"ש ופרשת את קרבני לחמי וגם פסוקים אחרים שאנו קורין בבית הכנסת על פה כפסוקי דזמרא וכו' והנכון בזה מה שנראה מן הירושלמי שלא אסרו לקרוא על פה אלא דברים שבכתב שהם מחובת קריאה בצבור אבל פסוקים שאדם קורא לשנון בעלמא או דרך שבח ותפלה והודאה אינו בכלל זה וכו' עכ"ל ובכלבו סי' י"ג ובירושלמי מפרש דברים שבכתב וכו' שזהו דוקא בספר תורה שמא יאמר חסר משם אבל בתפלה אין להוש כלל עכ"ל. ובארחות חיים (מאה ברכות סי' י"ד) ובירושלמי מפרש דוקא בס"ת שמא יאמרו חסר משם אבל בתפלות אין להוש כלל עכ"ל.

פ"ז ה"א ר' יוסה מפקד לבר עולא וכו'. המאמר משובש כאן ובמגילה פ"ד ה"ה ובסוטה פרק ז' הלכה ו'. אולם באור זרוע חלק ב' סי' מ"ח מובא המאמר בגרסא מתוקנת וז"ל מיהו בירושלמי פ' ואלו נאמרין ובמ"ס (מס' סופרים) פ' הקורא בתורה משמע שתחלה מוציא אחת וקורא בה ומחזירה ואח"כ מוציא שנייה וקורא בה ומחזירה דאמר התם ר' יוסי הוה מפקד לרב (לבר, ובמס' סופרים פי"א (הוצאת מיללער) ג"כ הגירסא לרב עולא) עולא חזנא דכנישתא דבבלאי כד הוא חד אורייתא תהי גייל לה אחורי פרוכתא וכד דאתון תרתי תהי מייבל חדא ומייתי חדא כלומר תוליך האחת ואח"כ תביא השנייה ותקרא בה. מייבל פי' כמו מובילנא מנא לבי מסותא עכ"ל. ובד"מ בשו"ע סי' קמ"ז סעי' ה' ובא"ז (ובאור זרוע) כ' בשם הירושלמי דכשמוציאין ב' ס"ת אין להוציא השניה עד שמחזיר הראשונה למקומה ואנו אין מנהגינו כן וכו' ע"ש. וכוון להאור זרוע הנ"ל.

פ"ז ה"א לבר עולא. בירושלמי שבת פרק ד' ה"ב לסדרא דבר עולא, ובביצה פרק א' הלכה ו' ברייתא דסדרה דבר עולא.

פ"ז ה"א תהא גייל לה. בירוש' מגילה פ"ד ה"ה תהוי גולא (בד' ויטאמיר בט"ס: גוי לא) אחורי פרוכתא. ובסוטה פרק ז' ה"ו כדי חזרה אורייא תוגייל לה לחורי פרוכתא.

פ"ז ה"א להדי פרוכתא. במגילה הנ"ל אחורי פרוכתא. ובסוטה הנ"ל לחורי פרוכתא. ולפי שאין גוללין ספר תורה בציבור מפני כבוד צבור (בבלי יומא ד' ע' ע"א וע"ש בהגרע"א) לכן גללו הספר אחורי הפרוכת. ובארחות חיים (ה' קריאת ס"ת סי' מ"ה) אין גוללין ס"ת מפ' לפ' בצבור מפני טורח צבור נוסחי אחרינא מפני כבוד צבור וכו' עכ"ל.

פ"ז ה"א שמונה ברכות וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' ע' ע"א ירושלמי ומברך עליה ח' ברכות. ובתו"י יומא שם ד"ה שמונה שמונה ברכות כלן מפורשות בירושלמי עכ"ל ובתשלום לאבודרהם צד 64 אלו השמונה ברכות לא נתפרשו בתלמוד שלנו אבל הם מפורשים בירושלמי בפרק בא לו. ובחי' הריטב"א ביומא ד' ע' אין ברכות אלו מפורשות בתלמוד שלנו אבל בירושלמי פרשוה וכו'. ובכסף משנה ה' עבודת יום הכפורים פרק ג' הי"א חתימת הברכות שאינם מבוארות בגמרא אבל בירושלמי שם נזכרו קצתם עכ"ל.

פ"ז ה"א הבוחר בתורה. בפי' רבינו חננאל הנ"ל על התורה בא"י (ג' מלות ליתא) הבוחר בתורה. ובתשלום אבודרהם הנ"ל הראשונה על התורה כמו שאנו מברכים בקריאת התורה בצבור אשר נתן לנו תורת אמת וכו' (י"ב מלות אחרונות ליתא לפנינו) וברמב"ם ה' עבודת יוה"כ פרק ג' הי"א בעת שקורא מברך לפניה ולאחריה כדרך שמברכין בבית הכנסת עכ"ל וכן הוא בסמ"ג עשין ר"ט. ועי' תוספתא יומא פ"ד.

פ"ז ה"א שאותך נירא ונעבוד. בירושלמי סוטה פרק ז' ה"ו שאותך לבדך ביראה נעבוד. ובערוך ערך שמן פי' בירושלמי על העבודה שאותך לבדך ביראה נעבוד. ובפי' רבינו חננאל הנ"ל ועל העבודה בא"י (ג' מלות ליתא) שאותך ביראה נעבוד. ובתשלום אבודרהם הנ"ל על העבודה רצה ה' אלקינו בעמך ישראל ותפלתם תקבל ברצון בא"י המקבל עבודת עמו ישראל ברצון (ט"ז מלות אחרונות ליתא). וברמב"ם שם בשנויים. ובילקוט שמואל ר' פ' מילמדנו שאותך לבדך ביראה נעבוד. ובמאירי בסוטה ד' מ' ע"ב ואומר עבודה ר"ל ברכת רצה ה' אלהינו בעבודתנו וכו' ונעבוד אותך ביראה וחותם בה הבוחר בעבודת עמו ישראל עכ"ל.

פ"ז ה"א על ההודייה. בפי' רבינו חננאל הנ"ל על ההודאה בא"י (ג' מלות ליתא) הטוב לך להודות. ובערוך ערך שמן על ההודאה הטוב לך להודות. כן הוא בערוך דפוסי ראשן פיזרו רל"ז ורע"ז. ובערוך השלם לא התעורר ע"ז. ובתשלום אבודרהם הנ"ל על ההודאה מודים אנחנו לך ועד תשלום הברכה (תוכן הברכה ליתא) עכ"ל. ובמאירי בסוטה הנ"ל ואח"כ מברך ברכת הודאה ר"ל מודים אנחנו לך וכו' כדרך שהיא נתקנת בשמונה עשרה עכ"ל. ולפנינו ליתא:

פ"ז ה"א מוחל עונות וגו'. בפי' רבינו חננאל הנ"ל על מחילת העון בא"י (ג' מלות ליתא) מוחל עונות עמו ישראל (ברחמים). וברמב"ם הנ"ל בא"י מוחל עונות עמו ישראל ברחמים. ובמאירי ליומא ד' ס"ב והתבאר בתלמוד המערב שחותם בה ברוך אתה ה' (כגי' הר"ח) מוחל לעונות (עונות) עמו ישראל (ברחמים) עכ"ל, ובמאירי בסוטה הנ"ל ואח"כ מברך על מחילת עון ר"ל ברכת סלח לנו וחותם:

וחותם וכו׳. ובחי׳ הריטב״א ביומא ד׳ ע׳ אבל בירושלמי פרשוה שאומר רצה ומודים וסלח לנו אבינו כתקנם (ו׳ מלות ליתא) וכו׳. וכן הוא בסמ״ג עשין ר״ט. ובתשלום אבודרהם הנ״ל על מחילת העון מחול לעונותינו ביום הכפורים הזה (ה׳ מלות אחרונות ליתא) וכו׳. ובתורת העולה להרמ״א ח״ג פרק נ״ח על עבודה רצה והותם וכו׳ ברוך אתה ה׳ הבוחר במקדש כך כתב הרא״ש והרמב״ם כתב שוכן בציון וכו׳.

פ״ז ה״א הבוחר במקדש. בפי׳ רבינו חננאל הנ״ל על המקדש בא״י (ג׳ מלות ליתא) הבוחר במקדש וכו׳ ע״ש. ובמאירי יומא הנ״ל ונתבאר בתלמוד המערב שהוא חותם בה השוכן בציון (לפנינו הגי׳ משונה) ובמאירי בסוטה הנ״ל ומברך חמישית על המקדש ענינה שיעמידהו האל על מכונו וחותם בה בא״י השוכן בציון עכ״ל. ובתשלום אבודרהם הנ״ל על המקדש עניינה שיעמוד המקדש ותהיה שכינה בתוכו (לפנינו אינו מבואר) וחותם בא״י (כגי׳ הר״ח) הבוחר במקדש עכ״ל. וראה ברמב״ם הנ״ל. ובריטב״א הנ״ל ומברך על המקדש ברכה בפני עצמה ויהא ענייה שיעמוד בית המקדש ושכינה בתוכו וחותם שוכן בציון עכ״ל. ובסמ״ג עשין ר״ט ומברך על המקדש ברכה בפני עצמה שהיא ענינה שיעמוד ביהמ״ק ושכינה בתוכו וחותם בא״י שוכן בציון.

פ״ז ה״א הבוחר בישראל. ברש״י סוטה ד׳ מ׳ ע״ב ועל ישראל מתפלל על ישראל וחותם ברוך הבוחר בעמו ישראל וכן על ירושלים ובמסכת סוטה ירושלמית מפרש לה עכ״ל. ובפי׳ רבינו חננאל הנ״ל ליתא זה. ובמאירי הנ״ל והתבאר בתלמוד המערב שהותם בה הבוחר בישראל עכ״ל. ובתשלום אבודרהם הנ״ל על ישראל שיושיע השם את ישראל ולא יסור מהם מלך (ח׳ מלות ליתא) וחותם בא״י הבוחר בישראל עכ״ל. וכן הוא ברמב״ם הנ״ל ובחי׳ הריטב״א הנ״ל. ובסמ״ג עשין ר״ט ומברך על ישראל ברכה בפני עצמה שהיא ענינה שיברך הקב״ה את ישראל ויושיעם וכו׳ ואלו שתי ברכות אין נזכר מטבע שלהם בתלמוד אלא בירושלמי אומר שכך היה הענין וכן מפורשות כלם בירושלמי עכ״ל. ובספר שלטי הגבורים פרק ס״ו (מאנטובה שע״ב) דעו כי הברכות האלה אשר סדר הרמב״ם ז״ל וכו׳ כפי נוסח המשנה של פרק בא לו דיומא וכו׳ צריכים אנו לומר שנוסח משנתו היתה ועל ישראל ושאר תפלה וכו׳ ע״ש.

פ״ז ה״א הבוחר בכהנים. בפי׳ רבינו חננאל הנ״ל ליתא זה. ובמאירי יומא הנ״ל והתבאר בתלמוד המערב שחותם בה מקדש הכהנים (הבוחר בכהנים) עכ״ל. ובתשלום אבודרהם הנ״ל ועל הכהנים ענינה שירצה השם מעשיהם ועבודתם ויברכם וחותם בא״י הבוחר בזרעו של אהרן (לפנינו ליתא כ״ז) עכ״ל. וכן ברמב״ם הנ״ל. ובחי׳ הריטב״א הנ״ל וחותם בא״י מברך הכהנים עכ״ל. ובסמ״ג עשין ר״ט ומברך הכהנים ברכה בפני עצמה ויהא ענינה שירצה המקום מעשיהם ועבודתם ויברכם וחותם בא״י מקדש הכהנים עכ״ל.

פ״ז ה״א על שאר תפילה וכו׳. בבבלי יומא ד׳ ע׳ ע״א ת״ר ושאר התפלה רנה תחינה בקשה מלפניך וכו׳. וע״ש ברמב״ם וסמ״ג הנ״ל. ובמאירי בסוטה ד׳ מ׳ ע״ב ומברך שמינית דרך תפלה ובקשה על כלל העולם (לפנינו ליתא) ובפרט על ישראל והותם שומע תפלה וכן נתפרשו חתימות אלו בתלמוד המערב עכ״ל.

פ״ז ה״א בא״י שומע תפילה. בבבלי יומא הנ״ל וחותם בשומע תפלה. ובפי׳ רבינו חננאל יומא הנ״ל בא״י שומע תפלה.

פ״ז ה״ב במשנה נעשית כאחת. במתניתא דב״ם היתה כאחת.

פ״ז ה״ב אר״י זו דברי וכו׳. בתו״ט יומא פ״ז משנה ג׳ ובירושלמי אמר ר׳

ר' יוחנן זו דברי ר"א ור"ע אבל דברי חכמים כולם היו קרבים עם תמיד של בין הערבים ולזה נראה שכוון הפייטן וכו' עכ"ל. ועי' בהגהת הגר"א בגליון הגמ' יומא ד' ע' ע"א.

פ"ז ה"ב הכל מודין בהוצאת כף ומחתה שהיא לאחר תמיד בין הערבים. לפי הבבלי יומא ל"ב ע"א מתחלה הוצאת הכף ואחרי כן תמיד של בין הערבים. ובפי' הרמב"ן עה"ת (ויקרא ט"ז כ"ג) אבל אנו מצאנו בירושלמי אמר ר"י הכל מודים בהוצאת הכף והמחתה שהיא לאחר תמיד של בין הערבים וכן כתב הרב ר' משה וכן הסדר השני במשנתינו וכו' עכ"ל. ובחי' הרמב"ן ביומא ד' ע' ובדקתי ומצאתי בירושלמי אר"י הכל מודים בהוצאת כף ומחתה וכו' וליכא למימר דירושלמי פליג אגמרא דילן בהוצאת כף ומחתה וכו' ע"ש ובמנהיג (צד 49 ה. ברלין) בירושלמי פרק בא לו הכל מודים בהוצאת כף ומחתה לאחר התמיד עכ"ל. ובתשלום אבודרהם צד 66 וכן היא דעת הרמב"ן ז"ל והביא ראיה מדאמרי' בירושלמי אר"י הכל מודין בהוצאת כף וכו'. ועי' בלחם משנה ה' עבודת יוה"כ פרק ב' הלכה ב' בעניין המחלוקת של הרמב"ם ורש"י בזה.

פ"ז ה"ג כשירות של מעלן. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' ע"א ע"ב ירושלמי למה משמש בפנים (ליתא) וכו' ע"ש. ובפי' הרמב"ן עה"ת (ויקרא ט"ז ד') ובויקרא רבא כשירות של מעלן כך שירות של מטן וכו'. וכן הוא בויקרא רבא פכ"א. ובבחיי (אחרי) אמרו במדרש ויק"ר כשירות של מעלן וכו'. ובתשלום אבודרהם צד 41 אמרו בירושלמי וכו' אמר ר"ח בר אבא (בא) כשירות של מעלן וכו'. ובס' עבודת הקודש לר"מ גיגרין כשירות של מעלה כך שירות של מטה מה למעלה (למעלן) ואיש אחד וגו' אף למטה (למטן) וכו'.

פ"ז ה"ג מפני מה כה"ג משמש. ויקרא רבא פכ"א בשנוים. וכן מובא הירוש' בפי' רבינו חננאל ביומא הנ"ל ולמה בחוץ (ליתא) בח' וכו'.

פ"ז ה"ג א' ר' לוי שאין קטיגור נעשה סניגור. כעין זה בשם ר' לוי בירוש' ראש השנה פרק ג' הלכה ג'. ובפי' ר"ח הנ"ל ולמה אינו נכנס לפנים (ליתא) וכו'.

פ"ז ה"ג תני ר' חייה ולבשם וכו'. הו"כ פ' אחרי. ומובא בשנויים בויקרא רבא פכ"א. ובבחיי (אחרי) והמצא עוד בירושלמי דמס' יומא תני ר"ח ולבשם יבלו (ובלו) שם שם היו מרקיבין (שם היו גנוזין) ולא היו כשרים ליוה"כ הבא ע"כ (בירושלמי) עכ"ל. ובעקידת יצחק שער ס"ג ולבשם יבלו שם תני ר"ת מלמד שטעונין גניזה וכו' עכ"ל.

פ"ז ה"ג כשרים הם לכהן הדיוט. בכריתות ד' ו' ע"א ומה ת"ל והניחם שם שלא ישתמש בהן ביום הכפורים אחר. ובפראגמענט מתלמוד בבלי הג' שם והניחם שם שאסורין ללבשן כהן גדול יום הכיפורים אחר.

פ"ז ה"ג ועל מה נחלקו על אבנטו של כהן הדיוט וכו'. בבבלי יומא ד' י"ב ע"ב כי אתא רבין אמר וכו' לא נחלקו אלא באבנטו של כהן הדיוט בין בשאר ימות השנה בין ביוה"כ וכו' ע"ש.

פ"ז ה"ד במשנה ואת שבעת כבשים וכו'. באתה כוננת (בסדר ר"ע גאון ד' נ"א) יצא ועשה את אילו ואת איל העם ואת אימורי החטאת ואת פר העולה ואת שבעת כבשים תמימים ואת השעיר הנעשה בחוץ ואת התמיד של בין הערבים וכו'. וזה דלא כר' אליעזר ור"ע. ועי' לעיל פרק זה ה"ב.

פ"ז ה"ה במשנה נכנס להוציא. במתניתא דב"מ נכנס והוציא וכו'. וברמב"ם ה' עבודת יוה"כ ספ"ד ונכנס לקדש הקדשים ומוציא את הכף וכו'.

פ"ז

פ"ז ה"ה במשנה ופשט ירד וטבל וכו' עד סוף המשנה לא היה לפני התו"ר יומא ד' ע' ע"ב ד"ה יצא. וברמב"ם הנ"ל איתא.

פ"ז ה"ה כתונת היתה מכפרת וכו'. מדרש חזית פ"ד כל המאמר בשנויים.

פ"ז ה"ה ל"ב אמה היה בו. במתנות כהונה בויקרא רבה פ"י אבנט ל"ב אמה היה בו הכי גרסינן בירושלמי פ' בא לו וכו' וברמב"ם ה' כלי המקדש פ"ח הי"ט והאבנט רוחבו כמו שלש אצבעות ואורכו ל"ב אמה מקיפו ומחזירו וכו'. ובמשנה למלך ה' כלי המקדש שם ובירושלמי ס"פ בא לו איתא שהיה אורכו ל"ב אמה ע"ש עכ"ל.

פ"ז ה"ה להו"ר לא היתה לו כפרה. במתנות כהונה הנ"ל ובירושלמי גורס לא היה לו כפרה. וכמ"כ בחזית הנ"ל: וגירסת הספר היא בירוש' בפ' בא לו עכ"ל.

פ"ז ה"ה אורים שהן מאירין לישראל וכו'. בבבלי יומא ד' ע"ג ע"ב למה נקרא שמן אורים ותומים אורים שמאירין את דבריהן תומים שמשלימין את דבריהן וא"ת בגבעת בנימין וכו' ע"ש.

פ"ז ה"ה וישאל דוד וגו'. בבבלי יומא ד' ע"ג ע"א בשנויים. ובפי' רבינו חננאל ביומא ד' ע"ג ע"ב ירושלמי וישאל דוד בה' וכו' ע"ש שנויים.

פ"ז ה"ה אית תניי תני הקול וכו'. בפי' רבינו חננאל הנ"ל אית תנא תני וכו' ע"ש. ובכסף משנה ה' כלי המקדש פרק ט' ה"ו ובירושלמי ס"פ בא לו אית תנויי תני הקול היה שומע וכו' ע"ש.

פ"ז ה"ה אית תניי תני הכתב בולט. בבבלי יומא ד' ע"ג ע"ב כיצד נעשית ר' יוחנן אמר בולטות ריש לקיש אומר מצטרפות.

פ"ז ה"ה והא לית ח' בשבטים. בתו"י יומא ע"ג ע"ב ובירושלמי בעי לה הכי הא לא כתוב חצ"ק ומתרץ אברהם יצחק ויעקב כתוב שם עכ"ל.

פ"ז ה"ה ולא צד"י. בבבלי יומא הנ"ל והא לא כתיב בהו צד"י אמר רבי שמואל בר יצחק אברהם יצחק ויעקב כתיב שם והא לא כתיב טי"ת אמר רב אחא בר יעקב שבטי ישרון כתיב שם. וברמב"ם ה' כלי המקדש פרק ט' ה"ז וכותב בתחלה למעלה מראובן (ד' מלות ליתא) אברהם יצחק ויעקב וכותב למטה מבנימין (ג' מלות ליתא) שבטי יה כדי שיהיו כל האותיות מצויות שם עכ"ל ויוסף הכהן במלחמות 5.5.7. יאמר: ובמטבעות ההן (אשר בשתי כתפות האפוד) שתי אבנים שהם גדולות ויקרות מאד ועליהן מפתחים שמות בני ישראל. ועל החשן היו שתים עשרה אבנים יקרות אחרות גם עליהן מפתחים שמות בני ישראל עכ"ל.

פ"ז ה"ו במשנה את הקטורת. במתניתא דבני מערבא ובבת"י מהמאירי את הקטורת של בין הערבים (ג' מלות ליתא) ובתו"י יומא ד' ע' ע"ב ד"ה יצא נכנס להקטיר (והקטיר) הקטורת.

פ"ז ה"ו במשנה והטיב את הנרות. בחי' הרמב"ן בשבת ד' כ"ב ע"א והיינו דתנן במס' יומא גבי תמיד של בין הערבים ומטיב את הנרות ולא הדלקה היא כמו שפירש"י ז"ל וכו' ע"ש ובשו"ת הרשב"א סי' ש"ט. אבל באתה כוננת (וסדר רב עמרם גאון ד' נ"א) ולהטיב את הנרות להקריב את הראש ואת האברים של בין הערבים (ח' מלות אחרונות ליתא בהמשנה לפנינו).

פ"ז ה"ו במשנה ירד וטבל עלה ונסתפג. במתניתא דב"מ ובסדר רב עמרם גאון הנ"ל ובבת"י מהמאירי ליתא כל זה. ובס' מים חיים להפרי חדש (ד'

ב"ם ע"ב וצריך להעביר הקולמוס על אלו ד' תיבות וירד וטבל ועלה ונסתפג שהם כתובים בשבוש עכ"ל.

פ"ז ה"ז במשנה בשמונה כלים. בילקוט שמואל ר' ק"נ תמן תנינן כה"ג משמש בשמונה בגדים (כלים) וכו' ע"ש ובבבלי סנהדרין ד' מ"ט ע"ב בשמונה כלים.

פ"ז ה"ז במשנה ומעיל וציץ. במדרש חזית פ"ד דתנינן תמן כה"ג משמש וכו' וציץ נזר הקדש (ב' מלות ליתא) ובבבלי סנהדרין הנ"ל כגרסתינו.

פ"ז ה"ז במשנה למלך ולב"ד. במשנה בבלי יומא ד' ע"א ע"ב ובילקוט שמואל ר' ק"נ ולאב ב"ד וכן הוא בכת"י במאירי. אבל במתניתא דבני מערבא ובפי' רבינו חננאל ביומא ד' ע"ג ע"ב וברמב"ם ה' כלי המקדש פ"י הי"ב הגי' ולב"ד.

פ"ח ה"א במשנה ובסיכה. במתניתא דבני מערבא וביסיכה. ובירושלמי ברכות פ"ג ה"ד תמן תנינן יוה"כ אסור באכילה ושתייה (ובשהייה) וברחיצה וסיכה (ובסיכה) וכו'. ובתענית פרק א' ה"ו תמן תנן יוה"כ אסור באכילה ובשתייה וכו' ע"ש.

פ"ח ה"א אמר ר' הילא לפחות מכשיעורין נצרכה. בבבלי יומא ד' ע"ג ע"ב אמר ר' אילא ואיתימא רבי ירמיה לא נצרכה אלא לחצי שיעור. ובירושלמי תרומות פרק ו' ה"א ומודה רשב"ל ביוה"כ (דאפילו בבחצי שיעור אסור הוא). ובבבלי יומא הנ"ל נזכר מחלוקת בזה מר' יוחנן ורשב"ל. ובירושלמי כאן אין זכר מזה.

פ"ח ה"א יכול ישב לו בחמה וכו' עד ולמה ששה. כל המאמר מ"ו שורות. מקורו בתו"כ אחרי פרק ז' בשנויים. וכן מובא בבבלי יומא ד' ע"ד ע"ב וע"ש.

פ"ח ה"א עינוי אב בית נפש. בתו"כ אחרי פרק ז' עינוי שיהא בבית נפשותיכם. וע"ש במסרת התלמוד. ובשו"ת הרשב"ש בן הרשב"ץ סי' כ"ג והטעם משום דכתיב כי כל הנפש אשר לא תעונה וגו' ואמרינן בספרי דבר שהנפש תלויה בו אכילה ושתיה עכ"ל ובבבלי יומא ד' ע"ד ע"ב ענוי שהיא אבידת הנפש, ועפ"י הבבלי הגיה הקרבן עדה בירושלמי כאן. ועי' בדקדוקי סופרים ביומא כאן. ובמגדל עז ה' שביתת עשור פ"א ה"ז ובירושלמי ובספרי תענו את נפשותיכם עינוי הוא שהוא אבוד הנפש ואי זה הוא זה אכילה ושתיה עכ"ל.

פ"ח ה"א כנגד ששה עינויין. ברוקח סי' רט"ז ירושלמי הני (ליתא) ו' עינויין כנגד ו' הכתובים (האמורין בפרשה) והא ליתא (ליתנון) אלא ה' אמר ר' הנהוסא אחד במוסף דאך בעשור (ואחד מוסף ברחיצה, והמפרשים פני משה והקרבן עדה דחקו עצמם להנב בזה, ונראה שהמלה ברחיצה מוסבת למטה והיא פסקא דמתניתין ברחיצה).

פ"ח ה"א ר' זעורה בר חמא ר' יוסי בי ר' חנינא בשם ריב"ל. בירושלמי תענית פ"א ה"ו זעורה (בלא ר') בר חמא יוסה בריה דר"י בן לוי וכן בבבלי יומא ד' ע"ח ע"א ר' יוסף בריה דריב"ל ובפי' רבינו חננאל ביומא ד' ע"א ע"א ירושלמי ר' זעירא וכו' בשם ריב"ל וברא"ש (תענית פ"ד סי' ל"ם) ירושלמי וכו'. ובכפתור ופרח פרק ו' צד 18 זעירא בר חמא בריה דר' יהושע בן לוי בשם ריב"ל. ובתוס' תענית י"ג ע"א ד"ה אמר ירושלמי יוסף בריה דריב"ל. ובמאירי ליומא ד' ס"ם ע"א ובתלמוד המערב אמרו ר"י בריה דריב"ל. ובשבלי הלקט השלם סי' רע"ב בירושלמי בתענית פרק קמא זעירא בר חמא יוסף בריה דריב"ל. בסדר הדורות צד 194 ר' יוסי בר חנינא בשמו (בשם ריב"ל) ירושלמי פ' יוה"כ ה"א עכ"ל ולא העיר על גירסת הראשונים הנ"ל.

פ"ח

פ"ח ה"א בשם ריב"ל בתענית צבור וכו'. בבבלי יומא ד' ע"ח ע"א בשם ר' יהושע בן לוי מטפחת היה לו בערב יוה"כ ושורה אותה במים וכו'. וזה שלא כהירושלמי דכאן. ובאור זרוע חלק ב' סי' רע"ז ובירושלמי מייתי להא דר' יהושע בן לוי ואינו מכוון להתלמוד שלנו ולכן לא כהבתיו עכ"ל ובמנהיג (צד 59 צ"ב) ומצאתי בסוף יומא (ירושלמי) ערב (ליתא) יוה"כ וכו'. ועי' בפירש"י יומא ע"ח ע"א ד"ה מטפחת ואני שמעתי דהכי גרסינן ערב יוה"כ מביאין לו מטפחת וכו' ע"ש.

פ"ח ה"א בתענית צבור מרחיץ. בפי' רבינו חננאל ביומא ע"ח ע"א בתענית צבור מרחיץ פניו וידיו (ורגליו) כדרכו. ובכפתור ופרח פרקו' בתענית צבור מרחיץ וכו'. ובשבלי הלקט השלם סי' רע"ב בתענית צבור מרחיץ ידיו וכו' ויש לפרש הירושלמי מרחיץ ידיו הינו ראשי אצבעותיו וכו' ע"ש. ובארחות חיים ה' יוה"כ סי' י"ח ובכלבו סי' ס"ט דאמרינן בירושלמי בתענית צבור רוחץ (מרחיץ) ידיו וכו'.

פ"ה ה"א בתשעה באב מרחיץ. בפי' רבינו חננאל ביומא ע"ח ע"א ובט' באב מרחיץ ידיו ומעבירן על פניו. וכן הוא בכפתור ופרח פ"ו ובאשכול ח"ב צד 15. ובהרא"ש תענית פרק ד' סי' ל"ט ירושלמי בט' באב מרחיץ ידיו ומעביר על פניו. ובטור או"ח סי' תקנ"ד ירושלמי ט"ב רוחץ ידיו ומעביר ע"ג עיניו (על פניו) פי' לאחר שנגבם ועדיין לחות קצת עכ"ל ובמאירי ליומא ס"ט בתשעה מרחיץ ידיו ומעבירן על עיניו (כגי הנ"ל) וכו'. ובארחות היים הנ"ל ובט"ב וכו'. אבל בתוס' תענית י"ג ע"א ד"ה אמר ירושלמי וכו' בתשעה באב וביוה"כ (בט"ב מרחיץ ידיו וכו' ביוה"כ וכו') מרחיץ ידיו ומקנח במפה ומעביר על גבי עיניו (על פניו) עכ"ל ובמנהיג הנ"ל ובערב (ליתא) תשעה באב רוחץ את ידיו ומעבירם על עיניו סוף הירושלמי חולק ואינו עיקר דאמר בבבלי אסור לאדם להושיט אצבעו קטנה במים וכו'.

פ"ח ה"א ומעביתן על פניו. בר"ן תענית פרק ד' סי' תתל"ח וגרסינן בירושלמי בט"ב וכו' על פניו ואם היה לפלוף על גבי עיניו ודרכו לרחוץ במים רוחץ (י' מלות אחרונות ליתא) וכו'.

פ"ח ה"א ביוה"כ מרחיץ ידיו. בפי' רבינו חננאל ביומא ע"ח ע"א וביוה"כ מרחיץ ידיו וכו' ע"ש. ובכלבו סי' ס"ט וביוה"כ רוחץ (מרחיץ) ידיו וכו'. אבל בארחות היים הנ"ל וביוה"כ מרחיץ ידיו וכו'. ובה' יום הכפורים לרי"ץ אבן גיאות צד נ"ב ובירושלמי ביוה"כ מרחיץ את ידיו ומקנחן במפה (ומעביר את המפה על פניו לא גרס) עכ"ל וראה בכפתור ופרח ובשבלי הלקט ובמאירי הנ"ל. ובס' מנוח ד' ל"ז ע"א ואמרינן בירושלמי ביוה"כ מרחיץ את (ליתא) ידיו ומקנחן במפה ומעביר את המפה מעל (על) פניו עכ"ל ובה' קצובות דרב יהודאי גאון (בית נכות ההלכות צד 23) אבל פניו ידיו ורגליו אסור להושיט ידיו במים אפילו אצבע קטנה אלא שורה מטפחת מערב היום במים וסוחטה ומניחה ולמחר מעבירה על גבי עיניו וידיו בלבד עכ"ל וזה שלא כהירושלמי. ועי' לעיל ובפרדס לרש"י סי' קע"ח וסי' ק"פ.

פ"ח ה"א ר' יונה תרי סרטוטה. בפי' רבינו חננאל ביומא ע"ח ע"א ר' יונה הוה (ליתא) תרי סרטוטא (סרטוטה) ויהיב לה תיתיבו (הותי כדה. ובתענית פרק א' ה"ו תחות כדה). ובתוס' תענית י"ג ע"א ד"ה אמר ירושלמי וכו' ר' יונה תרי סמרטוטי (סרטוטה) ויהיב הותי כרעיה (כדה) פי' היה מונח

סמרטוט

סמרטוט תחת הכר כדי ללחלחו ומעבירו על גבי עיניו עכ"ל ובמרדכי יומא סי' תשכ"ה וגרסינן בירושלמי ר' יונה תרי מטרותיה ויהיב ליה תחות כרא עכ"ל ובארחות חיים סי' י"ה ר' יונה תרי סמטוטא והב ליה תחת כרא עכ"ל ובכלבו סי' ס"ט ר' יונה תרי סמרטוטא ויהיב ליה תחות כרא ע"כ (בירושלמי) עכ"ל שוב ראיתי בירושלמי ד' קושטנטינא תענית פרק א' ושם הגי' הותי כרא.

פ"ה ה"א והא תני אין בין תשעה באב לת"צ אלא איסור מלאכה במקום שנהגו. וכן הוא בתענית פ"א ה"ו. ומקשה הגמרא מזה על ר' יהושע בן לוי שמבדיל בין תענית צבור לט"ב. ולא השיבה כלום. אבל בבבלי פסחים ד' נ"ד סע"ב מובא זה בלשון ברייתא מתיבי אין בין תשעה באב לתענית צבור אלא שזה אסור בעשיית מלאכה וזה מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו הא לכל דבריהם זה וזה שוין ואלו גבי תענית צבור תניא כשאמרו וכו' אר' פפא תנא קולי קולי (בפי' רבינו חננאל שם תנא חומרי חומרי קתני) קתני. ומר' יהושע בן לוי לא נזכר כלל.

פ"ה ה"א היה הולך אצל רבו. בפי' רבינו חננאל ביומא ע"ח ע"א היה הולך אצל רבו וכו'. ובבבלי יומא ד' ע"ז ע"ב ההולך להקביל פני אביו או פני רבו וכו'. הרב אצל תלמיד מאי וכו'. ובפי' רבינו חננאל שם רב אצל תלמיד מאי ולא איפשיטא עכ"ל אבל בתוספתא יומא פרק ה' (הוצאת הרב צוקערמאנדעל) מפורש: היה עובר להקביל פני אביו (בירושלמי ליתא ג' מלות אחרונות) ופני תלמידו היה עובר כדרכו וכו'. שוב ראיתי בה' יום הכפורים לרי"ץ אבן גיאת (ד' נ"ג) ובתוספתא מצינו היה הולך וכו' פני תלמידו וכו' ומשבשת היא וכו' עכ"ל ובעיטור ה' יוה"כ ובתוספתא גרסינן פני רבו או פני ת"ח וכו' ושבשתא וכו'. ומובא זה ברא"ש יומא פ"ח סי' י"ז. וראיתם שמפני שהתוספתא לא נזכרת בבבלי לפי זה משובשת היא איננה מוכרחת. ובתניא סי' פ' ובתוספתא גרסינן פני רבו או פני ת"ח הגדול וכו'.

פ"ה ה"א אצל בתו. בפי' רבינו חננאל ביומא ע"ח ע"א או מי שגדול ממנו (ד' מלות ליתא לפנינו) וכו'. ולא גרס אצל בתו. ובירושלמי תענית פרק א' ה"ו או (ליהא) אצל בהו. ובריי"ף יומא פרק ח' או מי שגדול ממנו בחכמה וכו'. ובהלכות גדולות הוצאת מקיצי נרדמים צד 153 או פני מי שגדל ממנו וכו'. ומה זה אצל בתו? ולא אצל בנו? אמת שבעירובין ד' פ"ו ע"א במשנה ר' שמעון אומר אפילו הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו וכו'. ובבבלי בגמ' שם ודוקא בתו אבל בנו לא דאמרי אינשי וכו'. אבל האם אפשר לומר שמותר לילך ביוה"כ אצל בתו לשום תענוג? ושמעתי שיש מי שגורם כאן אצל גהו. ואולי טעמם ממה שאמרו בבבלי יומא ע"ז ע"ב שומרי פירות עוברין וכו'. ובשדה יהושע בפרק קמא דתענית אבל מה יעשו בירושלמי הזה דבהדיא קאמר או אצל בתו וכו' עכ"ל אבל לדעתי הגירסא הישנה היתה כאן: אצל רבו או מי שגדול ממנו (כמו שהיה לפני רבינו חננאל) בהו' (ר"ל בתורה). והמעתיק לא הבין המלה בתו' והעתיק בתו. ובשאלתות סי' קס"ז מביא המאמר בגירסא משונה וז"ל שנו רבותינו ההולך להקביל פני רבו או לשמוע דברי תורה וכו' ולחזור מהו שיחזור אמר רב יוסף מותר לחזור שאם אתה אוסר לו לחזור אף לילך אינו הולך עכ"ל וכ"ז אינו לפנינו.

פ"ה ה"א הורי ר' בא כהן תנייא. ברכות פרק ב' ה"ז ובתענית פרק א' ה"ו הגי' הורי ר' בא כהן תנייא. אבל בירושלמי מו"ק פרק ג' ה"ה הורי ר' בא

בר

בר כהן תנייא. ונראה שהמלה בר במו"ק ט"ס. ובפי' רבינו חננאל ביומא ד' ע"ח ע"א ובאור זרוע חלק ב' סי' רע"ז ובסמ"ג לווין סי' ס"ט לא גרסו כאן המאמר הורי ר' בא וכו'.

פ"ח ה"א הורי ר' אחא וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' ע"ח ע"א הורי ר' אחא וכו'. ובפי' רבינו חננאל במועד קטן ד' כ"ד ע"א ירושלמי אבל (ליתא זכן ליתא בתענית פרק א' ה"ו ובמועד קטן פרק ג' ה"ה) שבא מן הדרך וכו' ע"ש. ובאור זרוע חלק ב' סי' רע"ז בירושלמי בשמעתין ובפ"ג בתענית הורי ד' בא (ר' אחא) בבא מן הדרך והיו רגליו כיהות (קיהות) עליו שמותר להרחיצן במים ותניא נמי הכי בתוספתא וכו' עכ"ל ובסמ"ג לווין ס"ט תניא בירושלמי הורה ד' אחאי (אחא) בבא מן הדרך והיו רגליו כהות (כגי' הנ"ל) מותר (שמותר) לרחצם (להרחיצם) במים ובתוס' ביומא תניא וכו' עכ"ל ובטור או"ח סי' תקנ"ד ירושלמי מי (ליתא) הבא מן הדרך ורגליו כיהות מותר לרחוץ במים עכ"ל ובהגהת מימוני ה' שביתת עשור פרק ג' אות ד' אפילו בא מן הדרך קאמר בירושלמי וכו' שהורה ר' אחא שמותר לרחוץ במים עכ"ל.

פ"ח ה"א תני אבל ומנורה. תוספתא תענית פרק א'. ובפי' רבינו חננאל ביומא ע"ח ע"א אבל ומנורה המהלכין (שהיו מהלכין) בדרך מותר (מותרין) לכשיבואו לעיר (בעיר אבל בתענית פרק א' ה"ו לעיר) יחלוצו. ובפי' רבינו חננאל במו"ק כ"ד ע"א תני אבל ומנורה וכו' ע"ש. ובשבלי הלקט השלם ה' שמחות סי' ל"ב ירושלמי תני אבל ומנורה וכו'. ובהגהת מימוני ה' תעניות פרק ה' אות ק' תניא באבל רבתי אבל ומנודה וכו'. ובתורת האדם להרמב"ן (ענין האבלות) באבל תניא אבל ומנורה וכו'. וכן הוא לפנינו במס' שמחות פרק ה'. ובארחות חיים (ה' ט"ב סי' י"ג) ירושלמי אבל ומנורה וכו' ומשיבואו לעיר חולצין פי' כשיכנסו לעיר וי"א כשיבואו בבית אשר ילינו בו וכו' עכ"ל ובמרדכי ה' אבל סי' תתקי"ג עוד תניא במס' שמחות אבל ומנורה וכו' ע"ש.

פ"ח ה"א ביום הכיפורים בין סיכה וכו'. בעיטור ה' יוה"כ ירושלמי סיכה בין שהיא של תענוג וכו' ע"ש. אבל בסמ"ג לווין ס"ט (ד. רפ"ב) והא דגרסינן בירושלמי הדא דאת אמרת בסיכה שהיא של תענוג אבל שאינה של תענוג מותר שמא אינו מתיר אלא כגון לחולה ולחטטין עכ"ל ובהגהת מימוני ה' שביתת עשור פרק ג' ה"ט גרסינן בירושלמי הדא דאיתמר בסיכה של תענוג אבל בסיכה שאינה של תענוג מותר פירוש בחולה כדמשמע בגמרא דידן וכ"כ בספר המצוות עכ"ל וכוון להסמ"ג הנ"ל. ולפנינו מפורש בין סיכה שהיא של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג אסור. ובמגיד משנה בה' שביתת עשור שם ובחי' הריטב"א ביומא רפ"ח מביא הירושלמי כגירסת הדפוס. וכן הוא בפי' רבינו חננאל ביומא ע"ח ע"א.

פ"ח ה"א בט"ב ובתענית ציבור וכו'. בשבלי הלקט השלם ה' שמחות סי' ל' גרסינן בירושלמי בט"ב ובתענית ציבור סיכה שהיא של תענוג אסור שאינה של תענוג מותר עכ"ל וכן הוא בפי' רבינו חננאל ביומא ע"ח ע"א. ובאהבת ציון וירושלים בברכות צד 58 הארכתי בענין זה יעו"ש.

פ"ח ה"א והא תני שוות סיכה. בסמ"ג עשין ל"ב ותניא נמי בירושלמי שוה סיכה לשתיה לאיסור וכו' כנוסח הדפוס. אבל ברא"ש יומא פרק ח' סי' ב' וכן הביא ראיה ריב"א (דחמש עינוין מדרבנן) מן הירושלמי דתניא (והא תני) סיכה כשתיה לאיסור ולהשלומין וכו' וליום (ביום) הכפורים לא (ליתא) לאסור ולא

זלא לענוש (אבל לא לענוש) עכ"ל. שוב ראיתי בחידושי הר"א מזרחי על הסמ"ג שם (בד' קאפוסט ד' י"א ע"ב) וז"ל אבל מצאתי נוסחא אחרת בקצת ספרים מספרי הרא"ש שכתוב בהם וביום הכפורים לא לאסור ולא לעונש ולפי זה שמעינן שפיר דסיכה דיום הכפורים אינה אלא מדרבנן וכו' אבל דאיכא הנוסחאות שכתוב בהם לאסור אבל לא לעונש וכו' עכ"ל.

פ"ח ה"א אמר ר"א לית כאן. בתענית פרק א' ה"ו אין (ליתא) לית כאן סך לית כאן שותה דלבן דבר שהוא בא מחמת (ליתא) שני וכו'.

פ"ח ה"א דל כן דבר וכו'. עי' מ"ש באהבת ציון וירושלים בשבת צד 119.

פ"ח ה"א אמר ר' אלעזר בשם ר' סימיי. כ"ז נשנה לקמן בפרק זה ה"ג זע"ש. ובפי' הרמב"ן עה"ת (דברים כ"ו י"ד) וראיתי בירושלמי ר' אליעזר בשם ר' סימאי אומר לא נתתי ממנו למת מה אנן קיימין אם להביא וכו' ע"ש. ובאהבת ציון וירושלים בשבת צד 119.

פ"ח ה"א תני כל אלו שאמרו. בפי' רבינו חננאל ביומא ע"ח ע"א ירושלמי וכו' כל אלו שאמרו אסורין בנעילת הסנדל יצא לדרך נועל הגיע לכרך חולץ עכ"ל.

פ"ח ה"א וכן באבל וכן במנודה. בפי' רבינו חננאל ביומא הנ"ל ליתא כ"ז. ובבבלי מו"ק ט"ו ע"ב וכן אתה מוצא במנודה ואבל מאי לאו אכולהו לא אשארא.

פ"ח ה"א אית תניי תני יוצאין באמפליא וכו'. בחי' הרשב"א ביבמות ד' ק"ב ע"ב ד"ה אלא וגרסינן נמי בירושלמי בהדיא יוצאין באנפליא של בגד ומדקאמר יוצאין ול"א קאמר מטיילין אלמא אפילו לצאת בחוץ שרי והא דנקט בברייתא (ביבמות ד' ק"ב סע"ב) מטייל הוא באנפליא בתוך ביתו לאו דוקא אלא אגב רישא נקט זכו' עכ"ל. זבר"ן יומא סי' תתקס"ח דבאנפליא אפילו בישות הרבים שרי והכי נמי מוכח בירושלמי דגרסינן התם אית תנויי תני יוצאין וכו' ומדקתני סתמא יוצאין משמע דאפילו ברשות הרבים עכ"ל. ובבאורי מהרש"ל לסמ"ג ה' יוה"כ ואין נראה לחלק בין בית לרשות הרבים באיסור נעילת סנדל ועיד מדקתני בירושלמי יוצאין באנפלאות וכו' משמע אפי' ברשות הרבים וכו'.

פ"ח ה"א באמפליא וכו'. בירושלמי יבמות פרק י"ב ה"א יוצאין באמפילייא ביוה"כ. ובתענית פרק א' ה"ו יוצאין באנפיליא ביוה"כ. ובפי' רבינו חננאל ביומא ד' ע"ח ירושלמי וכו' יוצאין באפליא ואוקימנה (בירושלמי) באפליא של בגד ביוה"כ וכו' עכ"ל. ובה' רי"ץ אבן גיאת (ה' יוה"כ) ובירושלמי תני וכו'. זבאור זרוע חלק ב' סי' רע"ז בירושלמי זכו' אית תניי תני יוצאין באנפיליא וכו'. ובאור זרוע ח"ב סי' תמ"ג גירסת הירושלמי פ"ק דתענית אית תניי תני יוצאין באנפילייא וכו'. ובסמ"ג לווין ס"ט (ד' רפ"ב) ובירושלמי דיומא אמרינן יוצאין באנפליאות של בגד וכו'. וכן מובא הירושלמי בשבלי הלקט השלם ה' שמחות סי' ל"ב וסי' שי"ד ובהגהות מימוני ה' אבל פ"ה אות ד'. ועי' ירושלמי מגילה פרק ג' ה"ב ראו אותו יוצא במנעל פחות ביוה"כ וכו' ובאו"ז ח"ב סי' רע"ז במנעלים פחותים פירוש קרועים עכ"ל.

פ"ח ה"א אמר רב חסדא. זכן בתענית פ"א ה"ו. ובאור זרוע ח"ב סי' רע"ז ומסיים עלה בירושלמי פרק קמא דתענית אר' חסדאי (חסדא) אין יוצאין זכו'. ונראה שלא היה לפניו כ"ז ביומא ירושלמי. ובארחות חיים (ה' יוה"כ סי' כ"ב) ירושלמי אית תנא תני יוצאין באנפליא ואית תנא תני אין יוצאין כתב הר"י מקור' לא פליגי הא בשל עור הא בשל בגד וכו' עכ"ל. וזה מפורש בירוש'. זבוודאי גם לפניו לא היה זה בירושלמי. ועי' סמ"ק לוין רכ"א.

פ"ח ה"א מאן דמר יוצאין באמפליא של בגד. בתוספתא יומא פרק ה' הלכה ה' (הוצאת צוקערמאנדעל) יוהכ"פ אסור וכו' ובנעילת הסנדל וכו' ואפי' באנפליא של בגד. והתוספתא מובאה בר"ן יומא סי' תתקס"ח וע"ש. ובסמ"ק לווין רכ"א ובתוספתא אוסר באנפלאות עכ"ל. ובחי' הרשב"א ביבמות ד' ק"ב ע"ב מאריך בזה. ובה' קצובות דרב יהודאי גאון (בית נכות ההלכות ח"א צד 23) אבל כל מנעל וסנדל וכל (צ"ל מכל) מין עור ומין של עץ אסור עכ"ל.

פ"ח ה"א ר' יצחק בר נחמן וכו'. בפי' רב האי גאון בכלים פרק כ"ו סוליס כדגרסינן בבכורים של *ארץ ישראל ר' יצחק סליק לגביה ר' יהושע בן לוי בלילא צומא רבא נפיק לגביה לבוש סוליסה (כן ביומא אבל בתענית פ"א ה"ו סוליסיה) א"ל מהו הכן (דין) א"ל אסטנס (אסתנים) אני וכו' עכ"ל ובפי' רבינו חננאל ביומא ע"ח ריב"ל נפיק לבוש סוליסיה וכו'. ובתוס' יבמות ק"ג ע"ב ד"ה המסוליים דאמר בירושלמי ריב"ל נפק בסולייא (סוליסה) בלילי צומא רבא. ובאור זרוע חלק ב' סי' רע"ז ותו אמרינן בירושלמי וכו' ר' יצחק בר נחמן וכו' לבש סולייסא בלילי תעניתא (צומא רבא) הלכך מותר לצאת ביום הכפורים באנפילייא של בגד עכ"ל. ובעיטור ה' יוה"כ לבוש סולותי' וכו'. ובתוס' הרא"ש ביבמות ד' ק"ג ע"ב פרט לסנדל המסוליים שם סנדל הוא דאמרינן בירושלמי ריב"ל נפק בסולייסא בליל צומא רבא. ובמנהיג צד 58 (ד"ב) ירושלמי וכו' סליק לגבי ריב"ל בבל (ליל) צומא רבא וכו' ע"ש. ובשו"ת בנימין זאב סי' רמ"ח ואמרינן בירושלמי וכו' לסולייסא פירוש למנעלה וכו'.

פ"ח ה"א א"ל מה הוא דין. בתענית פרק א' ה"ו הגי' א"ל מהו הכין. ובערוך ערך סליס מובא ירושלמי דילן. ובדפוסי פיזרו רל"ז ורע"ז ליתא המלות א"ל מה הוא דין. ובערוך השלם לא התעורר ע"ז.

פ"ח ה"א ר' שמואל בר נחמן סלק וכו'. בירושלמי תענית פרק א' ה"ו (בד' וויניציא 64.3.56) ר' יהושע בר נחמן. ובסדר הדורות (צד 196) ר' יהושע בר נחמן אחיו של ר"ש לא מצאתי עכ"ל. ונראה שהיוחסין כיון לגירסת הירושלמי בתענית הנ"ל. ור' יהושע בר נחמני נזכר עוד במדרש ויקרא רבא פט"ז אות ט'. ובחי' הרשב"א יבמות ד' ק"ב ע"ב ד"ה אלא מדגרסינן בירושלמי ר' שמואל בר נחמן וכו'. ועל מ"ש בירושלמי כאן לבוש סוליסה. בבבלי יומא ד' ע"ח ע"ב בסנדל של שעם. ועי' בערוך ערך שעם.

פ"ח ה"א מה הוא דין. בתענית פ"א ה"ו מהו הכין. ובאור זרוע ה"ב סי' רע"ז ליתא הסיום שרק לאסתנים מותר ללבוש סוליסה.

פ"ח ה"א ר' סמיי חמונה. בירושלמי תענית פרק א' ה"ו ר' שמו תמוניה. ובשלטי הגבורים סביב הרי"ף יומא סי' תתקס"ו לשון ריא"ז מותר לו לאדם לכרוך סודר על רגלו ולצאת בו ביה"כ וכן מותר לנעול אנפליא של בגד כמו שמבואר בתלמוד א"י וכו' וכן מתיר בתלמוד ארץ ישראל לאסתנים לנעול אפי' מנעל של עור עכ"ל ולפנינו אינו מבואר יפה.

פ"ח ה"א חד תלמיד וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' ע"ח ע"א ירושלמי וכו' חד תלמיד וכו' דמלביש (מלבש) סוליסיה דהוה אסתנס (ב' מלות אחרונות ליתא, ולפי סוגיא דהירושלמי מפורש שהקשו על התלמיד, הלא ריב"ל היה אסתנס ?) מן הדא דריב"ל עכ"ל.

פ"ח ה"א חד תלמיד מן דר' מנא הורי לחד מן קריבויי דנשיא מלבש סוליסה. בתענית פ"א ה"ו למילבוש סולייסיה. ומהתלמיד של ר' מנא זה נמצא

עוד

עוד הוראות כאלו לקולא כמו בירושלמי סוכה פ"ב ה"ט חד תלמיד מן דרבי מנא הורי לחד מן קריבוי דנשיא יצא אין מטריחין עליו שיחזור ולא שמיע ר"ג וכו'. ובמו"ק פ"ג ה"ה חד תלמיד מן דרבי מנא הורי לחד מן קריבוי דנשייא משהוא זוקפה שוב אינו כופה. ואולי התלמיד דר' מנא הזה הוא אחד עם מה שנזכר בירושלמי יבמות פרק ט"ז ה"ט חד אריסטון בעי קומי ר' מנא וכו'.

פ"ח ה"א א"ל ר' יהושע בן לוי איסתנים הוה. בתענית פ"א ה"ו ליתא כל זה..

פ"ח ה"א אתי חמי ברחיצה. בס' השלמה בברכות (צד 14) ועוד ראיה מן הירושלמי דתני יוה"כ אסור ברחיצה ובתשמיש המטה ואמר בתשמיש המטה וכו'. ובשבלי הלקט השלם סי' שט"ו ירושלמי ברחיצה הוא אסור בתשמיש המטה לא כ"ש. ובעיטור ה' מילה ובה' יוה"כ ירושלמי בפרק יוה"כ אסור באכילה ובשתיה כו' אסור בתשמיש המטה לא כ"ש, ובתניא סי' פ' ירוש' ברחיצה אסור וכו'.

פ"ח ה"א תפתר במקום שאין טובלין. באשכול חלק א' (צד 1) מיהו תקנתא דעזרא בטלוה דמתחילה לא נתפשטה גזירה בכל ישראל כדאיתא בירושלמי יומא עכ"ל. ובס' השלמה הנ"ל איצטריך למתני במקום שאין טובלין.. ובשבלי הלקט הנ"ל תפתר במקום שנהגו שלא לטבול או וכו'. ובעיטור הנ"ל תפתר קודם שתיקן וכו' או במקום שנהגו שלא לטבול ש"מ במנהגא תליא מילתא וכו' עכ"ל. ובתניא הנ"ל תפתר במקום וכו' כתב בעל עשרת הדברות ז"ל ש"מ טבילה לבעלי קריין במנהגא תליא מילתא עכ"ל. וכיון להנ"ל. ובארחות חיים (דיני ערב רה"ש סי' ג') ובירוש' משמע דמקומות יש טובלין ויש שאין טובלין עכ"ל.

פ"ח ה"א ר' יעקב בר אחא וכו'. בתשב"ץ חלק א' סי' ק"ב איכא מ"ד שלא תקן עזרא טבילה אלא לבעל קרי ששמש מטתו והכי גרסינן התם (בירוש') ר' יעקב בר אחא (ר' ייסה ר"י ב"א, ובירושלמי ברכות פרק ג' ה"ג ר' ייסא, ובתענית פ"א ר' אימי) בשם ריב"ל אין קרי אלא המשמש מטתו (מתשמיש המטה) פי' ובתשמיש המטה בלבד תקן עזרא טבילה לבעלי קריין ר' הונא (הונא) אמר אפילו ראה עצמו נאות (ניאות) בחלום (תוך חלום, ובברכות הנ"ל בחלום) פי' שהמשמש מטתו בחיום גם הוא טעון טבילה מתקנת עזרא הוון בעו מימר ובלבד מאשה משמש מטתו בחלום אבל ראה קרי בחלום שלא ע"י תשמיש המטה לא יהא טעון טבילה וכו' עכ"ל.

פ"ח ה"א ראה עצמו ניאות. בתשב"ץ חלק א' סי' קמ"ז המשתמש וכו' שזהו לשון נאות כדאמרינן וכו' ובירושלמי פרק קמא דתעניות ובפרק בתרא דיומא נאות (ניאות) בחלומו והוא המשמש בחלומו וכו' ע"ש.

פ"ח ה"א בעלי קריין טובלין כדרכן בצנעה. בפסיקתא (הוצאת הרב מהר"ם א"ש ז"ל) פ' מ"ה ילמדנו רבינו מי שהוא רואה קרי ביוהכ"פ וכו' כך שנו רבותינו מי שראה קרי ביוה"כ רוחץ כדרכו ביוה"כ בלבד שילך וירחץ במקום צנוע וכו'. וע"ש בהערות.

פ"ח ה"א אית לך למימר באותו הגוף הקדוש. בתשב"ץ חלק ב' סי' ע"ב אמרו בירושלמי וכו' כשראו ר' יוסי טובל בצנעא לקריו ביוה"כ אמר דבו ביום ראה קרי שלא מחמת תשמיש ומשם הוכיחו דתקנת עזרא היתה אפילו לרואה קרי שלא מחמת תשמיש שאם דוקא מפני תשמיש ור' יוסי טבל מפני תשמיש ערב יום הכפורים ושכח לטבול אי אפשר לאותו גוף קדוש לומר עליו ששכח עכ"ל.

פ"ח ה"א המלך על שם מלך וגו'. בבבלי יומא ד' ע"ח ע"ב מ"ט מלך

משום

משום דכתיב מלך וגו'. ובאור זרוע ח"ב סי' רע"ז הגי' אמר רבא בר זבדא אמר רב (ו' מלות ליתא) מלך ביפיו וגו'.

פ"ח ה"א הכלה מפני איבה. בבבלי יומא שם כלה מ"ט כדי שלא תתגנה על בעלה. ובאור זרוע הנ"ל הגי' כלה מ"ט אמר רב (ב' מלות ליתא) כדי שלא תתגנה על בעלה.

פ"ח ה"א הוינן סברין מימר על סופה אשכח תני על כולהון. מחלוקת ר"א וחכמים על מלך וכלה וחיה. וכן הוא בבבלי יומא ע"ח ע"ב דתניא המלך והכלה לא ירחצו את פניהם ר' חנניא בן תרדיון אומר משום ר' אליעזר המלך והכלה ירחצו את פניהם וכו'. ובה' יוה"כ לרי"ץ אבן גיאת (צד נ"ה) הוינא סברין מימר פירש והחיה אשכח תני אכולהון וכו' ע"ש. ובעיטור ה' יוה"כ ירושלמי הוי סוברין וכו' כגירסת הדפוס, ובתו"י יומא ד' ע"ט ע"א ד"ה המלך פליגי רבנן אכולהו כמו שאמר בהדיא בירושלמי וכו' וכן נראה דאין לנו לומר שחולק הירוש' על תלמוד שלנו כיון שאנו יכולין ליישבו וכו' עכ"ל. ובשבלי הלקט השלם סי' ש"ד ירושלמי הוינן סברין מימר על סיפא אשכח תנא איבו להון וחכמים אוסרין בשניהן פי' ברחיצת פנים של מלך וכלה ובנעילת סנדל של חיה ופסק רבינו ישעיה זצ"ל כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים עכ"ל. ובס' שיח יצחק ביומא ד' ע"ג ע"ב וז"ל שבולי הלקט ב"י סי' ש"ד ירושלמי הוינן סברין מימר על סיפא תנא איבו להון וחכמים אוסרים בשניהם וכו' עכ"ל. ובתניא סי' פ' ירושלמי הוינן סברין למימר על סיפא תנא אייבו להון וחכמים אוסרין בשניהן (אשכח תני על כולהון) עכ"ל. ובאור זרוע חלק ב' סי' רע"ז ירושלמי סברי (סברין) מימר על כולהון (על סופא) אשכח תני על סופה (על כולהון) וכו' ושם להלן באו"ז: והלכה כר' אליעזר דסתם לן תנא כוותיה כדמפרש בירושלמי דלא פליגי חכמים דמתני' כי אם אסיפא דהינו אחיה אבל אמלך וכלה לא פליגי וקיי"ל בחחולין סתם במתני' וכו' עכ"ל וגרסתו להפך משלנו. ובס' מנוח ד' ל"ו ע"ב ואמרינן בירושלמי דפליגי אכולהו וכו' עכ"ל ובפירש"י יומא ד' ע"ג ע"ב דברי ר' אליעזר אכולהו קאי מלך וכלה וחיה עכ"ל ומקורו מהירושלמי כאן. וג' נוסחאות בזה. א) גי' רי"ץ אבן גיאת, רש"י, העיטור ותו"י וס' מנוח, שוה לגי' שלנו. ב) גי' האור זרוע מהופכת משלנו. ג) גי' השבולי הלקט ובעל התניא מתאמת בעיקרה לגי' שלנו רק לפניהם היתה הגי' „דתנא איבו או אייבו להון". ואיבו נזכר בירושלמי רק לפרקים רחוקות. ועי' אהבת ציון וירושלים בפסחים צד 77.

פ"ח ה"ב במשנה וכגרעינתה. במתניתא דבני מערבא כאן ובבלים פרק י"ז וכגלעינתה. ולקמן בירושלמי בהלכה ב' ניתני כמוה וכלעינתה.

פ"ח ה"ב במשנה והשותה מלא לוגמיו חייב. במתניתא דבני מערבא ובבת"י מהמשנה במאירי ובמדרש אגדה ויקרא ט"ז כ"ד. כמלוא לגמיו חייב. וכן הוא בבלים פרק י"ז משנה י"א. אבל במשנה בבלית (יומא ע"ג ע"ב) מלא לוגמיו.

פ"ח ה"ב במשנה המשקין מצטרפין לכמלוא לוגמיו. וכן הוא במתניתא דבני מערבא ובמדרש אגדה הנ"ל אבל במשנה בבלית הנ"ל למלוא לוגמא.

פ"ח ה"ב למעך את חללו וכו'. בערוך ערך כתבת ב' פי' רבינו נסים זצ"ל כמה שני קא קשיא ליה והוה מצטערנא עלה וכו' וכמה קושיא קשי לי עלה עד דאשכחנא פירוקא בגמרא דבני מערבא והכי גרסינן התם א"ר יוסי (יוסה) זאת אומרת שהוא צריך (שצריך) למעך את חללה (חללו) דלכן (דל כן) מתני (ניתני) כמוה וכגרעינתה (וכגלעינתה) וכחללה (וכחללה) והכין בירורה דמילתא כי

הכותבת

הכותבת הגסה אינה דביקה בגרעינתה אלא יש בין גופה ובין גרעינה חלל וכו׳ זהיינו דאמר ר׳ יוסי זאת אומרת צריך למעך חללה כדי שידבק גופה של כותבת בגרעינתה ולא ישאר בה חלל וכו׳ עכ״ל. ובתוס׳ יומא ד׳ ע״ט ע״א ד״ה כותבת ובערוך פי׳ בערך כותבת בשם רב נסים גאון וצ״ל גרס בגמ׳ דבני מערבא אמר ר׳ יוסי זאת אומרת שהוא צריך למעך את חללה פי׳ שאם לא כן (דל כן וכן בפי׳ הר״ש בכלים פרק כ״ו משנה ד׳ ובירושלמי וכו׳ פי׳ דל כן כמו דאם לא- כן וכו׳ עכ״ל) ניתני כמוה וכגרעינתה וכחללה והכין ברירא דמילתא כי הכותבת הגסה וכו׳ עכ״ל. ובתו״י שם ד״ה כותבת שעל זה אומר בירושלמי צריך למעך וכו׳. ובעיטור ה׳ יוה״כ וקא מיבעיא ליה בחללה או בלא חללה ולא איפשיטא בגמרא דילן ומדגרסינן בירושלמי זאת אומרת צריך למעך חללה דאל״כ ליתני וכו׳ ש״מ דליתא לדרב אשי (בבלי יומא ד׳ ע״ט ע״א) דאמר גסה תנן וכו׳ עכ״ל ובסמ״ג לווין ס״ט (ד׳ רפ״ב) וגרסינן בירושלמי הדא אמרה צריך למעך חללה שאין משערים אלא בה ובגרעינתה וכו׳. ובשבלי הלקט השלם סי׳ שי״ב ובהניא סי׳ פ׳ ומפרש בירושלמי מדקאמר כמוה וכגרעינתה זאת אומרת שצריך למעט (למעך) חללה עכ״ל. ובארחות חיים ה׳ יוה״כ סי׳ ו׳ ובכלבו סי׳ ס״ט ירושלמי וצריך למעך חללה וכו׳. ובמאירי ליומא ד׳ ע׳ ובתלמוד המערב נראה שפרשוה בדרך אחרת וששיעור בגרעינתה גדול משיעור שלא בגרעינתה וכו׳ ומ״מ ישם פסקוהו לחומרא והוא שאמרו שם אמר ר״י צריך למעך את חללה וכו׳ ומ״מ כל הפוסקים הביאוה כפי׳ ראשון ופסקו כרב אשי וכו׳ עכ״ל. ובס׳ מנות (קושטנדינא תע״ה ד׳ ל״ד) ואמרי׳ בירושלמי צריך למעך חללא דאל״כ ליתני כמוה וכו׳ וזה הירושלמי בא לפרש שלא תטעה לשער בכותבת שלימה דנפיש שיעורה וכו׳ וצ״ע איך הניח הרב (הרמב״ם) זה הירושלמי והרי״ף הביאו (לפנינו ברי״ף יומא פ״ח ליתא, והר״ן סי׳ תתק״ע כתב הרב אלפסי ז״ל לא כתב משניות הלכות אלו וכו׳ ע״ש) עכ״ל.

פ״ה ה״ב כבותבת נמרית. בס׳ מזבח כפרה בשטה מקובצת בבכורות ד׳ נ״ה ע״א דאמר קרא והירדן יגבול. ובתוס׳ לעיל נ״ד ב׳ כגון של נמר ונמורי גי שהירדן היה מפסיק ביניהם הרא״ש ז״ל עכ״ל ובפאה פ״ד משנה ג׳ בית נמר. ובירושלמי כתובות פרק ב׳ ה״ז עד נמרין. והיא עיר בסוריא.

פ״ה ה״ב תני מלא לוגמיו מה ופליג. בקרבן עדה הכי גרסינן תני כמלא לוגמיו וכו׳ ע״ש. ובהגהתו השוה הירושלמי עם הבבלי יומא ד׳ פ׳ ע״א והא אנן תנן מלא לוגמיו אימא כמלא לוגמיו. אבל באמת גירסת הירושלמי בהמשנה כמלוא לוגמיו, עי׳ לעיל. והגמרא בבלי גרס בהמשנה מלא לוגמיו. ובחי׳ הריטב״א ביומא ד׳ ע״ג ירושלמי תני מלא לוגמיו כל חד וחד בדידיה דבדידיה מיתבא דעתיה בלאו דידיה לא מיתבא דעתיה תמן תנינן (בכלים פרק י״ז משנה י״א ולפנינו בשנויים. ועי׳ בהלכות גדולות הוצאת מקיצי נרדמים צד 156) הכל כפי מה שהוא אדם מלא קומצו מנחה מלא חפניו קטורת מלא לוגמיו ביום הכפורים (כ״ט מלות אחרונות ליתא לפנינו בכל ההוצאות) עכ״ל. שוב ראיתי כי מקור דברי הריטב״א בה׳ יה״כ לרי״ץ אבן גיאת ושם צד נ״א בירושלמי הני (ט״ס וצ״ל תני) מלא לוגמיו וכו׳ ע״ש וגירסת רי״ץ א״נ חסר לפנינו בהירושלמי. ובס׳ מנות ד׳ ל״ד אבל שיעור כותבת שוה לכל אדם וכו׳ דקים להו לרבנן דכל אינש מייתבא דעתיה בכותבת מידו כ״ע טובא ועוג מלך הבשן פורתא והכי איתא בירושלמי (כני׳ רי״ץ א״נ והריטב״א הנ״ל) וכו׳ וגרסינן בתוספתא (גם

המאירי

המאירי הביא זה בשם התוספתא והיא משנה ספורשת בכלים הנ"ל) הכל לפי מה שהוא אדם סלא קמצו וכו' עכ"ל. ובחי' מהר"ם חלאוה בפסחים ד' ק"ז ע"א ד"ה המקדש ואכתי איכא למידק דתנן במס' כלים ויש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם וכו' וכיון דכל אדם משערין כמלא לוגמיו וכו' עכ"ל. והיא קושית הירושלמי לגי' הנ"ל. ועי' במדרש איכה פ"א פסוק כל עמה עד כמה מתיישבת נפש רבי אומר ככותבת ר' חנניה אמר כגרוגרות.

פ"ח ה"ב ר"ח בר אדא בעי קומי ר' מנא ולמה לא תנינתה וכו'. כעין זה בירוש' פאה פ"ו ה"ב כתובות פרק ח' ה"א ר' פנחס בעא קומי ר' יוסי ולמה לא תניתה מקולי ב"ש וכו'. ובבבלי יומא ד' פ"א ע"א מתקיף לה רב הושעיא א"ב הוה ליה מקולי ב"ש וכו'.

פ"ח ה"ג במשנה אכל ושתה ועשה מלאכה. במתניתא דבני מערבא ובבה"י במאירי ובמדרש אגדה ויקרא ט"ז כ"ד אכל ועשה מלאכה וכו'. וכן במשנה בבלית. ועי' כריתות י"ח ע"ב אכל ושתה וכו' דקתני שתה ציר וכו'. ומדסיפא רבי רישא נמי רבי וכו' ע"ש.

פ"ח ה"ג במשנה אכל אוכלין וכו'. במתניתא דבני מערבא אכל ועשה מלאכה (ב' מלות ליתא) אכלין שאינן ראוין וכו'.

פ"ח ה"ג במשנה מחנכין אותן. בר"ן יומא סי' תתקע"א אבל מחנכין אותן לפני שנה ולפני שנתים (שתים) סמוך לפרקן (ב' מלות ליתא) כדי (בשביל) שיהיו רגילין במצוות כך היא הגירסא ברוב הנוסחאות אע"פ שלא כתבה כן הרב אלפסי ז"ל וכו' עכ"ל.

פ"ח ה"ג במשנה קודם שנה וקודם שתים. במשנה בבלית יומא ד' פ"ב ע"א לפני שנה ולפני שתים. ובפי' רבינו חננאל שם הגי' קודם שנה וקודם שתים. כמו שהוא בירושלמי. ובאור זרוע ח"ב סי' רע"ח קודם שנה קודם שנתיים כדי שיהיו (בשביל שיהו) רגילין במצוות (למצוות).

פ"ח ה"ג אין אכילה בכלל שתיה. בתוספתא פסחים פרק א' ושתיה ואכילה אין מצטרפין וכו'.

פ"ח ה"ג מנין שהשתיה בכלל אכילה וכו'. בתוס' שבועות ד' כ"ג ע"א ד"ה גמר דר' יהודה יליף דשתיה בכלל אכילה כדיליף בירושלמי מדכתיב וכל דם לא תאכלו ואי בשקריש והתניא דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה אלא כמו שהוא והתורה קראה אותו אכילה עכ"ל. ועי' שם בגליון הגרע"א שמביא הירושלמי ומתמה על התוס'. ובפי' הר"ש במע"ש פרק ב' משנה א' אמרינן בירושלמי וכו' ר' יונה שמע לה וכו' ע"ש הרבה שנויים.

פ"ח ה"ג ר' חנניה וכו'. בפי' הר"ש שם והדר קאמר (בירושלמי) ר' הנינא בשם ר' פנחס שמע לה מהדא שבועה שלא אוכל ואכל וכו' ע"ש.

פ"ח ה"ג גר"ש בהי"ל קדמייתא. פי' כי המאמר מניין שהוא מחוור בעשה. כבר נשנה לעיל בזה הפרק הלכה א' וע"ש. וכן הוא לעיל פרק ג' הלכה ח' גר"ש בהילכתא עיליתא ע"ד מקורו של מזבח הצפוני וכו' ג"כ כוונתו שזה המאמר נשנה שם לעיל הלכה ז'. ועל הלשון גר"ש עי' מה שכתבתי באהבת ציון וירושלים פסחים צד 13.

פ"ח ה"ג אוהרה למלאכת היום וכו'. בתו"כ אמור פי"ד בשנויים.

פ"ח ה"ג בעי מה הוה ליה למימר ביה לא תעונה וכו'. המאמר קשה הבנה אבל בשבלי הלקט השלם סי' שי"ב ובתניא סי' פ' ועוד מפרש התם (בירושלמי) כל

כל אכילות שבתורה בכזית והכא בככותבות ומשני דהא לא כתיבא ביה אכילה אלא עינוי דכתיב וכל הנפש אשר לא תעונה וקים להו לרבנן דבככותבות מייתבא דעתיה בבציר מהכי לא עכ"ל.

פ"ה ה"ג אמר רב הושעיה השמר פן ולא תעונה הא תלת אזהרן. בבבלי יומא ד' פ"א ע"א מתקיף לה רב הושעיא נכתוב רחמנא השמר פן לא תעונה א"כ נפישי להו לאוי.

פ"ה ה"ג א"ר זעורה הדא אמרה למדין גז"ש. כעין זה בירושלמי סנהדרין פרק שביעי ה"ח אמר ר' זעירה הדא אמרה למידין מגז"ש (גז"ש) אפילו מופנה מצד אחד אמר ליה (ליתא) ר' יודן לית דא פשיטא (ג' מלות ליתא) על דר"ע דר"ע אמר גז"ש (למדין מגז"ש) אע"פ שאינו מופנה.

פ"ה ה"ג דר' עקיבה אמר למדין מגז"ש אע"פ שאינה מופנה. בבבלי נדה ד' כ"ב סע"ב דאמר רב יהודה אמר שמואל משום ר' ישמעאל (כפי' רב נסים גאון בשבת ד' ס"ד ע"א הגי' בפרק המפלת אמר רב יהודה אמר שמואל משום ר' וכו'. אבל כפי' רבינו חננאל בבבא קמא ד' כ"ה סע"ב הגי' אמר רב יהודה אמר שמואל משום ר' ישמעאל) כל גז"ש שאינה מופנה כל עיקר וכו' מופנה מצד אחד לר' ישמעאל למדין ואין מושיבין לרבנן למדין ומשיבין וכו'. והמחלוקות בזה ר' ישמעאל ורבנן נזכרה בבבלי בכמה מקומות. (עי' יבמות ד' ע"ד ע"א הניחא למאן דאמר למדין ואין משיבין וכו' ופירש"י פלוגתא דר' ישמעאל ורבנן וכו'). אבל מדעת ר' עקיבא שנזכר בירושלמי אין זכר בבבלי. ובנגד זה בבבלי שבת קל"א ע"א ושמעינן ליה לר' אליעזר דאמר מופנה מצד אחד למדין ומשיבין וכו'. ובפי' רב נסים גאון שם דע שאע"פ שלא מצאנו לר' אליעזר בפירוש שאמר דבר זה יודעים אנחנו אותו מדבריהם וכו' ועם זה לא נתיחד בחלוקה בזה הדבר אלא ר' ישמעאל והשאר שוו כולם בדבר אחד כי מופנה מצד אחד למדין ומשיבין ידענו כי ר' אליעזר בכלל החכמים ששוו עומד וסובר כמותן שאילו היה חולק עליהן בדבר זה היה נזכר עם ר' ישמעאל וכיון שלא הוזכרה החלוקה אלא בר' ישמעאל בלבד נתברר כי ר' אליעזר אינו שוה לו וכו' עכ"ל. אבל בירושלמי לא נזכר מדעת ר' אליעזר, ונזכר כאן מדעת ר' עקיבה תלמידו. ועי' בפירש"י יבמות ד' ע' ע"ב ד"ה ושמעינן ולקמן פרק מצות חליצה (ד' ק"ד ע"א) שמעינן לר' אליעזר דאמר מופנה מצד אחד למדין וכו' ע"ש ובערוך ערך גזר ג' גז"ש לא גמיר פי' לא גמיר ר"ע גז"ש אלא הוא דרש לעצמו וכו'.

פ"ה ה"ג הכוסס חיטי תרומה. בערוך ערך קס ב' בירושלמי מקוסס את החטה בק' עכ"ל.

פ"ה ה"ג הכוסס חיטי תרומה משלם וכו'. בר"ש ה' תרומות פרק י' ה"ז בירושלמי דתרומות פ"ו הכוסס את (ליתא) החטה (חיטי) של (ליתא) תרומה משלם וכו' והיה ראוי לפסוק כחכמים וכו'.

פ"ה ה"ג מודין חכמים וכו'. בערוך ערך טבל ומפורש בירושלמי מודין חכמים לרבי במגמע (כן בר"ו ביומא כאן אבל בשבת פי"ד ה"ד ובתרומות פ"ו ה"א במגמא) חומץ של תרומה אחר טיבולו (טיבלו, אבל בשבת הנ"ל טיבולו) שמשלם (משלם ובשבת הנ"ל שהוא משלם) קרן וחומש שהחומץ מיישב (משיב, ובשבת הנ"ל מיישב, ובתרומות הנ"ל מישב) את הנפש ודברי רבי

מפורשין

מפורשין ביום הכפורים (יומא ד׳ פ״א ע״ב) עכ״ל. וכל דברי הערוך מיעתקים מפי׳ רבינו חננאל בשבת ד׳ קי״א ע״א וע״ש. ובכריתות ד׳ י״ח ע״ב.

פ״ח ה״ג לאחר טיבלו. בכסף משנה ה׳ תרומות פ״י ה״ז בירושלמי פרק יוה״כ ופ״ו דתרומות תני (ליתא) הכוסס את החטים של תרומה משלם וכו׳ מודים (מודין) חכמים לרבי דמגמע חומץ של תרומה (לאחר טיבלו לא גרס) שהוא משלם קרן וחומש שהחומץ משיב את הנפש ויש לתמוה על רבינו למה פסק כרבי וכו׳ ע״ש.

פ״ח ה״ד במשנה עד שתשוב נפשה. בפי׳ רבינו חננאל ביומא ד׳ פ״ב ע״א עד שתיישב (שתשוב) נפשה. ובמשנה בבלית עד שתשוב נפשה. ובמדרש אגדה (ויקרא ט״ז כ״ד) (הוצאת רש״ב ז״ל) עוברה שהריחה מטעמין (מאכילין) אותה וכו׳.

פ״ח ה״ד בתחילה תוחבה. בתוספתא יומא פ״ה ושהריחה תרומה תוחבין לה ברוטב. ובפי׳ רבינו חננאל ביומא ד׳ פ״ג ע״א ירושלמי בתחילה תוחבין (תוחבה) לה (ליתא) וכו׳ ע״ש ובבבלי יומא ד׳ פ״ב ע״א.

פ״ח ה״ד שתי עוברות באו לפני ר׳ טרפון וכו׳. כעין זה בבבלי יומא ד׳ פ״ב ע״ב לפני רבי ור׳ חנינא ע״ש. ובפי׳ רבינו חננאל ביומא ד׳ פ״ג ע״א ב׳ עוברות באו לפני ר׳ טרפון שלח (לגבון) תרין תלמידין (תלמידים) ואמרו להו (אמ׳ לן אולן ואמרין לון) יומא דין (ב׳ מלות ליתא) צומא רבא אמרין לחדא (לקדמיא) וכו׳ ע״ש.

פ״ח ה״ד חולה אמר יכול אני. בבבלי יומא ד׳ פ״ג ע״א אמר ר׳ ינאי (ג׳ מלות ליתא בירושלמי) חולה אומר צריך וכו׳. וברי״ף ורא״ש שם אמרי רבי ר׳ ינאי חולה וכו׳. ובה׳ יוה״כ לרי״ץ אבן גיאת ד׳ נ״ו בירושלמי חולה אומר יכול אני פירש לצום וכו׳. ובאור זרוע ח״ב סי׳ ר״פ ירושלמי חולה אומר יכול אני ורופא וכו׳. ובמרדכי שבת סי׳ תס״ד חולה אומר צריך ורופא אומר אינו צריך ר״י בר שלמה היה מפרש כל האי צריך דשמעתא שנראה לו שימות אם לא יאכילהו דסבור להסתכן בכך וכו׳ ע״ש ובכפתור ובפרח פרק מ״ד (הוצאת לונץ צד תרמ״ז).

פ״ח ה״ד לא צורכא אלא. באו״ז הנ״ל לא צורכא דלא (אלא).

פ״ח ה״ד חולה אומר יכול אני ורופא אומר אינו יודע. בה׳ יוה״כ לרי״ץ אבן גיאת הנ״ל בירושלמי וכו׳ ורופא אמר איני יודע וכו׳. ובתורת האדם להרמב״ן שער הסכנה (צד 10) ירושלמי חולה אומר יכולני (יכול אני) לצום (ליתא) ורופא אומר איני יודע ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן נעשה ספק וכו׳. ובעיטור ה׳ יוה״כ ד׳ ק״ה ירושלמי חולה אמר יכילנא ורופא אמר א״י ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן נעשה ספק נפשות ודוחין (עי׳ להלן) עכ״ל ובר״ן יומא סי׳ תתקע״ד ירושלמי חולה אומר יכולני לצום ורופא אמר איני יודע וכו׳. ובמגיד משנה ה׳ שביתת עשור פרק ב׳ ה״ח וכתוב בירושלמי חולה אמר יכולני לצום (כגי׳ הנ״ל) וכו׳ וכתבוהו מקצת בעלי הלכות עכ״ל. ובספר אדם וחוה נתיב ז׳ חלק ב׳ חולה אמר יכולני להתענות ורופא אומר איני יודע מאכילין אותו כך פשוט בירושלמי עכ״ל.

פ״ח ה״ד ורופא אמר איני יודע. בתניא סי׳ פ׳ ירושלמי חולה אומר יכילנא ושנים אומרים אינו צריך (ד׳ מלות ליתא ובבבלי יומא ד׳ פ״ג ע״א לא צריכא דאיכא אחרינא בהדיה דאמר לא צריך מאכילין אותו ע״פ בקיאין וכו׳ ע״ש) ורופא אומר איני יודע וכו׳ וע״ש בהערות. ובדא״ש יומא פ״ח סי׳ י״ג

ירושלמי וכו' ורופא וכו'. ובארחות חיים ה' יוה"כ סי' י"א בירושלמי חולה וכו' ע"ש. ובס' ששות בארץ (ד' ר' ע"ב) אבל אם הרופא הוא מסופק והחולה אומר א"צ אין חוששין להאכילו משום ספק רופא וזה הפך הירושלמי שהביאו הפוסקים חולה אומר יכולני לצום ורופא אומר איני יודע ר"א בשם ר"י נעשה ספק נפשות וספק נפשות להקל ופסקו הפוסקים כהך ירושלמי והוא דבר קשה לע"ד וכו' ע"ש ובס' מנוח (ד' ל"ה ע"ב) ואמרו בירושלמי חולה אומר יכולני לצום וכו' ע"ש.

פ"ח ה"ד ר' אבהו בשם ר' יוחנן נעשה וכו'. בבבלי יומא פ"ג ליתא זה. וברי"ץ א"ג הנ"ל נעשה ספק (כספק) נפשות וכל ספק נפשות דוחה (את השבת) עכ"ל. ובתורת האדם להרמב"ן נעשה ספק נפשות וספק נפשות להקל (ג' מלות ליתא) ודוחה את השבת עכ"ל. ובאור זרוע הנ"ל וספק נפשות להקל (כגי' הנ"ל) ודוחה את השבת עכ"ל. ובר"ן יומא הנ"ל וספק נפשות להקל ודוחה את השבת וכו'. וכן הוא במגיד משנה הנ"ל.

פ"ח ה"ד ספק נפשות דוחה את השבת. לקמן בפרק זה משנה ה' ובתוספתא שבת פרק ט"ז וע"ש ובשאלתות סי' ל"ה וע"ש בגליון.

פ"ח ה"ד מנין שמאכילין אותו דבילה וכו'. בתוספתא שבת פרק ט' מנין למי שאחזו בולמוס שמאכילין אותו דבילה קעילית (של תרומה) שנאמר ויתנו לו פלח דבילה וכו'. ובהוצאת צוקערמאנדעל ליתא בכת"י אחד הסלה קעילית.

פ"ח ה"ד ר' חונה אמר וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' פ"ג ע"ב ירושלמי רב הונא עשרים וארבעה עשרונות שאכל (שאכל דוד) לרעבון (ברעבון) אכלן עכ"ל ולפנינו הגי' משונה.

פ"ח ה"ד ר' יוחנן מטחיה כן וכו'. בבבלי יומא ד' פ"ג ע"ב אמר ר' יוחנן פעם אחת אחזני בולמוס ורצתי למזרחה של תאנה (ד' מלות אחרונות ליתא) וקיימתי בעצמי (וקרן עלו) החכמה תחיה בעליה.

פ"ח ה"ד נבילה ותרומה וכו'. בתוספתא יומא פרק ח' (הוצאת צוקער-מאנדעל) נבילה ותרומה מאכילין אותו תרומה.

פ"ח ה"ד טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית. וכן בבבלי יומא ד' פ"ג ע"א. ובפי' רבינו חננאל ובראש ובתורת האדם להרמב"ן הגי' שם נבלה ושביעית נבלה טבל ושביעית וכו' ועי' באור זרוע ח"ב סי' ק"ח.

פ"ח ה"ד אמר ר' יוסה קשיתה וכו'. ירושלמי תרומות פי"א ה"ה וע"ש באהבת ציון וירושלים שהבאתי שנויי נוסחאות בשם הראשונים.

פ"ח ה"ד תרומה בעון מיתה ונבילה וכו'. בתשב"ץ חלק ג' סי' קצ"ח וכן מוכח בירושלמי בפרק בתרא דתרומות דמקל בבטול תרומה יותר מנבילה אע"ג דתרומה במיתה ונבילה בלאו גרידא משום דתרומה מדרבנן וכו' וע"ש שהאריך בזה ובשו"ת מהר"ם אל אלשקר סי' ס"ר בשם הסמ"ג היה מוכיח מן הירושלמי דאיסור נבלה חמור מאיסור תרומה וכו' ע"ש ובכפתור ופרח פרק ל"ד (הוצאת לוניץ צד תק"ט).

פ"ח ה"ה במשנה החושש בגרונו. בכפתור ופרח פרק מ"ד ותנן נמי החושש בפיו (בגרונו. ועי' בבלי יומא ד' פ"ד ע"א) מטילין לו (בתוכו) סם בשבת. ובהלכות פסוקות (ווירסיילים תרמ"ג צד 22) החושש פיו (כגי' הנ"ל) מטילין לתוכה סם ואפילו (ליתא) בשבת וכו' ע"ש ובמתניתא דבני מערבא החושש בפיו מטילין להוכו וכו'.

פ"ה ה"ה רוח תזזית עולה עליו. בדפוסי זיטאמיר קראטאשין ופטרקוב בט"ס: רוח חזזית.

פ"ה ה"ה רב ושמואל חד אמר וכו'. בבבלי יומא ד' פ"ג ע"ב מפורש רב אמר נשים כשפניות משחקות בו ושמואל אמר רוח רעה שורה עליו. ובפי' רבינו חננאל שם שמואל אמר רוח חזזית (צ"ל תזזית) שורה עליו עכ"ל והיה לו הגי' בבבלי כמו בהירושלמי.

פ"ה ה"ה גרמני עבדיה דר"י נשייא. בירושלמי שבת פ"ו ה"ט גרמניא עבדיה דר' יודה נשייא וכו' אתא כלב שוטה וכו' ע"ש ובע"ז פ"ב ה"י גרמנא עבדיה דר"י וכו' ובה' יו"כ לרי"ץ אבן גיאת צד נ"ז בירושלמי עבדיה ד"ר יודן נשיאה (נשייא) נשכו וכו' ע"ש ובאהבת ציין וירושלים בשבת שם צד 82.

פ"ה ה"ה שעקצו חוורבר וחיה. בירושלמי ברכות פרק ח' ה"ה שעקצו חברבר וחיה וכו'. וכן הוא במדרש בראשית רבה פ' פ"ב וע"ש.

פ"ה ה"ה ובלבד פרדה לבנה. בירושלמי כלאים פרק ח' ה"ג ושבת פרק ה' ה"א דברי חכמים כל מין פרדות אחד וע"ש.

פ"ה ה"ה אית דבעי מימר אמרה תורה חלל עליו שבת. במכילתא תשא פ"א בשם ר' נתן ובבבלי יומא ד' פ"ה ע"ב בשם ר' שמעון בן מנסיא וע"ש.

פ"ה ה"ה ר' אבהו בשם ר' יוחנן אך וגו' מיעוט. בבבלי יומא ד' פ"ה ע"ב ר' יוסי בר' יהודה אומר אך שבתותי תשמורו יכול לכל ת"ל אך חלק. ועי' באהבת ציון וירושלים פסחים צד 13.

פ"ה ה"ה ר' זעורה (כד' זיטאמיר ר' זעירא) ר' חייא וכו'. בירושלמי כתובות פרק א' הי"א ליתא ר' זעורה. וכן ליתא בפי' רבינו חננאל ביומא ד' פ"ד סע"ב.

פ"ה ה"ה מפקחין עליו בשביל ישראל. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' פ"ד ע"ב ירושלמי וכו' מכוי וכו' מפקחין עליו בשבת (ליתא) וכו' ע"ש.

פ"ה ה"ה תרין אמורין וכו'. בפי' רבינו חננאל הנ"ל עד כמה איכא פלוגתא דאמוראין חד אמר עד חוטמו וחד אמר עד טבורו (טיבורו) עכ"ל ועי' נדה פ"ג ה"ג.

פ"ה ה"ה והנשאל וכו'. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' פ"ד ע"ב ירושלמי וכו' והנישאל והשואל ה"ז שופך דמים. וגירסתו משונה. ובתורת האדם להרמב"ן שער הסכנה ירושלמי תני הזריז וכו'. ובאור זרוע חלק ב' סי' ל"ח ואמרינן בירושלמי הנשאל ה"ז (ב' מלות ליתא) מגונה השואל (והשואל) ה"ז שופך דמים. ובאור זרוע ח"ב סי' ק"ח מובא הירושלמי ג"כ בשנויים. וברוקח סי' ק"ט ירושלמי וכו' הזריז הרי זה (ב' מלות ליתא) משובח הנשאל הרי זה מגונה השואל הרי זה שופך דמים. ובר"ן יומא סי' תתקע"ה ובשבת סי' תל"ג ירושלמי תני הזריז וכו'. ובמגיד משנה ה' שבת פרק ב' ה"ג ובירושלמי הזריז וכו' ובתשב"ץ ח"א סי' נ"ד ובירושלמי וכו'. ועי' בס' האשכול ח"ב צד 115. ובשו"ת בנימין זאב סי' רי"ד וכתב סמ"ג בלאוין סי' ס"ה וכו' כדאמרינן בירושלמי הנשאל הרי זה מגונה וכו'. וכן מובא בטור או"ח סי' שכ"ח ועי' בב"י שם.

פ"ה ה"ה הני כל דבר שהוא של סכנה אין או' יעשו דברים בגוים ובקטנים. בירושלמי נדרים פרק ב' ה"ט לא תני כל דבר סכנה אין אומרים יעשו בגוים ובקטנים. אבל בירושלמי שבת ספט"ז ולא כן תני כל דבר שיש בו סכנה אין אומרים יעשו דברים הללו בנשים (בגוים) ובקטנים. ושתי הנוסחאות נזכרו בתוספתא שבת פרק ט"ו (בהוצאת צוקערמאנדעל) בכת"י ערפורט הגי' ואין אומ' יעשו דברים על פי נשים ועל פי כותים. ובכת"י אחר שם ואין

אומרים

אומרים יעשו דברים בכותים ובקטנים . ובבבלי יומא ד' פ"ד ע"ב בבת"י ואין או' יעשה דברים ע"י גוים וע"י קטנים וכו' לא ע"פ נשים ולא ע"פ גוים וכו' . וכן הוא בפי' רבינו חננאל שם. וזה עפ"י נוסחאות הנ"ל בתוספתא . וברוקח סי' ק"ט ירושלמי אין אומרים יעשו דברים הללו בקטנים ובגוים . וברמב"ן בס' תורת האדם שער הסכנה צד 8 בירושלמי וכו' ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים ולא ע"י נכרים . וכן הוא בתוס' ריד"א בשבת ד' קכ"א ע"א.

פ"ח ה"ה אפי' בגדולים בישראל . בתוספתא שבת פרק ט"ז בכת"י אחד אלא בגדולים שבישראל ובירושלמי שבת ספט"ז אלא אפילו בגדולים אפילו בישראל . ובנדרים פ"ד ה"ט אלא אפילו בגדולים ואפילו בישראל . ובתורת האדם להרמב"ן שער הסכנה והכי נמי בירושלמי אפי' בגדולים אפי' (ליתא כאן ואיתא בשבת ובנדרים) בישראל עכ"ל ובתשב"ץ חלק א' סי' נ"ד ולשון הירושלמי מוכיח כן דהכי גרסינן התם אין אומרי' (אומר) יעשו דברים הללו (ליתא) בקטנים ובגוים אלא אפילו גדולים (בגדולים) אפילו (כגי' הרמב"ן) ישראל (בישראל) עכ"ל וברוקח סי' ק"ט אלא בגדולי ישראל . ובתוס' ריד"א הנ"ל אלא אפילו בישראל ואפילו בגדולים . ובאור זרוע הנ"ל אלא אפילו בגדולי ישראל .

פ"ח ה"ה בישראל . בתוספתא שבת הנ"ל מסיים : אלא מצרפין דעת ישראל עמהם . ובירושלמי בשבת וביומא ובנדרים הנ"ל ליתא כ"ז . ובבבלי יומא פ"ד ע"ב אבל מצטרפין לדעת אחרת . וברמב"ן בתורת האדם שער הסכנה צד 8 והכי נמי בירושלמי וכו' מפני שמצטרפין לדעת אחרת נ"א אבל מצטרפי לדעת אחרת עכ"ל ולפנינו ליתא זה . ובר"ן יומא סי' תתקע"ה מפני שמצטרפין לדעת אחרת כך היא הגירסא בהלכות הרי"ף ז"ל וכו' ואיכא נסחא דכתיב בה אבל מצטרפין לדעת אחרת והכי פירושה וכו' ע"ש.

פ"ח ה"ה בשיחין. בסדר הדורות (צד 226) בירושלמי וכו' בחצירו בשאן (בשיחין) .

פ"ח ה"ה אמרו חכמים לא היה צריך לעשות כן. כן הגי' גם בירושלמי שבת ספט"ז וכן בתוספתא שבת פי"ד . אבל בנדרים הנ"ל אמר ר' חנינה לא הוה צריך וכו' . ונראה שהיה כתוב שם אמ"ח, ר"ת : אמרו חכמים, ופתר מעתיק אחד, אמר ר' חנינה .

פ"ח ה"ה חד נפתיי וכו'. במעריך להר"ם לונזאני (בס' שתי ידות ד' מ"ח ע"א) בירושלמי וכו' מעשה שנפלה דליקה בשבת בשכונת ר' יונה וכו' ע"ש ובאהבת ציון וירושלים בשבת צד 150 .

פ"ח ה"ו במשנה מי שנפלה וכו'. בתנחומא וישב אות ח' (הוצאת הרב רש"ב ז"ל) ילמדנו רבינו אם נפלה מפולת בשבת וכו' כך שנו רבותינו מי שנפלה עליו מפולת בשבת (ליתא) ספק הוא שם וכו' מפקחין עליו את הגל (ב' מלות ליתא) מצאוהו חי וכו' יניחוהו כתיב בשבת מחלליה מות יומת (ה' מלות אחרונות ליתא לפנינו) וכו' ובאור זרוע חלק ב' סי' ל"ח דתנן וכו' מי שנפלה וכו' ספק שם (הוא שם) וכו' מפקחין עליו את הגל (כגי' התנחומא) וכו'. ובמתניתא דבני מערבא ספק ישראל מפקחין עליו .

פ"ח ה"ו ועל זדון מקדש . במשנה שבועות פ"א מ"ט ועל זדון טומאת (ליתא) מקדש .

פ"ח ה"ו רבי יורה אומר כיני מתניתא הקלות וכו'. בבבלי שבועות ד' י"ב ע"ב היינו קלות היינו עשה וכו' אמר רב יהודה הכי קאמר על שאר עבירות

שנתהרה בין קלות בין חמורות בין שעשאן בשוגג בין שעשאן במזיד וכו׳ ע״ש ובפי׳ רבינו חננאל שם. ובירושלמי שבועות פרק א׳ ה״ט בשנויים.

פ״ח ה׳ו בדבר שיש בו חיוב קרבן. בשבועות פ״א ה״ט ל״ג וכן הנכון.

פ״ח ה״ו שעבר עליהן יוה״כ חייבין. במשנה כריתות ד׳ כ״ה ע״א הגי׳ חייבי חטאות וכו׳ חייבין להביא לאחר יום הכפורים (ד׳ מלות ליתא) וכו׳. אבל בשבועות פרק א׳ ה״ט הגי׳ נכונה.

פ״ח ה״ו ולמה לא אמר וכו׳. בשבועות פ״א ה״ט הגי׳ מתוקנת וכאן הגי׳ משובשת וע״ש.

פ״ח ה״ו ר׳ שמעון בשם ר׳ לוי סובייה (בד׳ זיטאמיר וקראטאשין סוכייה) במורד ביוהכ״פ וכו׳. בשבועות פ״א ה״ט ר׳ שמעון בשם לוי שובדא. ובכריתות ד׳ ז׳ ע״א וריש לקיש סבר מבעט נמי מכפר עליה יוה״כ. ומזה נראה שגם כאן ר׳ שמעון הוא ר׳ שמעון בן לקיש. ובירושלמי עירובין פרק י׳ ה״א ריש לקיש בשם לוי סוביא במערה מכד לכד וכו׳. ובבבלי שם ד׳ צ״ז ע״ב אמר ריש לקיש משום לוי סבא הכא במאי עסקינן במערן מחבית לחבית. ובירושלמי פסחים פ״ו ה״ו ריש לקיש בשם רבי סובייה וצ״ל בשם ר׳ לוי סובייה. כמו שהוא בירוש׳ עירובין פרק י׳ ה״ב (בד׳ ווינציא 26. 3. 36) ר״ש בן לקיש בשם לוי סוביה. לעווי קאהוט ואסטראוו מביאים מירושלמי כאן לוי סובייה. ומבארים שהוא מעיר שוכו. וסמכו על דפוס קראטאשין. ובד״ו הגי׳ לוי סובייה. ולפי שמצינו עפ״י רוב בירושלמי ריש לקיש בשם לוי סוביה. וגם בבבלי נמצא במקומות אחרים ריש לקיש בשם לוי סבא. וגם לעיל מפורש שמ״ש בירושלמי לוי סוביה נאמר בבבלי בשם לוי סבא. בוודאי שהגרסא הנכונה בכל מקום לוי סוביה והוא לוי סבא.

פ״ח ה״ו במורד ביוה״כ היא מתניתה. בכריתות ז׳ ע״א ר׳ יוחנן אמר במבעט וכו׳. ובירושלמי לא נזכר משם ר׳ יוחנן. ובירושלמי שבועות פרק א׳ הלכה ט׳ במ״ס: במוכר ביוה״כ היא מתניתה. ובערוך ערך דע ורמו עלה בני מערבא ההיא דהנן בסוף כריתות חייבי אשמות ודאין וכו׳ ומקשו והלא כיפר יוה״כ ואוקמוה ההיא דכריתות במודר (בערוך השלם הגיה במורד) ביוה״כ עכ״ל.

פ״ח ה״ו עשה אעפ״י שלא עשה תשובה. אבל בבבלי שבועות ד׳ י״ב סע״ב האי עשה היכי דמי אי דלא עבד תשובה זבח רשעים תועבה אי דעבד תשובה וכו׳.

פ״ח ה״ו מכפרת היא. בשבועות פ״א ה״ט מכפרת היא על כורהו (ב׳ מלות ליתא).

פ״ח ה״ו בר נשא מימור למלכא. בחי׳ הרשב״א בשבועות ד׳ י״ג ע״א: בירושלמי אמרו משל למי שאינו מודה שמכפר דאפ״ה מכפר מי אפשר למלכא למימר לית את מלוך עכ״ל.

פ״ח ה״ו אר״ח בריה דר׳ הלל. בשבועות הנ״ל אר״ח בי ר׳ הלל לא מסתברא דאילא חילופין (ה׳ מלות ליתא ביומא) לא כולא וכו׳ ע״ש שנויים.

פ״ח ה״ו והעולה מכפרת על הרהור הלב. בתנחומא לך י״ג (הוצאת הרב רש״ב ז״ל) ילמדנו רבינו העולה על מה היתה באה וכו׳. וע״ש בהערות.

פ״ח ה״ו אמר ר׳ לוי והעולה על רוחכם היו לא תהיה. בויקרא רבא פ״ז סי׳ ג׳ אר׳ לוי מקרא מלא הוא והעולה וגו׳. מאמר ר׳ לוי חסר כאן בירושלמי דפוס זיטאמיר.

פ״ח ה״ו רבי זבידא אמר וכו׳. במע״ש פרק א׳ ה״ד ר׳ זבידא הוה יתיב מתני

מתני וכו' וביבמות פרק י' ה"ה אמר ר' זבידא מתניתא וכו'. וכן בב"מ. ועי' באהבת ציון וירושלים בשבת צד 11 על מה שאמרו שם בשם רב זביד. ובירושלמי ברכות (3.3.30.) ר' יהודה בר זבודא.

פ"ח ה"ו בשם ר' יוחנן מודה רבי שאין יוה"כ מכפר אלא בתשובה. בירושלמי שבועות פרק א' ה"ט הגי' משנה: יום הכפורים מכפר בלא (אלא) תשובה (הא) ומיתה ממרקת (מכפרת) בלא תשובה. ועי בבבלי שבועות ד' י"ג ע"א.

פ"ח ה"ו מאן תנינתה ר' הווי הדא וכו'. בשבועות הנ"ל מאן תנינתה רבי הדא וכו'. בספר כוכבי אור ד' ט' מביא אמורא ר' הווי מירושלמי יומא כאן, ולא ראה גירסת הירושלמי בשבועות הנ"ל.

פ"ח ה"ז במשנה על עשה ועל ל"ת וכו'. בריטב"א שבועות ד' י"ג ע"א ד"ה רבי דתנן חטאת ואשם וכו' תשובה (התשובה) מכפרת על עשה ול"ת הניתק לעשה וכו' (על עבירות הקלות על עשה ועל ל"ת). ועי' בבלי יומא ד' פ"ה סע"ב הכי קאמר על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה וכו') .

פ"ח ה"ח במשנה האומר אחטא וכו'. בפסיקתא פ' מ"ד (הוצאת הרב מהר"ם א"ש ז"ל) כך שנו רבותינו האומר אחטא וכו' אין מספיקים על ידו (בידו) עשות תשובה.

פ"ח ה"ח במשנה עבירות שבין אדם למקום וכו'. בתנחומא וירא אות ל' (הוצאת הרב רש"ב ז"ל) כך שנו רבותינו עבירות שבין אדם למקום וכו' וע"ש בהערות ובאור זרוע ח"ב סי' רע"ו. ובבה"ג (הוצאת מקיצי נרדמים צד 157) דתנן עבירות של (ליתא) בין אדם למקום וכו'.

פ"ח ה"ח שאל ר' מתיה בן חרש וכו'. באבות דר' נתן פרק כ"ט נוסח א' בשנוים וע"ש בהערות הרב הגי' רש"ז שעכמער נ"י. ובילקוט המכירי תהלים פ"ם מ"ג שאל מתיה בן חרש וכו' וכיוצא בזה בירושלמי ובתוספתא ובמכילתא עכ"ל. וע"ש בהערות הרב רש"ב ז"ל. ובתשובת הגאונים (חמדה גנוזה ירושלים תרכ"ג סי' ח') כהא ברייתא שאל מתהי' (מתיה, ובלא ר' כגירסת הילקוט הנ"ל ועל מ"ש בירושלמי ברכות בד"וו (5.1.43.) אר' מתניה הגי' בתניא אר' מתתיה עי' באהבת ציון וירושלים צד 55) בן חרש. ובעיטור ה' יוה"כ שאל רב מתנא בן חרש וכו'. יש עוד אמורא שלא זכרו בשמו והוא ר' מתיה: בירושלמי יבמות פרק ח' ה"א בד"וו אמר רבי מתיה מכיון דכתיב וכו'.

פ"ח ה"ח את ר' אלעזר בן עזריה בישיבה. בשבועות פ"א ה"ט ליתא המלה בישיבה. ובבבלי יומא ד' פ"ו ע"א את ר"א בן עזריה ברומי. ובתשובות הגאונים הנ"ל את ר' שמעון בן יוחאי (ר"א בן עזריה) ברומי. (וכן הוא במעילה י"ז ע"א שאל ר' מתיא בן חרש את רשב"י ברומי). ובפרדס לרש"י סי' קפ"ד שאל מתיה בן חרש את ר"ש בן יוחי ברומי וכו'. וכן הוא בתניא סי' פ"א. ועי' בפי' רב נסים גאון בשבת ד' ס"ג ע"ב. ובהלכות גדולות (הוצאת מקיצי נרדמים צד 601) שאל ר' מתיא ב"ח את רשב"י כשהיו יורדין בספינה לילך לרומי וכו'.

פ"ח ה"ח ג' הם חוץ מן התשובה. בפירש"י יומא ד' פ"ו ע"א שלש הן הנחלקין וכו' אבל תשובה וכו'. וכס' שמות בארץ (ד' כ"ח ע"א) ושוב ראיתי בירושלמי בפרקין דמייתי ברייתא זו וקתני בהדיא ג' הם חוץ מהתשובה וכו' עכ"ל.

פ"ח ה"ח עד שימחול לו. בסנהדרין פ' חלק ה"א עד שימחול לו הקב"ה (ליתא).

פ"ח ה"ח והיסורין בשאר ימות השנה. ג' מלות אחרונות ליתא בסנהדרין הנ"ל ובשבועות פרק א' הלכה ט'.

פ"ה ה"ח והמיתה ממרקת. בסנהדרין הנ"ל ממרקת שליש (ליתא).

פ"ה ה"ח אמר ר' יוחנן וכו'. בס' עבודת הקודש לר"מ ניגרין ובירושלמי מסיים במדרש זה של ר' ישמעאל ואמר ר' יוחנן זו דברי ראב"ע ור"י ור' עקיבא אבל חכמים אומרים (דברי חכמים) שעיר המשתלח מכפר ואם (אם) אין שעיר היום מכפר עכ"ל.

פ"ה ה"ח כיצד הוא מכפר. בחי' הריטב"א בשבועות ד' י"ג ע"ב וכן אמרו בירושלמי אימת יוה"כ מכפר וכו'.

פ"ה ה"ח ר' זעורה אמר כל שהוא. בירושלמי שבועות פרק א' ה"ט וסנהדרין פ' חלק הלכה א' כל שהוא כל שהוא (ב' מלות אחרונות ליתא). ובפי' הר"ש משאנץ בתו"כ אחרי פ"ה היה לו כאן גירסא אחרת וז"ל ובגמרא ירושלמית זעירא אמר יוה"כ נמי מכפר מיד עכ"ל. ובחי' הרשב"א בשבועות ד' י"ג ע"א ובירושלמי מפורש כן דעביד פלוגתא בהני תרי לישני דגרסינן התם ר' זירא אמר יום הכפורים (ב' מלות ליתא) כל שעה ושעה (כל שהוא) מכפר (ליתא). ובחי' הריטב"א הנ"ל ר' זעירא אמר כל שהוא כלומר בכל שעותיו עכ"ל.

פ"ה ה"ח מת מרד. בירושלמי סנהדרין ושבועות הנ"ל מת מיד. ובחי' הרשב"א הנ"ל מה ביניהם מת מיד. ובחי' הריטב"א הנ"ל. מאי בניהון עבר (ליתא) ומת מיד פי' בזומה.

פ"ה ה"ח כבר כיפר. וכן הוא בסנהדרין הנ"ל אבל בשבועות הנ"ל ליתא מלת כבר. ובחי' הריטב"א הנ"ל על דעתיה דר"ז כפר על דעתיה דר' חנינא (חנניה) לא כפר מתניתא (אמר ר' זעירא מתניתא, וגירסתינו בט"ס כי הלא ר' זעירא חולק כאן עם ר"ח ואיך יביא ר' זעירא ראיה לר' חנינא? ובירוש' סנהדרין הנ"ל הגי' אמר ר' חנינא מתניתא מסייעה לר' זעירה) מסייעא לר"ח חומר בשעיר וכו' כך פי' הרמב"ן ז"ל עכ"ל הריטב"א.

פ"ה ה"ח חומר בשעיר. תוספתא יומא פרק ה' בשם ר' אלעזר בר' יוסי. ובפי' רבינו חננאל בשבועות ד' י"ג ע"ב תנא חומר בשעיר מביוה"כ שהשעיר מכפר מיד וכו'. ובחי' הרשב"א בשבועות שם יש ספרים דגרסי הכי דתניא חומר בשעיר מביוה"כ ורש"י ז"ל העביר ע"ז קולמוס ואמר דלא גרסינן ליה כלל ובוודאי מאן דגרים דתניא שיבוש הוא וכו' עכ"ל. וכיון למ"ש רש"י בשבועות י"ג ע"ב דתניא חומר בשעיר כו' לא גרסינן לה עכ"ל ובפי' הר"ש משאנץ בתו"כ אחרי פ"ה וקשה דעל סוגיא זו מביא בשבועות כדתניא חומר בשעיר וכו' ובפי' רבינו חננאל גרס תניא (לפנינו בפי' ר"ח תנא) ולא קאי אלמעלה ורבינו שלמה מחקה וכו' עכ"ל וגירסת רבינו חננאל ז"ל נובע מהירוש' כאן. ובחי' הריטב"א בשבועות ד' י"ג ע"ב יש ספרים שהיו גורסים וכן מצא דש"י ז"ל דתניא חומר בשעיר וכו' רש"י ז"ל כתב דלא גרסינן לכולה מתני' כלל משום דפליגא אסוגיין דס"ל דיוה"כ מכפר בכולו למי שהיה לו שעות שבע"י וכו' ואברא דל"ג דתניא אבל לא מחקינין כולה מתני' דהא בירושלמי איתא והכי גרסי' הניא חומר השעיר וכו' עכ"ל.

פ"ה ה"ח וביוה"כ מה שאין בשעיר. בחי' הרשב"א בשבועות ד' י"ג ע"ב סמניה אחד אמר ש"י הנוסחא שמצאתי בירושלמי שלי נראית אמיתית ולא בעינן לפרושי רבינו והכין היא חומר ביום הכפורים מהשעיר שיום הכפורים מכפר בלא שעיר ושעיר אינו מכפר בלא יוה"כ (אלא ביום הכפורים אבל

בסנהדרין

בסנהדרין ושבועות הנ"ל הגי' בלא יוה"כ) עכ"ל. ובס' עבודת הקדש לר' משה ניגרין ז"ל בפתיחת הספר (כפי שהעתיק לי ידידי הרב הגדול ר' אליעזר ליפמן פרינץ נ"י) ובתוספת אמרינן וכן בירושלמי חומר בי"ה שאין בשעיר שי"ה מכפר בלא שעיר ושעיר אין מכפר אלא בי"ה ומקרא מלא הוא כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגו'. ולקמן שם מוסיף רמ"נ הנ"ל ונחזור למה שעיינו עלי' כי הדברים מתמיהים למה קבעו המדרש בזה ולא הזכירו כלל משניות מפורשות וברייתות מסכימות ופסוקים מבוארים שי"ה בפני עצמו עם התשובה מכפר על כל עבירות שבתורה עכ"ל.

פ"ה ה"ח שהשעיר מכפר מיד. בפי' רבינו חננאל ביומא ד' פ"ז ע"ב ירושלמי שעיר המשתלח (ליתא) מכפר ביוה"כ (ייתא) מיד ואם אין שעיר יוה"כ מכפר עם השיכה (משתחשך). ובתום' שבועות ד' י"ג ע"ב ד"ה דעבד כדתניא חומר וכו' ויוה"כ עד שתחשך. ובפי' רבינו חננאל בשבועות ד' י"ג ע"ב עד שתחשך. ובעיטור (ה' יוה"כ) יוה"כ אין מכפר עד שתחשך כלומר אינו משלים הכפרה מכל וכל עד שתחשך אבל מכפר הוא כל היום וכו' עכ"ל. וברוקח פי' רי"ז בתוספתא יום הכפורים מכפר עם חשיכה עכ"ל. והנה הקורא הרומר יראה שרוב הלכה זו מובאה בספרי הראשונים כמו רבינו חננאל (בפרושיו ליומא) רי"ץ אבן גיאת (בה' יוה"כ) בעלי התוס', ורשב"א (בשבועות) והעיטור ועוד. ואולם בחידושי הרב ר' יוסף אבן מיגאש לשבועות לא זכר כלל מהירושלמי. ובפרק ראשון משבועות שנזכרו שם הרבה ברייתות הנוגעות להלכות יום הכפורים, אין זכר בחי' ר"י אבן מיגאש לירושלמי יומא ולא מירושלמי שבועות פ"א ה"ט שנשנו שם רוב הלכה זו מ"ח שורות מיומא פרק ח' הלכה ו' והלכה ח'. ובכל הספר של ר"י אבן מיגאש לשבועות ולא מצאתי אפילו פעם אחת שזכר הירושלמי. וכן בחידושיו לבבא בתרא ג"כ נזכר מעט מן המעט מהירושלמי. וסבת הדבר לא מחמת שלא ידע את הירושלמי כי הלא בשו"ת שלו הנדו מביא את הירושלמי ומפרשו, אולם טעם הדבר כמה שכתבתי באהבת ציון וירושלים לפסחים צד 86 בדבר פירש"י, שהר"י אבן מיגאש הנהו מתעסק בגמרא בבלי ואין ראוי להזכיר את הירוש'. כזה הננו רואים בחדושי הרמ"ה (בס' יד רמה) לבבא בתרא וסנהדרין שכמעט אין זכר להירושלמי מפרושיו המחזיקים כמה מאות דפים גדולים. ולפעמים כאשר אנחנו מעיינים בחידושי הרמ"ה נשכח לגמרי שיש גמרא ירושלמי בעולם. ואין לאמר שלא ידע ממנו הלא כאשר נראה במכתביו בס' כתב אל רפאייל רואים שהרמ"ה איננו זר כלל להירושלמי והנהו מפלפל עם חביריו בעלי התוס' בפירושי הירושלמי וראיתי שם נוסחאות נכונות בהירושלמי משונות משלפנינו. וכדוגמא זו רואים בחדושי הרא"ה בכתובות וביצה שהנהו מביא מהירושלמי זעיר שם זעיר שם מעט מן המעט. והלא בשאר ספרי הרא"ה (כמו בבדק הבית ועוד) רואים שהנהו עסקן בהירושלמי. אלא בוודאי שטעמו של דבר הוא כאשר אמרתי בדבר רש"י. וגם הרמב"ם שסמך לדינא בהרבה מקומות על הירושלמי כנגד הבבלי (שו"ת מהרי"ק) ועשה פירש על הירושלמי (פיהמ"ש תמיד) בכל זה בפירושו על רה"ש מביא מהירושלמי רק מעט מן המעט. כנגד זה המה בעלי התוס' ובראשם הריב"א והר"י שהביאו בהרבה מקומות בתוס' על הגמרא בבלי את הירושלמי ועד כמה היו מהירים בהירושלמי נראה ממ"ש בסמ"ג עשין קמ"א וכן בירושלמי דמס' חלה גרסינן דבר שמקפיד וכו' ורוב

העולם

העולם מגיהין שם אין הכלי מצרף עכ"ל. ושם עשין כ"ג יש אומרים שיש בירושלמי עיר שיש בה חזירים פטורין מן המזוזה ואומר רבינו יצחק ברבי אברהם נשתקע הדבר ולא נאמר כי בדק בכולן ולא מצאו עכ"ל. ובמרדכי סוף ה' מזוזה סי' תתקס"ח יש מפרשים שיש בירושלמי עיר שיש בה חזירים פטור מן המזוזה ואומר ר"י בר אברהם שבדק בכולו (לא בכולן כגי' הסמ"ג) ולא מצא ואם ישנו הינו דוקא בפתח וכו' עכ"ל ועי' בארחות חיים ה' מזוזה בשם הסמ"ק. ובפסקי תוס' עירכין ומנחות שהביאו דין זה. וכן הביאו הרבה הירושלמי הרמב"ן הרשב"א המאירי בחידושיהם והאור זרוע.

פ"ח ה"ח שהיה ברעתן להביא. כפי' רבינו חננאל הנ"ל ואוקמיה (בירוש') כגון שאבד (ליתא) ונתנו דעתן להביא אחר ולא מצאו (הביאו).

פ"ח ה"ח ר' יוסי בי ר' בון בעי. בפי' רבינו חננאל הנ"ל ר' יוסי בן יוסי בעי וכו'. וכגרסת רבינו חננאל כן הוא בירושלמי סנהדרין פ' חלק הלכה ב' אמר ר' יוסה בן יוסה ואין הקב"ה וכו'.

פ"ח ה"ח ואין הקב"ה רואה את הנולד. כעין זה בירושלמי רה"ש פרק א' ה"ג ר"ח חברהון דרבנן בעי ואין הקב"ה רואה את הנולד.

פ"ח ה"ט במשנה את זו דרש. בילקוט עה"ת ר' תק"פ זה מדרש דרש.

פ"ח ה"ט שמואל אמר ההן דחטא וכו'. בבבלי יומא ד' פ"ז ע"ב לא נזכר ממאמר שמואל. אבל נזכרו שם מאמרי אמוראי אחרים. ובירושלמי בבא קמא פרק ח' ה"ו רב (שמואל) אמר אדם שסרח לחבירו וכו' ע"ש, ובאור זרוע חלק ג' (בבא קמא) סי' שע"ז מובא הירושלמי וגורס ירושלמי וכו' רבא אמר אדם שסרח וכו'. ובתשובות הגאונים (שערי תשובה סי' ס"ט) וששאלתם לרב האיי ז"ל בירושלמי פרק החולין (לפנינו שם ליתא ונראה שצ"ל החובל) אדם שסרח על חבירו תחלה והלך ובקש ממנו פעם ראשון ושני (ג' מלות ליתא) ולא קבלו מה יעשה יעשה שורה של אנשים ויפיסנו בפניהם וכו'. ובפי' רבינו חננאל ביומא ד' פ"ז ע"ב ירושלמי וכו' שמואל אמר הדין דחטי וכו' ע"ש ובאור זרוע חלק ב' סי' רע"ו ובירושלמי דפרק יום הכפורים שמואל אמר וכו'. ובמרדכי יומא סי' תשכ"ד ירושלמי וכו' אמר שמואל וכו'.

פ"ח ה"ט יעשה שורה של אנשים. בבבלי יומא ד' פ"ז ע"א אמר רב חסדא וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם (שורה של אנשים) וכו'. ובתנחומא וירא אות ל' (הוצאת רש"ב ז"ל) מה יעשה אמר ר' שמואל בר נחמן יביא עשרה בני אדם ויעמידם שורה אחת ויאמר לפניהם וכו'. ועי' בפסיקתא (הוצאת מהר"ם א"ש ז"ל) פסקא ל"ח. וברוקח סי' רי"ד וסי' רי"ח וצריך כל אדם להעביר על מדותיו וכו' וכן בירושלמי פרק החובל וכו' עכ"ל.

פ"ח ה"ט שורה של אנשים. לפני איזה הראשונים היה כאן מאמר שלם החסר לפנינו בכל ההוצאות: בתשובות הגאונים הנ"ל אר"י הדא דתימא באותו שלא הוציאו עליו שם רע אבל באותו שהוציאו עליו שם רע אין לו מחילה עולמית (כ"א מלות אחרונות ליתא לפנינו ביומא כאן אבל איתא בירושלמי בבא קמא פרק ח' ה"י) ובאור זרוע חלק ב' סי' רע"ז ומסיים בירושלמי התם (ביומא פ' יום הכפורים) בר"א בשאר עבירות אבל המוציא שם רע על חבירו אין לו מחילה עולמית (גירסתו כגי' תשובות הגאונים הנ"ל) עכ"ל ובמרדכי יומא סי' תשכ"ד ומסיק (בירושלמי כאן) הדא דאת אמר בשאר כל עבירות אבל המוציא שם רע וכו' עכ"ל ובשו"ת בנימין זאב סי' תי"ב (וויניציא רצ"ט)

והמוציא

והמוציא שם רע אין לו מחילה עולמית וכמו שכתב נמי המרדכי משם הירושלמי פ"ק דיומא תני יום מיתה כיום תשובה אמר שמואל האי מאן דחטא לחבריה צריך למימר ליה סריחית עלך כו' (לפנינו הגירסא משונה) ומסיק הר"א בשאר עבירות אבל המוציא שם רע על חבירו אין לו מחילה עולמית עכ"ל ושם סי' ר"מ אמרינן בבבא קמא בפ' החובל בירושלמי רב אמר אדם שסרח להבירו וביקש ממנו (ליתא) ממנו ולא קיבלו יעשה שורת בני אדם ויפיסנו דכתיב ישור על אנשים וגו' כו' עד אמר ר' יוסי הדא דתימא וכו' עכ"ל. אולם לאיזה מהראשונים כבר היה חסר בירושלמי כאן המאמר הנ"ל והביאו מפרק החובל כמו הסמ"ג עשין ט"ז (ד' רפ"ב) וגרסינן בירושלמי דהחובל אמר רבי יוסף (יוסה) הדא דאיתמר (דתימר) שצריך למחול באדם (ג' מלות ליתא ואולי הן מהסמ"ג בעצמו) שלא הוציא עליו (לו) שם רע אבל באותו שהוציא עליו שם רע אין לו מחילה עולמית עכ"ל ובהגהת מימיניות ה' תשובה פרק ב' אות ט' בירושלמי דפרק החובל גרסינן הא דאת אמר שצריך למחול בשלא הוציא לו שם רע אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה עולמית ע"כ עכ"ל ומקורו מהסמ"ג הנ"ל. ומזה נראה שגם לפניהם לא היה זה בירושלמי דיומא כמו שחסר גם לפנינו. והנה בספרי זה על מס' יומא ירושלמי העירותי בכמה מקומות לחסרונות במס' יומא ירושלמי. שהראשונים מביאים מאמרים מירושלמי מס' יומא ולפנינו ליתא. וגם באן הנני מוסיף להעיר לאיזה חסרונות בירושלמי יומא. בחולין ד' כ"ט ע"ב ותנן (כן הגי' בכל הכת"י ובחי' הרמב"ן והרשב"א והר"ן בחולין שם. עי' דקדוקי סופרים שם) כל עבודת יום הכפורים אינן כשירות אלא בו (כהן גדול). ובבבלי יומא ל"ב סע"ב ותנן כל עבודת יוה"כ אינן כשירות אלא בו. ובמקומות אחרים בבבלי מובא מאמר זה כמאמר מפורסם שאין חולק בזה. ולפנינו במשניות במס' יומא אין זכר מזה. וגם לא נזכר במשנה במקום אחר. ובפירש"י יומא ד' ב' ע"א ד"ה שבעת שכל עבודת יוה"כ איננה כשרה אלא בו כדיליף בהוריות בפרק בתרא דכתיב גבי יום הכפורים וכפר הכהן אשר ימשח אותו עכ"ל וליתא שם. ועי' בירושלמי יומא פרק א' הלכה א' שמובא שם מהורת כהנים וכפר הכהן אשר ימשח אתו וכו' ת"ל אשר ימשח אתו. ועי' בספרי זה לעיל צד **11**. ובהלכות פסוקות המיוחסות לתלמידי ר"י גאון (צד **21**) דתנן ועניתם את נפשותיכם בתשעה יכול בתשעה ממש ת"ל בערב וכו' ובס' יראים הנדפס מכת"י (ד' ק"נ ע"א) כדתנן פ' יוה"כ ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש כי יכול יתענה וכו'. וכל זה ליתא במשנה במס' יומא ולא במקומות אחרים. ובבבלי יומא ד' פ"א ע"ב מובא זה בשם דתניא. וכן היא בתו"כ אמור פי"ד בשנוים. ועי' בשאלתות סי' קס"ז. ובמור או"ח סי' תרי"ג כתב הרב ר' יהודה ברצלוני שטובל כדרכו דתנן הרואה קרי ביום הכפורים יורד וטובל. ולפנינו ליתא זה במשנה לא במס' יומא ולא במקום אחר. עי' בבלי יומא ד' פ"ח ע"א. ובילקוט שמואל ב' רמז קכ"ד עגלת בקר תקח בידך אמר רבי נתן מצוה לשנות בדבר שלום שנאמר ואמרת לזבוח לה' באתי. ובמראה מקום שם בדפוס ווארשוי ציין: ירושלמי דיומא פרק ששי. ובילקוט בדפוסי הראשונים וויניציא ושאלוניקא נרשם: ירושלמי פרק שני שעירי. ולפנינו ליתא. ובמנהיג (צד 30 ד. ברלין) בסוף יומא ירושלמי כל האומר פרשת המן בכל יום מובטח לו שאין מזונותיו נחסרין עכ"ל ובתשב"ץ (מנהגי מהר"ם מרוטנבורג סי' רנ"ו) ירושלמי כל האומר פרשת המן בכל יום מובטח הוא שלא

יתמעטו

יתמעטו מזונותיו ואני ערב עכ"ל ונזכר הירושלמי הזה עוד בספרי הראשונים ולפנינו במס' יומא ובכל הירושלמי ליתא. ובבבלי יומא ד' ע"ה וד' ע"ו ע"א נזכרו כמה דרשות ע"ד המן. ובוודאי היו גם בירושלמי בסוף המס'. ואפשר לומר שהמלות בהמנהיג „בסוף יומא" מוסבות למעלה על המאמר טל מלמטה ושל מלמעלה כמו שמונח בקופסא. שכן הוא שם בבבלי יומא ד' ע"ה ע"ב. אבל יותר קרוב לאמת שהמלות בסוף יומא מוסבות למטה להירושלמי כמו שיראה הקורא הלומד שלפני המנהיג היה עוד מאמר גדול בהירושלמי סוף יומא שחסר לפנינו בכל ההוצאות וז"ל המנהיג ד' ס"ב (ד' הנ"ל) ובירושלמי בסוף יומא מאי נעילה רב אמר נעילת (בירושלמי ברכות פ"ד ה"א (בד' ווניציא .73.4) בנעילה) שערי שמים ור' יוחנן אמר נעילת (בנעילת) שערי היכל אחוה דרב אחא (דאימ' דרב אדא) הוה צייר וכו' אמר ליה רב (ליתא) כד תחמי שמשא בריש דיקלי את יהיב (תיהב) לי גולתי דנצלי תפלת נעילה (נעילת שערים) מיחלפא (מחלפה) שיטתיה דרב תמן (הוא) אמר נעילת (בנעילת) שערי שמים וכאן (וכה) אמר נעילת (בנעילת) שערי היכל א"ר מתיה (מתנה) ע"י דהוה רב מאריך בצלותיה סגי (סגין) הוה מגיע לנעילת שערי שמים למדנו מזה דכד הוי שמשא בריש דקלי היינו נעילת שערי היכל הרב אבן גיאת והלכתא כר' יוחנן דאמר וכו' עכ"ל המנהיג. וכל המאמר הנ"ל הוא לפנינו בירושלמי ברכות פרק ד' ה"א ובפרק בתרא דתענית. אבל בסוף מס' יומא אין זכר מזה. ובה' יוה"כ לרי"ץ אבן גיאת (בס' שערי שמחה ד' ס"ה) ובארחות חיים שם לא הראו מקור המאמר. ואולי חסר שם. ובאמת מקומו הראוי רק בסוף יומא ירוש' כמו שיראה הלומד. ובבבלי יומא ד' פ"ז ע"א מאי אמר אמר רב אתה יודע רזי עולם ושמואל אמר ממעמקי הלב ולוי אמר ובתורתך כתוב לאמר ר' יוחנן אמר רבון העולמים וכו' עולא בר רב (אולי הוא רב עולא (כגי' האור זרוע) חזנא דכנישתא דבבלאי שנזכר לעיל בפרק ז' הלכה א'?) נחית קמא דרבא פתח באתה בחרתנו וכו'. ומכל זה אין זכר בירוש' בסוף יומא? ובוודאי חסר שם הרבה מדיני תפלת נעילה ועי' להלן צד 107. אמת כי המאמר הנ"ל מאי נעילה מביא רש"י ביומא פ"ז ע"ב וסמ"ג עשין ט"ז מירוש' ברכות. ובפי' רבינו חננאל בסוף יומא מביא מירושלמי ברכות ותענית. ולא הביאו מיומא. אבל מזה אין ראיה שהמאמר הנ"ל לא היה ביומא. וידוע מכמה מקומות שלפני בעל המנהיג היה ירושלמי יותר מתוקן משלפנינו (עי' אהבת ציון וירושלים בברכות צד 174 וצד 97). ובר"ן ובמאירי בסוף יומא מביאים הירושלמי בלא מראה מקום. ואפשר שגם לפניהם היה המאמר בירושלמי במקומו בסוף יומא. ובאור זרוע חלק ב' סי' ק"מ ובירושלמי דיומא בעון קומי רבנן מהו להזכיר ר"ח בראש השנה ואמר אין צריך להזכיר של ר"ח ברה"ש זכרון אחד הוא עולה לכאן ולכאן מעתה יבטל ר"ח בתפלה כיון שאמר בסוף שופרות וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם יצא, רב מפקד להלמידוי (הלשון רב מפקד לתלמידוי נזכר בירושלמי יומא פרק ג' ה"ז ובביצה פרק א' ה"ו ועוד בכ"מ) לאדכורי במוספין ועולת החודש ומנחתה ושעיר לכפר ושני תמידין כהלכתן עכ"ל האו"ז. ולפנינו ביומא ירושלמי אין זכר מזה. ועי' מ"ש באהבת ציון וירושלים בשבת צד 156. ובהו"י יומא ד' ס"ב ע"ב ד"ה שני שני שעירי יוה"כ מצותן שיהיו שוין במראה ובקומה ואע"ג דאמר בפרק בן סורר ומורה דבן סורר ומורה וכו' דבעינן שיהו אביו ואמו שוין במראה ובקומה וזה אי

אפשר

אפשר להיות אבל גבי בהמה וכו' ואע"פ שאין ממש דומות זו לזו דאמרינן בירושלמי דאפלו חטה אינו דומה לחבירתה מכל מקום בעינן שיהו שוין במראה ובקומה כל מה שיוכלו עכ"ל. ובחי' הריטב"א ביומא שם וקשיא להו מה שאמר בירושלמי שאפילו בחטים אין חטה דומה לחברתה ממש לכך פירשו דהכא לאו שוין ממש בדקדוק אלא שיהיו דומין זה לזה דרך כלל וכו' עכ"ל. ולפנינו ביומא פרק ו' ה"א ליתא זה שהביאו התוס' והריטב"א בשם הירושלמי. ואפשר שכיונו התוס' והריטב"א למ"ש בירושלמי סנהדרין פרק ד' הי"נ אפי' תינתא או חיתטא (בדפוס זיטאמיר שם: חיטתא) לא דמיא לחבירתא; אולם מלשון התוס' והריטב"א נראה שהיה כתוב זה ביומא הנ"ל. ובפי' הרא"ש במדות פרק א' משנה ד' שער נקנור שם האיש שהביא השערים וכו' כדאיתא ביומא ובשקלים בירושלמי כשצרו יונים על חשמונאי וכו' ותלאו בשער המזרחי עכ"ל. ולפנינו בשקלים וביומא ליתא כל זה. ובתענית ירושלמי פרק ב' הי"ב נזכר ממפלת נקנור, אבל זה שתלאו בשער המזרחי ליתא שם. וביוסיפון (פרק כ"ד) זוכר שעי"ז נקרא שער המזרחי בשם נקנור. ובשו"ת מהר"ח אור זרוע סי' קפ"ה והרב ר' אברהם בר עזריאל זצ"ל כתב בס' ערוגת הבושם שיש בירוש' שצריך להוסיף (הוספת שבת ויום הכפורים) שתי שעות דהינו אחד מי"ב חלקים דכ"ד שעות וכו' ע"ש. ו־פנינו בירושלמי ליתא. רק בברכות פרק ד' ה"א איתא שמוסיפין מחול על הקודש. ובהגהות מימוני בסוף ה' שביתת עשור: ובכמה מקומות אשכחן שיש דירה לחזן בבית הכנסת בירושלמי בפרק כיצד מעברין ובפ"ק דיומא הוא הדין ביום הכפורים לכל אדם עכ"ל. ולפנינו לא נמצא זה בירושלמי עירובין ויומא. ואולי הכוונה לבבלי יומא ד' י"א סע"ב בית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן וכו'. ובלקוטים מהלכות אמרכל (בספר חמשה קונטרסים ד' כ"ג ע"ב) ומוכיח מן הירוש' שאסור לאכול במוצאי יום הכפורים בנרות שהדליקו ביום הכפורים עכ"ל. ולפנינו ליתא. ועי' באהבת ציון וירושלים בברכות צד 186 מה שהביאו הראשונים בשם הירושלמי ברכות אין מברכין על הנר ולא על הבשמים של מצוה וכו'. ובס' דברי חכמים ד' ס"ט (מיץ תרס"ט) וז"ל כדאמרינן בירושלמי דיומא פרק בא לו בזה הלשון ר' שמעון אזיל לקרייתא נפקו עליה לסטיא בזון מדוליה בעון סניה תלת מילי ולא אגיב לון אמרו ליה בדיל דאפסדת ממונך אפסדת לבך אמר לון כל האיברים הלוים בלב וליבא קילעא דחכמתא ולבא תלי בכיסא עכ"ל. ובעקידת יצחק שער נ"ה ובירושלמי מעשה ברבי יוחנן דאבדה ליה כיסתיה ואטריד ובעון מיניה אוריתא ולא ידע אמרין ליה וכי בגין דאבדה כיסתך אבד דעתיך אמר להו דעתא תליא בלבא וליבא תליא בכיסתיה וכו' עכ"ל. ולפנינו בירושלמי יומא ולא במקומות אחרים ליתא. ועי' ירושלמי תרומות פרק ח' ה"י. ובהמפתחות בסוף הספר יפה מראה לאגדות הירושלמי הנמצאות במדרש רבה ציין בויקרא רבה פי"ז כי קצר המצע אין המטה יכולה לקבל יומא ירושלמי פ"ק עכ"ל. ולפנינו במדרש ויקרא רבה הנ"ל אמר ר' ברכיה כתיב כי קצר המצע מהשתרע אין המטה יכולה לקבל אשה ובעלה וכו'. ובמסרת המדרש שם (בדפוס ווילנא תרמ"ה) רשם ע"ז ירושלמי יומא פרק א'. ובבמדבר רבה פ"ז אמ"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן קצר מצע זו מלהשתרר עליו שני רעים כאחד וכו'. ובמסרת המדרש שם (ברפוס הנ"ל) רשם גם כאן ירושלמי פ"ק דיומא ולפנינו אין זכר מהמדרש הנ"ל בירושלמי פרק קמא דיומא. ובבבלי יומא ד' ט' ע"ב

מאי

מאי קצר המצע מהשתרע א"ר יונתן קצר מצע זה מהשתרר עליו שני רעים וכו' ע"ש. ועוד אעיר שבירושלמי יומא שלפנינו לא נזכרו עיקרי דינים הנוגעים ליום הכפורים. וההלכות האלו נזכרו בירושלמי במקומות אחרים אבל לא במס' יומא המיוחדת לדיני יום הכפורים. לדוגמא הנני מזכיר הלכות אחדות כאלו: במשנה מגילה פרק א' נזכרת בהמשנה בדרך אגב בין ההלכות המתחילות אין בין גם ההלכה אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהיכרת. ובגמרא שם בבבלי ד' ו' ע"ב ובירושלמי תרומות פרק ז' ה"א מגילה פרק א' ה"ח וכתובות פרק ג' ה"א הא בתשלומין שניהן שוין מתניתא דר' נחוניא בן הקנה וכו' ע"ד דר' שמעון בן מנסיא וכו'. ומכל זה אין זכר בירושלמי דיומא. במשנה פסחים פרק ד' בין אלה ההלכות המתחילות במקום שנהגו נחשבה שם במשנה מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים מדליקין מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין ובירוש' פסחים פרק ד' ה"ד תני ר' שמעון בן אלעזר אומר יום הכפורים שחל להיות בשבת אפילו במקום שלא נהגו להדליק מדליקין ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי ר' יוסה בן שאול בשם רבי הלכה כר' שמעון בן אלעזר דרש ר"ח בר בא וכו'. ושקלו וטרי בהמשנה אמוראי ר' יוסה, ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן ר' הזקיה ואמרי לה ר' יעקב בר אחא בשם ר' שמואל בר נחמן ור' בא ור' סימון ע"ש. וביומא ירושלמי אין זכר מכל זה. ובירוש' ברכות פרק ח' ה"ה (ד"וו 12.2.41) רב הונא בשם ר' אבהו בשם ר' יוחנן אף במוצאי יום הכפורים מברך עליה שכבר שבת האור כל אותו היום. ועי' בפי' אהבת ציון להגרז"פ ז"ל. והאם אפשר להיות שבמס' המיוחדת ליום הכפורים לא יהיה רמז ממנהגי הדלקת הנר ביוה"כ? בירושלמי שבת פרק ט"ו ה"ג שבקה וא מתיר להדיח כבשים ושלקות ביום הכפורים וכו'. ובירושלמי פסחים פרק ד' ה"ד יוה"כ שחל להיות בשבת מהו להדיח כבשין ושלקות וכו' ושקלו וטרו הרבה בזה בכל הסוגיא. וביומא ירושלמי אין זכר מזה. ובבבלי שבת ד' קי"ד ע"ב אמר ר' אבא אמר רב הונא יוה"כ שחל להיות בשבת אסור בקניבת ירק וכו' אמר רב חייא בר אבא אמר ר' יוחנן יוה"כ שחל להיות בשבת מותר בקניבת ירק וכו'. ובירושלמי בשבת ובפסחים הנ"ל לא נזכר מדעת ר' יוחנן הנזכר בבבלי. ולהפך בירושלמי שם נזכר מחלוקת רב ושמואל בזה ובבבלי אין זכר מהם. בירושלמי שבת פרק ט"ו ה"ג יוה"כ שחל להיות בשבת אין תוקעין לאחר שבת אין מבדילין, וביומא ירושלמי אין רמז מזה. בירושלמי בבא קמא פרק ג' ה"ד דתני מנין ליום הכפורים שחל להיות בשבת ושגג ועשה מלאכה מניין שחייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו וכו'. והיא ברייתא בתו"כ אמור פ"ט ובהוספתא כריתות פרק ב' בשנויים. ובירושלמי יומא אין זכר מזה. בירושלמי מו"ק פרק ג' ה"ו א"ר שמואל בר רב יצחק יום הכפורים שחל להיות בשבת מראין בו פנים כהדא ר' חזקיה הוה ליה עובדא סלקין רבנן לגביה מיחמי' ליה אפון בצומא רבא וכו'. וביומא ירושלמי אין זכר מזה. בירושלמי חלה פרק א' ה"א ור"ה"ש פרק א' ה"ד תמן הששין לצומא רבא תרין יומין אמר לון רב חסדא למה אתם מכניסין עצמכם למספק הזה המרובה וכו' בר אבוי דרבי שמואל בר רב יצחק חש על גרמיה וצם תרין יומין וכו'. וע"ש באהבת ציון וירושלים. וביומא ירושלמי אין זכר מכל זה. ובירושלמי ברכות פרק ד' ה"א ותענית פרק ד' ה"ב

ה"ב ר' יצחק בר נחמן בשם ר' יהושע בן לוי (ר' יצחק בר נחמן אמר כמה פעמים בשם ר' יהושע בן לוי כמו בירושלמי ברכות פרק א' (ד' וויניציא 3.3.55.) (ר' יצחק בר נחמן בשם ר' יהושע בן לוי כהן גדול שוחה על סוף כל ברכה וברכה ועירובין פ"א ה"א אר"י בר נחמן בשם ריב"ל הלכה כר' יוחנן בן נורי. ובר"ה"ש פ"ג ה"ד ר' יצחק בר נחמן ב"ר יהושע בן לוי אבל הוא אינו תענית צבור. וביבמות פרק ח' ה"א ר' יצחק בר נחמן בשם ריב"ל מעשה באחד וכו'. ועוד בכ"מ) יום הכפורים שחל להיות בשבת אעפ"י שאין נעילה בשבת מזכיר של שבת בנעילה. ולפנינו בירושלמי יומא לא נזכר מזה. אף כי ביומא פרק ח' ה"א נזכר בירושלמי הלכה אחרת מר' יצחק בר נחמן שאמר בשם ר' יהושע בן לוי בענין נעילת סנדל ביוה"כ. בירוש' ברכות ותענית הנ"ל ר' אבא ור' הונא בשם רב נעילה פוטרת את של ערב ושקלו וטרו בזה שם במה אמוראי א"י ובבל ולבסוף שם ר' אבא בר ממל אמר להברייא מריי סן כולכון שמעית שאין נעילה פוטרת של ערב ר' סימון בשם ריב"ל אין נעילה פוטרת של ערב. וביומא ירושלמי אין זכר מזה. בירושלמי ותענית הנ"ל ושם פ"ב ה"ב ותני ר"ח בכל יום אדם מתפלל שמונה עשרה במ"ש ובמוצאי יוה"כ ובמוצאי תענית צבור. ועי'ברא"ש יומא פ"ח סי' כ' ובאור זרוע ח"ב סי' רפ"א שהביאו הירושלמי. ובירושלמי יומא אין כל זכר מזה. והאם אפשר לבעל שכל הישר להאמין שבמס' יומא ירושלמית לא היו כל הדינים הנזכרים השייכים לתפילת נעילה? ויש לי בזה אריכות דברים ואין כאן מקומו להאריך.

פ"ח ה"ט תני עבירות שנתודה וכו'. במדרש תהלים מזמור ל"ב ב' (רוצאת הרב רש"ב ז"ל) מובא זה בשנויים וע"ש בהערות. ובילקוט המכירי תהלים מזמור נ"א ובילקוט המכירי משלי כ"ו ט' יומא ירושלמי תני עבירות שהתודע וכו'. ע"ש שנויים.

פ"ח ה"ט מצוות הוידוי וכו'. ביראים הנדפס מכבר סי' קכ"א מצאתי וידוי וכו' דברי ר"מ. (ג' מלות ליתא) וברוקח סי' רי"ד בשילהי יומא ת"ר מצוות וידוי ערב יוה"כ עם חשיכה דברי ר' מאיר (ג' מלות אחרות ליתא בבבלי יומא פ"ז ע"ב) וחכמים אומרים (אמרו חכמים) מתודה קודם שיאכל וכו' הילכך מתפלל במנחה קודם שיאכל י"ח ברכות עד המברך את עמו בשלום ומתחיל בכונה גדולה הוידוי תבוא לפניך תפלתנו עד ואנחנו הרשענו מה נאמר אתה יודע על חטא עד ומוחלן לשבטי ישורון ומסיים האל הסלחן וכן משמע בירושלמי (לפנינו ליתא כל זה) עכ"ל. ובשו"ת מהר"ם בר"ב סי' ש"ח (סדילקאוו) תניא בתוספתא דיומא מצוות וידוי אעפ"י שהתודה קודם אכילה יתודה לאחר אכילה וכו' ואעפ"י שהתודה לאחר שאכל יתודה בליל יוה"כ. ותימה שצריך ג' וידויין ובתלמוד שלנו אין רק שנים וכו' עכ"ל. ולפנינו בהוספתא יומא פ"ה (הוצאת צוקערמאנדל) כן הוא הגירסא כמו שהביא מהר"ם בר"ב. אבל בבבלי יומא ד' פ"ז ע"ב מובאה התוספתא בשנויים. ועי' ברוקח סי' י"ז.

פ"ח ה"ט כיצד הוא מתודה. ברוקח סי' י"ח ירושלמי כיצד (הוא) מתוודה ר' ביביה בשם ר' אבא בר אבינא (ר' בא בר בינה, ועי' להלן) רבון העולמים הרע בעיניך עשיתי ובדרך רע הייתי עומד ושוב איני עושה כן יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שתכפר לנו על כל פשעינו ותמחול ותסלח

לכל

לכל חטאתינו (לפנינו כל הוידוי משונה) עכ"ל. לעוי מתרגם המאמר כפי נוסח הדפוס.

פ"ח ה"ט ר' ברכיה בשם ר' בא בר בינא. בויקרא רבא פ"ג סי' ג' נשנה המאמר ושם אמר ר' ביבי בר אביא וכו' ע"ש. ובירושלמי שבת פרק ב' ה"ו (ד' וויניציא 5.2.19.) אמר ר' בא בר בינה (בדפוס זיטאמיר שם בט"ס: בר כינה) נסר שהוא וכו'. ולעיל יומא פרק א' ה"א אר' בא בר בינה למה סמך וכו'. ובבבלי מועד קטן ד' כ"ח ע"א הגי' ר' אמי ובילקוט עה"ת ר' תשס"ג בשם ר' ינאי. ולעיל יומא פרק ד' ה"ד ר' פטרוקי אחוה דר' דרוסא בשם ר' בא בר בינה (במדרש שה"ש פ"ג פסוק עמודיו עשה כסף בשם ר' אבא בדבי בונא) ובכתובות פרק א' ה"ב ר' בא בר בינא אמר מטבע וכו'. ובירושלמי סנהדרין פרק ג' ה"ג אמר רבא בר בינא (בד' זיטאמיר שם בונא) בשם רב. ובמגילה פרק א' הי"א חגרא אחוי דר' בא בר בינה יהב אורייתא וכו'.

פ"ח ה"ט תני צריך לפרוט את מעשיו וכו'. ירושלמי נדרים פרק ה' ה"ד בשנויים. ובתוס' גיטין ד' ל"ה ע"ב ד"ה ליחוש מפרש בירושלמי וכו' דתניא יום הכפורים צריך לפרש את מעשיו וכו' ע"ש ובשו"ת ריב"ש סי' ש"ע. ובאור זרוע ח"ב סי' רע"ז ועוד שצריך לפרוט את הנדר וכו' והכי מוכח בירושלמי דנדרים פרק השותפין דמביק אית תנאיי תני צריך לפרוט את הנדר וכו' ע"ש.

פ"ח ה"ט תני ר' ליעזר אומר. בבבלי יומא פ"ו ע"ב ר' אליעזר בן יעקב.

פ"ח ה"ט דברי ר' יהודה בן בתירה. וכן בירושלמי נדרים פ"ד ה"ט. אבל בבבלי יומא פ"ו ע"ב דברי ר' יהודה בן בבא. ונראה שהיה כתוב ב"ב: שפתרונו: בן בתירה. והעתיק מעתיק אחד: בן בבא.

פ"ח ה"ט שאין חמור נוהק: הלשון הזה מצוי במדרשים. לעווי קדוש ויאסטראוו לא הביאו מירושלמי דילן.

פ"ח ה"ט מה המקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל. י"ב מלות אלו הן מהפסקא דמתניתין והמסדר הגמרא הוסיף ע"ז הפסוק וכן הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וגו' בכדי לסיים בדבר טוב.

פ"ח ה"י במשנה אשריכם ישראל. בילקוט עה"ת ר' תק"פ אשריכם ישראל שכלכם טהורים (ב' מלות ליתא) ומי מטהר וכו'. ובארחות חיים (ה' יוה"כ סי' כ"ז) אשריכם ישראל דעו (ליתא) לפני מי אתם מטהרים וכו'.

פ"ח ה"י במשנה ואומר מקוה ישראל ה'. במדרש תהלים מזמור ד' תניא ר' אליעזר בן יעקב אמר (ה' מלות אחרונות ליתא, וע"ש בהערות הרב ר"ש בובער ז"ל) מקוה ישראל ה' וגו' מה מקוה מטהר וכו'. ובמתניתא דבני מערבא מה המקוה (מקוה) מטהר וכו'.

תקונים: צד 1 שורה 9 יש להוסיף: בתוס' הרא"ש יבמות ד' מ"ה ע"א בדאמרי' בפ"ק דיומא מאן פנהדרין פורסי עכ"ל, ולפנינו בבבלי יומא ד' ט' ע"א מאי פרהדרין פורסי.

צד 2 שורה 29 יש להוסיף שבראב"ן סי' מ"ב (הוצאה החדשה בווארשוי תרס"ה) ואמרי' נמי בסדר יומא ובעשור וכו', והעיר שם הרב המו"ל ובשם זה סדר יומא מובאה גם באגרת רש"ג עכ"ל. ולא ידע שכן נקראת בתלמוד.

צד

צד 3 שורה 42 יש להוסיף אבל אביו בעל אור זרוע ח״א סי׳ תקפ״א מביא הירושלמי הנ״ל בגירסא הנכונה אמר ר׳ חייא בר אבא הדא אמרה ההן דנסיב וכו׳.

צד 5 שורה 36 יש להוסיף שבהגהות הגר״א לספרי בלק סי׳ קל״א מגיה שם בבנין ראשון שנים עשר כהנים גדולים וכו׳. וגם דוא במח״ב לא כיון יפה.

לצד 7 שורה 10 יש להוסיף וכן מובא הירושלמי בט״ס במנהיג ד׳ כ׳ (ד״ב) וז״ל ירושלמי וכו׳ אלא מפני הסח הדעת מה (וצ״ל משה) דאנא יכילנא וכו׳.

צד 8 שורה 22 יש להוסיף שבמאירי במגילה ד׳ ט׳ ע״ב (בד׳ אמשטערדאם) וכן הביאו מעשה ביוסף בן אילום שאירע פסול בכהן גדול ומנוהו תחתיו וכו׳ ושמא תאמר האיך אפשר לומר שאירע מעשה בכך וכל היום אתה צווח בעשרה נסים שבמקדש שלא אירע קרי בכהן גדול? שמא דוקא בבית ראשון (כן מפורש בירושלמי) או שמא לא קרי היה אלא צנודא של גוי ואף למי שגורם בנסים שלא אירע פסול בכהן גדול אתה מפרשה של קרי עכ״ל.

לצד 9 שורה 18 יש להוסיף שהירושלמי מובא מרבינו נסים גאון בס׳ חיבור יפה מהישועה ד׳ י״ז ע״ב (ד׳ אמשטערדאם תק״ו).

צד 11 שורה 23 יש להוסיף: ובפירש״י יומא ד׳ ע״ב ע״ב הכי תניא לה בת״כ גבי עשירית האיפה והכהן יכול שאני מרבה אף משוח מלחמה ת״ל תחתיו מבניו וכו׳ וגבי כהן גדול תניא בדוכתא אחריתי בת״כ לכהן תחת אביו מלמד שהבן וכו׳ עכ״ל. ומירושלמי דילן לא זכר רש״י.

לצד 13 שורה 26 יש להוסיף: ובעיטור (ברכת חתנים ד׳ ס״ד) ירושלמי אלין דכנסין ארמלין צריכין לכונסן מבעו״י שלא יהא כקונה קנין בשבת ואם היא בתולה בוי״ו עב״ל. ובסוף ס׳ כלבו (דינים מהתשב״ץ סי׳ כ״ב) דין אדם הנושא אשה אלמנה או גרושה אם עשה נשואין בע״ש צריך להתיחד עמה מבעוד יום וכו׳ ומביא ראיה מירושלמי דיומא דאמר מתקנין לו אשה אחרת שמא תמות אשתו ויהיה בלא אשה והתורה אמרה וכפר בעדו ובעד ביתו ומקשי התם והא אין קנין בשבת ומתרץ אין שבות במקדש, וגיטין וקדושין אין אסורין כ״א משום שבות, הדא אמרה אומר מכניסין מבעוד יום, ולמה יותר אלמנה מבתולה לפי שבתולה יש לה חופה וחופה קונה לכל דבר אבל אלמנה אין לה קנין כ״א ייחוד וכו׳ עכ״ל. ועי׳ בטור אבן העזר סי׳ ס״ד ובב״י שם שהביא הרא״ש ריש כתובות שזכר הירושלמי דילן.

לצד 14 שורה 28 יש להוסיף שבמאורי אבן בחגיגה ד׳ י״ז ע״א מביא הירושלמי בשנויים וע״ש שמפרשו.

שם שורה 33 יש להוסיף שבס׳ העבודה כת״י הנדפס בס׳ על התפלות להרב החכם הגדול מהר״י עלבאגען נ״י (ברלין 1807 צד 103) מוסרים לו זקנים מזקני ב״ד וכו׳ וע״ש עוד איזה שנויים.

לצד 15 שורה 28 יש להוסיף שבס׳ העבודה הנ״ל אומרין אישי כהן גדול אישי כהן גדול (ג׳ מלות ליתא) אם ה׳ לא יבנה בית וגו׳.

לצד 16 שורה 19 יש להוסיף שבס׳ העבודה כת״י הנדפס בס׳ הנ״ל (צד הנ״ל) ואתה שלוחינו ושליח ב״ד ושליח צבור (ב׳ מלות ליתא) וכו׳. ובשנויי נוסחאות וגירסאות על משנה תורה (פראנקפורט תר״ן צד 75) ליתא ברמב״ם (פ״א מעבודת יוה״כ) הג׳ המלות: ושליח ב״ד.

לצד 17 שורה 23 יש להוסיף שבפראגמענט מס' העבודה (בס' הנ"ל צד 104) פרחי לויה מכים וכו'.

לצד 22 שורה 6 יש להוסיף פ"ב ה"ב אדיין התינוק מפרפר. בירוש' סוטה פרק ט' ה"א הלל ולא מפרכס ראוהו מפרפר כאן ובא לאחר זמן ולא מצאו אני אומר נעשו לו נסים וכו'. ועי' בבבלי יומא ד' פ"נ ע"ב.

צד 30 שורה 14 יש להוסיף: ובמאירי בסוטה ד' מ' ע"ב אלא בעזרת נשים היה (כיון למאמר רב חסדא בסוטה מ:) ובתלמוד המערב פרשוה שסמך עצמו לכותל ואין צריך בכך עכ"ל.

לצד 32 שורה 35 יש להוסיף: ובפי' רבינו חננאל ביומא ד' ס"ו ע"ב האי דאמר רפרם ברייתא היא כלומר חיצונה היא ולא נאמרה בבית מ"ד (מדרש) ולא שנא יוה"כ אין מוציאין ולא יוצאין בתחומין אלא ע"י עירוב וכו' עכ"ל וע"ש. וקרוב לזה בערוך ערך בר ד' (בערוך השלם) פי' מקום שמעו חכמים ולא דיברו כהלכה לא רצו גנותם ולומר טעו אלא אמרו ברותה כלומר דעת חיצונית היא עכ"ל. ובערוך דפוסי פיזרו דל"ז ורע"ז הגי' פי' במקום שטעו חכמים ולא דברו בהלכה לא רצו לגנותם ולומר טעו אלא אמרו ברותא כלומר דעת חיצונות היא עכ"ל. ובערוך השלם לא התעורר על גי' זו. ונראה שרברי הערוך מקורם בפי' רבינו חננאל הנ"ל ואולי צ"ל בהערוך אלא אמרו ברייתא היא. ועי' באהבת ציון וירושלים להתרומות צד 82 ובפירש"י סוטה ד' מ"א ע"א ד"ה מכאן דקסבר אין עירוב והוצאה ליום הכפורים עכ"ל.

שם שורה 39 יש להוסיף ויש לעיין בירושלמי שבת פרק ג' ה"ג חמה מותרת הולדת חמה אסורה רבנן דהכא אמרין בין חמה וכו' ע"ש ובאהבת ציון וירושלים שם 47 ובתשובות מהריש"ל סי' ס"א.

לצד 36 שורה 4 יש להוסיף שבאיור (דיני יוהכ"פ) יש גרסות במקצת ספרים בוודוי בשני אנא בשם ואיתא בירושלמי אמר ר' הגי בראשונה היה אומר אנא השם ובשניה היה אומר אנא בשם וכן בסדר אתה כוננתה כתוב בשניה אנא בשם וכתב ראבי"ה כיון שפי' רבי חגי דבראשונה היה אומר אנא השם ובשניה אנא בשם הכי עבדינן וכו' עכ"ל.

לצד 39 שורה 19 יש לדוסיף בפי' המיוחס להראב"ד בתמיד פרק ד' והקשו על פירושו מירושלמי דקחשיב דברים שהסגן משמש ואלו הן אומר לו אישי כה"ג וכו' ע"ש. ובתוס' סוטה ד' מ"ב ע"א ד"ה סגן לא הביאו הירושלמי ועי' בתוס' סנהדרין ד' י"ט ע"א ד"ה היינו.

לצד 40 שורה 20 יש להוסיף: פ"ג ה"ח ביום מרובה של תמיד. כעין זה בירושלמי חגיגה פרק ג' ה"ח אית דבעי מימר ביום מרובה של תמיד וכו' ע"ש במפרשים.

לצד 44 שורה 11 וש להוסיף ובס' לקט יושר צד 134 אנא בשם כפר נא הכי איתא נמי בירושלמי וכן במרדכי בשם הראבי"ה וכו'.

לצד 44 שורה 21 יש להוסיף ובס' לקט יושר צד 132 סגן מימינו פירוש הולך תמיד לימינו כך גרס רש"י וכו'.

לצד 44 שורה 34 יש להוסיף שבכת"י הנדפס בס' בית נכות ההלכות ח"ב צד 64 מס' יומא א"ר עקיבה סח לי ר' שמעון בן גולה פעם אחת וכו'.

שם שורה 37 בכת"י בבית נכות ההלכות הנ"ל מעלה עשן כנגדו. ובא"ח ה' שבת סי' י"א כדאמרי' במס' יומא בפ' אל"ה מעלה עשן ראיתי עולה כנגדי עכ"ל

לצד

לצד 50 שורה 8 יש להוסיף ובפראגמענט מס' העבורה בס' על התפלות מאת הרב ר"י עלענבאגען (צד 107) נטל את המחתה ועלה לראש המזבח וחתה וירד וכו'. וזה כהנוסחא בהמשנה הנ"ל.

צד 51 שורה 36 יש להוסיף ובירושלמי סוף חגיגה אמר ר' שמעון בן לקיש (בד' זיטאמיר שם במ"ס: בן לוי) בשם ר' הושעיה כעובי דינר גורדיינון היה בו.

צד 52 שורה 39 יש לדוסיף שבילקוט עה"ת ר' שפ"ח בדפוסי וויניציא ושאלוניקא הגי' חמר חיור יין עתיק.

צד 53 שורה 39 יש להוסיף שבילקוט עה"ת הנ"ל הגי' בורית כרשנא (כרשינה) ששפין בה את הצפורן כדי שתהא נאה. יין קפריסין ששורין בו את הקטורת (שבה שורין את הצפורן) כדי שתהא עזה.

לצד 54 שורה 31 יש להוסיף שבס' החינוך סי' ק"ג לפי שאמרו ז"ל כי הקול יפה לסמנים (לבשמים) וכו' עכ"ל.

לצד 54 שורה 42 יש להוסיף שבתשובות מהרש"ל סי' ס"ד ופטום הקטורת לא אמר בחוץ כ"א מתוך הספר דשמא ידלג תיבה אחת ושם אנו אומרים אם חיסר אחת מכל סמניה חייב מיתה והתפילה היא במקום הקרבן והקטורת וכו' עכ"ל.

לצד 56 שורה 3 יש להוסיף שהפי' לפטום הקטורת שנדפס מכת"י בספר בית נכות ההלכות הנ"ל (מצד 60) הנדו מכבר נדפס בארחות חיים (סדר תפלת מוצאי שבת סי' י"א). ושם בארחות חיים סי' י"א בראש המאמר כתוב פירוש הקטרת אל הרמב"ם ז"ל. ובסופו סוף סי' י"א: תם הפירוש ת"ל. אבל מסגנון הפירוש הנ"ל בנקל לראות שהפי' אינו להרמב"ם. ובס' בית נכות ההלכות צד 63 שורה 36 כתוב: ד' שיטין אלו שתחלתן (שם שורה 31) המור הוא דם הצרור וחופן (צ"ל וסופן) הרופאים בצרי (בשורה 35) לשון רבינו משה בן מימון ז"ל הן עכ"ל. הרי שגם להמעתיק הפי' הנ"ל היה ידוע שרק ד' שורות אלו להרמב"ם ולא כל הפירוש. ושם בפי' בארחות חיים הנ"ל פטמה לחצאין כשרה כלומר אם פטום הקטורת חצאין שהוא קפ"ד מנים כשרה אבל אם פטם שליש או רביע לא שמענו זה אם היא כשרה ר' יהודה אומר אם כמדתה כשרה כלומר אם יפטם אותה במדה שיפטם אותה כלה אם יפטם חציה או שלישיתה או רביעיתה כשרה מאחר שיפטמוה במדה ובמשקל כל סמן וסמן כפי שמפטם כלה עכ"ל הארחות חיים. ובבית נכות ההלכות צד 62 משובש מעט.

שם שורה 5 יש להוסיף בארחות חיים הנ"ל דחצאין שחסר מכל סמן וסמן פי' למה שאמר פטמה לחצאין כשרה והכי פירושא פטמה לחצאין כשרה שאמרנו לא שיחסר א' מסמני' אלא שיחסר חצי מכל סמן וסמן ופי' (צ"ל אבל אם) חסר א' מכל סמניה חייב מיתה והכי אמרי' בירושלמי הדא דתני פטמה לחצאין כשרה חצי מכל סמן וסמן עכ"ל.

שם שורה 6 יש להוסיף שבעין זה בהוספתא סוכה פרק ג' ומעילה פרק א' אחת לששים ולשבעים שנה פרחי כהונה יורדין וכו' ובירושלמי סוכה פ"ד ה"ו ובבבלי סוכה מ"ט ע"ב הגי' אחת לשבעים שנה וכו' והלשון „אחת לשבעים שנה" מצוי בפי רז"ל בכ"מ. וגם כאן הלשון אחת לששים לשבעים שנה היא היתה באה וכו' אינו מספר מדויק כמו שחשבו רבותינו בעלי התוס' הנ"ל.

שם

שם שורה 17 יש להוסיף פ"ד ה"ה הדא היא מותר וכו'. בירושלמי פיטום הקטורת בס' בית נכות ההלכות ח"ב צד 59 הגי' הדא הוא דתנינן (ליתא. ועי' בשקלים פ"ד משנה ה').

שם שורה 30 יש לרדוסיף בארחות חיים הנ"ל תנא (תני) הקטיר כזית בחוץ וכו' (בס' בית נכות ההלכות ח"ב צד 63 תנא הקטיר כזית בחוץ חייב פחות מכזית בפנים פטור) פי' מצות ההקטרה ביה"ב היה לפני לפנים (בס' בית נ"ה הנ"ל: בין הבדים) ואם הקטיר כזית בחוץ כלומר על מזבח הזהב של היכל חייב ששיעורה הקטרה לפחות היא כזית ואם הקטיר כזית יצא ואעפ"י שאינו רשאי וכיון שהוא שיעור ההקטרה אם הקטיר אותו בחוץ חייב ואם הקטיר פחות מכזית בפנים פטור ר' ירמיה משום ר' זירא אומר וכו' (בס' בית נ"ה הנ"ל: ר' ירמיה בשם ר' זירא אומר ונפטרו (נפטרו) הצבור ידי חובתן) פי' אם הקטיר פחות מכזית בפנים נפטרו הצבור ידי חובתן. תניא ר' יוסי בר אבין וכו'. (בס' בנ"ה הנ"ל ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבירא אמרו) מדקתני רישא כזית בחוץ חייב (בס' בית נ"ה הנ"ל: וסיפא פחות מכזית בפנים פטור) ש"מ שכן הוא שיעור ההקטרה לפחות ובפחות מזו לא נפטרו (בס' בנ"ה הנ"ל: הצבור ידי חובתן) וכן נמי מדקתני סיפא פחות מכזית בפנים פטור פטור הוא דהוי דאינו חייב מיתה אבל הקטרה אינה כראוי ולא נפטרו (בס' בנ"ה: הצבור בכך ידי חובתן) אלא צריך לחזור ולהקטיר (בס' נ"ה הנ"ל: הקטורת ראויה) ויש מפרשים מלתיה דר' (בס' נ"ה: ירמיה) אתוספתא האי דקתני פחות מכזית בפנים פטור והא (בס' בנ"ה ליתא, ונכון) קאמר ר' ירמיה האי פטור דקתני (כן בנ"ה) לאו למפטר גברא אלא לאפטורי דצבורא דנפטרו (בס' בנ"ה: בזו ההקטרה ידי חובתן ור' יוסי דר' אבין) ור' יוסי דר' זבידא אמרו מדקתני רישא כזית בחוץ חייב וסיפא פחות מכזית בפנים (ז' מלות אחרונות מס' בית נ"ה הנ"ל) מכלל דפטור דסיפא כחייב דרישא מה חייב דרישא אגברא קאי דהוא חייב מיתה (ג' מלות מס' בנ"ה הנ"ל) כך פטור דסיפא אגברא קאי שהוא (ו' מלות מס' בנ"ה) פטור ממיתה אבל הצבור לא נפטרו בכך יד חובתן וזה הפי' לסוגיא דזבחים פרק השוחט וכו' עכ"ל. ולפנינו כל המאמר משובש והמפרשים דחקו את עצמם לחנם.

לצד 59 שורה 15 יש להוסיף שבפי' רבינו חננאל עה"ת (מגדל חננאל צד 39) דתנן יצא ובא לו דרך כניסתו.

לצד 68 שורה 10 יש להוסיף ובחינוך סי' ע"ז (פ' משפטים) ומכל מקום כל זה שאמרנו שאינן דנות הוא כדעת קצת המפרשים וכדעת הירוש' שכן נמצא שם מפו־ש, אבל לדעת קצת מן המפרשים כשירות הן לדון וכו' והנראה מן הדברים ומן הסברא שאינן בתורת דין וכדאיתא בירושלמי וכדמשמע לפי גמרין דרך פשיטותא עכ"ל.

לצד 70 שורה 1 יש להוסיף ובתשובות גאוני מזרח ומערב (הוצאת הרב ר"י מיללער ז"ל) סי' קמ"ד תשובה מר' שרירא גאון אודות זה. ומהירוש' לא נזכר כלל.

צד 73 שורה 21 נשמט פ"ו ה"ו במשנה חלק לשון של זהורית וכו'. לפלא מדוע לא נשנה כאן המשנה דשבת פרק ט' משנה ג' מניין שקושרים לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו וגו'? ובגמרא ירושלמית שבת שם נשנה שם על המשנה הנ"ל

כל

כל המאמר בראשונה היו קושרין אותו בחלתותיהם וכו' הנשנה בירוש' יומא כאן.

שם שורה 23 יש להוסיף פ"ו ה"י במשנה וחציו קשר בין קרניו. בשקלים פרק ד' משנה ב' ולשון של זהורית באין מתרומת הלשכה וכו' ולשון שבין קרניו וכו' משירי הלשכה. ולפי"ז שתי לשונות היו. וכבר העיר ע"ז בתוי"י יומא ד' ס"ח ע"א ד"ה חולק.

שם שורה 41 יש להוסיף וכן הוא בשו"ת הגאונים (ליק, סימן ט"ו) וכך אנו שונין שלש מילין היו מירושלים ועד בית חדודו.

צד 74 שורה 21 יש להוסיף שבתוספתא מגילה פרק ד' יוה"כ קורין אחרי מות ומפטירין בעשור שבחומש הפקודים וקורא ע"פ. ונראה שג' מלות אחרונות וקורא ע"פ שיגרא דלישנא הן מהמשנה כאן. ובתוספתא אין להן מקום. אעפ"י שכבר העתיק כן התוספתא ר"ת בספר הישר סי' ה' (הוצאה חדשה).

לצד 77 שורה 9 יש להוסיף שבעיטור ה' יו"ט ד' קמ"ה ובאור זרוע ח"ב סי' שנ"ד הגי' בהירושלמי רב הונה הורי לאתתי' דריש גלותא למיפק בכסא וכו'. (וכעין זה בירושלמי שבת פרק ו' ה"א רב הונא הורי לאיתתיה דריש גלותא מיתן וכו') ועי' ירושלמי בבא בתרא פרק ה' הי"א.

שם שורה 16 בענין דבר נחמיה ריש גלותא יש להוסיף מ"ש בבבלי בבא בתרא ד' נ"ה ע"א אישתעי לי עוקבן בר נחמיה ריש גלותא משמיה דשמואל וכו'. ועי' בדקדוקי סופרים שם.

לצד 78 שורה 29 יש להוסיף ובס' הערים צד 278 וכמפורש בירוש' שאין יחיד רשאי לקרות דברי תורה על פה בצבור עכ"ל. ומקורו מכאן. והרב המו"ל שם הערה קנ"א כתב מ"ס וצ"ל וכמפורש בברייתא וכו'. ושגה בזה.

צד 82 שורה 22 יש להוסיף וכן בחי' הריטב"א ביומא שם ובירושלמי הכי בעו לה והא לא כתיב חצ"ק ומשני אברהם יצחק ויעקב כתיב שם עכ"ל.

צד 83 שורה 4 יש להוסיף ובאור זרוע בהקדמה בא"ב אות (ל"א) אלו שמונה בגדים (כלים) שכהן גדול משמש בהם וכו' כדתנן בפ' בא לו עכ"ל.

שם שורה 13 יש להוסיף ולפלא מדוע לא נשנה כאן במשנה המשנה בשבת פרק ט' משנה ד' מניין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים אעפ"י שאין ראיה לדבר וכו'? ובגמ' ירושלמית שם נשנה שם כל ההלכה שנשנה ביומא כאן.

שם שורה 27 יש להוסיף ובס' המצוות להרמב"ם מצוה קס"ד ובא הפירוש בספרא תענו ענוי שהוא אבוד נפש ואיזהו זה אכילה ושתיה עכ"ל.

צד 84 שורה 18 יש להוסיף שדברי הטור מובאים בשלטי הגבורים סביב הרי"ף תענית סי' תתל"ט.

שם שורה 27 יש להוסיף שכדברי הר"ן כן הוא ברא"ש תענית פ"ד סי' ל"ט בשם הירושלמי.

צד 85 שורה 5 יש להוסיף שבב"י טור או"ח סי' תרי"ג מובא הכלבו בנוסח אחר.

לצד 86 שורה 14 יש להוסיף וברוקח סי' ש"י ירוש' בפ"א דתענית הורה ר' אחא בבא מן הדרך והיו רגליו כהות (כגי' הנ"ל) עליו מותר לרוחצם במים עכ"ל.

שם שורה 24 יש להוסיף שברא"ש מו"ק פ"ג סי' ד' ותניא נמי הכי בתוספתא ובירושלמי אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך וכו' ע"ש. וברמב"ם ה' אבל פרק ה' ה"ו וברדב"ז שם שמביא זה. ובה' שמחות למהר"ם מרוטנברג (בס' מחנה לויה סי' צ"ב) ועוד תניא באבל רבתי אבל ומנודה וכו'. ובס' פקודת הלוים להרא"ה בתענית ד' י' ירושלמי תני אבל ומנודה שהיו מהלכין וכו' ע"ש.

לצד

לצד 86 שורה 13 יש להוסיף שמקור המאמר בתוספתא תענית פרק א כל אלו שאמרו אסורין בנעילת הסנדל יצא מן הכרך נועל הגיע לכרך חולץ וכן אתה אומר במנודה ואבל.

שם שורה 34 יש להוסיף וע"ש בה' שביתת עשור בלחם משנה שם שכתב אח"כ ראיתי הירושלמי בפרק יוה"כ וכתוב שם בברייתא דאמרה דביוה"כ וכו'.

לצד 87 שורה 7 יש להוסיף ובחי' הרמב"ן לנדה ל"ב ע"א ומייתי גמי התם (בירושלמי) והתני (והא תני) שוה (שוות) סיכה לשתיה לאסור (לאיסור) ולתשלומין לא לעונש יום הכפורים (אבל לא לעונש בי"ה וכו') ומקשי והתני (והא תני) לא יחללו מ"מ (ליתא) להביא (את) הסך והשותה אר"י לית כאן לאסר (סך) וכו' משמע דסיכה כשתיה דרבנן ואינה מחוורת מן התורה עכ"ל.

שם שורה 25 יש להוסיף שברא"ש יומא פ' ח' סי' ז' ועוד מרקתני בירוש' יוצאין משמע אפי' ברה"ר עכ"ל. והרא"ש מובא בב"י טור או"ח סי' תרי"ד.

לצד 88 שורה 7 יש להוסיף שבבבלי יומא ד' ע"ח ע"ב ג"כ הני' עמד ר' יצחק בר נחמני על רגליו ואמר אני ראיתי את ריב"ל וכו'. וברא"ש מ"ק פ"ג סי' ל"ו הגי' עמד ר' יוחנן בן חקולא על רגליו ואמר אני ראיתי את ריב"ל וכו'.

שם שורה 19 יש להוסיף ובהג"מ ה' אבל פ"ה אות ד' ובירושלמי וכו' ר"י בר נחמן סליק לגבי ריב"ל בליל צומא רבא נפק לביש סולייתיה א"ל מה האי א"ל איסטנים אני ודכוותה איתא בגמ' דידן שילהי פס' יומא עכ"ל. ולפנינו בשנויים.

שם שורה 36 יש להוסיף שבשאלתות סי' קס"ח ברם צריך למימר אילו מאן דמיפנק וכו' כי שרי ליה למיפק בגורבא א"נ מיכרך כריך סודרא בכרעיה ומיפק וכו' וכן לענין מאן דמיפנק שרי למיפק וכו'. וכן הוא בס' האורה לרש"י סי' צ"ה. ובבבלי יומא ע"ח ע"ב לא נזכר מפורש הטעם שאסטנים מותר לנעול בגורבא. והטעם הזה הנהו מפורש רק בירושלמי כאן. אמת שבשאלתות ליתא המעשה מר' יהושע בן לוי שנזכר בבבלי וירושלמי אבל נראה שחסר שם כמו שכ' התו"י ביומא ד' ע"ח ע"א ד"ה ערב ת"ב בשאילתות גרס איפכא עכ"ל. ולפנינו ליתא זה בשאלתות. וכן מ"ש בשאילתות סי' קס"ז ואסור באכילה ובשתיה ובנעילת הסנדל וכו' מדאורייתא מנלן חמש ענויין וכו'. ובבבלי יומא ד' ע"ו ע"א הני חמשה ענוין כנגד מי אמר רב חסדא כנגד ה' ענוין שבתורה. בזה נראה שהחמשה ענוין הם מדרבנן ורק סמכוה להקרא וכמ"ש התו"י שם ד"ה הני ובתו"י יומא ד' ע"ג ע"ב ד"ה יוה"כ. ובתוס' שם ד' ע"ז ד"ה דתנן ופר"ת דכל עינויים דיוה"כ ליתנהו אלא מדרבנן וקראי אסמכתא בעלמא לבר מאכילה ושתיה עכ"ל. וכן כתבו התוס' בנדרים ד' פ' ע"ב ד"ה ורמינהו דודאי לא הוה ענוי מן התורה וקרא דענוי הוה אסמכתא בעלמא וכו' עכ"ל. וברא"ש יומא פ"ח סי' ב' פי' ר"י דהני דרשות אסמכתא בעלמא נינהו וכל הני עינויין מדרבנן וכו' דהכי משמע לישנא דגמרא דקאמר הני עינויין כנגד מי ולא קאמר מנא לן או מהיכא נפקא אבל כנגד מי משמע ששואל אם יש להן שום רמז מן התורה וכו'. אבל בירושלמי יומא פרק ח' ה"א ולמה ששה דברים כנגד ששה עינויין האמורין בפרשה. ועי' בספרי זה צד 83 גי' הרוקח בירושלמי הני ו' ענויין כנגד ו' הכתובים. ומזה משמע שלדעת הירושלמי שהענויין מדאורייתא הן אסורין. ואין זה ראיה מוכרחת. אבל קרוב לאמת שלפני בעל השאלתות היה הירושלמי לנגד עיניו. ומי יודע מקור דברי השאלתות שם ואם

היו

היו ידיו מלוכלכות בטיט בצואה רוחץ כדרכו וכו'. וכן מ"ש שם שחיה אסורה להתענות עד שלשים יום? אולי היה לפניו כ"ז בירושלמי.

לצד 89 שורה 5 יש להוסיף וכס' המנהיג ד' נ"ט חד תלמיד דר' מינא (מנא) אורי לחד מן קריבוי דנשיה למילבש סולייסה א"ל מן הדא דריב"ל ריב"ל אסטנס הוה. וגרסתו משוגה. ובאור זרוע ח"ב סי' ש"ה ירושלמי וכו' חד תלמיד מתלמידוי דר' אמי הורי וכו'. וצ"ל דר' מנא.

לצד 89 שורה 6 יש להוסיף פ"ח ה"א א"ל אן מן הדא. הלשון משובש. ובתענית פ"א ה"ו ליתא כל זה.

שם שורה 11 יש להוסיף ובב"י (טור או"ח סי' תרט"ו) בירושלמי אמרינן יוה"כ אסור בתשמיש המטה אית חמי ברחיצה אסור וכו' פי' כיון ששנה אסור ברחיצה למה הוצרך לשנות דאסור בתשמיש המטה דכיון דאם שמש מטתו א"א לו להתפלל וכו' ע"ש.

שם שורה 35 נשמט: ולפי הירושלמי דילן בעלי קרין טובלין כדרכן בצנעה וכן גרס בהירושלמי בעל הפסיקתא רבתי הנ"ל כי מהירושלמי לקח דבריו. ולפלא מרוע לא נזכר בירושלמי כאן ממ"ש בירושלמי ביצה פ' ב' ה"ב כל מחוייבי טבילות טובלין כדרכן בתשעה באב וביום הכפורים אמר ר' חנניה סגן הכהנים כדיי הוא ביתו של אלהינו שיאבדו עליו הכהנים טבילה אחת וכו'. ומזה נראה שלא לבד בעלי קרין טובלין כדרכן בצנעה רק כל מחויבי טבילות טובלין כדרכן ביוה"כ ולא בצנעה? וכן מובא הברייתא הנ"ל בלשון דתניא בבבלי שבת קי"א ע"א ביצה י"ח תענית י"ג ע"א ויומא פ"ח ע"א. ונראה שמקור המאמר בתוספתא יומא פרק ד' רק לפנינו שם נשתבשה הגרסא בכל ההוצאות וחסר כ"ז שם. והיה עוד זה בהתוספתא לפני רש"י ביומא שם. וזה לשונו שם ריש ע"ב הכי גרסינן בתוספתא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן ביום הכפורים הנדה ויולדת וכו' עכ"ל. ובפי' רבינו חננאל בביצה ד' י"ח ע"ב ירושלמי תני (ליתא והכוונה להתוספתא הנ"ל) כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין (ליתא) בט' באב בין ביוה"כ אר"ח סגן הכהנים וכו' ע"ש. והבה"ג (הוצאת מק"נ צד 153) והרמב"ם ה' שביתת עשור פ"ב ה"ב וברמב"ן בתורת האדם (ענין אבלות ישנה) פסקו שהלכתא כתנא קמא ולא כר"ח סגן הכהנים. ובשבלי הלקט השלם סי' רע"ב בהערה ב' ובירוש' וכו' ופסק בעל התרומות כהדא ירושלמי וזה נוסח לשונו כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב ובין יוה"כ עכ"ל. ועי' בס' התרומות סי' ק"ח. ובתוס' שבת ד' קי"א ע"ב ד"ה טובלין ובביצה י"ח ע"ב ד"ה כל ומיהו בתשעה באב אין טובלין כר' חנינא בן אנטיגנוס (ר' חנניה סגן הכהנים) דאמר כדאי בית אלהינו לאבד טבילה אחת בשנה (לפנינו שם בביצה הגי' שיאבדו עליו הכהנים. והגי' ללא אמת) ובנדה ס"ח ע"א ד"ה הא מביאים הירוש' ופוסקים פר"ח סגן הכהנים ולא כתנא קמא וכן מובא במאירי ביצה שם. ובעיטור ה' יו"ט (מחלוקת ט"ז) ירושלמי כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין ביוה"כ וכו ע"ש. ובה' יוה"כ בעיטור ד' ק"ו ע"ב ותניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן וכו'. ובסמ"ג לווין קי"א דתניא כל חייבי טבילות וכו' ואמרי' בירושלמי על זה הורה ר' לוי כהדא דר"ח סגן הכהנים. ובהג"מ ה' שביתת עשור פ"ג ה"ב אות ה' מובא הסמ"ג וע"ש שמביא דעת ראבי"ה בזה. ומי החכם ויבין את אלה מדוע כאן בירושלמי ביומא לא נזכרה התוספתא דיומא

שכל

שבל חייבי טבילה טובלין כדרכן. וכביצה בירושלמי נזכרת התוספתא הנ"ל? מדוע כאן ביומא נפסקה ההלכה שרק בצנעה מותר לטבול ביוה"כ. וכביצה התירה הגמ' לטבול כדרכן גם בפרהסיא? וזה מראה שמי שסדר הירושלמי ביצה לא סדר הירושלמי יומא? ועי' מה שהוכחתי לעיל צד 107.

לצד 90 שורה 2 יש להוסיף וכן הגי' ברי"ף יומא פ"ח סי' תתק"ע.

שם שורה 5 יש להוסיף ובמנהיג ד' נ"ו אמר רב כדי שלא תתגנה.

שם שורה 26 יש להוסיף שבחי' הריטב"א יומא ד' ע"ג ע"ב גרסינן בירושלמי הונן סברין מימר אסיפא פליגי רבנן ואשכחן תנא תני אכלהו עכ"ל.

שם שורה 35 יש להוסיף מ"ש בס' העתים צד 188 ולענין מלא לוגמיו דקידוש דאיכא לאקשוי אי מלא לוגמיו רביעית הוי הו"ל למיתני לגבי יוה"כ רביעית כי היכי דקתני בכל מילתא דשיעורא דרביעית וכו' וע"ש.

לצד 91 שורה 24 יש להוסיף בס' יראים הנדפס מכבר סי' קי"מ פי' בירושלמי הדא אמרה צריך למעך חללה וכו'. לעווי בספרו ח"ב צד 436 מביא הירושלמי דכאן בזה הנוסח: אמר ר' יוסה זאת אומרת שצריך למעך את חללה (חללו) דלכן (דל בן) ניתני כמוה וכגרעינתה (וכגלעינתה) וכחללה (ומחללה) עכ"ל וזה שלא כנוסחהינו.

שם שורה 32 יש להוסיף שבמעילה פרק ד' משנה ז' (לגירסת המתניתא דבני מערבא שם) לכמלוא לוגמיו ביום הכפורים.

צד 92 שורה 20 יש להוסיף ובהגהת מימוני ה' שביתת עשור פ"ב ה"י אות י' ובספר המצות כתב דלשון התוספתא דייק כר"י דתניא התינוקות (לפנינו בתוספתא יומא פ"ד תינוקת) סמוך לפירקן מחנכין אותו לפני שנה ולפני שנתים וכו' עכ"ל. וכיון למ"ש הסמ"ג לוין ס"ט.

שם שורה 32 יש להוסיף פ"ח ה"ג באילין אורזנייא וגומנניא. במעשר שני פ"ב ה"א באילין אורזנייה וגמזוזנייה. ובשבועות פרק ג' ה"ב באילין גמרייה ואורזרייה.

שם שורה 32 יש להוסיף פ"ח ה"ג והתני המחה את החלב וכו'. מקור הברייתא בתוספתא כריתות פ"ב בכ"י ערפורט המחה את החלב וגמאו (וגמייו, ובמעשר שני פ"ב ה"א וגמעו, ובשבועות פ"ג ה"ב והתני המחה הדם (את החלב) וגמעו או שהקפה חלב ואכלו) הקפה את הדם ואכלו, אם יש בו כזית (ד' מלות אחרונות ליתא במע"ש שם וכן ליתא בבבלי חולין ד' ק"ב ע"א ובמנחות ד' כ"א ע"א אבל בירוש' שבועות הנ"ל וביומא כאן איתא) חייב.

שם שורה 32 יש להוסיף פ"ח ה"ג כי נן קיימין כמות שהוא והתורה קרא אותו אכילה, וכן הוא במעשר שני הנ"ל. אבל בשבועות הנ"ל הגי' אלא כן נן קיימין כל שהוא, כל שהוא אכילה? פתר לה כר' עקיבה דר' עקיבא אמר כל שהוא אכילה. וכ"ז ליתא ביומא ובמע"ש.

שם יש להוסיף פ"ח ה"ג מה עבד לה ר' יונה אינו אוכל לטמא טומאת אוכלין וכו'. לפנינו בתוספתא טהרות פ"ב הדם שקרש לא אוכל ולא משקה חישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין ולמשקין בטלה דעתו.

שם יש להוסיף פ"ח ה"ג ר' יוסה שמע לה מן הדא שבועה וכו'. במע"ש הגי' משונה. ובכת"י שם של ר' שלמה סירליו ז"ל ר' יוסי שמע לה מן הדא שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת אמרין חברייא קומי ר' יוסי אמור דבהרה שבועה שלא אוכל ואשתה ואכל ושהה חייב שתים (אמר לון ר' יוסי) אילו כי שהיו לפניו שתי כברות וכו'. ובפי' של ר' שלמה סיריליוו שם הכי

גרסינן

גרסינן והכי איתא ביומא פ' בתרא ר' יוסי שמע לה מן הדא שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת אמרין חברייא קומי ר' יוסי אמור דבתרה וכו' והכי פירושו חנן בפ' שבועת ביטוי שבועה שלא אוכל ואכל ושהה אינו חייב אלא אחת וטעמא דאע"ג דשתייה בכלל שבועה של אכילה אינו חייב אלא אחת וכו'.

שם שורה 34 יש להוסיף פ"ח ה"ג תירושך זה היין וכו'. בחי' הרמב"ן נדה ד' ל"ב ע"א ומאחר שכתבתי סברות הללו מצאתי בפ"ב ממסכת מעשר שני שאמרו בירושלמי לענין מעשר יצהרך זו סיכה והתורה קראהו אכילה ואינו מחוור וא"ת מחוור ילקו עליו חוץ להומה וכו' עכ"ל.

לצד 93 שורה 6 יש להוסיף פ"ח ה"ג תני ר"ח לא יאמר עונש במלאכה וכו'. מקור המאמר בתו"כ אמור סוף פרשה י"א. וכאן נתיחס המאמר לר' חייא. ובספר המצוות להרמב"ם מצוה קצ"ו ולשון ספרי (צ"ל ספרא) כי כל הנפש אשר וגו' הרי זה עונש ענוי אבל אזהרה לענוי עצמו לא שמענו וכו' ע"ש שהלשון בספרא מתוקן.

שם שורה 31 יש להוסיף וראיתי להעיר בדרך אגב על לשון בענין גז"ש שבא רק בירושלמי והוא ביבמות פרק ח' ה"ג (בד' ווינציא 9.3.51.) כמה דר' מאיר אמר גזרה שוה במקום שכתוב בן רבי (צ"ל ר' אלעזר ביר"ש כמו שהוא בירו' קדושין פרק ד' ה"א) בי ר"ש אומר גזירה שוה במקום שכתוב (בקדושין הנ"ל: שבאת) מה להלן זכרים אסורין וכו'. וביבמות פרק י"א ה"א (ד"וו 11.4.18.) וכדרבי מאיר דר' מאיר אומר גז"ש במקום שבת (צ"ל שבאה). ובסנהדרין פרק ט' ה"א וכר' מאיר דר' מאיר אמר גז"ש במקום שבא וכו' וכרבנין דינון אמרין גזירה שוה במקום שבאת דור שלישי וכו'. ובשבועות פרק ד' ה"ג ר' מאיר דרש גזירה שוה האמורה בה (צ"ל ממקום שבאת) מה וכו'. ושם פרק ה' ה"ב ר' מאיר דריש גזירה שוה במקום שבאתה מה מפי עצמו וכו'. ושם פרק ח' ה"א וכר"מ דאמר ג"ש במקום שבאת. ובספר אור ה' לר' חסדאי קרשקש (הכלל שני מאמר ראשון העיון הב') שרז"ל השאילו השם הזה לצורת הדבר ועצמותו אמרם ממקומו הוא מוכרח, ממקום שבאתי, כלומר מאותו דבר עצמו עכ"ל. וכיון לירושלמי הנ"ל. ובבבלי לא מצינו הלשון „ממקום שבאת". ובמקום זה מצינו שם בט' מקומות מחלוקת מ"ד דון מינה ומינה ומ"ד אחר סובר דון מינה ואוקי באתרא. וע"ש בפירש"י יבמות ד' ע"ח ע"ב ד"ה הא כמ"ד דון מינה. לעוד קאהוט ויאסטראוו לא זכרו בספריהם הלשון ממקום שבאה.

לצד 95 שורה 42 יש להוסיף ובמנהיג צד 56 ועוד א"ר מתיא בן חרש החושש בפיו מטילין סם בשבת וקיי"ל כוותיה בהא וכו' ע"ש.

לצד 96 שורה 27 יש להוסיף ובארחות חיים ה' שבת סי' שכ"ז ואסור לשאול אם הוא מותר כדאמרינן בירושלמי הנשאל והשואל ה"ז שופך דמים שהרי כתוב וחי בהם עכ"ל. וגרסתו כגירסת רבינו חננאל הנ"ל.

לצד 97 שורה 15 יש להוסיף בשו"ת בשמים ראש סי' א' שהרי אמרו שאין עושין דבר זה אלא ע"י גדולי ישראל עכ"ל.

לצד 97 שורה 24 יש להוסיף פ"ח ה"ו יוסי בן סמאי בשיחין. בדפוס קראט' במ"ם: בשחין. וכן הביאו קהוט ויאסטראוו. ובס' העתים צד 227 הגי' בחצר של ר' סימאי. ועי' בדקדוקי סופרים בשבת ר' קכ"א ע"ב.

לצד 99 שורה 10 יש להוסיף ובספר חיבור יפה מהישועה לר"נ גאון

ד'

ד' ל"ב שאמרו במשנה האומר וכו' ואם אמר (ב' מלות ליתא) אחטא וכו' ע"ש.

לצד 102 שורה 25 יש להוסיף שנראה שהסדור במס' יומא ירוש' שלפנינו כן היה גם לפני רבינו חננאל כי בפרושו במועד קטן ד' כ"ח ע"א כתב ובירושלמי בתחלת יום הכפורים א"ר יודן בר שלום למה נסמכה וכו'. וכן הוא לפנינו שם בריש הלכה א' בפרק א'. וגם כאן מביא רבינו חננאל במס' יומא פ"ז ע"ב מאמר הירושלמי שכתוב לפנינו בסוף הירושלמי פרק ח' הלכה ט'. ומשם ואילך לא הביא עוד הירושלמי ואלו היה לפניו הדינים החסרים לפנינו בירושלמי בענין נעילה שהערנו לעיל צד 107. אז בוודאי זכרם.. ובענין זה נראה גם במס' שבת שחסר לפנינו שם גמרא ירוש' על פרקי כ"א כ"ב כ"ג וכ"ד. וגם כבר לפני רבינו נסים גאון ורבינו חננאל לא היה גמ' ירוש' על הפרקים הנ"ל. כי רבינו נסים לא זכר כלל הירושלמי בכל הפרקים הנ"ל. ורבינו חננאל בפירושו שם ד' קמ"ז ע"ב בתלמוד א"י בפ' כירה (ה"ג) ר"ח בן עקביה וכו'. ושם ד' קמ"ט ע"א בתלמוד א"י השף את העור וכו'. וזה בשבת פ' ז' ה"ב. ושם ד' קנ"ה ע"ב בתלמוד א"י שאמרו בענין וכו'. וזה בשבת פ"ב ה"ה. וזולת זה לא זכר רבינו חננאל את הירוש' בכל הד' פרקים החסרים לפנינו. ובוודאי אם היה לפניו הגמ' ירוש' על הפרקים האלה זכרה. ונראה שבגמרא ירוש' בפ' חבית על המשנה אפילו בעשר אלונטיאות לא יביאם בידו היה כתוב ההלכה שר' חנניה בן עקיבה התיר הבאת לונטיות. ורבינו חננאל זכר מאמרו מפרק כירה ירוש' ולא מפ' חבית שלא היה לפניו.

לצד 104 שורה 39 יש להוסיף ובאגור (דיני רה"ש ד' ע"א ד' ואל-קאווא) ואני ראיתי הרבה מפרשים הא דאיתא בירושלמי א"צ להזכיר של ר"ח כגון ותתן לנו ה' אלהינו באהבה את יום הזכרון הזה ואת יום ר"ח הזה וכן נמי א"צ לחתום מקדש ישראל ויום הזכרון וראשי חדשים ולא אתפלת מוסף לבד קאי אלא אבל תפלות קאי ערבית ושחרית ומוסף ומנחה אבל הפסוקים של מוסף ר"ח צריך להזכיר וכו' עכ"ל. אבל בפי' רבינו חננאל בעירובין ד' מ' ע"א ירוש' (עירובין פ' ג' בד"וו 21.3.23) ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוסי (יסא) העובר לפני התיבה ביו"ט של רה"ש אינו צריך להזכיר של (ליתא ואיתא בשבועות פ"א ה"ו) ר"ח פי' א"צ להזכיר מוסף של ר"ח עכ"ל. ועי' ברא"ש ברה"ש פ"ד.

לצד 105 שורה 18 יש להוסיף בבבלי ביצה ד' ל' ע"א דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא הוא וכו'. ובתוס' שם ד"ה דהא משמע דיש שיעור לתוספת יוה"כ מדהצריך להפסיק מבעוד יום וכו' ובפי' התוספת לא הוברר השיעור ולכך יש ליזהר ולהפסיק מבעוד יום עכ"ל. ולא היה לפניהם הירוש' הנ"ל.

לצד 105 שורה 22 יש להוסיף וכנראה שלפני בעל הג"מ הנ"ל היה ביריש' עירובין פרק ה' ה"א הברייתא שמובאה בבבלי שם ד' נ"ה ע"ב אלו שמתעברין עמה נפש וכו' ובית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן. ומקור הברייתא בתוספתא עירובין פ"ה. אבל בתוספתא שלפנינו בכל ההוצאות ליתא זה. והגר"א הגיה בהתוספתא ובית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן. והגהתו עפ"י הבבלי הנ"ל.

לצד 108 שורה 12 יש להוסיף שמ"ש בירושלמי סנהדרין פ"א ה"א (בד"וו 19.1.41) אמר ר' בא בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו וכו'. הנה בס' השטרות לר"י הברצלוני צד 133 הגי' אמר ר' אבא בר בינה בראשונה וכו'.

לצד 108 שורה 17 יש להוסיף ובשו"ת לרבינו נסים סי' י"ז בירושלמי דנדרים בפרק השותפין והביאוהו בתוספות גיטין מטו"ך בלשון הזה וכו' דתניא יום הכפורים צריך לפרט את מעשיו דברי ר"י בן בתירא וכו' ע"ש.

בעזר השם נשלם מלאכתי בספרי זה בחדש תמוז תרס"ט ווילנא.